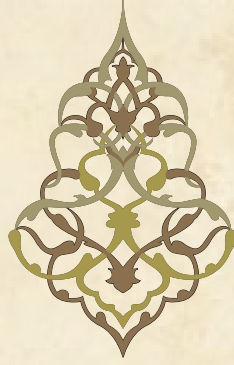

heft peyker

aşki

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

© T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı
Kùtùphaneler ve Yayimler Genel Mùdùrlùđù

Eser Adı: Heft Peyker
Mùellifi: Aşkı
Hazırlayanlar: Aslı Aytaç
Yayın Yılı: 2017
ISBN: 978-975-17-3932-2
Ana Yayın Numarası: 3514 / Kùltür Eserleri Dizisi - 531

Adres: Anafartalar Mahallesi, Cumhuriyet Caddesi,
No: 4, B-Blok, 06030 Ulus/ANKARA
Telefon: 00 90 312 3099001 **Faks:** 00 90 312 3098998
e-posta: yaphaz@kulturturizm.gov.tr

www.kulturturizm.gov.tr
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>

‘AŞKÎ VE HEFT PEYKER MESNEVİSİ

Dr. Aslı AYTAÇ

KISALTMALAR

AKM	Atatürk Kùltür Merkezi
bkz.	bakınız
C.	Cilt
çev.	çeviren
DİA	Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
düz.	düzenleyen
ed.	editor
hzl.	hazırlayan
İA	İslam Ansiklopedisi
M.	Milâdî
M. E.	Mehmet Emîn
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
No.	Numara
öl.	ölümü
S.	Sayı
s.	sayfa
SBE	Sosyal Bilimler Enstitüsü
TDAY-Belleten	Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten
TDK	Türk Dil Kurumu
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
TTK	Türk Tarih Kurumu
t.y.	tarihi yok
Üni.	Üniversite
Vol.	Volume
v.	varak
vb.	ve benzeri, ve bunun gibi
Yay.	Yayınları
YKY	Yapı Kredi Yayınları

GİRİŞ

BEHRÂM-I GÛR VE HEFT PEYKER'İN KAYNAĞI

Sâsânî hükümdarı I. Yezdgird'in oğlu olan Behrâm V'in menkıbevî ve destânî hayatının konu edildiği *Heft Peyker* mesnevilerinin kaynağı İran tarihine dayanmaktadır. En eski verileri Arap tarihlerinden Seâlibî ile Taberî'de ve Firdevsî'nin *Şehnâme*'sinde bulunmaktadır. Bu eserlerde, Behram V (Behrâm-ı Gûr) ile ilgili bilgiler dağınık şekilde yer almaktadır. Ufak tefek farklılıklarla Behrâm'ın hayatı ile cesur ve kahraman kimliği etrafında oluşan rivayetler, menkıbeler ve hikâyeler *Heft Peyker* anlatısının temelini oluşturur.¹

Behrâm-ı Gûr'un doğum tarihi tam olarak belli değildir. Küçük yaşta Medâin'den uzaklaştırılarak hükümdarlığını Nu'man ve oğlu Münzir'in yaptığı ve havası çok güzel bir memleket olan Hîre'ye gönderilmiştir. Burada iki Arap ve bir İranlı sütanne tarafından büyütülerek Arap gibi yetiştirilmiştir. Günlerini onun için yaptırılan Havernak Sarayı'nda geçirmiştir. Babası I. Yezdgird'in 420'de vefat etmesi üzerine tekrar Hîre'ye gitmiştir. Medâin halkı, babasının sert yönetimi yüzünden bu soydan birini yönetimde istemeyince taht mücadelesini kaybeden kardeşi Şahpûr'un ölümü üzerine gidip Münzir'in de yardımlarıyla tahtı geri almıştır. 427'de Akhunlar'la yaptığı savaşı kazanmıştır. Taberî'ye göre gizlice Hindistan'a giden Behrâm oradan birkaç şehri de aldıktan sonra ülkesine dönmüş ve kısa bir süre sonra da yaban eşiği kovalarken bir çukura düşüp kaybolmuştur. Firdevsî, *Şehnâme*'de eceliyle öldüğünü yazmaktadır².

Behrâm, Sâsânî hükümdarları içinde en çok şöhret kazananlardandır. Kahramanlığı, cesareti, aşkları hakkında birçok menkıbeye konu olmuştur. Minyatürleri yapılmış, Sâsânîlerden kalma gümüş bardaklarda av maceraları işlenmiştir. Bu minyatürlerden biri, kaynaklarda da aralarında bağlantı bulunmadan işlenen ve sonradan başlıca bir konu halinde karşımıza çıkan Behrâm ve cariyesi arasında geçen hikâyedir. Hikâye, Seâlibî tarihinde şu şekilde yer almaktadır:

Behrâm bir gün cariyesiyle birlikte ava çıkmıştı. Biri erkek, biri dişi iki ceylan gördü. Cariyesine “Bunları nasıl avlayayım?” diye sordu. Cariye “Erkeğini dişi,

¹ Hikmet İlaydın (1936). “Behrâm-ı Gûr Menkabeleri”. *Türkiyat Mecmuası*. 5: 278.

² Ahmet Ateş (1979). “Behrâm-ı Gûr”. *İA. C. 2*. İstanbul: MEB Yay. 452-453; Julie Scott Meisami (1995). *The Haft Paykar, A Medieval Persian Romance*. Oxford: Oxford University Press. XVI; Enver Konukçu (1992). “Behrâm-ı Gûr”. *İA. C. 5*. İstanbul: TDV Yay. 356.

dişisini erkek yapmanı isterim.” dedi. Behrâm iki ok atıp erkek ceylanın boynuzlarını koparttı; diğerinin başına, boynuz gibi saplanmak üzere iki ok attı. Cariye “Bunu beğendim; şimdi de ceylanın başıyla ayaklarını bir araya toplamalısın.” dedi. Bu sefer Behrâm kızdı. Dediğini yerine getirdikten sonra cariyeyi yere düşürdü, devesine çiğnetti. Kızın bundan öldüğünü söylerler.³

Adaleti ve cesareti ile tanınan Behrâm V, 420-438 yılları arasında 18 yıl hükümdarlık yapmıştır. Rivayete göre lakabının “gûr” olması, yaban eşeği (gûr) avına olan düşkünlüğünden ileri gelmektedir. Başka bir rivayete göre ise bu lakap, kendisinin sert mizaçlı olmasından dolayıdır. Menkıbelerde Behrâm’ın şiire ve musikiye düşkün olduğu belirtilmektedir. Kaynaklar onun Arapça şiir söylediği konusunda hemfikirdir. Avfî ve Devletşâh, tezkirelerinde Behrâm’ın ilk Farsça şiir söyleyen kişi olduğunu kaydetmişlerdir⁴. Devletşâh, Behrâm ile cariyesi arasında geçen hikâyeyi şu şekilde eklemiştir:

Behrâm-ı Gûr’un bir mahbûbesi vardı. Buna Dil-ârâm-ı Çengî derlerdi. Bu çok zarif ve nüktedan, güzel huylu ve uygun hareketli idi. Behrâm, kendisine âşıktı; ava ve gezmeye gittiği vakit beraberinde götürürdü. Bir gün, Dil-ârâm da yanında olduğu halde ormanda bir arslana hücum etti. Arslanın iki kulağını tutup bağladı ve bu cesaretinden son derece övündüğünden elinde olmaksızın dilinden şu mısra çıktı:

“Ben o azgın arslan ve filim.”

Behrâm’ın ağzından ne söz çıksa Dil-ârâm’ın ona uygun bir cevap vermesi aralarında âdet olmuştu. Behrâm “Bu sözüme ne cevap vereceksin?”-dedi. Dil-ârâm da şu uygun mısraı okudu:

“Senin adın Behrâm’dır, baban da Ebu Cebele’dir.”

Bu söz padişahın çok hoşuna gitti. Filozoflara gösterdi. Onlar da nazım hakkında bir kanun vücuda getirdiler. Fakat bir beyitten fazla söylemezlerdi.⁵

Firdevsî ise bu epizodu *Şehnâme*’de şu şekilde işlemiştir:

Behrâm’ın iki cariyesi vardı. Bunlardan birinin adı “Âzâde” idi. Güzel çenk çalardı. Behrâm onu çok sever, yanından ayırmazdı. Bir gün avda idiler. Biri erkek, biri dişi iki geyik gördüler. Âzâde, Behrâm’ın sorması üzerine bunların erkeğini dişi, dişisini erkek yapmasını istedi. Sonra “Birinin kulağına bir yuvarlak at; ayağıyla kaşırken bir okla ayağını başına bağla.” dedi. Behrâm bunları yaptı. Fakat Âzâde onu takdir edecek yerde “Sen her halde şeytan (اهرمين)sin.” dedi. Behrâm kızdı, onu attan yere atıp çiğnedi.⁶

Behrâm’ın yer yer tarihî ve yer yer destânleştirilmiş hayatının, savaşlarının ve maceralarının anlatıldığı, kaynaklarda dağınık halde bulunan Behrâm-ı Gûr, buna bağlı olarak da Behrâm-

³ Hikmet İlaydın (1936). “Behrâm-ı Gûr Menkabeleri”. *Türkiyat Mecmuası*. 5: 278.

⁴ Ahmet Ateş (1979). “Behrâm-ı Gûr”. *İA*. C. 2. İstanbul: MEB Yay. 453.

⁵ Necati Lugal (1977). *Tezkire-i Devletşâh*. C. 4. İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser. 61-62.

⁶ Hikmet İlaydın (1936). “Behrâm-ı Gûr Menkabeleri”. *Türkiyat Mecmuası*. 5: 279.

cariye hikâyesi, ilk defa Nizâmî'nin *Heft Peyker*'inde müstakil bir mesnevi olarak ele alınmıştır. Mesnevîde Behrâm, birkaç istisna göz ardı edilirse, tarihî kaynaklarda çizilen silüete uygun olarak işlenmiştir. En çok Taberî tarihinden yararlandığı görülen Nizâmî'nin yalnız birkaç noktada İran geleneklerine bağlı kaldığı göze çarpar.⁷

Behrâm-ı Gûr' un hayatı ve av maceraları temeline dayalı olan *Heft Peyker* mesnevisine Nizâmî, tarihî bilgilerin yanında birtakım masal unsurları da eklemiştir. Böylece eserinde hem destânî unsurlar hem de masal unsurları bir arada bulunmaktadır. Nizâmî'den sonra İran ve Türk edebiyatlarında bu konu defalarca işlenmiştir.

HEFT PEYKER KONULU ESERLER

En eski kaynakları Taberî ve Seâlibî tarihleri ile Firdevsî'nin *Şehnâme*'si olan konuyu ilk defa Nizâmî'nin müstakil bir eser haline getirdiğini daha önce belirtmiştik. Behrâm V'in hayatı ve aşk maceraları üzerine gelişen olaylar bu tarihi kaynaklarda farklı dağınık biçimlerde ele alınmıştır. Behrâm-cariye epizodu, Behrâm'ın yaban eşeği avı sırasında başından geçen olaylar gibi kısımlar tarihi kaynaklarda bulunmakla birlikte; Behrâm'ın yedi farklı renge mensup köşk yaptırmayı, yedi iklimden padişah kızlarını getirtip bu köşklere tek tek yerleşirmesi, haftanın her günü bu köşklere birine gidip, prenseslerden bir hikâye dinlemesi tarihi kaynaklarda bulunmamaktadır. Bu kısımlarda masal unsurları devreye girmektedir.

Tarihi kaynaklarda anlatılan kısımlar kimi farklarla alınıp üzerine yedi kubbe ve yedi güzelin anlattığı hikâyeler de eklenince ortaya yarı tarihî yarı efsanevî müstakil bir eser çıkmaktadır. Bu konu önce Fars edebiyatında işlenip daha sonra da Türk edebiyatında defalarca konu edilmiştir. Kimi bu hikâyenin yalnızca anlatım tekniğini alarak şekil olarak Nizâmî'yi örnek almışlar, kimileri ise hem şekil hem de konu olarak onu tanzir etmişlerdir.

Çalışmamızın bu bölümünde, önce Fars sonra da Türk edebiyatında bu konuda meydana getirilmiş eserler ve şairleri hakkında bilgi verilecektir.

Fars Edebiyatında Heft Peyker Konulu Eserler

Müstakil olarak ilk örneğini Fars edebiyatında gördüğümüz *Heft Peyker* anlatısının bu alandaki en önemli örnekleri mesnevî şeklinde kaleme alınmıştır. “Heft Peyker” ismi, bu konuda yazılan ilk müstakil eser olarak değerlendirilen Nizâmî'nin eserinde görülürken, kendisinden sonra aynı

⁷ Ahmet Ateş (1979). “Behrâm-ı Gûr”. *İA. C. 2*. İstanbul: MEB Yay. 453.

konuda eser yazan diğer şairler eserlerine farklı isimler vermişlerdir. Bu başlıkta, İran edebiyatında bu konuyla ilgilenen şairler ve eserleri hakkında bilgi verilecektir.

a. Nizâmî-i Gencevî (öl. H.611/M. 1214?) – Heft Peyker

Nizâmî'nin hamsesinin dördüncü mesnevisi olan *Heft Peyker*, 14 Ramazan 593/31 Temmuz 1197 tarihinde tamamlanmış ve Merâge padişahı Alâüddîn Kereb (Körp) Arslan'a ithaf edilmiştir (Safâ, 2002, s. 229)⁸. Eser, hafif bahrinden *fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün (fâ'ilâtün mefâ'ilün fa'lün)* vezniyle yapılmış olup toplamda 5136 beyittir. Genel olarak *Heft Peyker* olarak bilinmekle beraber “Behrâm-nâme” ya da “Heft Günbed” olarak da adlandırılabilir.

Nizâmî, genel olarak Behrâm V (Behrâm-ı Gûr)'in hayatının anlatıldığı bu eseri kaleme alırken başta Firdevsî'nin *Şehnâme*'si olmak üzere Taberî ve Seâlibî tarihleri gibi kaynaklardan da yararlanmışır. Eserin en önemli özelliği, o zamana kadar tarihî kaynaklarda ve *Şehnâme*'de dağınık şekilde anlatılmış olan Behrâm-ı Gûr menkıbesinin derlenerek müstakil bir eser halinde ortaya konmuş ilk eser olmasıdır.

Ana hikâyeye geçilmeden önce mesnevîde sırasıyla; *tevhid, münâcât, na't, mi'rac, eserin yazılış sebebi, Alâüddîn Kereb (Körp) Arslan'a dua, Hitâb-ı zemîn-bûs, övgüler, oğlu Muhammed'e nasihat* konuları işlenmiştir.

Mesnevinin ana hikâyesinde; Behrâm'ın doğuşu, Yemen padişahı Nu'man'ın yanına gönderilişi, Nu'man'ın Behrâm için mimar Simnâr'a yaptırdığı eşsiz Havernak sarayı, Nu'man'ın kaybolması ve yerine oğlu Münzir'in tahta geçmesi, Yezdgird'in ölmesi ve Behrâm'ın tahta geçmesi, Behrâm ve cariyesi Fitne'nin hikâyesi gibi olaylar art arda işlendikten sonra yedi ülke padişahının [Hint, Çin, Harezmi, Saklap, Magrip, Rum (kayser), İran (kısra)] kızlarının ülkelerinden getirtilerek, her birinin Behrâm'ın onlar için yaptırdığı bir köşke yerleştirilmesi ve haftanın her günü bu odalardan birinde, prenseslerden bir hikâyeye dinleyerek konaklaması anlatılır.

Nizâmî'den sonra *Heft Peyker* konusunu işleyen Emîr Hüsrev-i Dihlevî (*Heşt Bihişt*), Hâtifi (*Heft Manzar*) gibi şairler, ya destânî unsurları tamamen kaldırıp köşkler ve hikâyeleri işlemişler ya da daha çok “Behrâm-cariye” hikâyesi üzerinde yoğunlaşmışlardır. Kimilerinde

⁸ Zebîullâh Safâ (2002). *İran Edebiyatı Tarihi*. (çev. Hasan Almaz). C. 1. Ankara: Bizim Büro Yay. 229.

“Behrâm-cariye” hikâyesi anlatılırken de tarihî kaynaklara tam olarak uyulmadığı göze çarpmaktadır.

b. Emîr Hüsrev-i Dihlevî (H. 651/M. 1253-H. 725/M. 1325) – *Heşt Behişt*

Nizâmî’den sonra Emîr Hüsrev-i Dihlevî Behrâm-ı Gûr konusunu bir mesnevi şeklinde kaleme almıştır. İran edebiyatında ikinci hamse sahibi olarak tanınan şair hamsesinin dördüncü mesnevisi olan Heşt Behişt ile Nizâmî’nin eserine ilk nazireyi yapmıştır. Eser H. 701/M. 1301-1302 senesinde tamamlanmıştır. Nizâmî’nin eseriyle aynı vezinde olup (fe‘ ilâtün mefâ‘ ilün fe‘ ilün) 3352 beyittir⁹.

Hüsrev eserine, Nizâmî’de bulunan yedi ayrı köşkte yedi ayrı iklim prensesinin anlattığı hikâyelere, Behrâm’ın hikâyesini de dâhil ederek hikâye sayısını sekize çıkartmış ve bu sebeple de eserine *Heşt Behişt* adını vermiştir.

Nizâmî’nin eseriyle karşılaştırıldığında, Behrâm’la ilgili tarihî-destânî olaylar Hüsrev’in eserinde çok daha azdır. Geri kalan epizotlar da destan-masal ikiliği ortadan kaldırılarak masal unsurlarıyla işlenmiştir. Nizâmî’de ayrı ayrı işlenen yedi güzel ve yedi köşk bölümleri Hüsrev’de tek bölüm halindedir. Dolayısıyla hikâyedeki dağınıklık, Hüsrev’de biraz daha ortadan kalkmış durumdadır. Önemli bir fark olarak, Hüsrev masalları kendi isteğine göre seçmiş ve bu konuda daha önce yapılmamış bir serbestlik göstermiştir. Behrâm-cariye bölümü de diğer bütün şairlerde esas itibarıyla aynıken Emîr Hüsrev’de farklılıklar göstermektedir (İlaydın 1936, s. 282).

Dervîş Eşref-i Merâgî (öl. H. 854/M. 1450) – *Heft Evreng*

İran şairlerinden Merâgî, hamsesinde yer alan *Heft Evreng* ya da diğer adıyla *Işk-nâme* adlı mesnevisinde Behrâm-ı Gûr’u işlemiştir¹⁰. Ali Şîr Nevâî, *Seb’a-i Seyyâre*’sini yazarken bu eserden faydalandığını *Muhakemetü’l-Lugateyn*’de şu cümleyle bildirmiştir: “Yana çün Seb’a-i Seyyâre raşadın zamîrim bağlapdur: Eşref, *Heft Peyker*’iniñ yitti hûr-veşin pîş-keşimğa yarağlapdur.”¹¹.

Seb’a-i Seyyâre’inde de Nevâyî, Eşref’in adını şöyle anıyor:

Gerçi bir nükte-gûy Eşref olup

⁹ Zebîullâh Safâ (2005). *İran Edebiyatı Tarihi*. (çev. Hasan Almaz). C. 2. Ankara: Bizim Büro Yay. 143.

¹⁰ Agâh Sırrı Levend. (2008). *Türk Edebiyatı Tarihi I (Giriş)*. Ankara: TTK Yay. 227.

¹¹ Agâh Sırrı Levend. (1967). *Ali Şîr Nevâî-Hamse*. Ankara: TTK Yay. 83.

Özi maqdûriğa müşerref olup

Yaşsi yâhud yaman didi ğam imes

Yaşsi ger bolmasa yaman hem imes¹²

c. Hâtîfî (öl. H. 918/ M. 1512) – *Heft Manzar*

XVI. yüzyılda asıl şöhretini yakalayan ve zamanını büyük mesnevicilerinden sayılan Hâtîfî-i İsfahânî, Molla Câmî'nin yeğenidir. Hamsesi eksiktir. *Heft Manzar* dışında *Leylâ vü Mecnûn*, *Husrev ü Şîrîn* ve *Timûr-nâme* mesnevileri bilinmektedir. Dayısı olan Câmî aracılığıyla Ali Şîr Nevâyî'nin yakınında olma fırsatı yakalamıştır. İlaydın, hiçbir eserinin tarihini kaydetmeyen Hâtîfî'nin mesnevisinde görülen Nevâyî etkisiyle eserini mutlaka *Seb'a-i Seyyâre*'den sonra tamamlamış olduğunu belirtir¹³.

Hâtîfî'nin eserinde Behrâm -Nevâyî'de olduğu gibi- destanî ve masala ait özelliklerinden sıyrılıp aşk hikâyelerindeki âşık tipine yaklaşır.

İran edebiyatında *Heft Peyker* konulu eser meydana getirmiş olanlar arasında; **Rehâî Şeyh Sadrüddin** (öl. H. 982/M. 1574)¹⁴, **Râî Hidâyettullah** (XVI. yüzyıl)¹⁵, **Hasan b. Seyyid Fethullah** (XVII. yüzyıl)¹⁶, **Rûhu'l-Emîn İsfahânî** (öl. 1637)¹⁷ ve **İtâbî Hasan Big** (öl. 1025)¹⁸ gibi şairler de kaydedilmiştir.¹⁹

Bunlara ek olarak bazı kaynaklarda Nizâmî'nin *Heft Peyker*'ine Farsça nazire yazan şu isimler de zikredilmektedir: Bineş Kişmirî (*Rişte-i Güher*), Bedreddin Abdüsselâm Bedri Kişmirî

¹² Agâh Sırrı Levend. (2008). *Türk Edebiyatı Tarihi I (Giriş)*. Ankara: TTK Yay. 299.

¹³ Hikmet İlaydın (1936). “Behrâm-ı Gür Menkabeleri”. *Türkiyat Mecmuası*. 5: 287.

¹⁴ Nizâmî'nin hamsesine naziresi olduğu kaynaklarda geçmektedir. (Ethé, India Office. No. 1439: 791-792).

¹⁵ XVI. yüzyıl'da Tahmasb ve I. Ahmed zamanındandır. Hamsesi olduğu kayıtlı ancak *İskender-nâme*, *Şîrîn ü Hüsrev*, *Leylî vü Mecnûn*, *Heft Peyker* dışında beşinci mesnevisinin kaydı bulunmamaktadır. (Sachau-Ethé. Bodleian. C.1. 394 ve C. 2. 1679).

¹⁶ Bir kaynakta hamsesinin Nizâmî'nin hamsesine nazire olduğu (Rieu. British Museum Kataloğu. Fy. C. II. 680), başka bir kaynakta da 1628-1630 yılları arasında tamamlanıp peygamber ve dört halife için yazıldığı söyleniyor (İA. C.V-I. 200).

¹⁷ M. Yıldız (1992. s. 50) bu eserin H. 1021'de yazılıp adının *Âsmân-ı Heştüm/Heft Günbed-i Behrâm* olduğunu belirtmiştir.

¹⁸ *Tekelü* adında bir Türk oymağından geldiği hamsesinin Nizâmî'ye nazire olduğu bildiriliyor (Sachau, Ethé. Bodleian. No. 384-386. 55).

¹⁹ Agâh Sırrı Levend (2008). *Türk Edebiyatı Tarihi I (Giriş)*. Ankara: TTK Yay. 228; Bahattin Kahraman (1994). “Heft Peyker Çevirileri ve Ali Şîr Nevai'nin Seb'a-i Seyyare'si”. *Selçuk Üniversitesi. Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 9-10: 353; Hanzade Güzelova (2008). *Abdî'nin Heft Peyker Mesnevisi (İnceleme-Metin-Dizin)*. Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi. 30-31.

(*Zühre vü Hurşid*), Surfî Kişmirî (*Makamât-ı Mürşid*), Habîbullâh Habîbî (*Heft Gülşen*), Ayşî (*Heft Ahter*), Şeyh Muhsin Fani Kişmirî (*Heft Ahter*), Mîr Muhammed İsmâil Ebcedi Hindî (*Heft Cevher*), Hâce Muhammed b. Mahmûd Dihdâr Şîrâzî (Fanî mahlaslı. *Heft Dilber*), Feyzî Nagûrî (*Heft Kişver*), Mahmûd Lahurî (*Heft Kişver*), Mîr Muhammed Masum Nemi Behkerî (*Heft Nakş*), Nuidî Şîrâzî (*Heft Ahter/Behrâm-nâme*), Cemâlî²⁰ (*Heft Evreng*), Feyzî-i Hindî^{21, 22}

Türk Edebiyatında Heft Peyker Konulu Eserler

Heft Peyker ya da diğerk bir deyişle *Behrâm-ı Gûr* konusu Türk edebiyatında, genellikle Nizâmî'nin *Heft Peyker*'ini tanzim ya da tercüme yoluyla oluşturulmuştur. Eserleri bugün elimizde olan *Heft Peyker* şairleri; **Aşkî** (XV. yüzyıl), **Ali Şîr Nevâyî** (XV. yüzyıl), **Behiştî** (XV. yüzyıl), **Ahmed-i Rıdvân**²³ (XV. yüzyıl), **Abdî** (XVI. yüzyıl), **Nev'î-zâde Atâyî** (XVII. yüzyıl), **Subhî-zâde Feyzî** (öl. 1739-40)'dir. Bu eserler mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır. Bunlara ek olarak bir de **Mehmed Emîn Yümnî**'ye ait mensur bir *Heft Peyker* çevirisi mevcuttur.

a. Aşkî (XV. yüzyıl) – Heft Peyker

Tezimizin de konu olan Aşkî Mehmed Efendi XV. yüzyıl Fatih dönemi şairlerindedir. Nizâmî'den tercüme olarak yazdığı *Heft Peyker* mesnevisi, eserin, Anadolu'da meydana getirilmiş elimizdeki ilk tercümesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilinen tek yazma nüshası British Museum'da OR 7079 numarasıyla kayıtlıdır²⁴.

Eser üzerine Günay Kut'un, bizim de çalışmamız esnasında çok yararlandığımız, bir makalesi bulunmaktadır.²⁵

Çalışmamızın inceleme bölümünde bu eser üzerinde ayrıntılı olarak durulacağından burada kısa tutmayı uygun görmekteyiz.

b. Ali Şîr Nevâyî (1441-1501) – Seb'a-i Seyyâre (Seb'a-i Seyyâr)

Türk edebiyatında hamse sahibi ilk şair olarak kabul edilen ve yalnız Çağatay sahası edebiyatında değil tüm Türk edebiyatında zirve bir şahsiyet olan Ali Şîr Nevâyî hamsesinde yer alan *Seb'a-i Seyyâre* adlı mesnevinde Behrâm-ı Gûr konusunu işlemiştir. Şair bu mesneviyi,

²⁰ Hamse şairidir. Mesnevilerini 1402-1417 yılları arasında yazmıştır. Hamsesi; Ethé. Indiana Office. No: 1284: 735'te kayıtlıdır.

²¹ 1595'te ölmüştür. Hamsesi; Rieu.British Museum. Fy. C.II: 670. Add. 03-981'de kayıtlıdır.

²² Hanzade Güzelova (2008). *Abdî'nin Heft Peyker Mesnevisi (İnceleme-Metin-Dizin)*. Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi. 31.

²³ Eserin elde bulunan iki nüshası da *Hayâtî* mahlasıyla kayıtlıdır.

²⁴ Günay Kut (1972). "Aşkî ve Heft Peyker Çevirisi". *TDAY-Belleten*. Ankara: TDK Yay. 129.

²⁵ Günay Kut (1972). "Aşkî ve Heft Peyker Çevirisi". *TDAY-Belleten*. Ankara: TDK Yay.127-151.

Nizâmî'nin *Heft Peyker'i* ve Emîr Hüsrev-i Dihlevî'nin *Heşt Behişt*'ine cevap olarak yazmıştır. Hamsesinde dördüncü mesnevi olarak kaleme aldığı bu eser, aynı zamanda Nizâmî'nin eserine naziredir. Toplam beş ayda ve fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün kalıbıyla yazılmış olan eser H. 889/ M. 1484 yılında tamamlanmıştır ve 5000 beyittir.

Eserin başlıkları -Nevâyî'nin diğer eserlerinde de görüleceği gibi- Türkçe olup adeta ait olduğu bölümün özeti niteliğindedir. Tevhid, münâcât, na't ve mi'rac şiirlerinden sonra; sözün tarifi, nazmın nesirden daha güzel olduğu, Camî'ye övgü, eserin konusunu değiştirmesinin sebebi, Sultan Hüseyin Bahadır ve karısına övgü, hikâyeyi değiştirmesinden dolayı özür gibi bölümler bulunmaktadır²⁶.

Nevâyî, kendinden önce aynı konuyu işleyen Nizâmî ve Dihlevî'nin eserlerinden faydalanmış ancak onları bazı noktalarda eleştirmiştir. Eleştiri getirdiği noktaları İlaydın, şu şekilde sınıflandırmıştır:

- a. Konunun klasik geleneğe uymaması
- b. Bu eserlerdeki bazı mantıksızlıklar

Nevâyî, Nizâmî ve Dihlevî'nin eserlerinin tarihî-efsanevî öğelere çok fazla yer vermiş olmasını uygun bulmaz. Tarihin ön planda tutularak yazılan eserleri tarih kitabından farksız bulur. Asıl mevzunun aşk olması gerektiğini savunur. Bu sebeple, Nevâyî'nin Behrâm'ı ne Nizâmî'deki gibi bir destan kahramanı ne de Dihlevî'deki gibi bir masal kahramanıdır. O Behrâm'ı, Mecnûn ve Ferhâd gibi klasik manada bir âşık tipine büründürmüştür. Eserini, efsanevî unsurlardan mümkün ölçüde arındırdığı için daha gerçekçi bulmaktadır. Onun mantıksız olarak nitelediği, Behrâm'ın içip sarhoş olduktan sonra uyumak için masala ihtiyaç duyması ve kızlara masal söyletmesi gibi kısımların temizlenmesi hikâyenin gerçekçiliğini arttırmıştır²⁷. Giderdiği bu mantıksızlıkları; “*Sabahtan akşama kadar içen bir adamın uyku için masala ihtiyacı olur mu? Masal anlatacak başkaları bulunmaz mı? Bu güzel kızların gamzesi gözden uykuyu kaçırmaz mı? Masal anlatan güzel kızlar gözde uyku bırakır mı? İnsan bunlara siz masal söyleyin, uykusuzluktan harap olun, ben rahatça uyuyayım der mi? Böyle bir şey olsa bile meşhur iki şair (Nizâmî ve Emîr Hüsrev) bu tipteki bir adamı övmek için kitap yazar mı?*” sözleriyle dile getirmiştir.

Beyle töhmet ki 'ays üçün Behrâm

Yasadı yitti kaçır sürgeli kâm

²⁶ Agâh Sırrı Levend (1967). *Ali Şîr Nevâî-Hamse*. Ankara: TTK Yay. 138.

²⁷ Hikmet İlaydın (1936). Behrâm-ı Gür Menkabeleri. *Türkiyat Mecmuası*. 5: 283-285.

Yitti iklîm şâhidın yiti kız
Her biri luğf u hüsni gâyetsiz

Yitti kaçırn içige kiltürdi
Kâm her kün biri bile sürdi

Turfa bu kim çû boldı bâde-perest
Kıldı aqşamğa tigrü özni mest

Uyqu kâmın alurğa mestâne
Şûhlarğa buyurdı fesâne

Bu ‘ aceb kim alar dağı didiler
Kıssa-h^vân kızları meğer idiler²⁸

Nevâyî'nin bu tespitleri uygulaması, Behrâm hikâyesinin edebî sahaya tamamen girmesini sağlamış, şiire daha müsait bir hale gelmesine yardımcı olmuştur. Şair, hikâyeyi gereksiz yere uzattığını düşündüğü, Havernak Kasrı, Behrâm'ın hükümdarlık tacını iki aslanın arasından alması, Çin hakanının saldırısı, mazlumların şikâyetleri, zalim vezirin cezalandırılması gibi bölümleri eserine koymayarak ve yedi masalı da birbirine yedinci masalla bağlayarak konu bütünlüğünü sağlamış, bütün bir aşk hikâyesi ortaya koymuştur²⁹.

Nevayî'nin eserinde asıl mevzu Behrâm ve Dil-ârâm aşkıdır. Kendisi, şiirin sermayesinin tarih değil aşk olduğunu eserinde vurgular. Nitekim *Seb'a-i Seyyâre*'de Behrâm'ın destânî ve masalsı niteliklerden sıyrılarak, klasik anlamda bir âşık tipine büründüğü görülür. Şiirin asıl uğraşının aşk olması ve bu çerçevede işlenmesi gerektiğini, diğer türlü eserin bir tarih kitabından farksız olacağını belirtir:

Kim bu defterge birdiler miñ zîb
Baştın tâ ayak füsün u firîb

Yasağanda bu turfa efsâne
Hızmdin eylep özni bigâne

²⁸ Agâh Sırrı Levend (1967). *Ali Şîr Nevâî-Hamse*. Ankara: TTK Yay. 139.

²⁹ Hikmet İlaydın (1936). “Behrâm-ı Gûr Menkabeleri”. *Türkiyat Mecmuası*. 5: 285.

Niçe nev' işni kıldılar taqşîr
Ger tutarsın kulağ kılay taqrîr

Biri bu kim yoğ anda mâye-i derd
Kıldılar 'ışk sûzıdın anı ferd

Kim birev mihridin berî bolğay
Bakma ger mihr-i hâverî bolğay

Bolsa târîh alarğa ger maflûb
Anda söz bağlamak imesdir hûb

Söz yasardın çû taptı pîrâye
'İşkdin hoşdur anda sermâye³⁰

Nevâyî'nin yaptığı bir değişiklik de masallarda olmuştur. O da Hüsrev gibi, masalları kendi zevkine göre seçmiştir. Yedi güzel de daha öncekilerde olduğu gibi padişah kızları değil, her iklimden getirtilen birer dilberdir. Önceki iki esere getirdiği eleştirilerden birinin, masalları yedi güzelin anlatması olduğunu yukarıda belirtmiştik. Nevâyî bu kısımda masalcıları devreye sokarak hikâyeleri onlara anlattırıyor.

Aynen Nevâyî'de olduğu gibi Hâtıfî'de de Behrâm klasik aşk hikâyelerinde bulunan âşık görüntüsünü almış ancak konu aşk hikâyelerinde olduğu gibi sevip de kavuşamayan âşık ve maşuktan ziyade, sadece âşık ile sınırlandırılmıştır. Cariye yalnızca zekâsıyla hareket eden bir tip olarak kalmıştır. Behrâm'ın destânî nitelikleri Nevâyî'de olduğu gibi sadece eserin başında kısaca anlatılmıştır³¹.

Eserine yukarıda saydığımız özellikleri katmasıyla Nevâyî, menkıbeyi mükemmelleştirerek şiire daha müsait hale getirmiştir. Böylece Firdevsî ve Nizâmî'den sonra Ali Şîr Nevâyî'yi konu üzerinde yeni bir dönüm noktası saymak gerekir³².

Seb'a-i Seyyâre'nin Türkiye'de bulunan kütüphanelerde tespit edilen 13 adet yazma nüshası vardır³³:

³⁰ Agâh Sırrı Levend (1967). *Ali Şîr Nevâyî-Hamse*. Ankara: TTK Yay. 303.

³¹ Hikmet İlaydın (1936). "Behrâm-ı Gûr Menkabeleri". *Türkiyat Mecmuası*. 5: 285-287.

³² Ahmet Ateş (1979). Behrâm-ı Gûr. İA, C. 2, İstanbul: MEB. 453.; Hikmet İlaydın (1936). "Behrâm-ı Gûr Menkabeleri". *Türkiyat Mecmuası*. 5: 282-286.

1. Topkapı Sarayı Müzesi Ktp., Revân No: 808, 306b-353b. (Külliyat içinde)
2. Süleymaniye Ktp., Fatih No: 4056, 293b-338b. (Külliyat içinde)
3. Topkapı Sarayı Müzesi Ktp., Revân No: 809, 145b-195b. (Hamse içinde)
4. Topkapı Sarayı Müzesi Ktp., Revân No: 810, 147b-198b. (Hamse içinde)
5. Topkapı Sarayı Müzesi Ktp., Hazine No: 802, 167b-224b. (Hamse içinde)
6. İstanbul Üni. Ktp., No: TY. 5451, 55b-116a. (Behrâm Şah adıyla, hamse içinde)
7. Süleymaniye Ktp., Fatih No: 3754, 176b-237b. (Hamse içinde)³⁴
8. Süleymaniye Ktp., Fatih No: 3755, 224b-275b. (Hamse içinde)³⁵
9. Süleymaniye Ktp., Esad Efendi No: 2578, 198b-264b. (Dâstân-ı Şâh Behrâm adıyla, hamse içinde)³⁶
10. Ayasofya Ktp., No: 3854, 144a-195a. (Hamse içinde)
11. Konya Yusuf Ağa Genel Ktp., No: 6627, 314-425. (Heft Evreng-i Behrâm adıyla, hamse içinde)
12. İstanbul Üni. Ktp., No: TY. 1409, 53b-120b. (Müstakil)³⁷
13. İstanbul Üni. Ktp., No: TY. 3230, 53b-120b. (Behrâm Şâh adıyla, müstakil)³⁸

S. L. Volin, Leningrad kütüphanelerinde bulunan; 2 tane müstakil, 17'si hamseler içinde ve 5 tanesi de mecmualarda olmak üzere toplam 24 tane *Seb'a-i Seyyâre* yazmasını, konuyla ilgili makalesinde bildirmektedir.³⁹

Agâh Sırrı Levend'in Nevâyî üzerine hazırladığı dört ciltlik çalışmasının I ve III. ciltlerinde *Seb'a-i Seyyâre* ele alınmaktadır. Burada eserin konusunun menşei, özellikleri, diğerlerinden farklı noktaları ve özeti tafsilatlı biçimde verilmiştir.⁴⁰

Metin üzerine Güzin Tural (1993), dört yazma nüshadan yararlanarak bir doktora tezi hazırlamıştır.

Seb'a-i Seyyâre'yi esas alarak *Heft Peyker* çevirileri üzerine Bahattin Kahraman (1994)'ın da yayımlanmış bir bildirisi bulunmaktadır.

³³ Hanzade Güzelova (2008). *Abdî' nin Heft Peyker Mesnevisi (İnceleme-Metin-Dizin)*. Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi. 45-46.

³⁴ Bu yazmanın bir kopyası da mikrofilm olarak Ankara Milli Kütüphane'de bulunmaktadır: MFA (H) 23.

³⁵ Bu yazmanın bir kopyası da mikrofilm olarak Ankara Milli Kütüphane'de bulunmaktadır: MFA (H) 24.

³⁶ Bu yazmanın bir kopyası da mikrofilm olarak Ankara Milli Kütüphane'de bulunmaktadır: MFA (H) 27.

³⁷ Bu yazmanın bir kopyası da mikrofilm olarak Ankara Milli Kütüphane'de bulunmaktadır: MFA (H) 28.

³⁸ Bu yazmanın bir kopyası da mikrofilm olarak Ankara Milli Kütüphane'de bulunmaktadır: MFA (H) 29.

³⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. S. L. Volin (1955). Leningrad Kitaplıklarındaki Nevaî Yazmaları Hakkında. (çev. Rasime Uygun), *TDAY-Belleten*, s. 99-141.

⁴⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Agah Sırrı Levend (1967). *Ali Şîr Nevâî-Hamse*. Ankara: TTK. 289-407.

c. Behiştî (XV. yy) – *Heft Peyker*

Karışdıranlı olan şairin asıl Ahmet Sinan'dır. Doğum ve ölüm yılı kesin olmamakla birlikte; doğumu H. 854/ 1450, ölümü de H. 917-926/ M. 1511-1520 arası olarak tahmin edilmektedir. Babası Fatih Sultan Mehmed'in sancak beylerinden Karışdıranlı Süleyman Çelebi'dir. Behiştî iyi bir eğitim görerek sancak beyliğine kadar yükselir. II. Bayezid'e karşı işlediği bir suçtan ötürü İran'a kaçar ve orada Hüseyin Baykara, Ali Şîr Nevâyî ve Molla Camî ile tanışma fırsatı bulur. Bir müddet İran'da kaldıktan sonra Sultan Hüseyin Baykara'nın aracılık etmesiyle affedilir ve eski görevine geri döner. Kendisi, Anadolu'nun hamse sahibi ilk şairlerindedir. Sehi Bey, tezkiresinde, onun Hamse-i Nizâmî'yi tamamıyla tercüme ettiğini yazmıştır⁴¹. Bugün elimizde bunlardan iki tanesi tam (*Heft Peyker, Leylâ vü Mecnûn*) ve iki tanesi de eksik (*Mahzenü'l-Esrâr, İskender-nâme*) olarak mevcuttur (Demirel, 2013, para. 2). *Heft Peyker*'in, hamsenin son mesnevisi olduğu, eserin son beytinden anlaşılmaktadır:

Çü toköz yüz on üçe irdi hişâb

Hamse hatm oldı vü ketb oldı kitâb

Bu beyitten, eserin tamamlanma tarihi de anlaşılmaktadır. H. 913/ M. 1507-8 yılında tamamlanan eser, 1729 beyitten oluşmaktadır. *Vezni, fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlün'dür*. Tamamlandığı tarih dikkate alındığında, eserin II. Bayezid zamanında yazılıp ona ithaf edildiği anlaşılmaktadır. Özellikle bu mesneviyi şair, vermek istediği mesajlar için bir araç olarak kullanmıştır. Amacı, devlet büyüklerine nasihat vermektir (Demirel, 2009, para. 9-10).

Mesnevi 31 bölümden meydana gelmektedir. Başlıkları Farsçadır. Tevhîd ile başlayarak Münâcât, Na't, Çâr-yâr-ı Güzîn, II. Bayezid'e övgü, eserin yazılma nedenini açıklayan manzumeler yer alır. Sonra asıl hikâye başlar. Hikâye bittikten sonra; hamse ve Tarîh-i Osmânî'yi yazma nedenini, padişaha duayı ve telif tarihini de ekleyerek eseri noktalar⁴².

Elde bulunan tek yazma nüshası, Tercüman Gazetesi kitaplığında bulunmaktadır. Bu yazmadan oluşturulan bir mikrofilm de Süleymaniye Kütüphanesi Mikrofilm Arşivi'nde (No: 2716) bulunmaktadır.

Şener Demirel (1995a), şairin eserini yüksek lisans tezi olarak hazırlamıştır.

⁴¹ Mustafa İsen (1998). *Sehî Bey Tezkiresi: Heşt Behişt*. Ankara: Akçağ Yay. 173.

⁴² Şener Demirel (1995b). Behiştî ve Heft-Peyker. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 7: 62.

Behiştî'nin eserinin amacı, Behrâm hikâyesini kullanıp onu bir çıkış noktası yaparak, devlet büyüklerine nasihatler vermektir. Dolayısıyla, eser her ne kadar konusunu Behrâm-ı Gür'dan almış olsa da, şairin hikâyeden çıkardığı kısımlarla ve verdiği mesajlarla, tamamen tercüme özelliği taşımamaktadır⁴³.

d. Ahmed-i Rıdvân (öl. 1528-1539)– *Heft Peyker*

“Tütünsüz” ya da “Bî-duhân” sıfatlarıyla anılan şair XV. yüzyıl sonu ve XVI. başlarında yaşamıştır. Kaynaklarda sancakbeyliği yaptığı ve şairliğiyle tanındığı belirtilmektedir. II. Bayezid'in son dönemlerinde, Şehzade Selim ile Şehzade Ahmed arasındaki taht mücadelesinde Bayezid ve birçok ileri gelen devlet büyükleri gibi Rıdvân'ın da Şehzade Ahmed'den yana olduğu, *Heft Peyker*'ini Şehzade Ahmed adına yazmasından anlaşılmaktadır⁴⁴.

Rıdvân'ın bazı eserlerinin, bazı kayıtlarda Hayâtî (adı Abdülhayy) mahlasıyla kaydedilmiş olması bir takım şüpheleri de beraberinde getirmiştir. Ağâh Sırrı Levend, şairin *İskender-nâme*, *Leylâ vü Mecnûn* ve *Hüsrev ü Şîrîn* mesnevilerini tanıtmış (1966, 1951a, 1952) ve Hayâtî'nin *İskender-nâme* ve *Husrev ü Şîrîn* adlı mesnevilerini de inceledikten sonra (1951b), Hayâtî'nin adı geçen eserlerinde intihal derecesinde benzerlikler tespit etmiştir⁴⁵. Ayrıca Ünver, *İskender-nâme*'ler üzerine hazırladığı doktora tezinde iki şairin de *İskender-nâme* adlı mesnevisini geniş ölçüde inceledikten sonra elde ettiği bulguların, Rıdvân'ın lehine olduğunu, şairle ilgili yazdığı makalesinde yinelemiştir ve bu durumun, asıl konumuz olan *Heft Peyker* mesnevisinde de bu şekilde olma ihtimalinin çok yüksek olduğunu eklemiştir⁴⁶. Bir başka kanıt olarak da tezkirelerin o devirde bu mesnevileri yazan Hayâtî mahlaslı bir şairin olmaması ve buna karşılık Sehî'nin, tezkiresinde Ahmed-i Rıdvân için “Hamse-i Nizâmî'yi Türkî'ye terceme itmişdür.” demesi ihtimalleri kuvvetlendirmektedir⁴⁷. Bununla birlikte *Heft Peyker*'in iki yazmasında da Rıdvân'ın mahlası bulunmamakta, ikisinde de Hayâtî mahlası bulunmaktadır. İçinde ise 6 yerde Hayâtî mahlası geçmektedir. Ancak eserin içerisinde geçen bazı ipuçlarının yolu, incelemeler sonucunda, Rıdvân'a çıkmaktadır⁴⁸.

⁴³ A.g.e. 57.

⁴⁴ İsmail Ünver (1986a). Ahmed-i Rıdvân. *Belleten. C. L*, S. 196 (Nisan), Ankara: TTK. 80-81.

⁴⁵ A.g.e. 84.

⁴⁶ A.g.e. 84-87.

⁴⁷ Mustafa İsen (1998). *Sehî Bey Tezkiresi: Heşt Behişt*. Ankara: Akçağ Yay. 88.

⁴⁸ İsmail Ünver (1986a). Ahmed-i Rıdvân. *Belleten. L*(196): 93. Ankara: TTK Yay.

Eserin iki yazması olduğunu yukarıda belirtmiştik. Bunlardan biri Atatürk Üniversitesi A.S. Levend Yazmaları (No: 369/2)'nda, diğeri ise İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde (No: TY. 7575) bulunmaktadır. İlkinde 4174 beyit, ikincisinde ise 4156 beyit bulunmaktadır.

Mesnevi Nizâmî'nin eseriyle karşılaştırıldığında; vezin, Nizâmî'nin kullandığı *fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün* olmakla birlikte Nizâmî gibi tek bir vezin değil, içine kattığı bazı kaside ve gazellerde farklı kalıplar kullanmıştır.

Nizâmî'de baştan sona mesnevi şekli kullanılmışken, Rıdvân kaside ve gazeller de eklemiştir. Bir fark da yedi prenesten birinin adında mevcuttur; Magrib şahının kızı Nizâmî'de Âzeryûn iken Rıdvân'da Zeytûn'dur.

Diğeri bir nokta da yedi kümbetin yapılmasıyla ilgilidir. Nizâmî, Behrâm'ın Şide adlı üstada yedi prenses için yedi kümbet yaptırdığını anlatır. Rıdvân'da ise, Şide'den önce bu işi yapmayı Behrâm'ın Rûmî musahibi teklif etmiş, fakat Behrâm bu teklifi kabul etmemiştir.

Rıdvân'ın eserinin yazma nüshalarında başlıkların yazılmamış olması, bu konuda bir karşılaştırma yapma imkânını kısıtlamaktadır ancak bir karşılaştırma yapılmıca, Rıdvân'ın, Nizâmî'de tek başlıkla verilen olayları, iki başlığa böldüğü anlaşılmaktadır⁴⁹.

Eserin hikâye kısmına kadar; tevhîd, na't, sebep-i telif bölümlerinden sonra II. Bayezid ve Şehzade Ahmed'e övgü, şehzade için kaside, sözün değerini anlatan bölüm, kendini bilmenin ve itaatın önemini anlatıldığı bölümlerle sürer. Ardından da aklın ve bilginin önemi üzerinde durulur⁵⁰.

Heft Peyker ve şairin diğeri eserleri üzerine İsmail Ünver doçentlik tezi hazırlamıştır⁵¹. Ayrıca son yıllarda Rıdvân'ın *Heft Peyker*'i üzerine hazırlanmış, üç yüksek lisans tezi bulunmaktadır⁵².

⁴⁹ İsmail Ünver (1986a). Ahmed-i Rıdvân. *Belleten*. L(196): 124-125. Ankara: TTK Yay.

⁵⁰ Mustafa Karadeniz (2010). *Ahmed-i Rıdvân Heft Peyker (İnceleme-Metin-Özel Adlar Dizini)*. Yüksek Lisans Tezi. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi. 10-11.

⁵¹ İsmail Ünver (1982). *Ahmed-i Rıdvân Hayatı, Eserleri ve Edebi Şahsiyeti*. Doçentlik Tezi. Ankara: Üniversitesi.

⁵² Mustafa Karadeniz (2010). *Ahmed-i Rıdvân Heft Peyker (İnceleme-Metin-Özel Adlar Dizini)*. Yüksek Lisans Tezi. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi.; Hamza Koç (2010). *16. Yüzyılda Yazılmış Bir Behrâm-ı Gür Mesnevisi I (İnceleme-Edisyon Kritikli Metin)*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi. Reyhan Öztuluñç (2010). *16. Yüzyılda Yazılmış Bir Behrâm-ı Gür Mesnevisi II-İnceleme-Edisyon Kritikli Metin*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

Son yıllarda hazırlanan Hayatî'nin *Heft Peyker*'i üzerine yapılmış bir doktora tezi⁵³ de bu konuda yararlanılacak kaynaklar arasında yer almaktadır. Tezi hazırlayan Sürelli, bugün elde Hayatî mahlasıyla iki nüshası bulunan eserin, derinlemesine incelenmeden, Ahmed-i Rıdvân'dan aşırma olarak hemen kabul görmesinin aslında doğru olamayabileceğini, Ahmed-i Rıdvân'a aidiyeti kesin olan bir *Heft Peyker* mesnevisinin bugün henüz daha ele geçmemiş olduğunu ve bu tür bir yargıyı yapmak için yeterli delilin olmadığını vurgular⁵⁴.

e. Abdî (XVI. yüzyıl) – Heft Peyker

Bugün elde olan dört mesnevisinden; Kanuni (1520-1566), II. Selim (1566-1574) ve III. Murad (1574-1595)'in padişahlık dönemlerini idrak ettiği anlaşılmaktadır. Daha çok, yazdığı *Niyâz-nâme-i Sa'd u Humâ* (H. 952/ M. 1545) eseriyle tanınmaktadır. Bu eserle birlikte konumuz olan *Heft Peyker* (H. 957/ M. 1550)'ini de Manisa'da şehzade olan II. Selim'e sunmuştur. Bu iki eseri dışında Cemşîd ü Hurşîd (H. 966/ M. 1558) ve Nüzhet-nâme (H. 985/M. 1577) isimli mesnevileri vardır.

Bugüne kadar Lami'î'nin *Heft Peyker*'i olarak bilinen ve Dublin'deki tek yazma (No: T.505) eser üzerinde Hanzade Güzelova'nın çalışması sonucunda, eserin Abdî'ye ait olduğu ortaya çıkmıştır (Güzelova, 2006, 35-49)⁵⁵.

Abdî'nin ikinci eseri olarak kaleme aldığı *Heft Peyker*, Nizâmî'nin eseri ile aynı olan, fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün vezninde yazılmıştır. Ana hikâyeden önce klasik tertibe uygun olarak; besmele, tevhîd, na't, dört halifeye övgü, mi'rac, eserin yazılış sebebi, özür, padişah için övgü, söze övgü ve nasihat manzumesinin yer aldığı bölümler gelir. Ana hikâye, 47 başlık altında anlatılır. Eserde kullanılan başlıklar için ikinci bir nazım şekli ve vezni kullanılmıştır. Başlıklar Farsçadır. Bu özellik Abdî'nin eserini Nizâmî'nin eserinden ayıran en önemli farktır⁵⁶.

Mesnevi üzerine Hanzade Güzelova bir doktora tez çalışması⁵⁷ hazırlamıştır.

⁵³ Bahadır Sürelli (2012). *Türk Edebiyatında Heft Peyker Mesnevileri ve Hayatî'nin Heft Peyker'i*. Doktora Tezi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.

⁵⁴ A.g.e. 123-124.

⁵⁵ Hanzade Güzelova (2008). *Abdî'nin Heft Peyker Mesnevisi (İnceleme-Metin-Dizin)*. Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

⁵⁶ Hanzade Güzelova (2008). *Abdî'nin Heft Peyker Mesnevisi (İnceleme-Metin-Dizin)*. Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi. 92.

⁵⁷ Hanzade Güzelova (2008). *Abdî'nin Heft Peyker Mesnevisi (İnceleme-Metin-Dizin)*. Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

f. Nev'î-zâde Atâyî (1583-1636) – *Heft H'ân*

Atâyî, mesnevi konusunda edebiyatımızın önde gelen şairlerindedir. Hamse sahibi şairin büyük eserinde bulunan *Heft-H'ân* mesnevisi, hamsenin dördüncü mesnevisi olup 1627 yılında tamamlanmıştır. 2787 beyitten meydana gelen eser, Nizâmî'nin kullandığı fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün vezniyle kaleme alınmıştır.

Şair bu mesneviyi, Nizâmî'nin mesnevisine cevap olarak kaleme aldıysa da eser orijinaline sadece şeklen benzemektedir. Amacı, *Heft Peyker* görünümünde fakat ondan daha başarılı bir eser ortaya koymaktır. Vezin ve çerçeve bir kenara bırakıldığında; kişiler, hikâyeler ve üslup *Heft Peyker* ve *Heft Peyker* tercümelerinden farklıdır⁵⁸. Bu açıdan bakıldığında Atâyî aslında yepyeni bir eser ortaya koymuştur.

Şair Nizâmî'nin eserini çeşitli yönlerden eleştirdiğini mesnevinin “sebeb-i te'lif” bölümünde dile getirmektedir. Bu eleştiriler üç konu üzerinedir; birincisi Behrâm tiplmesi, ikincisi eserdeki kadın düşkünlüğü ve bununla beraber gelen cinsel duygulara yönelim, üçüncüsü ise mekân anlayışına yaptığı eleştirilerdir. O, daha gerçekçi bir anlatım tercih eder. Âşıkça eğer, Behrâm gibi zevk ve safa âleminde yiyip içmemeli, âşık gibi kendi varlığından vazgeçebilmelidir. Âşıkça, yedi kubbeli saraylarda işi olmamalıdır.⁵⁹ Nizâmî'den ayrılan yönlerini sıralayacak olursak; Behrâm'a karşılık Atâyî'de tam bir âşık tipi olması, Nizâmî'deki yedi ülke prensesinin anlattığı hikâyelerin, Atâyî'de âşığın yedi arkadaşı tarafından anlatılması, hikâyelerin köşkte değil, o renge ait gökyüzü altında anlatılması, bu hikâyelerin halk hikâyesi mahiyetinde olup olağanüstü durumlara çok yer verilmemesi ve kadın sevgililer gibi tasvir edilen dilberlerin erkek güzelleri olması gibi noktaları sıralayabiliriz⁶⁰.

Eser, klasik mesnevi kuruluşundadır ve hikâyeler yedi meclis halinde anlatılmaktadır. Meclisler hikâyelerin birbirine bağlanmasını sağlamakta ve sıradaki hikâyeyi kimin nerede anlatacağını bildirmektedir. Bu durum ve eserde tespit edilen masal unsurları *Bin Bir Gece Masalları*'nı hatırlatmaktadır.

⁵⁸ Tunca Kortantamer (1997). *Nev'î-zâde Atâyî ve Hamse'si*. İzmir: Ege Üniversitesi. Edebiyat Fakültesi Yay. 231.

⁵⁹ Tunca Kortantamer (1997). *Nev'î-zâde Atâyî ve Hamse'si*. İzmir: Ege Üniversitesi. Edebiyat Fakültesi Yay. 408-410.

⁶⁰ Turgut Karacan (1974). *Nevî-zâde Atâyî, Heft H'ân Mesnevisi (İnceleme-Metin)*. Ankara: Sevinç Matbaası. XI.

Eser üzerine Turgut Karacan bir doktora tezi hazırlamış⁶¹ ve çalışması basılmıştır. Ayrıca Tunca Kortantamer'in Hamse üzerine hazırlayıp bastırıldığı doçentlik tezi⁶² de bu konudaki önemli kaynaklar arasında yer almaktadır.

g. Subhî-zâde Feyzî (öl. 1739-40) – *Heft Seyyâre*

XVIII. yüzyıl şairlerinden Feyzî'nin, dört mesnevi ve bir divandan meydana gelen külliyyatı, divan edebiyatının son hamsesi olarak kabul edilir. Hem son hamse olması hem de şekil bakımından klasik hamselerden farklılık göstermesi, eserin önemini vurgulamaktadır. Levend, konuyla ilgili yayımladığı makalesinde, şairden ve *Revan Kütüphanesi No: 801*'de bulunan *Hamse*'sinden bahsetmektedir⁶³. Hamsenin içerisinde divandan başka; *Heft Seyyâre*, *Mir'ât-ı âlem-nümâ*, *safâ-nâme* ve *Aşk-nâme* mesnevileri bulunur.

Hamsesinde yer alan ikinci ve divandan sonraki ilk mesnevi olan olan *Heft Seyyâre*, Nizâmî'nin *Heft Peyker*'ine, Atâyî de olduğu gibi, sadece şekil ve vezin açısından benzemektedir. Toplam 1200 beyitten oluşan eser, Nizâmî'nin kullandığı *fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün* kalıbıyla yazılmıştır. Mesnevinin başında elli beyitlik bir Tevhîd ve kırk beş beyitlik bir Na't bölümü yer alır. Yedi hikâyenin anlatıldığı kısımdan sonra Hâtîme bölümüyle eser bitirilir. Bu bölümde şair, eseri iki ayda ve H. 1122/ M. 1710-11 yılında bildirmektedir. Bu hikâyeler de yine Nizâmî' nin hikâyelerinden farklılık arz etmektedir⁶⁴.

Hikâyelerin konusu kısaca şöyledir⁶⁵:

1. **Hikâye:** Burada bir tüccarın hacca giderken Sakız adasında bir Hristiyan güzeline âşık olması, kâfirlerin eline esir düşmesi, kızın Müslüman olması ve tüccarla evlenmesi konu edilmektedir. Hikâye toplam 130 beyittir.
2. **Hikâye:** Berber Ali Çelebi adında birinin, bilmeden bir hülleyle alet olmasını anlatan hikâye 110 beyittir.

⁶¹ Turgut Karacan (1974). *Nevî-zâde Atâyî, Heft H'ân Mesnevisi (İnceleme-Metin)*. Ankara: Sevinç Matbaası.

⁶² Tunca Kortantamer (1997). *Nevî-zâde Atâyî ve Hamse'si*. İzmir: Ege Üniversitesi. Edebiyat Fakültesi Yay.

⁶³ Agâh Sırrı Levend (1955). "Feyzî'nin Bilinmeyen Hamse'si". *TDAY-Belleten*. 146-152.

⁶⁴ Mehmet Arslan (2008). *Türk Edebiyatında Hamseler ve Subhî-zâde Feyzî'nin Hamsesi*. İstanbul: Kitabevi Yay. 104-110.; Agâh Sırrı Levend (1955). "Feyzî'nin Bilinmeyen Hamse'si". *TDAY-Belleten*. 148.

⁶⁵ Özet şu kaynaktan derlenmiştir: Mehmet Arslan (2008). *Türk Edebiyatında Hamseler ve Subhî-zâde Feyzî'nin Hamsesi*. İstanbul: Kitabevi Yay. 104-110.

3. **Hikâye:** 310 beyitten oluşan hikâyede, Karaman müftüsünün oğlu ile cinler padişahının arasında geçen olaylar anlatılmaktadır.
4. **Hikâye:** Anlatılan olaylar Bayezid-i Veli'nin padişah olmasından iki yıl sonra meydana gelmektedir. Şair, eski bir mecmuada gördüğü, fakir bir talebe olan delikanlıyla, onun medresede tanıştığı Molla Ali hikâyesini 100 beyitte anlatmaktadır.
5. **Hikâye:** 200 beyitten oluşan hikâye, kahve satıcısı Halil Efendi'nin oğlu Şah Osman'ın bir rüya görmesi ve bu rüyanın aynen yaşanması anlatılmaktadır.
6. **Hikâye:** 110 beyit olan hikâyede, namuslu bir kadına musallat olan bir zampara ile onun başına gelenler ve sonunda zamparalığa tövbe etmesi anlatılmaktadır.
7. **Hikâye:** Son hikâyede, devlete hizmet eden dürüst bir kişinin ölmesi, bu olayla birlikte ailesinin fakirlik çekmesi, oğlunun gördüğü bir rüya üzerine Şam'a gitmesi ve İstanbul'a geri döndüğünde evinde hazine bulması anlatılmaktadır. Bu hikâye 100 beyitten oluşur.

Görüldüğü üzere Feyzî'nin bu eseri, konu Behrâm şah ve maceraları etrafında oluşmayıp, tamamen farklı bir kadroyla meydana getirilmiştir. Nizâmî'nin eseriyle arasındaki ilişkiyi isim, vezin ve şekil yönlerinden sınırlayabilmek mümkündür.

Hamse üzerine bir doktora tez çalışması yapılmıştır⁶⁶. Aynı zamanda Mehmet Arslan'ın hazırladığı bir çalışmada da, Türk edebiyatında hamseler değerlendirilerek *Hamse*'nin metni basılmıştır⁶⁷.

Manzum olarak kaleme alınmış bu eserler dışında bir de **Mehmet Emîn Yümnî**'ye ait mensur bir *Heft Peyker* çevirisi bulunmaktadır. Bu eser, "Terceme-i Hikâye-i Heft Peyker" adıyla Nizâmî'nin eserinden Türkçeye tercüme edilmiştir. Eserin yazma bir nüshası Topkapı-Hazine K. 1033 numarada kayıtlıdır⁶⁸. 1289 ve 1341 yıllarında olmak üzere iki kere İstanbul'da basılan eser 7 ciltten meydana gelmektedir. Çeşitli kütüphanelerde "Terceme-i Heft Peyker", "Terceme-i Hamse-i Nizâmî" gibi adlarla kaydedilmiş mensur eserler muhtemelen bu kitabın nüshalarıdır.⁶⁹

⁶⁶ Serhan İspirli (1997). *Subhî-zâde Feyzî'nin Hayatı, Edebî Kişiliği ve Hamsesi: İnceleme-Tenkitli Metin*. Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

⁶⁷ Mehmet Arslan (2008). *Türk Edebiyatında Hamseler ve Subhî-zâde Feyzî'nin Hamsesi*. İstanbul: Kitabevi Yay.

⁶⁸ Hasan Kavruk (1998). *Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler*. İstanbul: MEB Yay. 30.

⁶⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Bahattin Kahraman (1994). "Heft Peyker Çevirileri ve Ali Şîr Nevaî'nin Seb'a-i Seyyare'si". *Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 9-10: 360; Hanzade Güzelova (2008). *Abdî'nin Heft Peyker Mesnevisi (İnceleme-Metin-Dizin)*. Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi. 61-62.

Eser, 1341 yılındaki basımından yararlanılarak 2013 yılında, günümüz Türkçesi ile basılmıştır.⁷⁰

Metinleri Bugün Elde Olmayan Heft Peyker Mesnevileri:

Bu şairler dışında; Bursalı şair **Ali Ulvî** (XV. yüzyıl, II. Murad devri), **Kudsî Çelebi** (XV. yüzyıl), **Trabzonlu Ramazan** (öl. H. 938/ M. 1531) ve **Lami'î**, **Karamanlı Figânî**, **Kalkandelenli Muîdî** gibi şairlerin de bu konuda eserleri olduğu kaynaklarda bildirilmekle beraber eserler henüz gün ışığına çıkmamıştır:

Bursalı Şah Ali Ulvî (XV. yüzyıl)

Kaynaklara göre, II. Murad devri şairlerinden olan Ulvî, *Heft Peyker* mesnevini Türkçe olarak kaleme alan ilk şairdir. Latîfî, Kınalızâde Hasan Çelebi tezkireleri ve Osmanlı Müellifleri'nde bu eserden söz edilmektedir. Gibb'e göre kaynaklarda bahsedilen bu çeviri zannedildiği gibi Ulvî'ye değil, Aşkî'ye aittir. Latîfî'nin isim konusunda bir yanlışlık yaptığını belirtir⁷¹. Günay Kut da Aşkî'nin eserini tanıttığı makalesinde bu düşünceye katılarak, adı geçen eserin Aşkî'nin eseri olabileceğini belirtir⁷². Ulvî'nin eserinden haber veren Latîfî, şairden bahsettikten sonra birkaç beyit şiir örneği verir ancak bu örneklerin hangi eserinden olduğu anlaşılamamaktadır:

Nazm: Ezelî kısmet olmasa devlet
Sa'y-i bî-hûdesi olur aña let

Hâsıl olmaz ne deñlü itse taleb
Çekse biñ yıl eger talebde ta'eb

Velehu: Baht virmez ne deñlü ise 'ulûm
Her ne deñlü bilürse 'ilm-i nücûm

Ger sa'âdet sitâreden oladı
Şâh ola idi müneccimüñ veledi⁷³

⁷⁰ M. E. Yümnî (2013). *Heft Peyker-Yedi Süret*. (hızl. Aytekin yıldız). İstanbul: Büyüyenay Yay.

⁷¹ E.J.Wilkinson Gibb (1999). *Osmanlı Şiiri Tarihi*. C. 2. (çev. Ali Çavuşoğlu). Ankara: Akçağ Yay. 538.

⁷² Günay Kut (1972). "Aşkî ve Heft Peyker Çevirisi". *TDAY-Belleten*. Ankara: TDK Yay. 128.

⁷³ Rıdvan Canım (2000). *Latîfî, Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ (İnceleme-Metin)*. Ankara: AKM Yay. 399.

Sürelli, tezinin konuyla ilgili bölümünde bu dizelere yer verirken beyitlerin vezninin, Nizâmî'nin eserinde kullandığı vezinde olmasından (*fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün*) ve yukarıdaki son beytin, kendi çalıştığı Hayatî'nin *Heft Peyker* metninde de geçmesinden dolayı, şairin *Heft Peyker* mesnevisinden alınmış olabileceğini belirtmektedir⁷⁴.

Bu beyitlerin gerçekten şairin *Heft Peyker*'inden olduğu doğrultusunda ilerlersek, Gibb'in söylediği, Ulvî'nin eserinin aslında Aşkî'nin eseri olabileceği düşüncesinin hatalı olduğunu görürüz. Zira elimizdeki Aşkî metninin hem vezni farklıdır, hem de-kopmuş olabilecek sayfaları göz ardı edilirse- bu beytin aynısı metinde geçmemektedir. Aynısının olmasa da, benzer bir beytin Aşkî'de yer alması da, Ulvî çevirisinin Aşkî ile aynı eser olmayabileceği düşüncesini kuvvetlendirir niteliktedir:

Ger sitâre devlet eylese ziyâd
Bir münecimden toğardı Keykubâd (66)

Buna rağmen Gibb, Latîfî'nin Ulvî maddesinde onu ilk Türkçe *Heft Peyker* tercümesi sahibi olarak görmesini, Latîfî'nin yaptığı bir isim hatasına bağlar, Ulvî değil Aşkî demesi gerektiğini söyler. Bunu da elinde olan Aşkî yazmasında şairin, bu eseri Sultan'ın emriyle çevirdiğini ve ilk defa Türkçeye kendisinin çevirdiğini söylemesine dayandırır⁷⁵. Tabi Aşkî'nin Ulvî'nin çevirisini görmemiş olması da ihtimaller arasında değerlendirilmelidir. İki şaire de eserinde yer veren Latîfî'nin ise, Ulvî'den bahsederken *Heft Peyker*'i olduğunu anması fakat Aşkî'nin *Heft Peyker*'inin olduğundan söz etmemesi de, Latîfî'nin bu eseri görmemiş olma ihtimalini akla getirmektedir. Bu durumda Ulvî'nin eserinin henüz ele geçmemiş durumda olduğu düşünülebilir.

Kudsî Çelebi (XV. yüzyıl)

Şairin *Heft Peyker* mesnevisi olduğunu Latîfî Tezkiresi ve bu konuda onun bilgilerini tekrarlayan Osmanlı Müellifleri'nden öğrenmekteyiz. Şairin eseri bugün elimizde değildir. Latîfî Tezkiresi'nde Kudsî-i Kadîm olarak anılan şair eserinde; Sultan Mehmed madihlerinden olduğunu ve hafif bahrinde bir *Heft Peyker* yazdığını belirterek, eserinden şu beyitleri aktarır:

Çandesün ey nesîm-i nâre-güşâ
Demün eyler hevâyı gâliye-sâ

⁷⁴ SÜRELLİ, Bahadır (2012). *Türk Edebiyatında Heft Peyker Mesnevileri ve Hayatî'nin Heft Peyker'i*. Doktora Tezi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi. 107.

⁷⁵ E.J.Wilkinson Gibb (1999). *Osmanlı Şiiri Tarihi*. C. 2. (çev. Ali Çavuşoğlu). Ankara: Akçağ Yay. 538-539.

Teng-dil oldu ğonca gönliñi aç
Jâleden lâlenüñ yüzine şu saç

Ger güzer eylesen yedi yemmden
Dâmenüñe bulaşmaya nemden⁷⁶

Trabzonlu Ramazan (öl. H. 938/ M. 1531)

Osmanlı Müellifleri'nde şairin *Heft Peyker* yazdığı haber verilmiş olsa da⁷⁷ eseri bugün için elimizde değildir.

Lami'î Çelebi (1472-1532)

Camî'den yaptığı manzum-mensur tercümelemlerle, edebiyatımıza çok katkı sağlamış velut bir şair olan ve “Camî-i Rûm” lakabıyla anılan Bursalı Lami'î'nin kırkı aşkın eseri vardır. Bunlar arasında, mesnevileri özel bir yere sahiptir.

Şairin *Heft Peyker*'inden birçok tezkire bahsetmektedir.⁷⁸ Buralarda yer alan bilgilere göre Lami'î bu eserini sağlığında tamamlayamamış ve onu yerine kalan kısmını, damadı Rûşenî-zâde tamamlamıştır⁷⁹. Latîfî, *Heft Peyker*'inin Hâtîfî'nin eserinden çeviri olduğunu tezkiresinde belirtmiştir⁸⁰.

Günay Kut, Lami'î'nin bu eserinin tek yazma nüshasının İrlanda'da *Chester Beatty Library Meredith Owens No:12*'de kayıtlı olduğunu bildirmektedir⁸¹. Ancak yapılan araştırmalar sonucunda, söz konusu nüshanın Lami'î'ye değil, daha önce adını andığımız, XVI. yüzyıl

⁷⁶ Rıdvan Canım (2000). *Latîfî, Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ (İnceleme-Metin)*. Ankara: AKM Yay. 449.

⁷⁷ Bursalı Mehmed Tahir (2000). *Osmanlı Müellifleri*. C. II. Ankara: Bizim Büro Yay. 304.

⁷⁸ İbrahim Kutluk (1978). *Kınalı-zâde Hasan Çelebi Tezkiretü's-Şuarâ*. C. 2. Ankara: TTK Yay. 841-42; Rıdvan Canım (2000). *Latîfî, Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ (İnceleme-Metin)*. Ankara: AKM Yay. 476; Kılıç, Filiz (2010). *Aşık Çelebi, Meşâ'irü's-Şu'arâ (İnceleme-Metin)*. C. 2. İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yay. 745; Kâtib Çelebi (2013). *Keşfü'z-Zünûn*. C. 5 İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay. 1641; Bursalı Mehmed Tahir (2000). *Osmanlı Müellifleri*. C. II. Ankara: Bizim Büro Yay. 492.

⁷⁹ Günay Kut (1972). “Aşkî ve Heft Peyker Çevirisi”. *TDAY-Belleten*. Ankara: TDK Yay. 127-128; Nuran Tezcan (1979). “Bursalı Lami'î Çelebi”. *Türkoloji Dergisi*. C.VIII. 307; Gönül Ayan (1994). “Lami'î Çelebi'nin Hayatı, Edebi Kişiliği ve Eserleri”. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. 1:52-53.

⁸⁰ Rıdvan Canım (2000). *Latîfî, Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ (İnceleme-Metin)*. Ankara: AKM Yay. 476.

⁸¹ Günay Kut (1976). “Lami'î Çelebi and His Works”. *Journal of Near Eastern Studies*. 35: 88.

şairlerinden Abdî'ye ait olduğu meydana çıkmıştır⁸². Metnin birçok yerinde Abdî mahlası geçmektedir.

Karahan, İslam Ansiklopedisi'ne yazdığı "Lami'î" maddesinde⁸³ eserin bir diğer nüshasının da Fatih Millet Ktp. Ali Emîrî Manzum Eserler No: 115'te kayıtlı⁸⁴ Lami'î Külliyyatı içinde yer aldığını belirtmiş olsa da Güzelova, söz konusu külliyyatın mesnevi kısmında şairin *Şehrengîz-i Burûsa* ve *Hayret-nâme* mesnevilerinin yer aldığını, *Heft Peyker*'inin bulunmadığını çalışmasında belirtmiştir⁸⁵.

Bu durumda Lami'î'nin eserinin henüz elimizde olmadığını söylemek gerekmektedir.

Karamanlı Figânî (XVI. yüzyıl)

Figânî'nin de bir *Heft Peyker* mesnevisi olduğunu Latîfî tezkiresinde belirtmiş olsa da⁸⁶ eser bugün elimizde değildir.

Kalkandelenli Muidî (XVI. yüzyıl)

Hamse sahibi olduğu kaynaklarda bildirilen Muidî'nin de hamsesindeki mesnevilerden birinin *Heft Peyker* olduğu bilinmektedir. Latîfî, *Penc Genc'e* cevap verdiğini ve *Kütüb-i Seb'a'sı* olduğunu tezkiresinde belirtmektedir⁸⁷.

1. BÖLÜM: 'AŞKÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

1.1. HAYATI

XV. asır şairlerinden olan Aşkî hakkında bilgilerimiz kısıtlıdır. Asıl adı, İstanbul'un Balat semtinde bizzat kendisinin inşa ettirdiği ve kendi adıyla anılan mahallede bulunan caminin tapu

⁸² Hanzade Güzelova (2008). *Abdî' nin Heft Peyker Mesnevisi (İnceleme-Metin-Dizin)*. Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi. 55.

⁸³ Abdülkadir Karahan (1972). "Lami'î". *İA. C. VII*. İstanbul: MEB Yay. 12.

⁸⁴ Güzelova, bahsedilen kayıt numarasında Hersekli Arif'in Divanının bulunduğunu, Lami'î Külliyyatı'nın ise Ali Emîrî No: 380'de yer aldığını belirtmiştir.

⁸⁵ Hanzade Güzelova (2008). *Abdî' nin Heft Peyker Mesnevisi (İnceleme-Metin-Dizin)*. Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi. 64.

⁸⁶ Rıdvan Canım (2000). *Latîfî, Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ (İnceleme-Metin)*. Ankara: AKM Yay. 437.

⁸⁷ Rıdvan Canım (2000). *Latîfî, Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ (İnceleme-Metin)*. Ankara: AKM Yay. 502.

tahrir kayıtlarında “Abdürrezzâk” olarak geçmektedir⁸⁸. Bunun yanında bahsi geçen cami hakkında bilgi veren Ayvansarâyî *Hadikatü’l-cevâmî* adlı eserinde, kendisinden “Aşkî Muhammed Efendi” olarak bahseder⁸⁹. Böylelikle şairin asıl adının “Muhammed Abdürrezzâk” olduğu öğrenilmektedir. Bazı kaynaklarda muhtemelen aynı mahlası taşıyan diğer şairlerden ayırmak için “Aşkî-i Kadîm” ifadesi kullanılmıştır⁹⁰. *Sehî*, tezkiresinde şairi “Mevlânâ Aşkî” olarak anmıştır⁹¹.

Doğum tarihi hakkında kesin bir bilgi yoktur fakat Fatih Sultan Mehmed’in tahta çıktığı 1444-1445 yıllarında onun musahibi olarak kırk yaşlarında olabileceği düşüncesi ve 1483 yılı Mayıs ayında inşa ettirdiği caminin vakfiyesinden hareketle şairin, XV. yüzyıl başlarında doğmuş olacağı düşünülmektedir.

Şairin aslen nereli olduğuna dair kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır. Şentürk ve Boşdurmaz, Aşkî’nin divanı üzerine hazırladıkları çalışmada, kendisinin Mersin’e özgü bir tatlı türü olan “kerebiç/kelebiç”ten övgü dolu bir ifadeyle söz etmesini göz önüne alarak, Anadolu’nun güneyinden gelmiş olabileceğini iddia etmişlerdir⁹².

Tahsiliyle ilgili olarak elimizde fazlaca bilgi olmamakla birlikte, kendisinden bahseden elimizdeki en eski kaynak olan 945/1538 tarihli *Sehî Tezkiresi*’nde ve bazı resmî belgelerde adının “Mevlânâ” ya da “Monlâ/Mollâ” ünvanıyla anılması⁹³ onun ilmiye sınıfına mensup bir şair olduğunun göstergesi konumundadır. Ek olarak, Fatih Sultan Mehmed Vakfiyesinde geçen “*Biri birine muttasıl üç büyût-ı süfliyye dahi vardur. Birinüñ üzerinde gurfe vardur. Yine mahalle-i mezbûrede Künfoz Kapusu kurbundadır. Fahrü’l-‘ulemâ Mevlânâ ‘İşkî mülkine muttasıldur.*”⁹⁴ ibaresi de onun yaşadığı dönemde ilmî kişiliğiyle tanınan bir şahsiyet olduğunun göstergesidir. Adı geçen Künfoz kapısının Molla Aşkî Mahallesi yakınlığı, burada bahsedilen Aşkî’nin bizim konumuz olan şair olduğunu doğruluyor⁹⁵.

Sehî tezkiresinde Kâtibî maddesinde yer alan şu bilgilere göre Aşkî şairlik dışında başka bir meslekle daha uğraşmıştır:

⁸⁸ Ömer Lutfî Barkan -Ekrem Hakkı Ayverdi (1970). *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri 953 (1546) Tarihli*. İstanbul: Baha Matbaası. 422.

⁸⁹ Hüseyin bin İsmail Ayvansarâyî (2001). *Hadikatü’l-Cevâmî’ İstanbul Camileri ve Diğer Dînî-Sivil Mimarî Yapılar*. (hzl. Ahmet Neziha Galitekin). İstanbul: İşaret Yay. 261.

⁹⁰ Rıdvan Canım (2000). *Latîfî, Tezkiretü’ş-Şu’arâ ve Tabsiratü’n-Nuzamâ (İnceleme-Metin)*. Ankara: AKM Yay. 393.

⁹¹ Mustafa İsen (1998). *Sehî Bey Tezkiresi- Heşt Behişt*. Ankara: Akçağ Yay. 133.

⁹² Ahmet Atilla Şentürk- Nurcan Boşdurmaz (2012). *Molla Aşkî Dîvân*. İstanbul: YKY. 11.

⁹³ Mustafa İsen (1998). *Sehî Bey Tezkiresi-Heşt Behişt*. Ankara: Akçağ Yay. 182.

⁹⁴ Fatih Mehmed II Vakfiyeleri (1938). Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Neşriyatı. Türk Vakfiyeleri No.1.

⁹⁵ Ahmet Atilla Şentürk- Nurcan Boşdurmaz (2012). *Molla Aşkî Dîvân*. İstanbul: YKY. 12.

“Molla ‘Aşkî şâgirdidir. Kendisi latîf kitâbet ider kâtib idi. Kâtibî mahlas dimekle dahi sebep oldur ve ‘ilm-i mûsikîde pehlevân-ı kâmil, kendinûn ve gayruñ eş‘ârın nakş u tasnîf bağlayup ırlardı...”⁹⁶

Sehî Bey’in verdiği bu bilgiler doğrultusunda Aşkî’nin, kâtiplik ya da musikişinaslıkla da uğraşmış ve hatta bu mesleklerin birinde hocalık da yapmış olması muhtemeldir.

Aşkî, II. Murad ve II. Mehmed (Fatih) devirlerini idrak etmiştir. Sultan II. Murad’a hangi yıllardan itibaren şiir yazmaya başladığı konusunda kesin bir bilgi olmamasına rağmen kendisi için kaleme aldığı kaside ve gazellerle daha o dönemlerde saraya girmeye çabaladığı ve başarıya ulaştığı görülmektedir. Özellikle Fatih Sultan Mehmed ile eskiye dayalı tanışıklıkları ve dolayısıyla yakınlıkları bulunmaktadır. Kendisinin şehzadeligi esnasında yanında yer almış ve ondan büyük ilgi görmüştür. Tarih olarak kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte Aşkî’nin Manisa’ daki Bozdağ’ı tasvir eden iki kasidesinden birinde Şehzade Mehmed’in Edirne’den Manisa’ya gelişini anlattığı beyitlerden yola çıkılarak Sultan II. Mehmed’le tanışıklıklarının 1444-1445 yıllarına dayandığı görülmektedir. Şehzade Mehmed’e Saruhan (Manisa) sancakbeyliği esnasında musahip olarak görevlendirilmesi öne çıkan bazı niteliklerinden dolayı olmalıdır. Sultan II. Murad’ın 1451 yılında ikinci defa tahtını Şehzade Mehmed’e bırakması ile Aşkî, yılı kesin olarak bilinmemekle beraber, Manisa’dan ayrılarak padişahın yanında yerini alır⁹⁷.

İstanbul’un fethinden sonra Fatih’in şehri bir kültür ve sanat merkezi haline getirme çabaları dâhilinde yerli veya yabancı gözetmeksizin otuz kadar şaire maaş bağladığı⁹⁸ bu dönemde Aşkî’ye de, o zaman için yüksek bir miktar olan günlük 100 akçe maaş bağlanmıştır. Bu maaş sayesinde şairin hayatı boyunca rahat bir şekilde yaşadığı düşünülebilir.

Şair sonrasında, Balat’ın Haliç’e bakan tepelerinden, manzarası güzel bir yerde arazi sahibi olmuştur ancak bu araziye ne şekilde edindiği konusunda kesin bir bilgi yoktur. Arazinin bulunduğu muhit bugün *Molla Aşkî Mahallesi* olup muazzam bir manzaraya sahiptir. Şair buraya 888/1483-84 yılında bir cami yaptırmış ve *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*’nde yer alan kayda göre orada bulunan dükkânlardan gelen yıllık toplam 4500 akçelik gelirini de “Molla Aşkî Mescidi” olarak anılan bu cami için bağışlamıştır. Aynı kayıta şairin Dikilitaş Mahallesi’nde 7, Kinkoz Mahallesi’nde 5, Câmîyyîn Mahallesi’nde de 11 tane olmak üzere toplam 23 dükkânın kaydı yer almaktadır. Şairin kabri de *Molla Aşkî Camii* olarak anılan bu

⁹⁶ Sehî Beg (1325/1907-8). *Tezkire-i Sehî*. İstanbul: Amedî. 101.

⁹⁷ Ahmet Atilla Şentürk (2014). Aşkî/İşkî, Aşkî-i Kadîm, Muhammed Abdürrezzâk. Erişim adresi:<http://www.turkedebiyat isimler sozlug u.com/index.php?sayfa=detay&detay=6333>.

⁹⁸ Joseph von Hammer-Purgstall (1992). *Büyük Osmanlı Tarihi*. C.III. (çev. Mehmed Atâ). İstanbul: Üçdal Hikmet Yay. 237.

caminin mihrabında yer almaktadır⁹⁹. *Hadikatü'l-cevâmi'*'de caminin 1148/1735-36'da onarılarak hizmete açıldığı belirtiliyor¹⁰⁰.

Ali Kuşçu yerine Efdâl-zâde Hamîdü'd-dîn Efendi'nin tayin edilip Fatih Camii vakfından günde 40 ve zevâidden günde 10 akçe ödenmesi hususundaki Sultan Mehmed'in 23 Şevval 877/23 Mart 1473 tarihinde Aşkî'ye gönderdiği bir tedris beratından, şairin mal varlığını bağışlamadan önceki yıllarda da Fatih Camii mütevelliliğinde bulunduğu görülmektedir¹⁰¹.

Aşkî'nin ölüm tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte caminin vakfiyesinin düzenlendiği dönemde 80 yaşlarında olabileceği tahmin edilmektedir. Kabri, caminin mihrabında yer almaktadır. 1999 senesinde mezarının üzerinde gül kabartmalı bir mezar taşı bulunmaktayken bugün üzerinde Latin harfleriyle "Fatih Sultan Mehmed'in talebelerinden Molla Mehmed Aşkî" yazan başka bir mezar taşı bulunmaktadır.¹⁰²

Molla Aşkî ile ilgili elimizde bulunan en eski bilgileri içeren *Sehî Tezkiresi'*nde şu cümleler yer almaktadır:

"Mevlânâ ' Aşkî rahmetullah: Merhûm Sultân Muhammed şâ'irlerindendir. Ol zemânda ziyâde ragbeti var idi. Her gâh pâdişâhuñ mülâzemeti ile müşerref olup musâhib düşmüş fâzıl, kavâid-i eş'ârî güzel zabt itmiş, tarz-ı gazeli hûb ve üslûb-ı nazmı mahbûb bilürdi."¹⁰³

Sehî'nin bu ifadelerinden şairi beğendiği yönünde bir sonuca varmak mümkündür. Aşkî'nin yaşadığı devirde, özellikle padişah tarafından, fazla rağbet gördüğü açıkça belirtilmiştir. Aynı tezkirede kayıtlı "Kâtibî" maddesinde "*Molla 'Aşkî'nin şagirdidir.*"¹⁰⁴ ifadesi ise şairin aynı zamanda hocalık yapıyor olduğunun da göstergesi niteliğindedir. Adının önüne geçen "Mevlânâ" ve "Molla/Monla" ünvanları da yargıyı desteklemektedir.

Aynı dönem şairlerinden Fenâyî'nin şu beyti, Aşkî'nin gördüğü rağbeti ve bunun sayesinde de kendisine padişah tarafından bağlanan maaşı belgelemektedir:

'İşkî yüz yir Sa'dî otuz yir Fenâyî'nün dahi

⁹⁹ Ömer Lutfî Barkan -Ekrem Hakkı Ayverdi (1970). *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri 953 (1546) Tarihli*. İstanbul: Baha. 422

¹⁰⁰ Hüseyin bin İsmail Ayvansarâyî (2001). *Hadikatü'l-Cevâmi' İstanbul Camileri ve Diğer Dînî-Sivil Mimari Yapılar*. (hzl. Ahmet Nezih Galitekin). İstanbul: İşaret Yay. 261.

¹⁰¹ Süheyl Ünver (1953). Fâtih Sultan Mehmed Zamanında Tedris Berâtları Vesilesiyle Ali Kuşçu ve Efdal-zâde. *Fâtih ve İstanbul: İstanbul Fethi Derneği Tarafından Yayınlanan İki Aylık Dergi*. I (3-6): 351-355.

¹⁰² Ahmet Atilla Şentürk- Nurcan Boşdurmaz (2012). *Molla Aşkî Dîvân*. İstanbul: YKY. 14-15.

¹⁰³ Mustafa İsen (1998). *Sehî Bey Tezkiresi-Heşt Behişt*. Ankara: Akçağ Yay. 133.

¹⁰⁴ Mustafa İsen (1998). *Sehî Bey Tezkiresi-Heşt Behişt*. Ankara: Akçağ Yay.187.

Beyitten de anlaşıldığı üzere Sultan II. Mehmed Aşkî'ye günlük 100 akçelik yüksek bir maaş bağlamış ve bu durum bazı diğer şairleri rahatsız etmiştir. Geliri hakikaten o zaman için insanlar arasında çok konuşulan hayli yüksek bir gelirdir. Bu maaşın kendisine, Fatih'le şehzadelikinden beri süregelen tanışıklıklarından dolayı bağlanmış olması muhtemeldir. Aşkî'nin şu an için kesin olarak belli olmayan, şairlik dışında icra ettiği başka bir meslekteki başarısı da bu maaşın sebebi olabilir. Nitekim bu mesleklerin, Sehî tezkiresinin Kâtibî maddesinde “*Gendisi latîf kitâbet ider kâtib idi... ve ‘ilm-i mûsikîde pehlevân-ı kâmil...*”¹⁰⁶ ifadelerinden de anlaşılacağı üzere kâtiplik, musikîşinaslık ya da müderrislikten biri olabileceği anlaşılmaktadır¹⁰⁷.

Sehî Tezkiresi'nden hareketle Aşkî'nin döneminde çok rağbet gören başarılı bir şair olduğu görülmekteyse de Latîfi'nin tezkiresinde aktarmış olduğu “yuf” redifli bir gazel¹⁰⁸ sebebiyle daha sonraki tezkire yazarları, kişiler ve edebî çevrelerce kendisinden olumlu yargılarla söz edilmediği saptanmaktadır. Oysaki Fatih tarafından bu denli korunup sarayda yer verilen ve devrine göre çok yüksek bir rakamla maaş bağlanan bir şairin “yuf” redifiyle halinden ve felektan yakınması, isyan etmesi mümkün görünmemektedir. Âşık Çelebi'nin de kendisi hakkında, Sehî ve Latîfi'den aktararak bildirdiğini belirttiği “...*Şi'r ile şî'ârı ve şöhet-i eş'ârı yokdur. Îrâda ve istişhâda kâbil bir beyti dahı yokdur...*”¹⁰⁹ cümleleri, yazarın Latîfi'yi onaylayıp Sehî'nin yazdıklarını pek dikkate almadığını göstermektedir. Âşık Çelebi'nin bu cümleleri, Aşkî'ye ait olduğunu söylediği sıradan bir üsluba sahip şu beyitten kaynaklandığı düşünülebilir:

Bir gün sanemâ yüregümi yaram elüнден

Tâ kim göresin nice-durur yaram elüнден¹¹⁰

Daha sonraki tezkire yazarları da Aşkî hakkında, Latîfi ve Âşık Çelebi'ye benzer biçimde cümleler kullanmışlar, Kınalızâde Hasan Çelebi ve Gelibolulu Âlî, yukarıdaki dizelerden hareketle kendisini ağır denebilecek biçimde eleştirmişlerdir. Hasan Çelebi, Aşkî için tezkiresinde “...*Şi'rinde melâhat ü kendüde îcâd-ı tasarrufa kudret yog iken yine zamanında*

¹⁰⁵ Ahmet Atilla Şentürk- Nurcan Boşdurmaz (2012). *Molla Aşkî Divân*. İstanbul: YKY. 15.

¹⁰⁶ Sehî Beg (1325/1907-8). *Tezkire-i Sehî*. İstanbul: Amedî. 101.

¹⁰⁷ Ahmet Atilla Şentürk- Nurcan Boşdurmaz (2012). *Molla Aşkî Divân*. İstanbul: YKY. 16.

¹⁰⁸ Rıdvan Canım (2000). *Latîfî, Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ (İnceleme-Metin)*. Ankara: AKM Yay. 394.

¹⁰⁹ Kılıç, Filiz (2010). *Âşık Çelebi, Meşâ'irü's-Şu'arâ (İnceleme-Metin)*. C. 2. İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yay. 1086.

¹¹⁰ Kılıç, Filiz (2010). *Âşık Çelebi, Meşâ'irü's-Şu'arâ (İnceleme-Metin)*. C. 2. İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yay. 1086.

hayli riâyet olunup yevmî yüz akça vazîfesi var imiş...”¹¹¹ cümlelerini ve Gelibolulu Âlî’ de yine olumsuz yönde “...Belî gerdiş-i gaddar her zaman nâdâna i’tibâr ve dâna-yı nâdire-i devrân olanlara cevr ü ezâ üzre idüğinde şübhe yokdur. Mezbûr ‘Aşkînün ıŖgâya kâbil degül metâlî’ u ebyâtı çokdur...”¹¹² cümlelerini kullanmıştır. Çıkış noktası *Latîfî Tezkiresi* olarak görülen “elünden” redifli beyit, çalışmamızın konusu olan Aşkî’nin divanında yer almadığı gibi onun diğer şiirlerinde kullandığı üslubuyla da uyuşmamaktadır. Bu yanlışlığın çıkış noktasının Latîfî olduğu görülmekte ve diğer tezkire yazarlarının da kendisini kopya ettiği anlaşılmaktadır. II. Murad devrinde düzenlenen *Mecmû‘atü’n-nezâ’ir*’de Aşkî’nin 1 kaside ve 11 gazelinin yer almasına bakılarak onun Fatih Sultan Mehmed’den önce de sevilen bir şair olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra 1512’de Eğridirli Hacı Kemal’in hazırladığı *Câmi‘ü’n-nezâ’ir* adlı eserde 20 gazelinin ve *Mecmû‘a-i Kasâid-i Türkiyye*’de de 8 kaside ve 1 terci‘-i bendinin bulunması, Aşkî’nin öldükten sonra rağbet gören bir şair olduğuna işaret kabul edilebilir¹¹³.

1.2. ESERLERİ

1.2.1. Dîvân

Çalışmamızın konusu olan *Heft Peyker* mesnevisi dışında, şairin bir de Dîvân’ı bulunmaktadır. Ancak bu divan günümüze mürettep bir divan şeklinde ulaşamamıştır. Sebebi, şairin kendisi tarafından derlenmemiş olması ve yahut mevcut nüshalarının fazla rağbet görmediği için dağılmış olması şeklinde düşünülebilir. Durum böyleyken, parça parça elimize geçen divanın henüz daha elimize ulaşmamış kısım veya kısımları olması muhtemeldir¹¹⁴. Süheyl Ünver, Kürkçüoğlu’nun, dîvânın bir nüshasını Hacı Bektaş’ta bulduğunu bildirmiş olsa da böyle bir nüsha tespit edilememiştir¹¹⁵.

Şaire ait kasidelerin büyük bir kısmı İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi İbnül Emin Koleksiyonu’nda (No: 3676) bulunan nüshadan elde edilmiştir. Bu nüshanın müstensihî ve istinsah kaydı belli değildir. Şentürk ve Boşdurmaz, şairin dîvânını ele aldıkları çalışmada, nüshaya ait bilgilere yer vermişlerdir. Bu bilgilere göre nüshada, 13’er satırdan oluşan toplam

¹¹¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. İbrahim Kutluk (1978). *Kıvalı-zâde Hasan Çelebi Tezkiretü’ş-Şuarâ*. C. 2. Ankara: TTK Yay. 635.

¹¹² Ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa İsen (1994). *Kühü’l-Ahbâr’ın Tezkire Kısım*. Ankara: AKM Yay. 141.

¹¹³ Ahmet Atilla Şentürk- Nurcan Boşdurmaz (2012). *Molla Aşkî Dîvân*. İstanbul: YKY. 17-19.

¹¹⁴ Ahmet Atilla Şentürk- Nurcan Boşdurmaz (2012). *Molla Aşkî Dîvân*. İstanbul: YKY. 20-21.

¹¹⁵ Süheyl Ünver (1953). “Fâtih Sultan Mehmed Zamanında Tedris Berâtları Vesilesiyle Ali Kuşçu ve Efdal-zâde”. *Fâtih ve İstanbul: İstanbul Fethi Derneği Tarafından Yayınlanan İki Aylık Dergi*. I (3-6): 355.

67 varak bulunmaktadır. Ölçüleri, 170x125 (120x80) olan yazmanın ilk sayfasında İbnülemin Mahmud Kemâl İnal'ın hattıyla, 11 Şaban 1331 (16 Temmuz 1913) tarihinde satın alınmış olduğuna dair bir kayıt yer almaktadır¹¹⁶.

Aşkî'nin 16 adet kasidesini de Azmi Bilgin konuyla ilgili bir makalesinde yayımlamıştır. Bu manzumelerin 7 tanesi yukarıda bahsi geçen İstanbul Üniversitesi'ndeki nüshada bulunmamaktadır. Bilgin'in incelediği bu nüsha ciltsiz, forma halinde olup 15 varaktan meydana gelmektedir. Boyutları ise; 260x180 (210x120) mm.'dir. Harekeli nesihle çift sütun olarak yazılmıştır ve 17 satırlı düzenlenmiştir. Kağıdı aharlı, nohudî renkte, filigransızdır. Nüshada ketebe kaydı bulunmamaktadır. Bazı sayfaları eksik olan bu nüsha, İsmail Erünsal'ın özel kütüphanesinde yer almaktadır (Bilgin, 2004, s. 152).

Bilgin, kapak yıpranmış olduğundan mülkiyet kaydıyla ilgili bilgilerin okunamadığı bilgisini makalesinde bildirmiş ve yazmanın 15. yy'a ait olabileceğini belirtmiştir. Aşkî manzumelerini içermesine rağmen yazmanın kapağında “Kitâbu Tevârih-i Selâtin-i Âl-i Osmân aleyhimü'r-rahmeti ve'r-rıdvân” ibaresi bulunmaktadır. Eksik sayfalardan ötürü neden böyle bir ibare yazıldığı sorusu cevapsız kalmaktadır. Bilgin, söz konusu yazmada bir Osmanlı Tarihi varsa da bahsedilen eksik sayfalara birlikte kaybolmuş olabileceğini ya da başlığı yazanın, bu metni Osmanlı Tarihi ile ilgili sanarak böyle bir ibareyi koymuş olabileceğini ekler.

Tevhid ile başlayan bu manzumeler, dokuzar beyitlik terki-i bend şeklindeki na'larla devam eder. Diğerlerinde ise Fatih Sultan Mehmed'e övgü yer alır. Yedinci manzume “muhammes-i müzdevic” biçiminde yazılmıştır¹¹⁷.

Aşkî'ye ait, İbnülemin nüshasında ve Bilgin'in yayımladığı nüshada bulunmayan 8 kaside ile 1 terci'-bend de -Murat Karavelioğlu'nun haber vermesiyle Şentürk ve Boşdurmaz'ın çalışmalarına dâhil ettikleri- Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi No: 3418'de kayıtlı “Mecmû'a-i Kasâ'id-i Türkkiyye”den elde edilmiştir. Talik hatla yazılmış bu nüsha, 19 satırlı olarak 334 varaktan müteşekkildir. Genellikle Sultan Bayezid dönemi şairlerinin kasidelerini içeren yazmanın ebadı, 205x150 (165x100)'dir.

Bunlardan başka, şairin bir kasidesi de “Nazîre-i İşkî der Sıfat-ı Bahâr” başlığıyla Ömer bin Mezîd'in *Mecmû'atü'n-nezâ'ir* adlı eserinde bulunmaktadır.¹¹⁸

¹¹⁶ Ahmet Atilla Şentürk- Nurcan Boşdurmaz (2012). *Molla Aşkî Dîvân*. İstanbul: YKY. 21.

¹¹⁷ Azmi Bilgin (2004). “Aşkî'nin Manzumeleri”. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*. 10: 153.

¹¹⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Canpolat (1995). *Mecmû'atü'n-nezâ'ir (Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*. Ankara: TDK Yay. 120-123.

Saydığımız bütün nüshalardaki kasideler bir araya getirildiğinde şairin toplam 48 kasidesi bulunmaktadır.

Hazırlanan divanda¹¹⁹ Aşkî'nin 146 gazeli bulunmaktadır. Bu gazellerin büyük bir kısmı, Ankara Milli Kütüphane'de 894.35-1 471 numarasıyla kayıtlı nüsha sayesinde gün yüzüne çıkmıştır. Harîrî ibni Muhammed tarafından talik hatla istinsah edilen nüsha 12 satırlı 46 varaktan meydana gelmektedir. Ebadı 165x125 (125x85)'tir. Bu nüsha toplamda 124 tane Türkçe yazılmış gazeli ihtiva etmektedir. Gazellerin 21 tanesi Fatih, 5 tanesi ise II. Murad adına yazılmıştır. Rutubetten dolayı bazı sayfaları okunamayacak derecede yıpranmış olmakla birlikte kimi varakları da eksiktir. Şentürk ve Boşdurmaz, yazma içerisinde bulunan “Ketebehû Dervîş-i dil-rîş Harîrî ibn-i Muhammed ‘ufiye ‘anhumâ bi-mennihî ve keremihî” şeklindeki ketebe kaydından sonra yer alan yazı, kalem ve kitabete dair birkaç Farsça şiirin Aşkî'ye aidiyetinin bilinemeyip, kâtip tarafından eklenmiş olabileceğini belirtirler¹²⁰.

Aşkî'nin geriye kalan diğer gazelleri de Ömer bin Mezîd'in *Mecmû'atü'n-nezâ'ir* adlı nazire mecmuasında ve Eğridirli Hacı Kemâl'in *Câmi'ü'n-nezâ'ir*'inde¹²¹ bulunmaktadır. Buralarda şiirleri bulunan şairin, yapılacak yeni çalışmalarla daha fazla şiirine erişilebilmesi olasıdır.

1.2.2. Heft Peyker

Şairin Nizâmî-i Gencevî'den çeviri olarak yaptığı bu mesnevinin eldeki tek nüshası, British Library'de Or. 7079 numarasıyla kayıtlıdır. Kütüphaneye E.J.W. Gibb tarafından bağışlanmış olup Charles Rieu'nun hazırladığı katalogda adı geçmemektedir. Gibb, “A History of Ottoman Poetry” adlı iki ciltlik eserinde kendi yazmaları arasında Aşkî'nin *Heft Peyker*'ini de sayar¹²². Eser hakkında Günay Kut'un ayrıntılı bir makalesi mevcuttur¹²³.

Şairle ilgili bilgi edindiğimiz en eski kaynaklar olarak Sehî ve Latîfî tezkirelerinde, onun *Heft Peyker* yazdığından söz edilmez.¹²⁴ Latîfî, yaklaşık olarak Aşkî ile aynı devirleri idrak etmiş Ulvî adlı şairin biyografisinde, “...zebân-ı Derîden terceme Türkîde Heft Peykeri ve Risâle-i

¹¹⁹ Ahmet Atilla Şentürk- Nurcan Boşdurmaz (2012). *Molla Aşkî Divân*. İstanbul: YKY.

¹²⁰ Ahmet Atilla Şentürk- Nurcan Boşdurmaz (2012). *Molla Aşkî Divân*. İstanbul: YKY. 22.

¹²¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Morkoç (2003).

¹²² E.J.Wilkinson Gibb, (1999). *Osmanlı Şiiri Tarihi*. 2 C. (çev. Ali Çavuşoğlu). Ankara: Akçağ Yay. 538.

¹²³ Günay Kut (1972). “Aşkî ve Heft Peyker Çevirisi”. *TDAY-Belleten*. Ankara: TDK Yay. 127-151.

¹²⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa İsen (1998). *Sehî Bey Tezkiresi- Heşt Behişt*. Ankara: Akçağ Yay. 133; Rıdvan Canım (2000). *Latîfî, Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ (İnceleme-Metin)*. Ankara: AKM Yay. 393-394.

Gül ü Bülbülü vardır.” cümlesine yer vermiş ve Gibb de kaleme aldığı Osmanlı Şiir’inde bu durum için şu yorumda bulunmuştur:

Nizâmî’nin *Heft Peyker*’inin ilk Türkçe adaptasyonunu II. Murad ve II. Mehmed zamanında yetişen, Bursalı Ulvî adıyla andığı şair yapmıştır. Şairin ismi hususunda Latîfî’nin bir hata yaptığını düşünüyorum. Ulvî değil İşkî olmalıydı. Böyle düşünmemin sebebi söz konusu eserin yazma nüshasının elimde olmasıdır. Kendisini sık sık İşkî olarak anan şair, eserini II. Mehmed hükümdarken 1456 (861)’da tamamladığını ifade etmektedir. İşkî, eserinin başında Sultan’ın emriyle bu işe giriştiğini ve ilk olarak *Heft Peyker*’i kendisinin tercüme ettiğini söylemektedir.¹²⁵

Fatih’in musahiblerinden olan Aşkî’nin eserinden tezkirelerin hiç bahsetmemiş olması ilginç olmakla birlikte, Gibb’in yaptığı bu yorumun da doğru olabileceği düşünülmektedir. Eğer Latîfî gerçekten böyle bir hata yaptıysa, diğer tezkire yazarlarının da ondan kopya ederek bu yanlış devam ettirmiş olabilecekleri muhtemel gözükmektedir.

Diğer taraftan, bu eserin müstensihler elinden geçerek, mahlas geçen yerlerinin de vezin bakımından sıkıntı yaratmayacak olan Aşkî mahlasıyla değiştirilmesi ve eserin Aşkî’ye mâl edilmesi de ihtimaller dâhilindedir. Bu ihtimalin olasılığını düşüren nokta, Latîfî’nin Ulvî maddesinde, şu ifadeyle birlikte şairin *Heft Peyker* ya da *Risâle-i Gül ü Bülbül*’ünden olan şu beyitlere yer vermiştir:

Nazm: Ezelî kısmet olmasa devlet
 Sa’y-i bî-hûdesi olur aña let

 Hâsıl olmaz ne deñlü itse taleb
 Çekse biñ yıl eger talebde ta‘ eb

Velehu: Baht virmez ne deñlü ise ‘ulûm
 Her ne deñlü bilürse ‘ilm-i nücûm

 Ger sa‘ âdet sitâreden oladı
 Şâh ola idi müneccimûñ veledi¹²⁶

¹²⁵ E.J.Wilkinson Gibb, (1999). *Osmanlı Şiiri Tarihi*. 2 C. (çev. Ali Çavuşoğlu). Ankara: Akçağ Yay. 538.

¹²⁶ Rıdvan Canım (2000). *Latîfî, Tezkiretü’ş-Şu‘arâ ve Tabsiratü’n-Nuzamâ (İnceleme-Metin)*. Ankara: AKM Yay. 399.

Beyitlerden sonuncusunun bir benzerinin, Aşkî'nin *Heft Peyker*'inde bulunması, bu beyitlerin Ulvî'nin henüz elimize geçmemiş olarak düşünebileceğimiz *Heft Peyker*'inden olma ihtimalini akla getirmektedir. Aşkî'deki beyit şöyledir:

Ger sitâre devlet eylese ziyâd
Bir münecimden toğardı Keykubâd (66)

Bu ihtimali güçlendirebilecek bir diğer işaret de beyitlerin, Nizâmî'nin de *Heft Peyker*'inde kullandığı “fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün” vezninde olmasıdır. Aşkî'nin eserinin vezni ise “fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün”dür. Dolayısıyla, şayet beyitler Ulvî'nin *Heft Peyker*'indense, o zaman eserin henüz elimizde olmadığını düşünebiliriz. Aşkî'nin de eserinde, bu tercüme-yi padişahın emriyle ve ilk olarak kendisinin yaptığını söylemesini, Ulvî'nin eserini görmemiş olmasına bağlayabiliriz. Bu durumda Aşkî, bu tercüme-yi kaleme alan Anadolu'daki ikinci şair olarak değerlendirilmelidir. Ancak eğer *Heft Peyker*'den değilse o zaman da ya eserin daha sonraki yıllarda istinsah edilirken Aşkî'ye maledildiği, ya da- Gibb'in de söylediği gibi- Latîfi'nin hatasıyla bu eserin yazarının Ulvî olarak gösterildiğini düşünebiliriz. Günay Kut da, Aşkî'nin *Heft Peyker*'ini tanıtan makalesinde, Gibb'in bu düşüncesinin doğru olabileceğini belirtmiştir¹²⁷. Bunun doğru olduğunu düşünürsek de Aşkî, Anadolu sahasında bu tercüme-yi kaleme alan ilk şair olarak karşımıza çıkar. Şairin mesnevisinde yer alan şu beyit *Heft Peyker*'in ilk defa çevrileceğini gösterir niteliktedir:

Dürişüp merdâne ma' nî hâşıl it
Heft Peykerden bekâret zâyil it (449)

Elimizde tek nüshası olan bu eserin yazılış tarihi hâtîme bölümünde yer alan şu beyitle 861/1456-57 olarak verilmiştir. Mesnevinin, Fatih dönemi şairlerinden olan Molla Aşkî ya da Aşkî-i Kadîm'e ait olduğu da bu beyit sayesinde anlaşılmaktadır¹²⁸:

Heşt şad u şaşt u yek olmışdı tamâm
Kim bu nâme nazmda buldı nizâm (5034)

Yine hâtîme bölümünde yer alan bu beyitten anlaşıldığına göre, eserde toplam 5612 beyit bulunmaktadır. Ancak eserde birkaç varağın eksik olmasından kaynaklı olarak elimizdeki nüshanın beyit sayısı 5043'tür.

Ger şorılsa nicedür bu nazm-ı dür

¹²⁷ Günay Kut (1972). “Aşkî ve Heft Peyker Çevirisi”. *TDAY-Belleten*. Ankara: TDK Yay.128.

¹²⁸ Günay Kut (1972). “Aşkî ve Heft Peyker Çevirisi”. *TDAY-Belleten*. Ankara: TDK Yay.128.

Aşkî'nin şu ana kadar bilinen tek nüsha olan ve British Library'de bulunan *Heft Peyker* mesnevisinin, giriş kısmında bulunan Tevhîd kasidesi ile terkîb-i bend şeklinde yazılan na't, şairin sonradan bir araya getirilen divanı içinde de yer almaktadır. Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan "Mecmû'a-i Kasâ'id-i Türkkiyye"de ve İsmail Erünsal'ın özel kütüphanesindeki yazmada bulunan manzumeler, Atilla Şentürk ve Nurcan Boşdurmaz'ın birlikte hazırladıkları "Molla Aşkî Dîvân" çalışmasının "Kasîdeler" bölümünde ilk iki manzume olarak yer almaktadır¹²⁹.

1.2.2.1. Kime Sunulduğu

Aşkî'nin *Heft Peyker* mesnevisinin kime sunulduğu eserde maalesef açıkça bulunmamaktadır. Günay Kut, bu mesneviyi tanıttığı makalesinde konuyla ilgili şu yorumda bulunmuştur:

14b'nin sonunda İslam Padişahına dua faslı gelir (Der-du'â-yı Pâdişâh-ı İslâm). Fakat 15b'den 16a'ya geçerken konu birden kesilerek yine *Heft Peyker*'in tercüme edilme nedenini anlatan bir bölüm gelir. Buna bakarak burada bir yaprağın kopuk olduğunu söyleyebiliriz. Zira padişaha dua kısmı ile Sebeb-i Nazm-ı Kitâb karışmış gibidir. Her bölüme bir başlık adı koyan Aşkî'nin bu bölümleri de birbirinden ayırması gerekirdi ve bence de öyle yapmıştır; fakat kopan yaprakla birlikte bu bölüm de ortadan kaybolmuştur.¹³⁰

Şair eserinde, bu tercümenin padişah tarafından istendiğini belirten ifadelerle geçmeden önce şu beyitlerle padişaha övgüde bulunur:

Feth ü nuşret leşkerinüñ reh-beri
‘Avn-i Yezdân devletinüñ yâveri

Oldı ‘ahdinde ħalâyık eyle dinç
Kim bulunmaz istenürse ħam ödinç

Ger faķire ider olursa nazâr
Olur ol dem pâdişâh-ı mu‘ teber

Heft kişver râhıdur fermânınuñ
Nüh felek bir gūyıdur çevġânınuñ

¹²⁹ Ahmet Atilla Şentürk- Nurcan Boşdurmaz (2012). *Molla Aşkî Dîvân*. İstanbul: YKY. 32-50.

¹³⁰ Günay Kut (1972). "Aşkî ve Heft Peyker Çevirisi". *TDAY-Belleten*. Ankara: TDK Yay.131.

Ādeme degin irince ced-be-ced
Şāh durur bunı bilürem eḫad

Ṭoḡru durur va‘ desinde yoḡ ḫilāf
Söylemez bir sözi kim ola güzāf

‘Adl ü iḫsān u ğazādur pīşesi
Yoḡ durur bir ğayr daḫı endişesi

Engürüs ü Rūs u Eflāḡ u Fireng
Küşte-i şemşiri durur rüz-ı ceng

Şehler ider tāc u taḫta i‘ tibār
Tāc u taḫt anuñla ider iftiḫār

Görinen pīrūze-gūn bu nüh kıbāb
Himmeti baḫrında durur bir ḫabāb

Eb ü cedden ğāzidür kılır ğazā
Rāzıdur andan Ḥudā vü Muştafa

Ḳahr ile ger ider olursa nazār
Heybetinden ḳuruyup baḫr ola ber

Mürde-i şad-sāleye luḫfi dudaş
Olur ise ḫākden ḳaldura baş (437)

Bunlara ek olarak, şair hakkında bilgi edinebildiğimiz en eski kaynaklarda; Sehî'nin, “*Merhûm Sultan Mehmed şâirlerindendir. Ol zemânda ziyâde ragbeti var idi. Hergâh pâdişahuñ mülâzemeti ile müşerref olup musâhib düşmiş...*”¹³¹ ve Latîfi'nin “*Sultan Mehmed*

¹³¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Sehî Beg (1325/1907-8). *Tezkire-i Sehî*. İstanbul: Amedî. 133.

mâdihlerinden ve ol devrûñ meşhur şâirlerindendir."¹³² ifadesi onun Fatih döneminde yaşayıp padişahın övgüsünde bulunduğunu göstermektedir.

Şair, Fatih Sultan Mehmed'in daha şehzadeliği döneminde yanında yer almış ve onun musahibi olmuştur. 1451 yılında, II. Murad'ın tahtını Fatih'e bırakmasıyla da Aşkî, padişahın yanında saraydaki yerini almıştır¹³³. Hatta Fatih'in sanat ve kültüre önem verip İstanbul'un fethinden sonra yaklaşık otuz şaire maaş bağladığı ve bu şairlerin arasında yer alan Aşkî'ye de bu adımla günlük yüz akçe gelir sağladığı kaynaklarda belirtilmektedir¹³⁴. Aşkî'ye bağlanan bu maaş, dönemin diğer şairleri tarafından uzunca bir müddet konuşulmuştur.

Özetle, şairin Fatih'e yakınlığı, ona musahiplik yapması, Fatih'in de kendisine değer vererek saraya alması ve maaş bağlaması ayrıca şairin mesnevisinde, bu tercüme yapıldığından padişah tarafından istendiğini belirten ifadelerle yer vermesi ve tamamlanma tarihini de 861/1457-58 olarak belirtmesi, eserini dönemin padişahı Fatih Sultan Mehmed'e sunduğunu gösterir niteliktedir.

2. BÖLÜM: 'AŞKÎ VE NİZÂMÎ'NİN HEFT PEYKER MESNEVİLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Nizâmî¹³⁵ ve Aşkî'nin *Heft Peyker* mesnevilerini; başlık sayıları, vezni, beyit sayıları, kullanılan nazım şekilleri, bölümlerdeki beyit sayıları açısından bir tabloda göstermek karşılaştırmamız için faydalı olacaktır:

¹³² Ayrıntılı bilgi için bkz. Rıdvan Canım (2000). *Latîfi, Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ (İnceleme-Metin)*. Ankara: AKM Yay. 393.

¹³³ Ahmet Atilla Şentürk- Nurcan Boşdurmaz (2012). *Molla Aşkî Dîvân*. İstanbul: YKY. 12.

¹³⁴ Joseph von Hammer-Purgstall (1992). *Büyük Osmanlı Tarihi*. C.III. (çev. Mehmed Atâ). İstanbul: Üçdal Hikmet Yay. 198.; Ahmet Atilla Şentürk- Nurcan Boşdurmaz (2012). *Molla Aşkî Dîvân*. İstanbul: YKY. 14.

¹³⁵ Karşılaştırmada şu çalışma esas alınmıştır: Dr. Sa'îd Hamîdiyân (1380). *Heft Peyker- Hakîm Nizâmî-i Gencevî*. Tahran.

	NİZÂMÎ	‘AŞKÎ
Veze	fe‘ ilâtün mefâ‘ ilün fe‘ ilün	fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün
Başlık sayısı	54	61
Nazım şekilleri	Mesnevî	Mesnevî Kasîde Terkîb-i Bend
Beyit sayısı	5136	5043 ¹³⁶
Bölgümlere göre başlık sayıları	Giriş - 8 başlık Hikâye - 45 başlık Hâtîme - 1 başlık	Giriş - 13 başlık Hikâye - 46 başlık Hâtîme - 2 başlık

Eserlerin ikisi de mesnevî şeklinde kaleme alınmış olup Nizâmî'nin eseri “fe‘ ilâtün mefâ‘ ilün fe‘ ilün” veznindeyken Aşkî eserini “fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün” vezninde oluşturmuştur. Nizâmî’ de 54 başlık bulunurken Aşkî eserinde bu sayıyı 61’e çıkarmıştır. Aşkî’nin elimizdeki nüshası 5043 beyit ihtiva etmesine rağmen aslında eserin sonuç bölümünde Aşkî, eserini 5612 beyitten meydana getirdiğini belirtmektedir. Yani hacim bakımından Nizâmî’nin eserinden geri kaldığı söylenemez. Dolayısıyla, Sürelli’nin yaptığı çalışmada¹³⁷ Aşkî’nin eserinin 2500 beyit civarında ve Nizâmî’nin eserinin özeti niteliğinde olduğunu belirtmesi bilgisi doğru görünmemektedir. Nitekim Nizâmî’nin eseri 5136 beyitten oluşmaktayken Aşkî’nin eseri elimizdeki nüshada 5043 beyit ihtiva etmektedir.

Aşkî’nin eseri asıl hikâye bakımından Nizâmî’nin eserinin tercümesi durumundayken eserlerin giriş ve sonuç bölümleri farklılık arz etmektedir. Aşkî hikâye bölümünde tercüme konusundaki becerisini gösterirken giriş ve sonuç bölümlerinde de kendi şiir anlayışını ortaya koymuştur.

¹³⁶ Aşkî, hâtîme bölümünde eserin 5612 beyit olduğunu söylese de elimizdeki nüshada 5043 beyit bulunmaktadır.

¹³⁷ Bahadır Sürelli (2012). *Türk Edebiyatında Heft Peyker Mesnevileri ve Hayâtî’nin Heft Peyker’i*. Doktora Tezi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi. 112.

Nizâmî giriş bölümünde 8 başlığa yer verirken Aşkî bu sayıyı 13'e çıkarmıştır. Sonuç bölümünde de Nizâmî'nin tek başlığına karşılık Aşkî 2 adet hâtîme bölümüne ter verir.

2.1. Bölüm Başlıklarının Karşılaştırılması

Nizâmî'nin *Heft Peyker* mesnevisindeki başlıklar yukarıdaki tabloda da belirtildiği üzere 54 tanedir. Bunun yanında, Aşkî'nin elimizdeki eserinde toplam 61 başlık tespit edilmiştir. Karşılaştırmamıza yardımcı olması açısından hem Nizâmî hem de Aşkî'nin eserlerinde yer alan başlıklar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Nizâmî	‘Aşkî
1. Be-nâm-ı İzed-i Bahşâyende	1. Der-Hiṭâb-ı Bārî Te‘ālā ‘Azze Şānehu
2. Der-na‘t-ı Peygamber-i Ekrem	2. Kaşîde Der-Tevḥîd-i Bārî Te‘ālā
3. Mi‘râc-ı Peygamber-i Ekrem	3. Der-Na‘t-ı Resûl Şalla’l-lâhu ‘Aleyhi ve Sellem
4. Sebeb-i Nazm-ı Kitâb	4. Der-Mi‘râc-ı Resûl ‘Aleyhi’s-selâm
5. Du‘â-yı Pâdişâh-ı Sa‘îd Alâ’eddîn Körp Arslan	5. Terkîb-i Bend Der-Medḥ-i Resûl Aleyhi’s-selâm
6. Hiṭâb-ı Zemîn-bûs	6. Der-Na‘t-ı Ebû Bekr Raziya’l-lâhu ‘Anh
7. Sitâyiş-i Suḥan ü Hikmet ü Enderz	7. Der-Na‘t-ı ‘Ömer Raziya’l-lâhu ‘Anh
8. Der-Naşıhat-i Ferzend-i H‘îş Muḥammed	8. Der-Na‘t-ı ‘Osmân Raziya’l-lâhu ‘Anh

9. Āġāz-ı Dāstān-ı Behrām	9. Der-Na‘ t-ı ‘Alī Rāziya’l-lāhu ‘Anh
10. Şıfat-ı Simnār u Sāĥten-i Kaşr-ı Hāvernaĥ	10. Der-Na‘ t-ı Emīrū’l-mü’minīn Hāsan Rāziya’l-lāhu ‘Anh
11. Şıfat-ı Hāvernaĥ u Nā-peydā Şoden-i Nu’mān	11. Der-Na‘ t-ı Emīrū’l-mü’minīn Hüseyn Rāziya’l-lāhu ‘Anh
12. Şikār Kerden-i Behrām ve Dāġ Kerden-i Gūrān	12. Der-‘Özr Āverden ve İsti‘ānet H‘āsten Ez-Bārī Te‘ālā
13. Kūşten-i Behrām Be-Yek Tīr Şīr ü Gur-rā	13. Der-Du‘ ā-yı Pādişāh-ı İslām Hāllede’l-lāhu Mülkehu
14. Kūşten-i Behrām Ejdehā-rā ve Genc Yāften	14. Āġāz-ı Dāstān
15. Dīden-i Behrām Şūret-i Heft Peyker-rā Der-Hāvernaĥ	15. Kaşr Sāĥten-i Nu‘ mān Şāh Behr-i Behrām ve Kūşte Şoden-i Sinimmār
16. Āġāhī-i Behrām Ez-Vefāt-ı Peder	16. Nā-bedīd Şoden-i Nu‘ mān Şāh
17. Leşker Keşīden-i Behrām be-İrān	17. Şıfat-ı Merdānegī-i Behrām
	18. Reften-i Behrām Be-şikār ve Kūşten-i Gūr u Şīr Be-yek Tīr

18. Āgāz-ı Suhan	19. Ejdehā Küşten-i Behrām ve Genc Yāften Der-ğār
19. Nāme-i Pādişāh-ı Īrān be-Behrām-ı Gür	20. Reften-i Behrām Be-ħücre-i Havernağ ve Dīden-i Şüret-i Duğterān
20. Pāsuğ Dāden-i Behrām Īrāniyān-rā	21. Sitāyiş Kerden-i Mīrān Merdānegī-i Behrām-rā Piş-i Pedereş
21. Ber-giriften-i Behrām Tāc-rā Ez-Miyān-ı Dü Şir	22. Haber Yāften-i Behrām Ez-Vefāt-ı Peder
22. Ber-Taht Nişesten-i Behrām be-Cāy-ı Peder	23. Leşker Keşiden-i Behrām-ı Gür
23. Huṭbe-i ‘Adl-i Behrām-ı Gür	24. Nāme-i Īrāniyān Be-Behrām
24. Çigūnegī-i Pādişāhī-i Behrām-ı Gür	25. Cevāb-ı Nāme-i Īrāniyān
25. Şıfat-ı Huşksālī ve Şefkat-i Behrām	26. Tāc giriften-i Behrām Ez-Miyān-ı Dü Şir
26. Dāstān-ı Behrām Bā-Kenīzek-i H ^v iş	27. Nişesten-i Behrām-ı Gür Ber-Taht-ı Peder
27. Meşveret Kerden-i Kenīzek Bā-Serheng Der-Mihmānī-i Şāh	28. Naşihat Kerden-i Mīhrān Hekīm Be-Behrām
28. Borden-i Serheng Behrām-ı Gür-rā Be-Mihmānī	29. Şıfat-ı Pādişāhī-i Behrām-ı Gür ve Kaḫtī Şoden-i ‘Ahd-i Ū
29. Leşker Keşiden-i Hākān-ı Çin Be-Ceng-i Behrām-ı Gür	30. Hikāyet-i Behrām Bā-kenīzekī Çengī
30. ‘İtāb Kerden-i Behrām Be-	

<p>Serān-ı Leşker</p> <p>31. H^vāsten-i Behrām Duġter-i Şāhān-ı Heft İklīm-rā</p> <p>32. Şıfat-ı Bezm-i Behrām Der-Zemistān ve Sāġten-i Heft Günbed</p> <p>33. Der-Çigūnegī-i Heft Günbed</p> <p>34. Nişesten-i Behrām Rüz-ı Şenbe Der-Günbed-i Siyāh ve Efsāne Güften-i Duġter-i Pādişāh-ı İklīm-i Evvel</p> <p>35. Nişesten- i Behrām Rüz-ı Yek-şenbe Der-Günbed-i Zerd ve Efsāne Güften-i Duġter-i Pādişāh-ı İklīm-i Duvvum</p> <p>36. Nişesten- i Behrām Rüz-ı Dü-şenbe Der-Günbed-i Sebz ve Efsāne Güften-i Duġter-i Pādişāh-ı İklīm-i Sevvum</p> <p>37. Nişesten- i Behrām Rüz-ı se-şenbe Der-Günbed-i Surġ ve Efsāne Güften-i Duġter-i Pādişāh-ı İklīm-i Çehārum</p> <p>38. Nişesten- i Behrām Rüz-ı Çehār-şenbe Der-Günbed-i Pīrūze-reng ve Efsāne Güften-i Duġter-i Pādişāh-ı İklīm-i Pencum</p> <p>39. Nişesten- i Behrām Rüz-ı Penc-şenbe Der-Günbed-i Şandalī ve Efsāne Güften-i Duġter-i</p>	<p>31. Mihmānī Kerden-i Serheng Behrām-rā ve Dānisten-i Behrām Kenīzekī Çengī-rā</p> <p>32. Şıfat-ı Heft Günbed ki Çigūne Būd</p> <p>33. Bezm Sāġten-i Behrām Rüz-ı Şenbe Der-günbed-i Müşkīn</p> <p>34. Hikāyet-i Rüz-ı Şenbe</p> <p>35. Bezm Sāġten-i Behrām Rüz-ı Yek-şenbe Der-Günbed-i Zerd</p> <p>36. Hikāyet-i Rüz-ı Yek-şenbe</p> <p>37. Bezm Sāġten-i Behrām-ı Gür Rüz-ı Dü-şenbe Der-Günbed-i Sebz</p> <p>38. Hikāyet-i Rüz-ı Dü-şenbe</p> <p>39. Bezm Sāġten-i Behrām Rüz-ı Se-şenbe Der-Günbed-i Surġ</p>
---	---

Pādişāh-ı İklīm-i Şeşum	40. Hikāyet-i Rūz-ı Se-şenbe
40. Nişesten- i Behrām Rūz-ı Ādīne Der-Günbed-i Sepīd ve Efsāne Güften-i Duhter-i Pādişāh-ı İklīm-i heftum	41. Bezm Sāhten-i Behrām Rūz-ı Çehār-şenbe Der-Günbed-i Kebūd
41. Āgāhī-i Behrām Ez-leşker Keşī-i Hākān-ı Çin Bār-ı Duvvum	42. Hikāyet-i Rūz-ı Çehār-şenbe
42. Enderz Giriften-i Behrām Ez- Şubān	43. Bezm sāhten-i Behrām Rūz-ı Penç-şenbe Der-Günbed-i Şandalī
43. Bāz-h ^v āst-ı Behrām Ez-Vezīr-i Sitemkār	44. Hikāyet-i Rūz-ı Penç-şenbe
44. Şikāyet Kerden-i Mazlūm-ı Evvel	45. Destūr H ^v āsten-i Vezīr Ez-Şāh Behr-i Tīmār-ı Duhtereş
45. Şikāyet Kerden-i Mazlūm-ı Duvvum	46. Bezm Sāhten-i Behrām Rūz-ı Āzīne Der-Günbed-i Sefid
46. Şikāyet Kerden-i Mazlūm-ı Sevvum	47. Hikāyet-i Rūz-ı Āzīne
47. Şikāyet Kerden-i Mazlūm-ı Çehārum	48. Heft Bahār ve Hikāyet-i Vezīr-i Zālīm
48. Şikāyet Kerden-i Mazlūm-ı Pencum	49. Hikāyet-i Şubān u Pīr ve Āgeh Şoden-i Behrām Ez-Zulm-i Vezīr
49. Şikāyet Kerden-i Mazlūm-ı	

Şeşum	50. Hışm Kerden-i Behrām Vezîr-i Zâlim-râ
50. Şikâyet Kerden-i Mazlûm-ı Heftum	51. Şikâyet-i Mazlûm-ı Evvel
51. Küşten-i Behrām Vezîr-i Zâlim-râ	52. Şikâyet-i Mazlûm-ı Duvvum
52. Pūziş H̄vâsten-i H̄kân-ı Çîn Ez-Behrām	53. Şikâyet-i Mazlûm-ı Sevvum
53. Fercâm-kâr-ı Behrām ve Nâpedîd Şoden-i ü Der-Gâr	54. Şikâyet-i Mazlûm-ı Çehârum
54. Der-Ĥatm-i Kitâb ve Du‘â-yı Alâ‘eddîn Kōrp Arslan	55. Şikâyet-i Mazlûm-ı Pencum
	56. Şikâyet-i Mazlûm-ı Şeşum
	57. Şikâyet-i Mazlûm-ı Heftum
	58. Siyâset Fermûden-i Behrām Vezîr-i Zâlim-râ
	59. Der-Encâmiş-i Behrām-ı Gūr
	60. Der-Ĥâtîme-i Kitâb
	61. Der-Ĥâtîme-i Kitâb

Nizâmî'nin mesnevisi ile Aşkî'nin mesnevisinin başlıkları tabloda da görüldüğü üzere sayıca çok farklı değildir. Nizâmî' de 54, Aşkî' de ise 61 başlık yer almaktadır. Bu noktada, Aşkî'nin elimizdeki eserinde kopmuş olduğu düşünülen varaklarda da bir ya da birkaç başlık bulunabileceği hususu göz önüne alınmalıdır. Her durumda, Aşkî'nin başlık sayısı Nizâmî'nin eserinde yer alan başlıklardan fazladır. Burada, elde var olan başlıklar üzerinden bir değerlendirme yapılacaktır.

Nizâmî'nin eserinde giriş bölümü yani ana hikâyeden önce 8 başlık bulunmaktadır. Aşkî'nin eserinde ise bu bölüm 13 başlıktan oluşup Farsça yargıların yanı sıra yer yer Arapça tamlamalar da ihtiva etmektedir. Giriş bölümünden sonraki başlıklar, Aşkî'nin eserinde de Farsça olarak devam etmektedir.

Ana hikâye bölümünde Nizâmî 45 başlığa yer verirken Aşkî'nin eserinin ana hikâye bölümü 46 başlık ihtiva etmektedir. Ana hikâyedeki başlıklar da Nizâmî'nin eseriyle paralellik göstermektedir. Yalnızca Aşkî'de bulunan başlıklar “Sıfat-ı Merdâneğî-i Behrâm”, “Sitâyiş Kerden-i Mirân Merdâneğî-i Behrâm-râ Pîş-i Pedereş” ve “Nasihat Kerden-i Mihrân Hekim Behrâm” başlıklarıdır. Buna karşılık Nizâmî'de yer alan “Hutbe-i ‘Adl-i Behrâm-ı Gür” başlığı Aşkî'de yer almamaktadır. Behrâm'ın padişahlığının vasıflarını ve kıtlık olayını anlatan bölümler Nizâmî'de ayrı başlıklarda işlenirken Aşkî'nin eserinde tek bir başlıkta anlatılmıştır. Nizâmî'nin eserinde yer alan “Āgâz-ı Suhan” başlığı Aşkî'de yoktur. Aşkî haftanın her bir günü Behrâm'ın gittiği köşkü anlatırken ayrı bir başlık, oradaki prensesin Behrâm'a anlattığı hikâyeyi işlerken ayrı başlık daha kullanır. Nizâmî'nin eserinde haftanın her günü için yalnızca bir başlık kullanılmıştır. Dolayısıyla haftanın günlerine göre Behrâm Şâh'ın ziyaret ettiği köşkler kısmında Nizâmî'nin eserinde 7 başlık, Aşkî'nin eserinde ise 15 başlık kullanılmıştır. Aşkî'nin eserinde altıncı günün hikâyesini anlatırken, fazladan “Destür Hâsten-i Vezîr Ez-Şâh Behrî Tîmâr-ı Duhtereş” başlığını ilave etmiştir. Nizâmî'nin eserinde bahsedilen ve iki başlıkta anlatılan Çin saldırısına Aşkî'nin eserinde yer verilmemiştir. Buna ek olarak, Nizâmî'nin eserinde yer alan “Pûziş Hâsten-i Hâkân-ı Çîn Ez-Behrâm” başlığı Aşkî'de bulunmamaktadır.

Nizâmî'nin eserinde hâtime bölümü tek başlık iken Aşkî hâtime bölümünde iki ayrı başlığa yer vermiştir. İkisinin de başlığı “Der-Hâtime-i Kitâb” şeklindedir.

2.2. Giriş Bölümlerinin Karşılaştırılması

Başlıkların karşılaştırılması kısmında söz ettiğimiz gibi Nizâmî'nin eserinin giriş kısmı 8 başlıktan müteşekkil iken Aşkî'nin eserinin giriş kısmı 13 başlık içermektedir. Bu başlıklar sırasıyla Nizâmî'nin eserinde; “Be-Nâm-ı İzed-i Bahşâyende”, “Der-Na‘t-ı Peygamber-i Ekrem”, “Mi‘râc-ı Peygamber-i Ekrem”, “Sebeb-i Nazm-ı Kitâb”, “Du‘â-yı Pâdişâh-ı Sa‘îd Alâ‘eddîn Körp Arslan”, “Hiţâb-ı Zemîn-büs”, “Sitâyiş-i Suhan ü Hikmet ü Enderz” ve “Der-Nasihat-i Ferzend-i Hîş Muhammed” şeklinde olup Aşkî'dekiler ise; “Der-Hitâb-ı Bârî Te‘âlâ ‘Azze Şânehü”, “Kaşîde Der-Tevhîd-i Bârî Te‘âlâ”, “Der-Na‘t-ı Resûl Salla‘l-lâhu ‘Aleyhi ve Sellem”, “Der-Mi‘râc-ı Resûl ‘Aleyhi’s-selâm”, “Terkîb-i Bend Der-Medh-i Resûl Aleyhi’s-selâm”, “Der-Na‘t-ı Ebû Bekr Raziya‘l-lâhu ‘Anh”, “Der-Na‘t-ı ‘Ömer Raziya‘l-lâhu ‘Anh”, “Der-Na‘t-ı ‘Osmân Raziya‘l-lâhu ‘Anh”, “Der-Na‘t-ı ‘Alî Raziya‘l-lâhu ‘Anh”, “Der-Na‘t-ı

Emîrû'l-mü'minîn Hasan Raziya'l-lâhu 'Anh", "Der-Na't-ı Emîrû'l-mü'minîn Hüseyin Raziya'l-lâhu 'Anh", "Der-Özr Āverden ü İsti'ānet H'āsten Ez-Bārī Te'ālā" ve "Der-Du'ā-yı Pādīşāh-ı İslām Hallede'l-lâhu Mülkehu" şeklindedir. Nizâmî'nin eserinde 8 başlık içeren bu giriş kısmı 645 beyitten oluşmaktayken Aşkî'nin eserinde 13 başlıktan oluşan giriş kısmı toplam 454 beyittir.

Nizâmî de Aşkî de eserlerine tevhîd ile başlar. Aşkî'nin eserindeki tevhîd bölümü, Nizâmî'den farklı olarak "mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün" vezinde yazılmış 34 beyitlik bir tevhid kasidesini de içerisinde barındırmaktadır. Nizâmî bu bölümü 58 beyitten meydana getirirken Aşkî 133 beyit kullanmıştır. Bu 133 beytin içinde hem tevhîd kasidesi hem de münâcât beyitleri yer alır.

Her iki eserde de Hz. Muhammed için yazılmış na't ve mi'râc bölümü bulunur. Nizâmî'nin eserindeki na't bölümü 33 ve mi'râc bölümü de 78 beyitten oluşmaktayken Aşkî'nin eserindeki na't bölümü 50, mi'râc bölümü ise 35 beyitten meydana gelmektedir. Aşkî'nin *Heft Peyker*'inde Hz. Muhammed için yazılmış "mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün" vezinde bir terkîb-i bend de mevcuttur. 7 bendden oluşup 70 beyit içeren bu terkîb-i bendin sonunda Aşkî ilk defa mahlasını bildirir:

Başdan ayağa gerçi ki olmuş durur günâh

Luṭf-ı şefâ' atüñ ile 'Aşkîye kıl nigâh (288)

Söz konusu terkîb-i bendden sonra Aşkî eserine sırasıyla; Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin için yazılmış na'tlarla devam eder. Bu na'tların her biri 12 beyit içermektedir. Ek olarak, Aşkî'nin eserinde Allah'tan özür dileme içeriğinde bir başlık daha yer almaktadır ki bu bölümde de 28 beyit yer alır.

İslam padişahına dua bölümü Nizâmî'nin eserinde 83 beyitten oluşmaktayken Aşkî'nin eserinde bu bölüm 59 beyitten meydana gelir. Ancak burada şu noktaya dikkati çekmek gerekir ki, daha önceki bölümlerde de bahsetmiş olduğumuz gibi, Aşkî'nin eserinin elimizdeki bu tek nüshasında kopmuş bir ya da birkaç yaprağın olabileceği düşüncesiyle elimizde eserin yazılma sebebini anlatan başlığın bulunmaması ve padişaha dua bölümüyle "Sebeb-i Nazm-ı Kitâb" bölümünün iç içe gibi olması, aslında bu 59 beytin bu iki başlığı birden içerdiği fikrini akla getirmektedir. Yani, bu 59 beytin sadece padişaha dua içeriğinde olmayıp eserin yazılma sebebini açıklayan beyitleri de bu başlık altında ihtiva ettiğini düşünmekteyiz. Tam bir tercüme yapmaya çalışan ve her bölümü ayırıp Nizâmî'den de fazla başlık bulunduran Aşkî'den, kitabın yazılma sebebine de ayrı bir başlık ayırmış olması beklenirken eserde, padişaha dua bölümüyle

“Sebeb-i Nazm-ı Kitâb” bölümünün iç içe konumda olması bu düşüncüyü kuvvetlendirmektedir¹³⁸. Aşağıdaki beyitler, eserin kaleme alınma sebebini açıklamaktadır:

Dürişüp merdâne ma‘ nî hâşıl it
Heft Peykerden bekâret zâyil it

Yüz urup didüm eyâ Dārâ-yı dehr
K’oldı ‘adlûñ ile rāhat il ü şeh

Bendede ne kıadr u ne miqdâr ola
Himmeti şāhuñ meger kim yār ola

Çünkü himmet ide şeh bir çäkere
Bula kıdret hüküm ide baır u bere

Ṭālî‘ -i bîdārum itmez ise h‘āb
Dinile şeh devletinde bu kitâb

Himmet-i şāh ile dutup hāmeyi
Nazm kıldum nāmına bu nāmeyi (454)

Nizâmî’nin eserinin giriş kısmında yer alan 79 beyitlik “Hitâb-ı Zemîn-bûs” başlığı Aşkî’nin eserinde bulunmamaktadır. Aynı şekilde, sözün övüldüğü 161 beyitlik “Sitâyiş-i Suhan ü Hikmet ü Enderz” başlığı da Aşkî’nin eserinde yoktur. Nizâmî’nin eserinde asıl hikâyeye geçilmeden önce bir de oğlu Muhammed’e nasihat verdiği 73 beyitlik “Der-Nasihat-i Ferzend-i H‘iş Muhammed” başlığı bulunmaktadır ki Aşkî’nin eserinde yine böyle bir başlık bulunmamaktadır.

2.3. Hikâye Bölümlerinin Karşılaştırılması

Nizâmî’nin eserinde hikâye bölümü 9. başlık olan “Āgâz-ı Dāstân-ı Behrām” başlığıyla başlayıp içerisinde toplam 45 başlık bulundurmaktadır. Aşkî’nin eserinin asıl hikâye bölümü ise 14. başlık olan “Āgâz-ı Dāstân” başlığıyla başlayıp içerisinde 46 başlık bulundurmaktadır. Nizâmî’nin eserinde asıl hikâye bölümü 4880 beyitten oluşmaktayken, Aşkî’nin eserinde bu

¹³⁸ Günay Kut (1972). “Aşkî ve Heft Peyker Çevirisi”. *TDAY-Belleten*. Ankara: TDK Yay.131.

kısım 4538 beyit içermektedir. İki eserde asıl hikâye bölümlerinin başlangıç ve bitiş beyitleri şöyledir:

Nizâmî	Aşkî
(56) گوهر آمای گنجخانه راز گنج گوهر چنین گشاید باز	Söylegil ey tûṭi-i şekker-maḳâl Çünkü hengām-ı süḫendür olma lâl (455)
اولش داده ای نکو نامی (361) آخرش ده نکو سرانجامی	Her ki girdi bu serāya açdı der Gitdi bā-derd ü ‘enā bî-pā vü ser (4992)

Nizâmî’nin yukarıdaki beyitlerine bakıldığında, Aşkî’nin birebir şekilde bir çeviri yoluna gitmediği gözlenirse de asıl hikâye bölümünün geneli için bu durum söz konusu değildir. Hikâyenin bütününe bakıldığında anlatılan olaylar genellikle aynı olmakla birlikte anlatma şekli ve beyit sayısı farklılık göstermektedir. Bu noktada Aşkî’nin üslubunu ve şiir konusundaki kabiliyetini ortaya koyduğunu söylemek yanlış bir tespit olmayacaktır. Örneğin; Nizâmî’nin bu bölümde yazdığı ikinci beyit, Aşkî’nin eserinde yedinci beyitte anlatılır. Önceki 6 beyit Nizâmî’nin eserinde bulunmamaktadır.

Nizâmî	Aşkî
کاسمان را ترازوی دو سر است (56) در یکی سنگ و در یکی گهر است	Kim semāda var terāzū-yı dü-ser Sengdür birinde birinde güher (461)

Nizâmî’nin asıl hikâye bölümünde kullandığı başlıklardan birkaç tanesi Nizâmî’nin eserinde bulunmamaktadır. Bunlar; “Sıfat-ı Merdānegî-i Behrām”, “Sıtāyiş Kerden-i Mirān Merdānegî-i Behrām-rā pîş-i pedereş”, “Nasihat Kerden-i Mihrān Hekim Be-Behrām” ve “Destür H^vāsten-i vezir ez-şāh behr-i tīmār-ı duhtereş” başlıklarıdır. Bununla birlikte; Nizâmî’nin yer verdiği “Āgāz-ı Suhan”, “Hutbe-i ‘Adl-i Behrām-ı Gür”, “Leşker Keşiden-i Hākān-ı Çin Be-Ceng-i Behrām-ı Gür”, “Ītāb Kerden-i Behrām Be-Serān-ı Leşker”, “H^vāsten-i Behrām Duhter-i Şāhān-ı Heft İklīm-rā”, “Sıfat-ı Bezm-i Behrām Der-Zemistān ve Sāhten-i Heft Günbed”, “Āgāhî-i Behrām Ez-Leşker Keş-i Hākān-ı Çin Bār-ı Duvvum” ve “Pūziş H^vāsten-i Hākān-ı Çin Ez-Behrām” başlıkları da Aşkî’nin eserinde yer almamaktadır.

Nizâmî’nin eserinde “Çigūnegî-i Pādişāhî-i Behrām-ı Gür” ve “Sıfat-ı Huşksālî ve Şefkat-i Behrām” olmak üzere iki başlıkta işlenen konular Aşkî’nin eserinde “Sıfat-ı Pādişāhî-i Behrām-ı Gür ve Kahtî Şoden-i ‘Ahd-i Ū” olarak tek başlıkta anlatılmıştır. Benzer şekilde; Nizâmî’deki

“Meşveret Kerden-i Kenîzek Bâ-Serheng Der-Mihmānî-i Şâh” ve “Borden-i Serheng Behrām-ı Gür-râ Be-mihmānî” başlıkları Aşkî'nin eserinde “Mihmān Kerden-i Serheng Behrām-râ ve Dānisten-i Behrām Kenîzekî Çengî-râ” şeklinde tek başlıkta işlenmiştir.

Asıl hikâye bölümünde Nizâmî'nin eserinde yer alıp Aşkî'nin eserinde hiç yer verilmeyen konu Çin saldırısıdır. Nizâmî'nin eserinde “Leşker Keşîden-i Hākân-ı Çîn Be-Ceng-i Behrām-ı Gür” ve “Āgāhî-i Behrām Ez-Leşker Keşî-i Hākân-ı Çîn Bār-ı Duvvum” başlıklarıyla iki başlıkta ele alınan konu Aşkî'nin eserinde bulunmamaktadır. Burada daha önce de söz edilen kayıp varaklardan kaynaklı bir eksiklik olabileceği gibi şairin Çin saldırısı başlığını bilinçli olarak eklemediği de düşünülmelidir. Ancak asıl hikâye bölümünü neredeyse hiç değiştirmeden vermeye çalışan Aşkî'nin bu anlamda Çin saldırısına bilinçli olarak hiç yer vermeme ihtimali bize daha düşük görünmektedir. Eserde, Çin hakanı ve ordusunun bahsi “Heft Bahār u Hikāyet-i Vezîr-i Zālîm” ve “Siyâset Fermûden-i Behrām Vezîr-i Zālîm-râ” başlıklarında bir miktar anlatılır. Zalim vezir Râst-rûşen'in kışkırtmasıyla ayaklanan Çin Hakanı, bunun Râst-rûşen tarafından kurgulandığını öğrenince saldırıdan ve kininden vazgeçer:

Ehl-i Çinde yoğ durur peymân u 'ahd
Enderûnı zehrdür burûnı şehd

İrdi Ceyhûna çerisi fevc fevc
Bağrdur zehğhâr urur şanki mevc (4397)

Kimseye tıydurmayup senden nihân
Eylemiş idi baña nâme revân (4868)

Şeh vezîrûn nâmesin çün kıldı gûş
Eyledi qahrı derûndan girü cûş

El götürüp didi ey Yezdân-ı pāk
Şükr kim ol bed-güher oldu helāk (4883)

Eserlerdeki olaylar ve kronoloji aynı olmakla birlikte kimi ana karakterlerin isimlerinde ufak farklılıklar göze çarpmaktadır. Nizâmî'nin eserinde Behrām Şâh için Arap şahı Nu'mân'ın yaptırdığı Havernak Sarayı'nın mimarının adı “Sinimmâr” iken, Aşkî'nin eserinde bu isim “Sinmâr” olarak anılmaktadır. Behrām Şâh'ın babasının adı Nizâmî'de “Yezdigürd” olarak geçerken Aşkî'nin eserinde “Yezdecird” şeklinde yer almaktadır.

Nizâmî'nin eserinde anlatılan yedi hikâyeye Aşkî'nin hikâyeleri aynıdır. Behrâm'ın Havernak köşkünün odasındaki duvarda yedi güzelin resmini görmesinin anlatıldığı bölümde Aşkî Nizâmî'nin kullandığı isimleri Harezmsâh'ın kızının adı¹³⁹ hariç aynen kullanmış fakat bu isimleri aktarırken sıralamayı Nizâmî'den farklı tutmuştur:

(77)	دختر رای هند، فورک نام بیکری خوبتر ز ماه تمام	Fūrek adlu rāy-ı Hindūñ duhteri Şemsden zibā vü enver peykeri
(77)	دخت خاقان، به نام یغماناز فتنه لعبتان چین و طراز	Duhter-i hākān-ı Çin serv-i çemen Ad[1] Yağma-nāz u şūh u pür-fiten
(77)	دخت خوارزمشاه، نازپری کش خرامی به سان کبک دری	Duhter-i Saqlāb Nesrīn-nūş-nām Āsumān-ı hūsnde bedr-i tamām
(78)	دخت سقلاب شاه، نسرین نوش ترک چینی طراز رومی پوش	Şāh-ı Magrib duht[1] Āzeryūn idi Şemsden meh gibi rüz-efzūn idi
(78)	دختر شاه مغرب، آزیون آفتابی چو ماه روز افزون	Duhter[i] H̄vārezmsāhuñ Hoş-perī Yüzi gül şalınışı keb-i derī
(78)	دختر قیصر همایون رای هم همایون و هم به نام همای	Duht-ı Kayşer dāver-i pākīze-rāy Hem hümāyūn idi hem nāmı Hümāy
(78)	دخت کسری، ز نسل کیکاوس دُرستی نام و خوب چون طوس	Duht-ı Kisrā nesl-i Keykāvūsdan Dürsetī nāmı güzel řāvūsdan (815)

Nizâmî'de üçüncü sırada Harezmi şahının kızı anılırken Aşkî üçüncü sırada Saklāb şahının kızını anar. Nizâmî dördüncü sırada Saklāb şahının kızını anarken Aşkî dördüncü sırada Magrib şahının kızını saymıştır. Nizâmî beşinci sırada Magrib şahının kızını sayarken Aşkî ise beşinci sırada Harezmi şahının kızını sayar. Bir, iki, altı ve yedinci sırada sayılanlar her iki eserde ortaktır. Beyitlere dikkat edildiğinde sıralama farklı olmasına rağmen anlamlar birdir.

¹³⁹ Nizâmî'nin eserinde Harezmi şahının kızının adı "Nâz-perî" iken Aşkî'de bu isim "Hoş-perî" olarak geçmektedir.

Behrâm ile Fitne'nin hikâyesi, Nizâmî'nin eserinde “Dâstân-ı Behrâm Bâ-Kenîzek-i H'îş”, “Meşveret Kerden-i Kenîzek Bâ-Serheng Der-Mihmânî-i Şâh”, “Borden-i Serheng Behrâm-ı Gür-râ Be-Mihmânî” şeklinde üç başlıkta anlatılırken, Aşkî eserinde bu hikâyeye “Hikâyet-i Behrâm Bâ-Kenîzekî Çengî” ve “Mihmân Kerden-i Serheng Behrâm-râ ve Dânisten-i Behrâm Kenîzekî Çengî-râ” olmak üzere iki başlık ayırmıştır. Ayrıca daha önce de işaret edildiği gibi, bu epizotun sonu Aşkî'nin eserinde bir parça eksik görünmektedir. “Behrâm-cariye” epizotunun sonunun da kayıp olan varaklar arasında yer alma ihtimali bulunmaktadır.

Altıncı günün hikâyesinde Aşkî, Nizâmî'den farklı olarak “Destür H'âsten-i Vezîr Ez-Şâh Behr-i Tîmâr-ı Duhtereş” şeklinde bir başlık daha kullanmıştır. Nizâmî bu kısma ayrı bir başlık vermemiştir. Bu hikâye dışında, Nizâmî'de de Aşkî'de de hikâye içi ayrı bir başlık bulunmamaktadır.

Aşkî'nin, asıl hikâye bölümünde anlattığı hikâyeler Nizâmî'nin eseriyle aynı olduğu için kişi kadrosu bakımından iki eser arasında fark çok azdır. Aşkî'nin eserinde, Nizâmî'den farklı olarak, “Nasîhat Kerden-i Mihrân Hekîm Be-Behrâm” başlığında yer verdiği “Mihrân Hekîm” şahsı bulunmaktadır. Çok yaşlı ve bilgili olan bu şahıs, devlet yönetimiyle ilgili Behrâm Şâh'a öğütler verir:

Ĥâliķuñla çün dilüñ ola dürüst
Devletüñüñ olmaya bünyâdı süst

Serveş olmak dilerseñ ser-bülend
‘Ucbı kâr idinme olma ĥod-pesend (1220)

Gelmemek ger ister iseñ kir yüze
Virme yüzine gülüp yüz yüzsüze

Hem-nişîn oldur ki ola nâfe-büy
Maĥrem olmaz kimse ile yâve-güy

Dilemezseñ kim perişân olasın
İtme bir iş kim perişân olasın

Ceng rüzı olıcaķ Mirrîĥ ol
Bekle yirüñi demürden miĥ ol (1295)

Yukarıda işaret ettiğimiz gibi Aşkî'nin eserinin asıl hikâye bölümü, çoğunlukla, Nizâmî'nin eserinden birebir tercüme metoduyla oluşturulmuştur. İki eser arasında meydana gelen farklar anlamsal açıdan değil, şekil bakımından belirmektedir. Anlatılan konular bir olmasına rağmen, konunun işlendiği başlık kimi zaman farklılık göstermektedir. Çin ordusunun iki saldırısı dışında Aşkî'nin eserinde atladığı konu olmadığı gibi kendisinin eklediği başlık ve beyitler bulunmaktadır.

2.4. Hâtîme Bölümlerinin Karşılaştırılması

Nizâmî'nin eserinde “Der-Hatm-i Kitâb ve Du‘â-yı Alâ‘eddîn Körp Arslan” şeklinde tek başlık olan hâtîme bölümü Aşkî'nin eserinde ikisi de “Der-Hâtîme-i Kitâb” olmak üzere iki başlık halinde yazılmıştır. Nizâmî bu bölümü 75 beyitten meydana getirirken, Aşkî'nin yazdığı iki başlığın toplam beyit sayısı 51'dir.

Aşkî bu bölümde, birebir tercüme yoluyla Türkçe'ye aktardığı beyitlerin yanına kimi yerde kendi özgün beyitlerini de eklemiştir. Bazı beyitlerin çevirisi anlam olarak aynı fakat kullanılan özel isimler bazında farklılık göstermektedir:

شاه رومی قبای چینی تاج (361) جزیتش داده چین و روم خراج	Taht-ı Rūma çıkup urnalı tâc Cizye virür Çîn ü Hindūstân hārâc (4996)
در ذهب دادنش به سائل خویش (362) زرّ مصری ز ریگ مگی بیش	Sâyiline virür ol nîkū-nihād Mağribî zer rîk-i Mekkîden ziyād (5001)

Aşkî'nin birebir Türkçeye aktardığı beyitlere şu beyti örnek gösterebiliriz:

دور و نزدیک چون در آب سپهر (362) تیز و آهسته چون در آینه مهر	Yağın ırağ nitekim şuda sipihr Tîz u sâkin nite gözgüde mihr (5006)
---	--

Aşkî sonuç bölümünün ilk başlığında devrin padişaha övgüde bulunarak yazdığı eserin ancak onun gibi bir padişaha layık olduğunu belirterek aynı zamanda meydana getirdiği esere ve dolayısıyla kendine de övgüler yapar. Bu beyitler bazı farklarla Nizâmî'nin eserinden çevrilmiştir.

اینچنین نامه بر تو شاید بست (362) کز تو جای بلندنامی هست	Buncılayın nâme-i hâtîr-güşâ Ancılayın şehriyâradur sezâ (5008)
---	--

- (363) هر يك افسانه ای جداگانه
خانه گنج شد، نه افسانه
- Sözi efsâne degül ta' lîmdür
Beytinüñ biri yidi iqlîmdür
- (364) لطف بسیار دخل اندک خرج
کرده در هر دقیقه تُرجی دَرَج
- Çanğı beytine kim olına naẓar
Tolu görünür zer ü dürr ü güher
- (364) مصرعی زرّ و مصرعی از دُر
تهی از دعوی و زمعنی پر
- Mışra' ınuñ biri la' l ü biri dūr
Hâli da' vîden velî ma' nîyle pür (5018)

Bu beyitlerden sonra Aşkî, bu çevirinin ilk defa kendisi tarafından yapıldığına işaret eden beyitlere yer verir ki burada da nazmını övmeye devam eder. Bu beyitlerin karşılığı Nizâmî'de bulunmamaktadır.

Ğonce bigi bîkr idi mestür idi
Zulmet içinde şanasın nūr idi

Dest-i zihñüm burqa' ın dūr eyledi
Ehl-i dil olana manzūr eyledi (5022)

Aşkî hâtîme kısmının ikinci başlığında eserini meydana getirdiği yılı işaret eden bir beyte yer verir. Nizâmî'nin eserini oluşturduğu yıllarla birlikte ay ve günü de vermesine karşılık Aşkî yalnızca eserin yazılma yılını belirtir:

- (366) از پس پانصد و نود سه بران
گفتم این نامه را چو ناموران
- Heşt şad u şeşt u yek olmışdı tamām
Kim bu nāme nazmda buldı nizām (5034)

- (367) روز بر چارده زماه صیام
چار ساعت ز روز رفته تمام

Nizâmî'nin hatime bölümü, başlığında da üzere “Der-Hatm-i Kitāb ve Du' ā-yı Alā'eddin Körp Arslan” şeklinde olup eserin kimin adına yazıldığı bilgisini okuyucuya ulaştırırken Aşkî'nin eserinde böyle bir isim görememekteyiz. Şairin eserlerini verdiği devir ve tezkirelerde yer alan bilgiler göz önüne alınarak onun bu çeviriyi Fatih Sultan Mehmed için yapmış olabileceği kanısına varmaktayız.

Nizâmî ve Aşkî'nin eserlerindeki son beyit padişaha dua içeriğinde olup bu beyitlerde birebir bir çeviri görememekteyiz:

دولتت را، که بر زیادت باد
خاتم کار بر سعادت باد
(367)

Baht olup devletün ile qarın
İzed olsun tapuña yâr u mu'în
(5043)

Sonuç olarak, Aşkî eserinin hâtîme kısmında Nizâmî'ye bağlı kalmış ancak kendi beyitlerini de eklemeyi ihmal etmemiştir. Aşkî'nin, Nizâmî'nin *Heft Peyker*'ine ve bu eserin henüz hiç çevrilmemiş olduğuna işaret ederken şairin adını hiç anmaması dikkati çeken bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır.

SONUÇ

Yüzyıllar boyunca devam eden divan edebiyatı geleneğinde birçok mesnevi kaleme alınmıştır. Bu mesnevilerde işlenen hikâyelerin çoğunun kaynağı Arap, İran ya da Hint edebiyatlarına dayanmaktadır. Ünlü şair Nizâmî-i Gencevî, bu anlatıların bir kısmını ilk defa mesnevi şeklinde işleyerek bunlara farklı bir edebî kimlik kazandırmıştır. Nizâmî önce İran sonra da Türk edebiyatında takipçiler bulmuş ve birçok şair onun eserlerinin etkisiyle aynı konuda mesneviler kaleme almıştır. Bunlardan bir tanesi de tek kahramanlı aşk hikâyeleri arasında adı geçen *Heft Peyker*'dir.

Çalışmamızın konusu daha önce Firdevsî'nin *Şehnâme*'sinde dağınık bir şekilde ele alınan ve ilk defa Nizâmî tarafından müstakil bir eser haline getirilen *Heft Peyker*'in Aşkî tarafından yapılan tercümesidir. Behrâm-ı Gûr'un hayatının işlendiği mesnevi Nizâmî'nin *Penc Genc* isimli hamsesinin dördüncü mesnevisidir. Arap edebiyatı ürünlerinden olan *Binbir Gece Masalları*'ndaki anlatı tekniğinden esinlenilerek oluşturulan eserde bir çerçeve hikâye kapsamında iç içe geçmiş yedi ayrı hikâye bulunmaktadır. Çerçeve hikâye, Sâsânî hükümdarı I. Yezdgird'in oğlu Behrâm-ı Gûr'un av, savaş ve aşk maceraları üzerine kurulmuştur. Yedi hikâyede ise öğüt vermek amaçlı farklı konular ele alınmıştır. Didaktik bir üslubun hâkim olduğu hikâyelerde öğreticilik ön plandadır. Bunlarda; yönetimde adalet, iyi bir insan olmanın kazandırdıkları, nefse hâkimiyet ve doğruluk gibi kavramlar öne çıkmaktadır. Anlatılarda bu vasıfları taşıyan kişiler övülmekte, sahip olmayanlar ise yerilmekte ve sonuçta mutlaka cezalandırılmaktadır. Verilen cezalar ise genellikle ölümdür. Bu yolla insanların ve yöneticilerin sahip oldukları iyi ve olumlu özelliklerin hem kendilerini hem toplumu koruduğu mesajı okuyucuya verilmektedir.

Nizâmî'den sonra Heft Peyker konusu birçok Türk şair tarafından da işlenmiştir. Bunların bir kısmı Nizâmî'den doğrudan tercümedir. Bir kısmında ise Nizâmî'nin eserinin anlatı tekniği model alınmıştır. Bu şairlerden Nizâmî'nin eserinden ufak farklarla doğrudan tercüme yapanlar; Aşkî, Ali Şîr Nevâyî, Ahmed-i Rıdvân, Abdî ve eserini mensur olarak kaleme alan Mehmed Emîn Yümnî'dir. Nizâmî'nin eserinden şekil olarak esinlenenler ise Behiştî, Nev'î-zâde Atâyî ve Subhî-zâde Feyzî'dir. Bugün metnine ulaşılabilen bu eserler dışında, kaynaklarda Ali Ulvî, Kudsî Çelebi, Trabzonlu Ramazan, Lami'î, Karamanlı Figânî ve Kalkandelenli Muîdî'nin de aynı konuda eser verdiği belirtilmiştir. Ancak metinleri bugün için elde olmadığından bu *Heft Peyker*'lerin doğrudan tercüme mi yoksa sadece şekil olarak bir esinlenme mi olduğunu söyleyebilmek mümkün değildir.

Bu tezin konusu XV. yüzyıl şairlerinden Aşkî Mehmed Efendi (Aşkî-i kadîm)'nin *Heft Peyker* mesnevisidir. Aşkî'den bahseden elimizdeki en eski kaynak *Sehî Beg Tezkiresi*'dir. Burada onun "Monlâ/Mollâ"¹⁴⁰ sanıyla anılması ilmiye sınıfına mensup olduğunun göstergesidir. Şairin doğum ve ölüm tarihi hakkında elimizde bir bilgi bulunmamaktadır. Sadece, tezkireler ve yazdığı eserlerde sözünü ettiği tarihi kişilerin yaşadığı dönem göz önüne alınarak yapılan çıkarımlara göre şairin XV. yüzyılın başlarında doğduğu ve ölümünün de 1483'ten sonra olduğu tahmin edilmektedir.

Aşkî tezkirelerde Fatih Sultan Mehmed'e yakınlığı ile anılmaktadır. Fatih'in İstanbul'u bir sanat ve kültür merkezi haline getirme çabaları doğrultusunda otuz kadar şaire maaş bağladığı ve bu şairlerden birinin de Aşkî olduğu bilinmektedir. Bu bilgi Aşkî'nin, döneminde rağbet gören bir şair olduğunu göstermektedir. İstanbul'un Balat semtinde bir cami inşa ettiren Aşkî'nin mezarı aynı caminin avlusunda bulunmaktadır.

Aşkî'nin *Heft Peyker* mesnevisi dışında bir de *Dîvân*'ı mevcuttur. Ancak bu eser, Aşkî tarafından tertip edilmiş bir divan niteliğinde olmayıp şairin mecmualarda bulunan şiirlerinin günümüz araştırmacıları tarafından bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur¹⁴¹.

Aşkî'nin *Heft Peyker*'i Türk edebiyatında meydana getirilen bilinen ilk tercüme olma özelliği taşımaktadır. Nitekim şair de eserinde *Heft Peyker*'in ilk defa kendisi tarafından Türkçeye çevrildiğini belirtmiştir. Aşkî'nin *Heft Peyker*'inin belirlenebilen tek nüshası British Museum'da Or. 7079 numarada kayıtlıdır. Eserde belirtilen 861/1456-57 telif yılına bakılırsa adı geçerse de mesnevinin Fatih Sultan Mehmed'e sunulmuş olması muhtemeldir. Elimizdeki

¹⁴⁰ Mustafa İsen (1998). *Sehî Bey Tezkiresi- Heşt Behişt*. Ankara: Akçağ Yay. 182.

¹⁴¹ Ahmet Atilla Şentürk - Nurcan Boşdurmaz (2012). *Molla Aşkî Dîvân*. İstanbul: YKY.

bu tek nüshanın bazı varakları, muhtemelen ciltlenme esnasında karışmıştır. Metin üzerinde çalışılırken önce bu karışıklık giderilip nüsha düzenlenmiş daha sonra eserin yazı çevrimi yapılmıştır.

Aşkî Heft Peyker’inde mesnevisinin beyit sayısının 5612 olduğunu belirtse de elimizdeki nüsha 5043 beyitten oluşmaktadır. Nitekim eserin iki yerinde, hikâyenin birden kesildiği ve farklı bir konuya geçildiği fark edilmektedir. Tercüme yapıldığında neredeyse hiçbir başlığı atlamayan Aşkî’nin “Sebeb-i Te’lif” ya da “Sebeb-i Nazm-ı Kitâb” gibi bir başlığa yer vermemesi elimizdeki nüshada kimi kayıp varakların olabileceği ihtimalini güçlendirmektedir.

Aşkî’nin *Heft Peyker* mesnevisinde 61 başlık bulunmaktadır. Eser, Nizâmî’nin *Heft Peyker*’inden doğrudan tercüme yoluyla oluşturulmuşsa da giriş ve sonuç bölümlerinde yoğun olmak üzere kimi farklılıkların söz konusu olduğu görülmektedir. Aşkî’nin eserinde klasik bir mesnevi tertibinde bulunması gereken bölümlerin büyük bir kısmı bulunmaktadır. Başlığı bulunmayan bölümler arasında eserin yazılma sebebi ve devlet büyüklerine övgü bölümleri bulunmaktadır. Bu eksiklikler muhtemelen kayıp varaklardan kaynaklanmaktadır.

Hemen hemen her şairde olduğu gibi zihaf, imaleler ya da Türkçe kelimelerde yapılan medler gibi aruz kusurları Aşkî’nin eserinde de görülmektedir. Şairin kimi kafiyeyi yakın aralıklarla birkaç kez tekrarladığı beyitler de bulunmaktadır. Bunların yanında, Aşkî’nin Türkçe kelime ve tamlamalarla vezni başarıyla uyguladığını söylemek çok da yanlış bir tespit olmayacaktır. Ayrıca şairin, şiirinde ahengi sağlamak adına da çaba gösterdiği göze çarpan özelliklerden biridir. Yer yer kafiye tekrarına düşse de buna zorunlu kaldığı durumlarda başvurduğu hissedilmektedir. Türkçe kelimelerle meydana getirdiği kafiye ve redifler Türkçenin zenginliğini göstermesi açısından önem arz etmektedir. Mesnevilerde olay anlatımları basit konumda olduğundan Aşkî, ağır söylemlere ve fazlaca süslü anlatımlara çok yer vermemiş olsa da eserinin edebî sanatlar yönünden zayıf olduğu söylenemez. Özellikle tevriye, kinâye, ihâm-ı tenâsüp gibi söz sanatlarını kullanması şairin kelimelerin anlamlarıyla oynayabilme becerisini ortaya koymaktadır.

Şairin anlatımında Farsça tamlama ve ifadeler sıkça görülürken Türkçe deyimler ve Türkçe kurala göre oluşturulmuş tamlamalara da çok yer verilmiştir. Yer verdiği Türkçe deyim ve atasözleri de Türkçenin dil varlığını yansıtmaya bakımda ayrı bir önem taşır. Eserdeki Türkçe deyimlerin bir kısmının karşılığı Nizâmî’de tespit edilememiştir. Bu durum Türkçenin söz varlığının zenginliğine işaret eder niteliktedir. Farsçadan aktarma yoluyla Türkçeye tercüme ettiği diğer deyimler de şairin hem tercüme hem Farsça konusundaki bilgisini yansıtmaktadır. Orijinal eserden farklı olan bu kullanımlar, eseri kuru bir tercüme olmaktan çıkarmaktadır. Aşkî’nin eserinde dil özelliği olarak Eski Anadolu Türkçesi özellikleri ağır basmakla birlikte

özellikle giriş bölümünde çok fazla Arapça kelime, ibare ve alıntıya yer verdiği göze çarpmaktadır. Asıl hikâye bölümünde Türkçe kelimelerin yanı sıra Farsça kelimeler de fazladır. Farsça kalıplaşmış sözler ve ibareler ise eserin genelinde azınlıktadır.

Mesnevinin iç yapısına bakıldığında Aşkî'nin duygusal ve toplumsal unsurlara önem verdiği saptanmaktadır. Eserde, dönemin toplumsal yaşayışına, sosyal hayatına, gelenek ve göreneklerine, yiyecek ve içecek kültürüne ışık tutan beyitlere yer verilmiştir. Çeşitli anlatma yöntemlerinden yararlanılarak anlatım tekdüze ve sıradan olmaktan kurtarılmıştır. Kullanılan çok sayıdaki masal motifi milli kültür izlerini barındırması ve yansıtması bakımından önem taşımaktadır. Aşkî'nin yer verdiği duygusal unsurlar, kahramanların iç dünyasını yansıtır okuyucuyu onların davranış ve tepkileri hakkında fikir sahibi yapmaktadır. Yer verilen duygusal unsurlar, insanoğlunun zayıf yönlerine işaret ederek hikâyeden yola çıkılarak verilmesi planlanan öğüdü somut hale getirme rolü üstlenmiştir. Bu da eserin didaktik yönüne katkı sağlamaktadır. Behrâm Şâh'ın üzerinden verilmeye çalışılan devlet yönetimi konusu ve bir yöneticide olması gereken niteliklere, neden-sonuç ilişkileri içerisinde işaret edilerek okuyucu bu konularda bilgilendirmektedir. Başvurulan çeşitli ayet ve hadisler ise anlatılanların inandırıcılığını artırmaktadır.

Nizâmî'nin *Heft Peyker*'i ile Aşkî'ninki kıyaslandığında dikkate alınacak ilk farklılık vezin bahsindedir. Nizâmî eserini “fâ‘ i lâ tün me fâ‘ i lün fa‘ lün” kalıbıyla yazarken Aşkî “fâ‘ i lâ tün fâ‘ i lâ tün fâ‘ i lün” kalıbını tercih etmiştir. İki eserin asıl hikâye bölümlerinde ufak tefek farklılıklar göze çarparken giriş ve hâtıme bölümlerinde bu farklılık artmaktadır. Aşkî giriş ve sonuç bölümlerinde kendi şiir bilgisini ve anlayışını ortaya koymuştur. Nizâmî'nin eserinde giriş bölümü 8 başlık, Aşkî'de ise 13'tür. Asıl hikâye bölümünde sayılar iki eserde aynı kabul edilebilir; Nizâmî'de 45, Aşkî'de ise 46 başlık bulunmaktadır. Hâtıme bölümü Nizâmî'de tek başlık iken Aşkî'de iki adet hâtıme başlığı vardır. Aşkî'nin eserindeki başlık sayısının Nizâmî'den fazla olduğu görülmekte ve kimi yerlerde Aşkî'nin kendisinden beyitler eklediği de eserde göze çarpmaktadır. Şair, Nizâmî'nin yer verdiği bazı başlıkları atmış, Nizâmî'de olmayan bazı başlıkları da kendisi eklemiştir. Ancak şairin, eserini tam bir çeviri olmaktan çıkardığı söylenemez.

Sonuç olarak, Aşkî'nin Nizâmî'den tercüme yoluyla oluşturduğu ve beyit sayısı bakımından daha hacimli olan *Heft Peyker* mesnevisi, Türk edebiyatında bu konuda yapılmış ilk tercüme olması bakımından önemlidir. Aşkî'nin *Heft Peyker*'i muhtemelen kendisinden sonra aynı konuda yazan şairlere de örnek olmuştur. Eser, konusu ve anlatım tarzı bakımından orijinal sayılmasa da Türkçe *Heft Peyker*'lerin ilk halkası olarak değer taşımaktadır. Bu özelliğiyle edebiyat tarihi içerisinde yer alacaktır.

3. BÖLÜM: METİN

3.1. NÜSHA TANITIMI VE NÜSHANIN İMLA ÖZELLİKLERİ

Aşkî'nin *Heft Peyker* nüshası, eserin bugüne kadar ele geçmiş tek nüshası olup Londra'da bulunan British Library'de Or. 7079 numarası ile kayıtlıdır. Nüsha, E.J. Wilkinson Gibb tarafından kütüphaneye verilmiştir. Nüshada bulunan sahh kayıtları, yazmanın bizzat müellif tarafından kontrol edildiğini göstermektedir. Yazmanın başında “Kitâb-ı Heft Peyker ve Kasr-ı Nu‘mân-ı Havernak li- ‘Aşkî Efendi” yazmaktadır. 2b varağının kenarında da “Manzûme-i ‘Aşkî Efendi Hikâye-i Heft Peyker ve Kasr-ı Havernak-ı Nu‘mânî” yazısı bulunmaktadır. Sonradan ciltlenen kitabın ölçüleri dıştan 22,2x16, içten (yazının kapladığı alan) 17x9,6 cm'dir¹⁴². 2b'den başlayarak 152b'de biten kitabın her varağının bir yüzünde 17 satır bulunmaktadır. Hayâtî'nin *Heft Peyker*'inin incelendiği bir çalışmada¹⁴³ Aşkî'ye ait olan bu nüshanın 2500 beyit civarında olduğu belirtilse de elimizdeki nüsha toplam 5043 beyit içermektedir.

Kut'un işaret ettiği gibi, muhtemelen ciltleme esnasında, kitabın bazı sayfalarının yeri karışmıştır¹⁴⁴. Zira varak 53b'de, Behrâm'ın birinci gece siyah renkli kubbedeyken dinlediği hikâyenin ortasında, “Şıfat-ı Heft Günbed ki Çigüne Būd” (67b) başlığıyla, köşklerin inşası anlatılır. Bu bölümün, Behrâm'ın birinci köşke gitmesinden önce yer alması gerekirdi. Söz konusu karışıklık, on beş varak arasında görülmektedir. Çalışmamızda, konu bütünlüğünü sağlamak amacıyla bu karışıklığı giderilmiş ve yazma nüsha bu değişikliğe göre yeniden düzenlenmiştir.

Nüshada “Sebeb-i Telîf” ya da “Sebeb-i Nazm-ı Kitâb” içeriğinde beyitler yer alsa da başlığı bulunmamaktadır. Bu duruma Günay Kut, tercümeyle tanıttığı makalesinde işaret etmiş ve her bölüme bir başlık koyan şairin bu bölümü başlıksız bırakmasının tuhaf olduğunu belirterek burada kimi varakların kopmuş olabileceği ihtimali üzerinde durur. Biz de, yukarıda bahsettiğimiz yeniden düzenleme sırasında birkaç varağın daha eksik olabileceğini tespit ettik. Nizâmî' de bulunan Çin ile savaş ve yedi iklim prenseslerinin istenmesi bölümlerinin Aşkî'de

¹⁴² Günay Kut (1972). “Aşkî ve Heft Peyker Çevirisi”. *TDAY-Belleten*. Ankara: TDK Yay.129.

¹⁴³ Bahadır Sürelli (2012). *Türk Edebiyatında Heft Peyker Mesnevileri ve Hayâtî'nin Heft Peyker'i*. Doktora Tezi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi. 112.

¹⁴⁴ Günay Kut (1972). “Aşkî ve Heft Peyker Çevirisi”. *TDAY-Belleten*. Ankara: TDK Yay.131.

bulunmaması yanında Behrâm'ın cariyesi Fitne ile olan hikâyesinin sonu da eksik görünmektedir. Zira 50b'de Fitne'nin hikâyesinden sonra 51a'da birden Behrâm'ın kurduğu bezme geçilmektedir. Bu bezm Nizâmî'de "Sıfat-ı Bezm-i Behrâm Der Zemistân u Sâhten-i Heft Günbed" başlığıyla yer almaktayken böyle bir başlık Aşkî'de bulunmamaktadır. Çin ile savaşın ve yedi iklim prenseslerinin istenmesi bölümlerini Aşkî'nin eserine hiç almamış olsa bile Fitne'nin hikâyesinin sonu ile meclisin kurulduğu bölümün başında fark edilir bir eksiklik söz konusudur. Çoğu yerde beyit beyit tercüme usulünü tercih eden Aşkî'nin adı geçen kısımları da çevirmiş olduğu kanısındayız.

Nüshada bazı kelimelerde, muhtemelen anlam ayırıcı olduğu ya da Arapça nadir bir kelime kullanıldığı durumlarda hareke kullanılmış, bu istisna kelimeler haricinde harekesiz nesih hatla yazılmıştır. Bazı yerlerde kimi Arapça, Farsça kelimeler farklı şekilde harekelenmiştir. Bunda müstensih hatası olabileceği gibi dönemdeki ağız özelliğini de yansıtıyor olduğu düşünülebilir.

Bazı varaklar rutubetten zarar görmüş ve mürekkebi kısmen dağılmış durumdadır. Bazı sayfalar da özellikle üst kısımlarda meydana gelen siliklikten dolayı zor okunur durumdadır. Genel itibarıyla düzgün ve okunaklıdır.

Yazmanın 2b'de yer alan ilk beyti:

Ol Hudâ nâmıyla kim Behrâm u Hür
Buldılar andan felekde zür u nür (1)

Son beyti ise 152b'de yer alan:

Baht olup devletün ile qarîn
İzed olsun tapuña yâr u mu'în (5043)

beytidir. Şairin mahlasına eserde; biri tevâhidin sonunda, biri Peygamber için terkeb-i bend şeklinde yazılan na'tın sonunda ve biri de hâtimedden önce olmak üzere toplam üç yerde rastlanır:

Rüz-ı su'âl ' Aşkîye luğ eyle raḥm kııl
Urup günâhını yüzine itme şermsâr (132)

Başdan ayağa gerçi ki olmuş durur günâh
Luğ-ı şefâ' atün ile ' Aşkîye kııl nigâh (288)

‘ Aşkiye luṭf idüp ey müşkil-güşā

Ḥıfz-ı ‘avnüñ sāyesinde eyle cā

(4852)

Nüshada istinsaha dair herhangi bir kayıt tespit edilememiştir.

İngiltere British Library’de Or.7079 numarasıyla kayıtlı bu nüshanın imla özellikleri genel olarak şöyledir:

1. Metinde Arapça bazı kelimelerde ve benzer yazılıştaki kimi kelimeleri ayırmak ya da doğru okunmasına yardımcı olmak amacıyla bazen hareke kullanılmıştır.
2. “...” gibi bazı Türkçe kelimelerin yazımında tutarsızlık görülmektedir. (durur) درر- دورر (saña) ساکا- ساکا (daḥı) دخی- داخی, (gibi) کبی- کبی
3. Yeterlilik fiilinin olumsuzunda (iktidarın menfisi) darlaşma görülmektedir: “اولیمازم (olumazam), بولیمازم (bulımazam), سولیمیزم (söyleyimez), بولیمادی (bulımadı), گosterimedüñ (gösterimedüñ)...”
4. Metinde gibi edatının hem “gibi (کبی)” hem de “bigi (یکی)” şekline rastlanmaktadır.
5. Arapça aslında hemzeli olan bazı kelimeler /y/ ی harfi ile yazılmıştır: : “دایم (dāyim), کاینات (kāyināt), خاین (hāyin)...”
6. /d/ د harfinin kimi yerde /z/ ذ harfi ile yazıldığı görülmektedir: “خذا (Ḥuzā), اذینه (āzīne), جزا (cüzā), بیذار (bīzār), ماذر (māzēr), پذر (pezēr), برادر (berāzēr)...”
7. Akuzatif (yükleme durumu), 3. tekil iyelik ve duyulan geçmiş zaman ekinin /i/ sesi ve bazen de sonu /i/ sesiyle biten kelimelerde, bu ses bazen hiç gösterilmemiş, bazen de hareke ile gösterilmiştir: “ارداغ (ardındağı), اولد (oldı), یارتد (yaratdı), سیم (sīmi), ایک (iki), دختر (duḥteri)...”
8. Sonu güzel /h/ (ه) olup /e/, /a/ sesini karşılayan kelimelere gelen akuzatif eki hemze ile gösterilmiştir: “زهره (Zühreyi), فیروزه (fīrūzeyi), بهره (behreyi)...”

9. Bazı kelimelerin bazı yerlerde noktaları koyulmamış ya da silinmiştir: “hīç, şīrīn, biñ, pīç, kıamusı...”
10. İnce harfler barındıran kelimelere bazen kalın harfli ekler gelmiştir: “شهلیغه” (şehliğa), طوركل (turgil), فرحلك (ferahlık)...”
11. İzafet kesrelerinin bazı yerlerde /y/ (ی) harfi ile gösterildiği görülmektedir: : “pīr-i ħıredmend (پیری خردمند)...”.
12. “-ki” ekinin bir yerde uyuma girdiği görülür: “التنداغنى (altındağınñ)”.
13. Bazı kelimelerin yazımında ikilik görülmektedir: “كدخدا - كدخدا (kedħudā-kethudā), اوستاد - استاد (üstād-üstād), فيل - پيل (pīl-fīl),”
14. “daħı” edatı birkaç örnekte kendinden önceki kelimeye bitişik yazılmıştır: “بندخی (ben daħı)”.

3.2. METİNDE YER ALAN BAŞLIKLAR

Nüşhanın giriş kısmında yer alan başlıklar Arapça-Farsça karışık, asıl hikâyeden itibaren diğer başlıklar ise Farsça olarak oluşturulmuştur. Aşkî'nin *Heft Peyker* mesnevisinde sırasıyla şu başlıklar bulunmaktadır:

- Manzūme-i ‘ Aşkî Efendi Hikāye-i Heft Peyker ve Kaşr-ı Ĥavernağ-ı Nu‘ mānī (2b)¹⁴⁵
- Der-Ĥitāb-ı Bārī Te‘ ālā ‘ Azze Şānehu (4a)
- Kaşīde Der-Tevĥīd-i Bārī Te‘ ālā (5b)
- Der-Na‘ t-ı Resūl Şalla’l-lāhu ‘ Aleyhi ve Sellem (6b)
- Der-Mi‘ rāc-ı Resūl ‘ Aleyhi’s-selām (8a)
- Terkīb-i Bend Der-Medĥ-i Resūl Aleyhi’s-selām (9a)
- Der-Na‘ t-ı Ebū Bekr Rażiya’l-lāhu ‘ Anh (11b)

¹⁴⁵ Sayfanın kenarında bulunmaktadır.

Der-Na‘ t-1 ‘ Ömer Rażiya’l-lāhu ‘ Anh	(11b)
Der-Na‘ t-1 ‘ Oşmān Rażiya’l-lāhu ‘ Anh	(12a)
Der Na‘ t-1 ‘ Alī Rażiya’l-lāhu ‘ Anh	(12b)
Der-Na‘ t-1 Emīrū’l-mū’minīn Ḥasan Rażiya’l-lāhu ‘ Anh	(13a)
Der-Na‘ t-1 Emīrū’l-mū’minīn Ḥüseyn Rażiya’l-lāhu ‘ Anh	(13b)
Der-‘ ÖZR Āverden ve İsti‘ ānet Ḥvāsten Ez-Bārī Te‘ ālā	(13b)
Der-Du‘ ā-yı Pādişāh-ı İslām Ḥallede’l-lāhu Mülkehu	(14b)
Āğāz-ı Dāstān	(16b)
Kaşr Sāḥten-i Nu‘ mān Şāh Behr-i Behrām ve Kūşte Şoden-i Sinimmār	(18a)
Nā-bedīd Şoden-i Nu‘ mān Şāh	(20b)
Şıfat-ı Merdānegī-i Behrām	(22b)
Reften-i Behrām Be-Şikār ve Kūşten-i Gür u Şir Be-Yek Tır	(23b)
Ejdehā Kūşten-i Behrām ve Genc Yāften Der-Ġār	(24b)
Reften-i Behrām Be-Ḥücre-i Ḥavernağ ve Dīden-i Şüret-i Duḡterān	(26b)
Sitāyiş Kerden-i Mirān Merdānegī-i Behrām-rā Piş-i Pedereş	(28a)
Ḥaber Yāften-i Behrām Ez-Vefāt-ı Peder	(29a)
Leşker Keşīden-i Behrām-ı Gür	(30a)
Nāme-i Īrāniyān Be-Behrām	(31a)
Cevāb-ı Nāme-i Īrāniyān	(32b)
Tāc Giriften-i Behrām Ez-Miyān-ı Dü Şir	(36a)
Nişesten-i Behrām-ı Gür Ber-Taḡt-ı Peder	(37a)
Naşīḡat Kerden-i Mihrān Ḥekīm Be-Behrām	(38a)

Şıfat-ı Pâdişâhî-i Behrâm-ı Gür ve Kahtî Şoden-i ‘ Ahd-i Ū	(42a)
Ĥikâyet-i Behrâm Bâ-Kenîzekî Çengî	(44b)
Mihmânî Kerden-i Serheng Behrâm-râ ve Dânisten-i Behrâm Kenîzekî Çengî-râ	(47b)
Şıfat-ı Heft Günbed ki Çigüne Būd	(53b)
Bezm Sâhten-i Behrâm Rûz-ı Şenbe Der-Günbed-i Müşkîn	(54a)
Ĥikâyet-i Rûz-ı Şenbe	(54b)
Bezm Sâhten-i Behrâm Rûz-ı Yek-şenbe Der-Günbed-i Zerd	(70a)
Ĥikâyet-i Rûz-ı Yek-Şenbe	(70b)
Bezm Sâhten-i Behrâm-ı Gür Rûz-ı Dü-şenbe Der-Günbed-i Sebz	(77b)
Ĥikâyet-i Rûz-ı Dü-Şenbe	(78b)
Bezm Sâhten-i Behrâm Rûz-ı Se-şenbe Der-Günbed-i SurĤ	(85a)
Ĥikâyet-i Rûz-ı Se-Şenbe	(86a)
Bezm Sâhten-i Behrâm Rûz-ı Çehâr-Şenbe Der-Günbed-i Kebūd	(95a)
Ĥikâyet-i Rûz-ı Çehâr-Şenbe	(95b)
Bezm Sâhten-i Behrâm Rûz-ı Penç-şenbe Der-Günbed-i Şandalî	(109b)
Ĥikâyet-i Rûz-ı Penç-Şenbe	(110b)
Destūr Ĥvâsten-i Vezîr Ez-Şâh Behr-i Tîmâr-ı DuĤtereş	(119b)
Bezm Sâhten-i Behrâm Rûz-ı Āzîne Der-Günbed-i Sefîd	(121b)
Ĥikâyet-i Rûz-ı Āzîne	(122a)
Heft Bahâr ve Ĥikâyet-i Vezîr-i Zâlim	(132a)
Ĥikâyet-i Şubân u Pîr ve Āgeh Şoden-i Behrâm Ez-Zulm-i Vezîr	(135a)
Ĥışm Kerden-i Behrâm Vezîr-i Zâlim-Râ	(138a)

Şikāyet-i Maẓlūm-ı Evvel	(139a)
Şikāyet-i Maẓlūm-ı Duvvum	(139b)
Şikāyet-i Maẓlūm-ı Sevvum	(140b)
Şikāyet-i Maẓlūm-ı Çehārum	(141a)
Şikāyet-i Maẓlūm-ı Pencum	(142a)
Şikāyet-i Maẓlūm-ı Şeşum	(143a)
Şikāyet-i Maẓlūm-ı Heftum	(144a)
Siyāset Fermūden-i Behrām Vezīr-i Zālim-Rā	(145b)
Der-Encāmiş-i Behrām-ı Gür	(148a)
Der-Ĥātime-i Kitāb	(151a)
Der-Ĥātime-i Kitāb	(152a)

3.3. METNİN HAZIRLANMASINDA İZLENEN YOL

1. Vezin gereği hece düşmesi olan kelimeler kesme işareti (‘) ile gösterilmiştir.
2. Arapça aslı hemzeli olan kelimeler metinde hemzeli yazılmayıp /y/ ی harfi ile yazıldığı için yazı çevriminde metne bağlı kalınmıştır: “دایم (dāyīm), کاینات (kāyināt), خاین (hāyin)...”
3. Elif-i maksûre ile yazılan “کسری (kisrī), ابی (ebī), تعالی (te‘ālī)” gibi kelimeler “kısra, ebū, te‘ālā” şeklinde okundu.
4. “zemān/zamān, temām/tamām...” gibi iki farklı okunuşu olan kelimelerde “zamān, tamām” şekilleri tercih edilmiştir.
5. Zihaf lar gösterilmiştir.
6. Ekler metinde görüldüğü gibi çevrilmiş, sadece zarf fiil eki olan –Up’un sessiz harfi, metinde /b/ ile yazıldığı halde /p/ şeklinde okunmuştur: “olup, kalup, bulışup...”
7. “–dIr” bildirme ekinin metinde bazı yerlerde kelimedden ayrı yazıldığı görülmüş ancak transkripsiyonda bitişik yazılmıştır.
8. “c/ç” ya da “b/p” harflerini içeren bazı yabancı kökenli kelimelerin yazımında ikilik görülmektedir. Bu kelimelerin çevriminde doğru olan şekli tercih edilmiştir: “esb/esp, çüb/çüp, hıc/hıç, berr/perr, bış/pış, penc/penç, cerb/çerb, Biveresb/Piveresb...”
9. Arapça, Farsça önekler ve edatlarla, birleşik isim ve sıfatların yazımında şu yol izlenmiştir:
 - a) Arapça, Farsça önek ve edatlar, kendinden sonraki kelimedden tire ile ayrılmıştır: “li-‘ Aşkī, nā-geh, ber-dār, bī-zaḥmet, lā-büd...”
 - b) İzafet kesresi atılıp ters çevrilerek oluşturulmuş birleşik isim ve sıfatlarla, bir isim ve fiilden türetilmiş isimle oluşturulmuş tamlamalarda araya tire konulmuştur: “dil-ber, dil-figār, müşkil-güşā...”

10. Arapça, Farsça diğer kelime ve eklerin yazımında İsmail Ünver'in makalesinde sunduğu öneriler tercih edilmiştir (2008, ss. 9-30).
11. Özel isimlerin baş harfleri büyük harfle gösterilmiş ancak özel adlara gelen ekler kesme işareti ile ayrılmamıştır.
12. İzafe kesrelerinin bazı yerlerde /y/ (ی) harfi ile gösterildiği yerler, tire konulup tamlamalı şekilde okunmuştur: “pîr-i hîredmend (پیری خردمند)...”.
13. “dağı” edatı yazmada birkaç örnek dışında kendinden önceki kelimedenden ayrı yazıldığı için transkripsiyonda ayrı yazılarak gösterilmiştir: “بندهی (ben dağı)”.
14. Nüşadan tam olarak okunamayan kelimeler italik yazılarak yanlarına soru işareti (?) konulmuştur.
15. Metinde *Kur‘ān-ı Kerīm*’den yapılan alıntılar dipnotta sure ve ayet numaralarıyla gösterilmiş ve Türkçe karşılıkları verilmiştir.
16. Farsça beyitlerin Türkçe çevirisi dipnotta belirtilmiştir.
17. Farsça tamlamalarda izafet kesresinin ve atıf vav’larının yazımında, kendinden önceki kelime ince ise ince, değilse kalın ünlülü şekil tercih edilmiştir: “cāy-ı pinhān, çeşme-i ḥayvān, nev-cevān u nām-cūy”.
18. Yazımında ikilik görülen Türkçe kimi kelime ve fiillerin okunmasında (nice/niçe, yürü-/yürü-, süri-/sürü), iki şeklin de kullanıldığını göstermek adına, bu kelimelerin metinde görüldüğü şekilde yazılması tercih edilmiştir.
19. “āsmān, āstān, yādigār, pādšāh, şehryār” gibi kelimelerde, medli okumadan kaynaklanan ses türemeleri gösterilmiştir: “āsumān, pādišāh, şehriyār”.
20. Çok az olmakla birlikte, kimi yerde /y/ (ی) harfi kullanılarak “بینی، سینوک، بیک، بینوم” şeklinde yazılan kelimeler, “benüm, beni, senüñ, yek” şeklinde yazılarak dipnotta belirtilmiştir.

21. Nüshada silik çıkan ve okunamayan bazı kelimeler, Nizâmî'deki beyitlerle karşılaştırılmış ve eksiklikleri oradan giderilmiştir. Bazı durumlarda da anlamı çıkarabilmek için nüshadaki kelimedede, Nizâmî'de yer alana göre değişiklikler yapılarak dipnotta gösterilmiştir. Okunamayan kısımlar “.....” olarak gösterilmiştir.

22. Metnin çevirisinde kullanılan transkripsiyon sistemi aşağıdaki gibidir:

ء	'
ا	Ā ā
ث	Ṣ ṣ
ح	Ḥ ḥ
خ	Ḫ ḫ
ذ	Ẓ ẓ
ص	Ṣ ṣ
ض	Ẓ ẓ
ظ	Ẓ ẓ
ع	'
غ	Ġ ġ
ق	Ḳ ḳ
ك	ñ
و	Ū ū
ى	Ī ī

3.4. ÇEVİRİYAZILI METİN

Kitāb-ı Heft Peyker ve Kaşr-ı Nu‘mān-ı Havernağ li-‘Aşkî Efendi

2b Manzūme-i ‘Aşkî Efendi Hikāye-i Heft Peyker ve Kaşr-ı Havernağ-ı Nu‘mānî

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1 Ol Hudā nāmıyla kim Behrām u Hūr
Buldılar andan felekde zūr u nūr

Ol yüce eyledi Keyvān kadrini
Ol hilāl eyledi Māhuñ bedrini

Müşterîyi luḫfına kıldı qarîb
Lā-cerem buldı sa‘ âdetden naşîb

Tāze vü ter kıldı rüy-ı Zühreyi
Kim vire bāğ-ı neşāfa behreyi

5 Vireliden Tîr eline hāmeyi
Ḥamd ü şükr ile pür eyler nāmeyi

Hüşe-i Pervîni oldur cem‘ iden
Āsumāna necm[i] oldur şem‘ iden

‘Avni olursa mu‘āvin Berreye
Şaymaya şîr-i jiyānı¹⁴⁶ terreye

Ḳahrına tuş olsa Şevr ü fîl-i zūr
Ḳorḳusından incelür niteki mūr

Hizmetinde olmağa şām u seḫer
Ḳıldı Cevzāyı dü-peyker bā-kemer

10 Hüşeyi bitirdi itdi ser-firāz
Virdi Ḥarçengüñ eline tîz kâz

Söyleyimez kimsene şânında hiç
Naḳd-i ‘ālem ḳamu Mizānında hiç

‘Avnin alsa Şîr-i penceh-sāleden
Rüz vaḳti güm ola Buzgāleden

¹⁴⁶ jiyānı: ziyānı

3a

Çün ‘ināyet andan iriše ne bāk
‘Akrebūñ kuyruğı olsa zehrñāk

Hizmetinde kāmētini Kav̄s iden
Kimselerdür cāyımı Firdevs iden

15 Kime behre virse ‘izz ü cāhdan
Delv ile kırtarır anı çāhdan

İrgürür deryā içinde Hūta kūt
Zi-Kerīm ü Hayy u Bār-ı lā-yemūt

Görinen tokuz bu çerh-i lāceverd
‘İzzeti rāmındadır bir müşt gerd

Çadr[i] dergāhınuñ ādem hākıdür
Cüz’ ü kül bürhān-ı zāt-ı pākıdür

Āfītāb-ı rūhı tībān eyledi
Ādemūñ tıynında pinhān eyledi

20 Āb-ı mevc-ārendeye bağladı pül
Āteş-i süzendeyi eyledi gül

Mühre-sāz-ı rişte-i yektā-yı ‘aql
Rüşenī-i dīde-i bīnā-yı ‘aql

Çādir ü Ğaffār u Settār u Mübīn
Hālīķ u Rezzāk u Deyyān [u] Metīn

Şāni‘ ü sāzende-i bālā vü pest
Varlığınūñ şāhidıdür kamu hest

Evvelinūñ ibtidāsı yoķ durur
Āħirinūñ intihāsı yoķ durur

25 Evveli her evvelūñ oldur ‘ayān
Āħiri her āħirūñ girü hemān

Fā‘ ilidür ‘ālemūñ bi’l-iħtiyār
Varı yoğ ider dilerse yoğ[ı] var

Her ne iderse degül şāhib-ğarāz
Cevher-i pākı ne cevher ne ‘arāz

Sebķat itmedi aña ašlā zamān
Oldı bir emri ile iki cihān

Yoķ şeriki kamu kārūñ ķādiri
Yoķ nazīri cümle cāyuñ hāzırı

3b

30 Bilmege künhini ‘akla yoķ mecāl

Bu hayālāt içre ‘ācizdür hayāl

Mālik-i mülk-i ezel oldur ebed
Yok şeriki *kul huva’l-lāhu ehad*¹⁴⁷

Çudreti durur ki virür küh u seng
Nār-ı la‘ lîn ile la‘ l-i nār-reng

Her ne kim varsa cihānda cüz’ ü kül
Çamuya feyz andan irür şek degül

Çünkü emri ile oldı nîst ü hest
Kimisi düşdi bülend ü kimi pest

35 Ger şütur-pāyı ola ger perr-i mūr
Viren oldur buña za‘ f u aña zūr

Bu görinen ger sefid ü ger siyāh
Çamusı birliğine durur güvāh

Zāhir eyler gāh diriden ölü
Gāh ölüden dir’ider döner girü

İşigine hüsrev-i bā-taht u tāc
Gösterür yüzün süriyü ihtiyāc

Çullarundan nice kim görür hatā
Eksük itmez luţf ü ihsān u ‘ aţā

40 Luţfi ile ‘āşīye virür nüvīd
Olmaya tā raḥmetünden nā-ümīd

Külbe-i ‘ālem serāy-ı¹⁴⁸ şevķidür
‘Aql murġı kumrī-i bā-ţavķıdur

Cān bedende şevķler andan bulur
Dil dehende zevķler andan bulur

Ol muţarrā eyledi rūy-ı güli
Ol girih-bend itdi zülf-i sünbülü

Mihr[i] nārı lāl’içine¹⁴⁹ ķodı dāġ
Dutdı nergis zevķ-ı mihr ile ayaġ

45 Şun‘ [ı] muḥkem eyledi ḥārāları
Şevķi mevvāc eyledi deryāları

Çullarınun ḥāfızı vü nāşırı
‘Ayb u cürmün sātiri vü ġāfirı

¹⁴⁷ İhlās 112/1: “De ki o Allah birdir.”

¹⁴⁸ serāy-ı: serāyı

¹⁴⁹ lāl’içine: lāle içine

4a

Düzedüp tāk-ı semāyı üstüvār
Şemesini şemsün eyledi nigār

Bī-ķalem āb üzre taħrīr eyledi
Şūret-i insānı taşvīr eyledi

Geydürüben getirür leyl ü nehār
Geh ħazān ider cihānı geh bahār

50 Aña olsun ħamd u şükr ile şenā
Kim şenā vü şükr ana durur sezā

Her ne kim varsa cihānda mū-be-mū
Ya‘lemu’l-lāhu¹⁵⁰ te‘ālā küllehu

Der-Ĥiṭāb-ı Bārī Te‘ālā ‘Azze Şānehu

Ey ki cūduñdan durur ķamu vücūd
Yoķ durur būduñdan öñdin hīç būd

Yoķ durur mānend ü mişlüñ varsın
Kādir ü Settār u Bīr ü Bārsın

İrmese fermānuñ olmaz şām u rüz
Encümen-peyvendsin encüm-fürüz

55 Bunca mevcūdāt kim var her biri
Varlıģuñdan olup durur diri

Ķudretüñdür kim olur bir ķatre āb
Gevher-i rüşen nitekim āfitāb

Buñca zīreklilik ile ‘aķl-ı tīz-per
Niteligüñden bilimedi ħaber

Derk idemez künhüñi hergiz ħayāl
Bāķisin dāyim saña yoķdur zevāl

Rüz u şeb olsun hemīşe bī-ķıyās
Cān u dilden saña şükr ile sipās

60 Mebde’üne hīç yoķdur intihā
İşigüñde şāhlar durur gedā

Kime kim luṭf ile sen virdüñ ħayāt
‘Ömr şem‘in’irmedi bād-ı memāt

Buldı senden gice gündüz mihr ü māh
İki perde biri aķ biri siyāh

¹⁵⁰ Nisā 4/63: “Allah biliyor.”

4b

İkiside sâlik-i rāmuñ durur
Süfte-güş-ı bāb-ı dergāhuñ durur

Luḫ u ḫahruñ itmez olursa meded
Gelmez anlaruñ elinden nîk ü bed

65 Nîk ü bed gelmez elinden aḫteruñ
Ḥükmüñüñ maḫkümü ḫamu çākerüñ

Ger sitāre devlet eylese ziyād
Bir müneccimden toḡardı Keyḫubād

Seyr-i aḫter virse idi devleti
Görmez idi bir müneccim nekbeti

Görmedüm bir merdüm-i aḫter-şinās
Kim senüñ gencineñi ide ḫıyās

Sen virürsin bî-miyāncı aña genc
Bilmez aḫter heft midür yoḫsa penc

70 Her kimüñ kim sen olasın nāşırı
Her ne kim dilerse olur ḫāzırı

Emrüñ ile urdı çün Cibril dem
Geldi Meryemden Mesih-i muḫterem

Ḥızr ile İlyāsı ḫılmaḫçün diri
Gönderirsin zulmete İskenderi

Düstuñ destinde emrüñle ‘aşā
Düşmenüñ çeşmine oldı ejdehā

Her kime kim ‘avnüñi ḫıldıñsa yār
Gülşen-i firdevs oldı aña tār

75 Pirehenle gürgi gūyā eyledüñ
Pirehenle kūrı bīnā eyledüñ

Yūsufuñ ḫıldıñ cemālını münir
Eyledüñ göñlin Züleyḫānuñ esir

Sürḫ ü tāze gösterürsin gülleri
Zār idersin derd ile bülbülleri

Bitirürsin naḫlden ḫurmāları
Düzedürsin naḫlden ḫelvāları

Şāhid-i şādıḫ semekden tā simāk
ḫamusı birliğiñe ey zāt-ı pāk

5a

80 ‘İzzetüñ bābıdadur Cemşid ḫ^vār

Heybetüñ bādına gerd İsfendiyār

Ƙadrüñ öñinde Süleymān mürdur
Şāh sensin Ƙamusı müzdürdur

Luţfunuñ gülzārı girdinde nesīm
Buldı seyr itdügiçün büy-ı na‘ ĩm

Çünki güstāḡ oldı Nemrūd-ı la‘ ĩn
Bir megesle eyledüñ ḡāk-i zemīn

Yüzini dergāḡıña dutdı Ḥalīl
Düşmeni öñinde Ƙılmadıñ zelīl

85 Ƙarañu gice ayağın yire mūr
Sen bilürsin sen görürsin nice Ƙūr

Dön didüñ döndi sipihr-i āb-gün
Ṭur didüñ ṭurdı zemīn-i ser-nigün

Gice gündüz ins ü cinn ü mūr u mār
Dergehüñe yüz dutup zerƘin umar

Nāfe-i āḡūd’idersin ḡün[ı] ḡuşƘ
Ḥün-ı ḡuşƘı soñr’idersin ḡüb müşƘ

‘Unşur-ı çārı düzedüp çārmīḡ
Ƙıldıñ inşānı anuñla çārmīḡ

90 Luţfuñuñ ḡurşīdine yār oldı nār
Dutdı Ƙuvvet buldı nūr u oldı çār

Gice gündüz geşt idüp bī-āb u zād
Ƙārgāḡuñuñ temāşācısı bād

ŞevƘ-i dīdāruñ ile āb-ı revān
Gice gündüz bād gibidür devān

Çün rehüñde yüzini ḡāk itdi ḡāk
Virdüñ aña ‘ izzet idüp cān-ı pāk

Eyledüñ ḡārā dilini tolu ḡün
La‘ l ile yāḡūt getürdüñ burūn

95 ‘Ālem ü ‘ālem içinde ne ki var
Ƙāf u nūn¹⁵¹uñdan olupdur āşikār

Heşt cennet bir gülidür şehrüñüñ
Heft düzaḡdur şerārı Ƙahruñuñ

5b

Pesti-i ḡāk ü bülendī-i felek

¹⁵¹Yâsîn 36/82: “Bir şey dilediği zaman, O’nun buyruğu sadece, o şeye “Ol” demektir, hemen olur.”

Dü güvâh-ı kudretüñdür yek-be-yek

Bâm u bâbuñ pâsbân ile ‘ases
Pür durur reh nice bulsun saña kes

İstediler hamd kı lup az u çok
Zātuñı bilmekde ‘aqla rāh yok

Ḳaṣīde Der-Tevhīd-i Bārī Te‘ālā

mef‘ ülü fā‘ ilätü mefā‘ ilü fā‘ ilün

100 Olsun hemīşe cān u gönülden hezār bār
Ḥamd ile şükr aña ki oldur Ḥuzây-bār

Naḳş-ı cihānı diledi çünkim ‘ayān kıla
Pirüze levḫe şemse-i şems eyledi nigār

Ṭurgurd[1] bī-sütün toḳuz eflāki eyledi
Şun‘ 1 ile meh-i nevi bedr-i deh ü çehār

Gītī cürāmeti için eyler ḫimāyeti
Ḥurşid ü Māhı eşheb ile edheme süvār

Ḳahrıyla luṭfinuñ eşerinden ḫaber virür
Gidüp gelür nice ki zemistān u nev-bahār

105 Yaratd[1] cān[1] ‘aql virüp old[1] reh-nümün
Rūḫ-ı ḫred-pezīr ile tevḫīdin itdi yār

Düzetdi nūş naḫlden ü naḫlden ruṭab
Ḥār evvelinden itdi bedīd āb-ı ḫ^voş-güvār

Şāḫ-ı ḫarīfi eyled[i] in‘ām zer-feşān
Bād-ı bahār eyled[i] iḫsān müşk-bār

Saḳḳā-yı ebre gösterüben yemden āb-ḫ^v[ā]r
Mismār-ı kūḫ ile yiri eyledi üstüvār

Rezzāḳdur ki rızḳını andan umar ḳamu
Leyl ü nehār ins ü perī murḡ u mūr u mār

110 Çünkim nesīm-i luṭfını esdirdi ‘āleme
Ḥārā bitürdi lāle vü güller getürdi ḫār

Āzād oldı ḡamdan irürdi semāya ser
Kim serv gibi kıld’ısa ḳulluḡın iḫtiyār

Kim ditremese bīd gibi bīm ile olur
Pür-bād u bī-kerem eli çün pençe-i çenār

6a

Yokdur bidāyeti vü bulunmaz nihāyeti

Oldı ne varsa *kef ile nūn*¹⁵²ından āşikār

Görgil bu kıdretin ki iki ĥarf-i emr ile
Biñ dürlü şüret eyledi bir laĥzada niġār

115 Naĥlüñ düm ü deminde ĳodı kıdreti anuñ
Nüş-ı ĥayāt-baĥş-ı revān niş-i zehrdār

İnsāna virdi ĥamd ile şükrini itmege
Dest ile pāy daĥı zebān-ı süĥen-güzār

Ķādirdür iĥtiyārı iledür ne işlese
Dilerse var[1] yoġ ider isterse yoġ[1] var

Vādī içinde ĥayrete düşmiş iken Kelīm
Gösterdi luĥfi sebz-i şecerden gicede nār

Bilmekde zātını niçe kim fikr kılasın
‘ Āciz ĳalur ĥired dil olur lāl fikr¹⁵³ fiġār

120 Her kıl tenindeki ādemın ger zebān ola
Biñde birini eyleyemez luĥfinuñ şumār

Ĥurşid ile Mehi ‘ ases ü şıĥne eyledi
Olmaġıçün niżām-ı cihān leyl ile nehār

Ferzend ise vücūdına ābā-yı tis‘ adan
Şun‘ ıyla ümmehātını gör eyledi çehār

Şāĥib-ġaraż degül ‘ araż u cevher olmadı
Yoĳdur şerik ü mişl aña oldur Ĥudāy-bār

Açsa der-i murād u taĥakküm irādeti
Cemşid ü Biveresb[e] olur memleket sipār

125 Bir kehf itine vire libāsını Bel‘ amuñ
Çün bī-niyāzlıġ uzada dest-i iĥtiyār

Olmaz süvār kimi ki kıldı piyāde ol
Ķılmaz piyāde kimi ki ol eyledi süvār

Bunca yegāneliġ ile olmuş durur ĥired
İtmekde zāt baĥşini mülzem hezār bār

Ķahrı ‘ adūsı gözlerine āb-ı ĥ^vān ider
Luĥfi virür muĥibbine deryāda reh-güzār

Luĥfi nesīmi ger irişüp kılmasa meded
Ķuru aġaç virür midi sīb ü biĥ ü enār

6b

¹⁵² Yāsîn 36/82: “Bir şey dilediġi zaman, O’nun buyruġu sadece, o şeye “Ol” demektir, hemen olur.”

¹⁵³ fikr: fikr ider

- 130 Ol ʿizzet issidür ki Ferîdün u Keykubâd
Toprak bigi yatur eşiginde zelil ü h̄vār
Taķşîrümü bilüp dün ü gün ʿacz ile direm
Ey Kâdir ü Kerîm ü Raḥîm Āferîdegār
Rûz-ı suʿâl ʿAşķiye luṭf eyle raḥm kıł
Urup günāhını yüzine itme şermsār
ʿAfvuñ şefîʿ ola günāhuma dilerem
Maḥrûm olmaya saña olan ümîzvār

Der-Naʿt-ı Resûl Şallaʿl-lāhu ʿAleyhi ve Sellem

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

Cānı şād eyler virür ḳalbe şafā
Ḥamd-ı Ḥaḳdan soñra naʿt-ı Muştafā

- 135 Ol Resûl-i Hāşimî kim Kirdigār
Enbiyâdan anı kıldı ihtiyār
Nev-ber-i gülzārına çerḫ-i ḳühen
Dürretüʿl-tâc-ı ḫired mağz-ı sühen
Ḥüsrev-i tâc-ı şerîʿ at taḫt-ı dîn
Faḫr-i âdem *rahmeten liʿl-âlemîn*¹⁵⁴
Merciʿ-ı ḫalk u imâm-ı kāyināt
Fiʿli hem ḫüccet durur hem muʿcizāt
Pişvā-yı enbiyā-yı mürselîn
Muḳtedā-yı evvelîn ü āḫirîn
- 140 Ḥâtem-i mühr-i nübüvvet Muştafā
Muḳtedā vü Müctebā vü Murtażā
Ahmed-i Mürsel Resûl-ı ḫāş-ı Ḥaḳ
Bildi ḳamu ʿilm[i] almadan sebaḳ
Şāḫib-i miʿrâc u şadr-ı kāyināt
Sāye-i Ḥaḳ ḫ̄vâce-i ḫurşîd-zāt
Mihterîn ü bihterîn-i evliyā
Reh-nümāy-ı eşfiyā vü etḳiyā
Mehdî-i İslām u hādî-i sübül
Müfti-i ḡayb u imâm-ı cüzz ü küł
- 145 Āfitâb-ı şerʿ ü deryā-yı yaḳîn
Nür-ı ʿâlem *rahmeten liʿl-âlemîn*¹⁵⁵

¹⁵⁴ Enbiyâ 21/107: “Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.”

7a

Ḥ^vāce-i dünyā vü dīn genc-i vefā
Ḥāmi-i dīn ü şerī^ç at Muştafā

Balçığ olmamışdı ḥāk-i ādemi
Nūr-ı mihri dutmuş idi ^çālemi

Gevher-i deryā-yı taḳvā zātıdur
Tā ebed dā^ç i-i Ḥaḳ da^ç vātıdur

Pāy-ı merd-i her dü ^çālem ol durur
Dest-gīr-i nesl-i ādem ol durur

150 Pertev-i ḥurşīd ü meh ^çaks-i dili
Şeş der-i heft āsumān yek menzili

Heşt cennet cūr^ç asıdur cāmınuñ
İki ^çālem iki mīmi nāmınuñ

Nüş-dārūsı şikeste-dillerüñ
Ḥall ü ^çıḳdı dükeli müşkillerüñ

Luḫfi ile faḫrı āl-i ^çādemüñ
Nūrı ile şem^ç [i] cem^ç -i ^çālemüñ

Çünkü baḳdı āfitāb-ı rüyına
Āsumān şad secde ḳıldı sūyına

155 Vireli şem^ç -i cemāli rüşenā
^çĀlemi zulmetden eyledi rehā

Sīnesini itdiler çün fetḫ-i bāb
Ṭaşt-ı zer getürdi Mihr ü Kevşer āb

Ṭaşt çünkim sīnesinden oldı dūr
Ṭaşt-ı ^çālem ^çaksi ile ṭoldı nūr

Māye-baḫşı dü cihānuñ nürdur
Gerd-rüb-ı rāhı zülf-i ḥürdur

Ve 'd-duḫā¹⁵⁶ ve 'ş-şems¹⁵⁷ yüzinden nişān
Zülf ü ḥaṭṭı süre-i Leyl ü Duḫān

160 Nūrı ile ṭoldı ^çālem ser-be-ser
Mu^ç cizātından söze geldi ḫacer

Āfitāba nūr virür sāyesi
Her yücelikden yücedür pāyesi

¹⁵⁵ Enbiyâ 21/107: “Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.”

¹⁵⁶ Duhâ 93/1: “Kuşluk vaktine and olsun.”

¹⁵⁷ Şems 91/1: “Güneşe ve onun ışığına and olsun.”

7b

Sāyesi yoḡ nūr-ı Yezdānī durur
Ḥalka Ḥaḡdan luṭf-ı Raḡmānī durur

Çün vücūdından şeref buldı ‘ Arab
Ġarḡ oldu āba nār-ı Bū Leheb

Başladı çün eylemege da‘ veti
Kesr buldı şāh-ı Kisrā devleti

165 *Uḡtulū*¹⁵⁸ ehline eyledi ġaḡab
*Festaḡim*¹⁵⁹ levḡinden oḡıdı edeb

Her sözi aṣl-ı müselmānī durur
Kendü şādıḡ vaḡy-i Raḡmānī durur

Devr-i rüyında felek bir noḡta nīl
Meclisinde Selsebīl āb-ı sebīl

‘ Aḡl-ı külden öġrenüpdürdi edeb
Kendüye ḡılımış idi Ümmī laḡab

Dürlü ‘ ilm ile pür olup nāmesi
Levḡ-i Maḡfūz oldu zīr-i ḡāmesi

170 Leblerinden nīm-nemdür Selsebīl
Sözi ḡandına megesdür Cebre’ il

Varlıḡ andan durur şāḡib-‘ alem
Yoḡluḡdan ol urur faḡr ile dem

Zāt-ı pāki ḡalka miftāḡ-ı necāt
Hem ḡayāt-ı dehr hem āb-ı ḡayāt

Ḥātem-i cümle rüsül yār-ı Ḥuzā
Şıdḡ ile güm-rāḡ olana reh-nümā

Āferīn ol ḡāke olsun āferīn
Kim getürdi ancılayın nāzenīn

175 İki ‘ ālem beste-i fitrākidür
‘ Arş ile kürsī rehinüñ ḡākidür

Na‘ l oldu çün Burāḡına hilal
Bedr olup lā-cerem buldı kemāl

Zühredür cārū-keş-i ḡāk-i rehi
Müşterī aḡza’ l-ḡuzāt-ı leşkeri

Hindusı olduḡçün Ḳeyvān-ı pīr

¹⁵⁸ Yūsuf 12/9: “Yusuf’u öldürün veya onu ıssız bir yere bırakıverin ki babanız size kalsın; ondan sonra da iyi kimseler olursunuz.”

¹⁵⁹ Hūd 11/112: “Emrolunduḡun gibi doḡru ol.”

Çamusından yukaru şaldı serîr

Āfitāb-ı nūr-bağş u zer-feşān
Süfre-i ħ^vânındadır bir çurş-ı nān

8a

180 Kīn ile Mirrīḥ düşmen-sūzdu
Tīr-i münşī tīfl-ı nev-āmūzdu

Mühr ile Dāvūd çün cūş eyledi
Ḥalk[1] ḥulkı ile¹⁶⁰ medhūş eyledi

Kīnine kim dur dise düşerdi pest
Düşmişi çaldurmağıçün şundi dest

Gitmedi sâ'il derinden nā-ümīd
Ḥulkını Çur'ānda zıkr itdi Mecīd

Der-Mi' rāc-ı Resūl ' Aleyhi's-selām

İrişüp bir gice Cibrīl-i emīn
Didi ey maḥbūb-ı Rabbe'l-'ālemīn

185 Bu gice ol gicedür maḥşūduña
İrişürsin bulışup ma' būduña

Ṭur yukaru bağla bilūñ ḥizmete
Kim irişürsin ol ulu devlete

Bu giceyi kimseye Ḥaḥ virmedi
Bu gice çadrine kimse irmedi

Devleti kim bulmad'istedi Kelīm
Saña rūzī itdi bu şebde Kerīm

Muntazırdur cān-ı cümle enbiyā
Kim bulışup senden alalar du' ā

190 Bu gice her şey' ki bulmışdu vüçüd
İdiserler çamu pāyuña sücüd

Bir maḥāma eyleyisersin ' urūc
Zīr-i pāyuñda çalır zātü'l-burūc

Zeyn kıldı çubbe-i heftin semā
Tā çudūmuñdan bula bir dem şafā

Vaḫti durur çıl Burāğūñ yā Resūl
Muntazırlar ḥāçeti olsun çabūl

Enbiyā çeşmini rüşen eylegil
Çudsiler cāyını gülşen eylegil

¹⁶⁰ ḥalk[1] ḥulkı ile: ḥulk[1] ḥalkı eyle şeklinde okunduğunda da anlam çıkmaktadır.

- 195 Dü cihāndan taşra baş bir dem kadem
Zirve-i ‘ālemde efrāz it ‘ālem
- 8b Çün bu sözleri Resūl eyledi gūş
Nitekim deryā derūndan kıldı cūş
- Muştafāyı olmasun diyü yayağ
Cebre’il itmiş idi hāzır Burāk
- Tīz-rev idi nitekim bād-ı debūr
Gāminuñ nezdiki idi kamu dūr
- Ol Burāka binūben faḥr-ı cihān
Ḳudsden yaña revān oldı revān
- 200 Bilesince peyk-i ḥazret reh-beri
İrişüp şād eyledi ḳudsileri
- Göçdi andan urdı mi‘ rāca kadem
Āsumānd’efrāşte kıldı ‘ālem
- Feth oldı nüh-der-i çerḥ-i felek
Saçdı saçu üzerine her melek
- Cebre’il ile irişdi Muştafā
Ol dıraḥta kim adıdur Müntehā
- Didi Cibril-i emīn kim yā Resūl
Bu aradan ilerü yoğ baña yol
- 205 Ḳalup ol cāda Burāk u Cebre’il
Refref ile gitdi ol ḥalka delil
- Cān u dilde şevḳ çünkim çoğ idi
Eyle gitdi Refrefi daḥı ḳodı
- Bir maḳāma irdi ol ‘ālī-serir
Her bülendī çeşmine görindi zir
- Ref kıldı nūrdan anca hicāb
Tā görüp maḳşūdın oldı kām-yāb
- Buldı vuşlat çünki ‘ālī ḥazrete
Ḳaldı ḥayrān düşdi baḥr-ı ḥayrete
- 210 Ġālib olduḳda Resūlüñ ḥayreti
Dest-giri oldı Ḥālik raḥmeti
- Ḳābe ḳavseyni*¹⁶¹ *denā*¹⁶²dan ol gice

¹⁶¹ Necm 53/9: “Araları iki yay aralığı kadar veya daha yakın oldu.”

¹⁶² Necm 53/8: “Sonra yaklaştı ve sarktı.”

Çıldı *ev-ednā*¹⁶³dan ol h^vāce yüce

Cān ile isterdi çün maşşūdını
Görđi ‘ayn-ı Hāğğ ile ma‘būdını

9a

..... var idi anda nüh maşşām
Her yanından gūşına irdi selām

Şağ u şol u pīş ü pes bālā vü zīr
Ref‘ oldı şeş cihāt u çaldı bir

215 Mīm-i Aħmed olup ol gicede red
Gitđi işneyniyete çaldı eħad

Bī-dehān u bī-leb işidüp kelām
Buldı Hāğğdan çamu maşşūdın tamām

Çünki maşşūdı çamu oldı çabūl
Hürrem u ħandān girü döndi Resūl

Aña Hāğğ her ne ki iħsān eyledi
Çamusını bezl-i yārān eyledi

Terkīb-i Bend Der-Medħ-i Resūl Aleyhi’s-selām

mef‘ ülü fā‘ ilātü mefā‘ ilü fā‘ ilün

I

Yā eşrefe’l-ħalāyık [u] yā efzale’r-rüsül
Yā mecma‘ e’l-fezāyil [ü] yā hādiye’s-sübül

220 Ol şāhsın ki nūr-ı cemālün çün urđı berç
Nār-ı Ebū Leheb söyünüp çamu oldı gül

Gerçek ħabībi olduğña Kirdigāruññ
Şāhid durur cihānda nekim varsa cüzz ü kül

Her kim saña inanmadı dutmadı şer‘ üñi
Çıldı çamuda rü-siyeh ü gerdeninde gül

Terkīb-i ādem olalı bir ata bir ana
Beslemedi çoğurmadı senün gibi oğul

Çün ħidmetinde Hāliķuññ eyledün ‘araç
Düşdükde çatresi yire açıldı sürħ gül

225 Sulţāndur iki ‘āleme şol nīk-baħt kim
Cān u gönülden itđi özini çapuña çul

Oldı ne yire vardısa merdūd rü-siyāh
Şol kimseler ki ħidmetünññ lāyıkı degül

¹⁶³ Necm 53/9: “Araları iki yay aralığı kadar veya daha yakın oldu.”

Olsun hezār cān-ı muṭahhar saña fedā
Ey eṣref-i ḥalāyık u ey efzal-ı rüsül

Sensin murād ḥalk-ı cihāndan Ḥudā ḥaqqı
Gerçek durur sözüüm kamu sen Muṣṭafā ḥaqqı

9b

II

Ey k'oldı şer' taḥtuñ u levlāk efserüñ
Nüh-çenber-i sipihr-i berin ḥalka-i derüñ

230 Biñ yıl içinde Nüh nebī düşde görmedi
Ol devleti ki bir gicededür müyesserüñ

Ādem henüz daḥı yumamışdı gilden el
Olmış idi senüñ iki 'ālem musaḥḥaruñ

Ol ümmisin ki oldı Ḥudādan kamu 'ulüm
Bī-zaḥmet-i ta' allüm ü tekrār ezberüñ

Ol şāhsın ki oldı ezelden ebed senüñ
Nuşret livāñ feth ü zafer ḥayl ü leşkerüñ

*Ve'l-leyl*¹⁶⁴ ü *ve'd-duḥā*¹⁶⁵ nuñ ider āyetin beyān
Rüy-ı münevverüñ ile zülf-i mu'anberüñ

235 Bunca nebī vü mürsel egerçi yaratdı Ḥaḥ
Faẓl u kemāl ile biri degül ber-ā-berüñ

Reyhān-ı tāze bitdi açıldı gül ü semen
Düşdügi demde müy u ruḥuñdan yire derüñ

İnkār iderse n'ola münāfık olup durur
Gerçek resüldüğüña ḥaşbā süḥenverüñ

Ḥaḥdur nekim didüñ ise sözüñde yoḥ ḥilāf
Cāndan ider şehādeti her ehl-i i' tirāf

III

Ey menba'-ı 'avāṭıf u ey ma'den-i kerem
Ey kıblegāh-ı Yeşrib ü ey Ka'be-i ḥarem

240 Her kim idindi gūşe-i ḥıfzuñda cāyını
Maḥfūz oldı görmedi 'ālemde ḥiç elem

Çačan kıla zebān-ı ḳalem vaşf-ı ḥulḳuñı
Çün vaşfuñı 'azim kıılır *nūn ve'l-ḳalem*¹⁶⁶

Perverdigār nām ile mektüb idi aduñ
*Kāf ile nūn*¹⁶⁷ a daḥı ḳalem çekmeden raḳam

¹⁶⁴ Leyl 92/1: "Kararıp ortalığı bürüdüğü zaman geceye and olsun."

¹⁶⁵ Duhâ 93/1: "Kuşluk vaktine and olsun."

¹⁶⁶ Kalem 68/1: "Nun ve kaleme ve yazdıklarına and olsun."

Endühi biş ü devleti kem ol durur cān
Şol nā-sezā ki söyledi senüñle biş ü kem

Dest-i şefā' atüñ bir işāret çün eyledi
Kıldı hezār müflisi tã' āt-ı muhteşem

245 Her kim ki da' vetüñi işidüp na' am didi
10a Hāğdan hezār dürlü irişdi aña ni' am

Oldı cihānda rāyet-i İslām mürtefi'
Fethüñ ideli leşker-i küffāra kesr-i zām

Tiryāk-ı luţfuñ ile pür olmuş iken cihān
Hergiz ola mı kim tapuña kār kıla sem

Ey pür kerem ki var durur çok kerāmetüñ
Yuyar hezār vizri senüñ bir şefā' atüñ

IV

Nür u duhān nice diyeyin didi çün Hudā
Kur'ānda rüy u müyuña *ve'l-leyl ü ve'd-duhā*¹⁶⁸

250 Yāduñ belāda beste olanlaradur necāt
Nāmuñ 'anāda haste qalanlaradur şifā

Vaşfuñ durur kasemde elif lām u mīm ü şād
Na' tuñ durur kelāmda yā sīn ü tã vü hā

Her kim muḥibbüñ oldı pelāsı durur ḥarīr
Her kim ḥasūduñ oldı belāsı durur belā

Maḫşūd-ı *kāf u nūn*¹⁶⁹ sın u maḫşūş-ı hā vü mīm
Sırdār-ı rāz-ı Hāḫsın u serdār-ı enbiyā

Eymendür oldı me'men-i maḫşūd Mūsaya
Yüzüñ ziyāsı qarañu gicede reh-nümā

255 Ādem henüz kār-ı gil iderdi ḥazretüñ
Olmış idi serāy-ı nübüvvetde kedḫudā

Sultān iken dü 'āleme tapuñ 'aceb durur
Geydüñ 'abā vü nān-ı cevı eyledüñ ğidā

Luţf-ı Hudāy cümle kemālāt-ı 'ālemi
Cem' itdi bir yire didi nāmına Muştafā

Ṭoldı muḥabbetüñle içümüzle taşumuz
Olsun fedā yoluña dil ü cān u başumuz

¹⁶⁷ Yâsîn 36/82: “Bir şey dilediği zaman, O'nun buyruğu sadece, o şeye “Ol” demektir, hemen olur.”

¹⁶⁸ Leyl 93/1-2: “Sükûn erdiği zaman kuşluk vaktine ve geceye and olsun ki...”

¹⁶⁹ Yâsîn 36/82: “Bir şey dilediği zaman, O'nun buyruğu sadece, o şeye “Ol” demektir, hemen olur.”

V

Zātuñdur āferīnişine ʿālemüñ sebeb
Hem server-i ʿAcemsin ü hem seyyid-i ʿArab

260 Çün irdi ʿarş farqına naʿleyn-i paküñüñ
Buldi ʿuluvv-ı kadr u şeref eyledi ʿarab

10b

Gerçek habībi olduğı için Hakuñ saña
Rūzı murād-ı her dü cihān oldu nīm-şeb

Her kim şefāʿ atüñi idinmesedi şefiʿ
Virmezdi huşk şāhı dirahtuñ aña ruṭab

Mecmūʿ adur ğarāyib ile tolu kāyināt
Zātuñ senüñ bu cümleden olındı münteḡab

Gül gibi güldi bŷy-ı hoşı tutdı ʿālemi
Her kim şenāña ğonce gibi açdı ise leb

265 Olmışdı yoğ iken dağı nüh pāye-i felek
Nāmuñ tırāz-ı minber ü ārāyiş-i huṭab

Huşmuñ humār-ı hīme-keş-i āteş-i ceḡīm
Olduğıçün Hudā didi *ḡammālete'l-ḡatab*¹⁷⁰

Rūşen nite ki rūz durur mihr-i rāyuña
Her yir ki var perde-i ğāybīde muḡteceb

Zāt-ı şerīfūñ ile kıılır ʿālem iftiḡār
İder kelāmda ḡasem aduña Kirdigār

VI

Nūr-ı ruḡuñdan oldu münevver ḡamu zamīr
Rāyuñ ḡatında tıfl-ı nev-āmŷz ʿaḡl-ı pīr

270 Tīh-i miḡende ḡalmışa şerʿüñ durur delīl
Beyt-i ḡazende ḡalmışa luṭfuñ durur beşīr

Bāzār-ı rūz-ı ḡaşrda yā seyyide'l-beşer
Nān-ı cevüñ küliçe vü şāluñ durur ḡarīr

Kimi ḡabŷl kılduñ ise rūzıdur saʿīd
Kimi ki redd kılduñ ise cāyıdur saʿīr

Oldı şefāʿ atüñe ğöre zerreden ḡalīl
ḡulḡuñ egerçi ḡadden aşa cürmidür keşīr

ḡalmaz ayakda tāc-ı ser olup ʿazīz olur
Luṭf-ı şefāʿ atüñ kime oldıysa dest-ġīr

¹⁷⁰ Tebbet 111/4: “Karısı da odun hamalı olarak (onunla birlikte gidecektir)”.

275 Kîş-i yaq̄inden oldu cüdā düşdi toprağa
Ol mürtedi ki reddüñ eli atdı mişl-i tîr

Āzāddur ğam-ı dü cihāndan Hudā haqqı
Her kim kemend-i mihr-i vefāña durur esîr

Nüh-beyt-i çerh-i nazm kaçan bulur idi ger
Zāt-ı şerîfün olmasa idi aña zahîr

11a

Halkında kimse tapuña hem-ser degül durur
Cevher ‘arazla hiç ber-ā-ber degül durur

VII

Ey menba‘-ı ‘evātıf u ey rahmet-i celîl
Güm-rāh olana şer‘ üñ olur hādi-i sübül

280 Bir gūşedür serāy-ı celālünde nüh sipîhr
Bir ‘andelîbdür gül-i rüyuña Cebre’îl

Zātuñ durur şerîf kemālünde naqz yok
Hulkuñ durur laţîf ü cemālün durur cemîl

‘Āşî ümîz-i rahmet-i Haq itmez idi ger
Luţf-ı şefā‘ atün günehe olmasa kefil

Kimi zelîl kılduñ ise olmadı ‘azîz
Kimi ‘azîz dutduñ ise olmadı zelîl

Senden tarîk-i Haq şorup kim ki bildise
Oldı selāsîl-i bedel-i āb-ı Selsebîl

285 Naştuñda dil ne diye kelāmı içinde çün
Nāmuñla nāmını bir arada añar celîl

Kemter delîli mu‘ cizeñüñ inşîkāk-ı māh
Hācet degül beyāna ki rüşen durur delîl

Ey baħr-ı kāmîl-i dü cihān vaşfuñ itmezem
Ger ‘ilmüm ile ‘ömrüm ola vāfir ü tavîl

Başdan ayağa gerçi ki olmuş durur günāh
Luţf-ı şefā‘ atün ile ‘Aşķiye kıl nigāh

fa‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

Ey zemîn ü āsumān hāk-i derüñ
‘Arş u kürsî hūşe-çîn-i gevherüñ

290 Cān-ı pāküñ nürdan müştak durur
Her ne kim söyledüñ ise haq durur

Halka-gūş-ı āsitānuñdur melek

Hırka-püş-ı hânkâhuñdur felek

Bulmaz olsañ tã ebed bÿy-ı ta'ãm
Kÿt yuş' imuni yusķinĩ tamãm

11b

Oldı cÿnkim mu'cizeñ oldı 'ayãn
Barmađuñuñ arasından cÿ revãn

řadiķ olduđuña ey arı gÿher
Virdi řanuķluđı aħu vÿ şacer

295 Nice kim gerdişd'ola çerđ-i kebÿd
Çãr yãruñla saña yÿz biñ dÿrÿd

Der-Na't-ı Ebÿ Bekr Ražiya'l-lãhu 'Anh

Hãřa yãr-ı evvel ol kãn-ı vefã
Kim severdi cãndan anı Muřtafã

Her ne sÿz kim sÿylese taħķiķ idi
řadiķ olduğu içÿn řiddiķ idi

Hãķ resÿlını severdi cãn ile
Gÿñli pÿr olmiş idi imãn ile

Çomadan mÿlk-i cihãna dağı pã
Ol cihãnla olmiş idi ařinã

300 Faķrı kıldı iħtiyãr itmedi 'ãr
Lã-bÿd oldı Muřtafãya yãr-ı ğãr

Hãķ yolına çamu mãlın bĩ-riyã
řıdķ ile virÿp řabÿl itdi 'abã

Muřtafã didi ki ger ğayr celil
Olsa idi baña bir kimse ğalil

Sÿzÿme řãhid zem'in ÿ ařumãn
Ol Ebÿ Bekr olur idi bĩ-gÿmãn

Çÿn Resÿlÿm didi faħr-ı kãyinãt
Didi inandum saña ey pãk-zãt

305 Olduđıçÿn řadiķ u řãhib-řabÿl
Aldı raħtın oldı dãmãd-ı Resÿl

Yoğ idi gÿñlinde cÿn řekk ÿ riyã
Her ne dişe inanurdı Muřtafã

Devr kılduğınca bu çerđ-i kebÿd
Benden olsun cãn-ı pãkine dÿrÿd

Der-Na't-ı 'Ömer Ražiya'l-lãhu 'Anh

12a

Hāmi-i dīn ü şerī' at dādger
Nūr-ı 'ālem yār-ı peyğam-ber 'Ömer

'Ayn-ı 'adli hālqadur 'ayn-ı hayāt
'Ayn-ı nāmı hāl ü 'ağd-ı müşkilāt

310 Mekkede dururken ol dīn reh-beri
Rūmda qorqudur idi qayşeri

Öldürüp küffarı yıkardı künişt
Balçığ idüp keser idi kendü hişt

Bīve-zen saqqālığın kıllur idi
Hāl-i dervīşi şorup bilür idi

İ' tiqādı olduğıçün Haqqā pāk
İçer idi zehr eylemezdi bāk

Çün 'Acem mülkine gönderdi çeri
Aldı Kısradan serir ü efseri

315 'Adl iderdi kimseye dönmezdi¹⁷¹ yüz
Gerçek idi her ne kim söylese söz

Çün gāzabla kıldı hürşide nigāh
Merhamet kılmasa qalurdı siyāh

Vaḥy gibi söz ki dirler qavlidür
Dīvi nālān eyleyen lā-ḥavlidür

On yidi men dalk içinde rüz u şeb
Tā' at idüp beklerid'ādāb-ı Rab

Sāyesinden dīv eyledi güriz
'Adl Mısrī-taht üstinde 'aziz

Der-Na' t-ı 'Osmān Raḫiya'l-lāhu 'Anh

320 Yār-ı şāliş ḥ'āce-i şāhib-ḫayā
Kān-ı iḫsān ma'den-i cūd u saḫā

Buldı dīn 'ahdind'anuñ eyle revāc
Qayşer ü kısradan alurdı ḫarāc

Kār[ı] her laḫza anuñ iḫsān idi
Şuḫlı rüz u şeb anuñ Qur'an idi

Āsumān-ı şerm idi hürşid-i ḫilm
Cān-ı pāki ḡarqa-i Kur'an u 'ilm

12b

¹⁷¹ dönmezdi: görmezdi

İki nūryla Resūlūñ oldı şād
Oldı Zū'n-nūreyn lā-būd aña ad

325 Çün pesend-i hū^vāce-i kevneyndür
Güyegü olmağda Zū'n-nūreyndür

Dem ura çün şūr şādından nefes
Çāf-ı Kur'ān üzre ol sīmurğ bes

Oldı çün 'Oşmān emīrū'l-mū'minīn
Buldı imānla şeref rüy-ı zemīn

Yirine gelsün diyü farz-ı Hudā
Gönderürdi leşker iderdi ğazā

Eyle şerm iderdi ol şāhib-ķabūl
Kim hayāsından utanurdu Resūl

330 Gülşen-i Kur'ānda oldur 'andelīb
Mekteb-i Kur'ānda ol durur edīb

Olduğınca sāl u māh u şubḥ u şām
Olsun anuñ rūḥına yüz biñ selām

Der-Na' t-ı 'Alī Rażiya'l-lāhu 'Anh

Māh-ı dü-heft¹⁷², āfītāb-ı çārumīn
Çulzüm-i ihsān Emīrū'l-mū'minīn

Reh-ber-i dīn 'ālim-i 'āmil velī
Şīr-i Haḫ ibn-i Ebū Ṭālib 'Alī

Hāmi-i şer' -i Muḫammed Murtażā
Yār-ı şādıḫ ibn-i 'amm-i Muştafā

335 Aḫter-i dürrī-i çerḫ-i mekrümet
Gevher-i şeffāf-ı baḫr-i merḫamet

Hū^vāce-i Ḳanber şeh-i Düldül-süvār
'Ālim-i dīndār şāhib-Zū'l-feḫār

Kān-ı ihsān ü saḫā cüft-i Betül
Baḫr-i cüd u 'ilm ü dāmād-ı Resūl

Çekmeden ḫaşmı yüzine tiğ-i tīz
Deste-çübından ider idi gürīz

Eylemedi kimse 'aybına nigāh
Söylemedi ğırbet itmedi günāh

13a

340 Ol Emīr-i naḫl şīr-i faḫldur

¹⁷² heft: hefte

Äheninden seng mûm-ı naıldur

Pûşîşini eylemiştir idi ‘ abâ
Nân-ı cevden idinür idi ğidâ

Muştafâ şânında didi *lâ fetâ*
Kirdigârından irişdi *hel etâ*¹⁷³

Ser-nigün eyledi kamu kâfiri
Çuvvet itdi yıkdı bâb-ı Hayberi

Der-Na‘ t-ı Emîrû’ l-mü’ minîn Ğasan Rażiya’ l-lâhu ‘ Anh

Sâlik-i râh-ı haķîkat pîşvâ
Nûr-ı çeşm-i Muştafâ vü Murtażâ

345 Reh-nümâ nûr-ı çerâĝ-ı encümen
Nâmna dek kamu ef‘ âli Ğasen

‘ Anberîn ĝisûsı mişl-i perr-i zâĝ
Pây-tâ-ser Ğur gibi çeşm-i çerâĝ

Ğülşen-i Ğudsûñ dilidür bülbüli
Bâĝ-ı firdevsûñ cemâlidür ĝüli

Ceddi kim andan dü ‘ âlem oldı pür
Kendüyi anuñçün iderdı şütür

Ketfine alup nebî vaķt-i niyaz
Viridi aña Ğurretü’ l-‘ ayn-ı namâz

350 Anasından şem‘ -i cem‘ -i enbiyâ
Atasından nûr-ı çeşm-i evliyâ

Ğördi çün dünyâyâ yoķdur i‘ tibâr
İtmedi lâ-büd Ğilâfet iĞtiyâr

İĞtiyâr idüp oturdı küşeyi
Ol cihân için düzetdi tüşeyi

Ol lebi kim şîr zehre kıldı sîr
Zehr virmekd’ oldı mel‘ ünlar dilîr

Ğân zehr-âlüd[ı] çünkim Ğördiler
Bu işi kim itdi diyü şordılar

355 Terk idüp cân eyledi cân-bâzlık
İçdi zehri itmedi ĝammâzlık

13b

Der-Na‘ t-ı Emîrû’ l-mü’ minîn Ğüseyn Rażiya’ l-lâhu ‘ Anh

¹⁷³ İnsân 76/1: “İnsanoĝlu varedilip bahse deĝer bir şey olana kadar, şüphesiz, uzun bir zaman geçmemiş midir?”

Reh-ber-i dîn nûr-ı dü-çeşm-i Nebî
Fâtime-mâzer Hüseyn ibn-i ' Ali

Lü'lü'-i lâlâ-yı baħr-ı ma' rifet
Âfitâb-ı âsumân-ı mekrümet

Çurretü'l-' ayn-ı İmâm-ı Müctebâ
Şâhid-i Zehrâ şehid-i Kerbelâ

Nüh sipihre tâ ebed maħdûmdur
Yektene sultân veh ma' şûmdur

360 Dü cihâna gerçi olmışdı emîr
Terk-i dünyâ kıldı dirildi faķır

İtmedi hergiz cihâna i' tibâr
Kendüye kıldı ' abâyı ihtiyâr

Tâ' at idüp Hâliķuna ol velî
Olmış idi ' âlim-i ' ilm-i ' Ali

Ol cihân dânişi[ni] bî-ters ü bāk
Gör nice kıldı münâfıķlar helāk

Kerbelâda yayda teşne-ciger
Kesdiler başın n'ola bundan beter

365 Zülfini çün eyledi âlûde-ħûn
Oldı pür-ħûn taşt-ı çerħ-i âb-gûn

Nice itdiler bu işi ey dirîğ
Ersün ol nâ-pāk eline tiz tîğ

Raħmet olsun gice gündüz cânına
V'ey aña kim girdi anuñ ķanına

Der-' Özr Āverden ve İsti' ānet H'āsten Ez-Bārī Te' ālā

Ey Kerîm ü Ķādir ü Ķayyûm u Ķay
Kim senüñ emrûñsüz olmaz hiç şey

Nâ-tüvānam ' āciz ü Ķayrān u zār
İşigüñe gelmişem Ķayrān u zār

370 Saña lâyıķ hiç ķarum yok durur
Bî-edeb oldum günāhum çok durur

14a

Nev-bahār-ı ' ömrüm olmuşdur Ķarîf
Key kavîyem fisķa zühde key za' if

Defter-i a' mālûme kılsam nigāh
Görürem rüyum gibi olmuş siyāh

- Gündüzün taz̄yî' -i evkât iderem
Gicede dürlü hayâlât iderem
- Nefs elinden olımazam restegār
Kalmışam ayakda toprak gibi h̄vār
- 375 Olmışamdur her hevāya mübtelā
Dürlü dürlü iderem yā h̄lyā
- Āşikār oldı benefşemden semen
Ārzü b̄yındanum ser-mest ben
- Ergāvānum rengini devr-i zamān
Lehvde eyledi mişl-i za' ferān
- Cürmümi 'afv eyle luţf it yā mucîr
Düşmişem ayağa olğıl dest-gîr
- Ārzü ser-mestiyem huşyār kıl
H̄vār-ı ğafletden beni bîdār kıl
- 380 Gönlümüñ *beytini?* ma' mūr eylegil
Luţfuñuñ mihriyle pür-nūr eylegil
- Z̄ihnümüñ āyinesine vir şafā
Fikrümü sen bekle kılmasun haţā
- Nazm kılduğum bu yidi deste gül
Sürh-rüy-ı meclis olsun mişl-i mül
- Bahtını pîrüz u sa' d it tâli' in
Dut selāmet her belādan sāmî' in
- Hüsrev-i devrāna Şîrîn eylegil
Şöhretin tâ Çîn ü Māçîn eylegil
- 385 Müşk ü 'anber-bîz eyle hāmemi
Dil-güşā kıl pādişāha nāmemi
- Gül gibi eyle hemîşe sürh-rū
Kim nazar kılursa itsün ārzü
- Himmetüm murğı perini bāz kıl
Ṭab' umuñ güncişkini şebbāz kıl
- 14b 'Aqlumuñ 'aynın mükeḥḥal eylegil
Müşkilümüñ kâmusın ḥall eylegil
- Z̄ihnümi pāk it feşāḥat vir dile
Derkümi h̄ub eyle kuvvet vir dile
- 390 Rāst-rev eyle hemîşe fikrümü

Sağla āfetden bu zībā bokrūmi

‘ Āleme olsun hümāyūn maqđemi
Hüsrev-i devrānuñ olsun maḥremi

Nāzır olan şüret-i zībāsına
Vāmıķ olsun nazmumuñ ‘ Azrāsına

Heft reng ile bu zībā peykeri
Naqş kıldum ‘ ayb-cūdan kıl berī

Geçdügince sāl u meh leyl ü nehār
Olmasun hergiz ḥazān bu nev-bahār

395 Luṭf u iḥsānuñdur ey Yezdān-ı pāk
Yoḥsa kaçan nuṭķ ide bu müşt ḥāk

Der-Du‘ ā-yı Pādişāh-ı İslām Ḥallede’l-lāhu Mülkehu

Ba‘ d-ı ḥamd-i Ḥaķ u na‘ t-ı Muştafā
Farzđur itmek du‘ ā-yı pādişā

Ol şehinşāh-ı cihān kim rüz-ı ceng
Düşmenine gösterür dünyāyı teng

Bezm rüzı şermsār ider Cemi
Cūd vaķtı māt kılır Ḥātemi

Müşterīveş cāyıdur çerḥ-i bülend
Sıçradur Keyvāna depdükde semend

400 Āsumāna hem-ser ü hem-keff-i ebr
Rüz-ı kın ḥışmına dōyemez hizebr

Şahf-ı gerdün şerḥ-i vaşfindan varaķ
‘ Irķ-ı deryā feyz-i cūdından ‘ araķ

Baḥr ile ber zīr-i fermānı durur
Berr¹⁷⁴ ü baḥrī āferīn-ḥ^vānı durur

Ḥāk-i pāyına ḳomışdur fetḥ-i fark
Fitne durur āb-ı şemşirinde ğarķ

15a

Ḥarbasını ḥarbde çün tiz ider
Rüz[ı] ol dem rüz-ı restāḥiz ider

405 Ḥalka idüp atar olursa kemend
Bağlaya nüh ḳubbenüñ farkında bend

Düşmeninüñ ol dem olur cāyı sin
Kim eline ala kınle nizesin

¹⁷⁴ berr: berri

Rūz-ı ceng oldukda m̄nend-i siper
Düşmeni karşıısına gögüz gerer

Yay gibi degül durur olup dü tā
Düşmenine karşı gösterde k̄fā

Tirveş toğru durur her kārda
Feth̄ anuñçün bulur bī-kārda

410 Hışm ile alsa eline h̄anceri
Düşmeni Sencerse şancar h̄anceri

Nācahından ejdehā-yı heft-ser
Girdi sūrāh içine kılup h̄azer

Mıtrağı đarbın işitse zinde p̄l
Ėorķusından incelür niteki kıl

Ėünkümlur destine gürz-i girān
Eş ider Destāna k'olur dāstān

Her kime kim irüre zağm-ı teber
Dir aña devr-i zamāne var geber

415 Ėün der-i kārın açup ider nigāh
Genc ider in'ām bağışlar günāh

Görmedüñse ejdehā üstinde şir
Gör şehi esb üzre rüz-ı dār u ḡir

Yarı vü hemrāhıdur 'avn-i Huzā
Kārı durur dāyim iřsān u seđā

Cür'et idüp yürüse bir kişvere
Kendüyi tenhā urur yüz biñ ere

Sözde yoğ durur yalanum āřikār
Gördiler neyledüğini vağt-i kār

420 Zāt-ı pāki luğf-ı Rađmānī durur
Her ne dise vağy-i Rabbānī durur

15b

Pertev-i rāyı virür mihre furüg
Rāst-rev kılında yoğ durur durüg

Mevc-zen deryā bigi pür-cüş olur
Ėünkü rüz-ı ceng āhen-püş olur

Ėamu şehler işigine bendedür
Mıhr bigi devleti tābendedür

Himmeti şatında durur küh kāh

- Başdan ayağa durur luṭf-ı İläh
- 425 Feth ü nuşret leşkerinüñ reh-beri
‘Avn-i Yezdân devletinüñ yâveri
- Oldı ‘ahdinde ḥalâyıķ eyle dinç
Kim bulunmaz istenürse ğam ödinç
- Ger faķîre ider olursa nazâr
Olur ol dem pâdişâh-ı mu‘teber
- Heft kişver râhıdur fermânınüñ
Nüh felek bir güyıdur çevġânınüñ
- Âdeme deġin irince ced-be-ced
Şâh durur bunı bilürem eġad
- 430 Toġru durur va‘desinde yoķ ḥilâf
Söylemez bir sözi kim ola güzâf
- ‘Adl ü iḥsân u ġazâdur pîşesi
Yoķ durur bir ġayr daḥı endîşesi
- Engürüs ü Rüs u Eflâķ u Fireng
Küşte-i şemşiri durur rüz-ı ceng
- Şehler ider tâc u taḥta i‘tibâr
Tâc u taḥt anuñla ider iftiḥâr
- Görinen pîrûze-gün bu nüh kıbâb
Himmeti baḥrında durur bir ḥabâb
- 435 Eb ü cedden ġâzidür kıllur ġazâ
Râzıdur andan Ḥudâ vü Muştafâ
- Çahr ile ger ider olursa nazâr
Heybetinden kıruyup baḥr ola ber
- Mürde-i şad-sâleye luṭfi dudaş
Olur ise ḥâkden kıldura baş
- 16a Eyle kılsun nâle ṭab‘uñ bülbülü
Bülbül olsun aña nev-rüzüñ Güli
- Ravzatü’l-envâr durur ḥâṭıruñ
Rûḥ-ı kıudsîdür dün ü gün nâşıruñ
- 440 Nazmuña bir vech ile vir ziveri
Mîhr ile işiden olsun Müşteri
- Leylde *tar ile?* efsün eylegil
Ḥüsrev ü Şirîni Mecnün eylegil

Zihni-pākūn Maḥzenü'l-esrârdur
Ṭab' -ı hūbuñ Maṭla' u'l-envârdur

Sözlerüñi hūb u zibâ söylegil
Manıku't-ṭayr âşikârâ eylegil

Bâg-ı ' âlemde düzet bir Gülsitân
Gülşen-i Ḥuld olsun andan Būstân

445 Sūz-ı dilden sözde eyle kıl ḥurūş
Vîsesin Râmin unutsun dutsa gūş

Devlet ü iḳbâle isterseñ şeref
Söze düriş itme ' ömrüñi telef

Yoğ durur bu çerḥ Mihrinde Vefâ
Sâyesi ile Hümâyündür Hümâ

Sen daḥı sözüñle bulduñ şöhreti
Yâdigâruñ kılmağa kıl himmeti

Dürişüp merdâne ma' nî ḥâşıl it
Heft Peykerden bekâret zâyil it

450 Yüz urup didüm eyâ Dârâ-yı dehr
K'oldı ' adlūñ ile râḥat il ü şeh

Bendede ne ḳadr u ne miḳdâr ola
Himmeti şâhuñ meger kim yâr ola

Çünki himmet ide şeh bir çäkere
Bula ḳudret ḥükm ide baḥr u bere

Ṭâli' -i bîdârum itmez ise ḥ'âb
Dinile şeh devletinde bu kitâb

Himmet-i şâh ile dutup ḥâmeyi
Nazm ḳıldum nâmına bu nâmeyi

16b

Āgâz-ı Dâstân

455 Söylegil ey ṭūṭi-i şekker-maḳâl
Çünki hengâm-ı süḥendür olma lâl

Söyle bir söz kim işidüp gūş-ı çerḥ
Ura şevḳinden anuñ her laḥza çerḥ

Nâr-ı ' aşḳ ile deründan cūş ḳıl
Bülbüli gülzârda ḥâmūş ḳıl

Saña ' arş-ı ' arş durur âşiyân
Murğ-ı devletsin eyâ şeh-bâz-ı cân

- Sır gülistânında nitekim hezâr
Söyle bir sır k'ola ma' nîsi hezâr
- 460 Râz genci hâzini kıldı hîṭâb
Genc-i ma' nîden çün itdi feth-i bâb
- Kim semâda var terâzû-yı dü-ser
Sengdür birinde birinde güher
- Ol terâzûdan bu gîti-yi dü-reng
Geh güher bulur elinde gâh seng
- Şâhlar şulbında daḥı bu eşer
Vardur oḡlı seng durur yâ güher
- Gâh olur seng gevherden ' ayân
Gâh gevher gösterür seng-i girân
- 465 Sengden yâkût u zulmetdendi nür
Yezdecirde nisbet Behrâm-ı Gür
- Urdı ol oḡşadı bu budur ' aceb
Seng iledür la' l-i hâr ile ruṭab
- Ol kim itdiyse şikeste dest ü pâ
Bu içürdi luṭfi ile mûmiyâ
- Ol ki bu sözi hikâyet eyledi
İşbu resm ile rivâyet eyledi
- Çün ' Acemden yüzini dönderdi baḥt
Yezdecirde degdi ol Cemşid-taḥt
- 470 Buldı fer başında tâc-ı Erdeşîr
Dutdı hükmin cân ile bernâ vü pîr
- 17a Pâdişâh idi kavî bâ-ferr u zür
Baḥr idi zâḥir velîkin ṭa' mî şür
- Cevr ü zulm idi dün ü gün pîşesi
Yoḡ idi Allâhdan endişesi
- Nîş-i ' aḡreb gibi ṭolu zehr idi
Âdeme âfet ü yâra ḡahr idi
- Bir gün oturmuşdı hürrem Yezdecird
Ḥalk ışiginde olmuş idi gird
- 475 Didiler müjde eyâ şâh-ı cihân
Ṭoḡdı bir oḡluñ k' olur şâḥib-ḡirân
- Sa' d-ṭâli' dür yüzi ḡurşiddür
Şan Feridündür veyâ Cemşiddür

- Diledi beyle Cem-i Dārā-zafer
Kim ne ṭālī‘ dedür ol arı güher
- Cem‘ kıldı kār-dān ‘āķilleri
Cümle ‘ilmi derc iden kāmilleri
- Aña kim ma‘ lüm idi rāz-ı sipihr
Āgeh idi nice döner māh u mihr
- 480 Çün sipihrüñ rāzına kıldı nazār
Didi geldi seng-i hārādan güher
- Baķıb uşurlāba pīr-i ma‘ nevī
Ṭālī‘ ini buldı Hūt u Müşterī
- Hūtda Bircīs uzatmış ṭaylasān
Eylemiş Nāhīd anuñ ile kırān
- Şevr idi meh hırmeninde bār-keş
Tīr-i Cevzāda uzatmış idi feş
- Türk-i mülk-i pencümīn bürnā idi
Evc-i Şīr-i çerħde peydā idi
- 485 Delvde Keyvān oturmuş idi şād
Düşmeninüñ ‘ömrini iderdi bād
- Rüyını dutmışdı Keyvāna zeneb
Şāh-ı şark iderdi Berreyle ṭarab
- Her sitāre kim sa‘ ādetden eşer
Bulmuş idi aña iderdi nazār
- 17b Buncılayın ṭālī‘ ile k’oldı yād
Geldi māderden vücūda şāh-zād
- Müşterī-ṭālī‘ di çün ol māh-ı tām
Ḳodılar ol hūsreve Behrām nām
- 490 Pes sheñşāha raşad-dān-ı sipihr
Didi kim bu serv-ķadd ü māh-çihr
- Hük m ile dutar ‘Acem mülkini heb
Ger olursa perverişgāhı ‘Arab
- Evc-i mihr-i devletidür ol ṭaraf
Her kişi bir buķ‘ adan bulur şeref
- Rāz-dānlar böyle itdiler meşel
Didiler vardur biķā‘ için divel
- İşidicek Yezdecird-i hāmķār

- Puhtelik eyledi k'ola bahtiyār
- 495 Bildi bişirdügi kamu hāmdur
Tohm[1] zulm ü cevri¹⁷⁵ bed-encāmdur
- Bundan öñ birkaç oğul yüzleri mäh
Yezdecird-i şāha virmişdi İläh
- Gerçi her biri idi mişl-i kamer
Çomadı kavı-ı kazā tır-i kader
- Olmağa ol cānınıñ 'ömri dirāz
Ārzūsından diliniñ geldi vāz
- Rāzı oldu neylesin nā-çār şāh
Kim gözinden dūr ola ol yüzi mäh
- 500 Böyle tedbır eyledi şāh-ı cihān
Kim Yemen ola Süheyline mekān
- Ĥüsrev-i mülk-i 'Acem şāh-ı 'Arab
Nāme yazdı kıldı Nu' mānı taleb
- Yezdecirdüñ nāmesin Nu' mān şāh
Göricek kıldı yarağın tutdı rāh
- Ĥüsrev-i İrāna irişdi haber
Kim Yemenden geldi ol şāhib-ĥüner
- Okıdı katına rağbet eyledi
Dürlü dürlü luğ u 'izzet eyledi
- 18a
505 Didi kim ey server-i kavm-i 'Arab
Anuñ için eyledüm seni taleb
- Bilürem bir ejdehāsın şır-çeng
Kim tıramaz karşıña bebr ü peleng
- Nīzeñe karşı göğüz germez siper
Ĥancerüñ nevki durur tığ-i kader
- Pehlevānsın bilürem Rüstem gibi
Nāmdār-ı rezmsin Nirem gibi
- Ger seĥāb-ı tığüñüñ berkin *berķ*?¹⁷⁶
Görür ise heybetinden bula ĥarķ
- 510 Nūr-ı çeşm-i cān ü dil Behrām şāh
Kim aña erzānidür tāc u külāh

175 cevri: cevri ü

¹⁷⁶ Siliktir.

Dilerem bu şāh-ı İskender-meniş
Bula senden her bir işde perveriş

Çünkü Nu‘ māt gibi ola zer-feşān
Lālesini eylemeye za‘ ferān

Devletüñ serv-i hıramānı ola
Berg-i lālem çünkü nu‘ mātı ola

Didi ne dirse şeh-i rüy-ı zemīn
Bendeden āña itā‘ atdür hemīn

515 Aldı Nu‘ māt oldu Behrāmı revān
Buldu fer nūr-ı Süheyline Yemān

Mihr idüp rüz u şeb itdi perveriş
Çār-sāle oldu tā ol Cem-reviş

Çünkü sāl-i pencüme urdu kadem
Gūr-ı ‘ ayyār oldu vü şir-i ücem

Bebr-heybet şir-dil āhū idi
Zülf öninde bād-ı müşk-āhū idi

Kaşr Sāhten-i Nu‘ māt Şāh Behr-i Behrām ve Küşte Şoden-i Sinmār

Şāh Nu‘ māt bir gün oğlına meger
Didi kim ey nūr-ı dü-çeşm-i peder

520 Gözlerüme nūr u göñlüme sürür
Sensin olma çeşmden bir lahza dūr
18b

Bu hevā nā-hoş hevādur germdür
Bu melik-zāde lafif ü nermdür

Perverişgāhı anuñ eyle gerek
Kim hāzizi görine evc-i felek

Bu hümā ol evcede çün açā bāl
Perverişler eyleye bād-ı şimāl

Ol hevādan tuğrulı ‘ Ankā duta
Zāğ-ı haṭṭı şüret-i bebgā duta

525 Bulalum bir hoş hevālī hūb cā
Sidreden eşcārı olsun mūntehā

Hoş hevāsı hasteye virsün necāt
İ‘ tidālinden öli bulsun hayāt

Ābınuñ luṭfi katında Selsebil
Kendi itsün hāk-i reh gibi zelil

- Ol arada fiṭratınuñ gevheri
Beslene her ‘aybdan ola berī
- Bildi Münzir kim nedür kām-ı peder
Cüst ü cūya cüst bağlandı kemer
- 530 İster idi cā k’ola hūb u bülend
Görmeye hergiz ‘ufūnetden gezend
- Çanda olsa bir mühendis ūstād
Çatına oқıdı zerle kıldı şād
- Her biri resm itdi gerçi bir binā
Olmadı maқşūd-ı Nu‘ mānuñ edā
- Virdiler aña meger bir gün haber
Didiler sen istedüğüñ nāmver
- Rūm iklīminde bir ūstāddur
Tīşe ursa taşa olur la‘ l ü dür
- 535 İşlemez bir kimse anuñ pīşesin
Mūm eyler senge ursa tīşesin
- Cüst-dest ü nağz-ı şīrīnkārdur
Şām neslinden adı Sinmārdur
- Dest-bürdi var cihān-dīde durur
Halk içinde pesendīde durur
- 19a Pür-bināsından anuñ Mısr ile Şām
Her birin vaz‘ ında itmişdür tamām
- Bü ‘ Alī-i vaқt şāhib-‘ aқl u rāy
Diқkat-i zihn iledür müşkil-güşāy
- 540 Gerçi bennādur velīkin fāşdur
Ūstād-ı çār-sad naққāşdur
- Hindusıdur Rūmiler pīşesinüñ
Hūşe-çini Çiniler tīşesinüñ
- Şems gibidür cihān içinde şā‘
Kim raşad bağlar ü bilür irtifā‘
- Ols’elinde ‘ ankebūt-ı suṭrlāb
Rāy-rāy-ı çerhe doқıya lu‘ āb
- Aña pūşide degül rāz-ı sipihr
Nice döndüğini bilür māh u mihr
- 545 Ol ider ancaқ bu şuğla himmeti
Ol toқur ancaқ bu zibā kisveti

Gülden anuñ gibi yapar hüb tağ
Görkemine cennet ider iştiyāk

Şāh Nu‘mān server-i kavm-i ‘Arab
İşidüp Sinmār[1] eyledi taleb

Nāme yazup oqıdı ol bümndan
Rūmi il’oldı firīfte Rūmdan

Şāh Nu‘mān qaşırına ūstād-ı fen
Rūmdan çıqd’eyledi ‘azm-i Yemen

550 Deşt ü kühı geşt idüp leyl ü nehār
İrdi şeh Nu‘māna ol ūstād-ı kār

Şāh Nu‘mān eyledi Sinmāra luṭf
Viridi cānın gördiçün bī-çāre luṭf

Yetdi çünkim her ne ise h^vāste
Eyledi cümle işin ārāste

Seng ü gilden eyleyüp dürlü ḥayāl
Bir binā başladı yapıdı penc sāl

Yapdı zer harc eyleyüp ol zū-fünūn
Seng ü gilden bir revāk-ı sīm-gün

19b

555 Bir serā kim ferşi idi ‘arş-ı māh
Her sefide her siyāha kıblegāh

Āsumānveş gird dutmış pāyını
Nüh felek girdinde dutmış cāyını

Şeş-cihātı kamu zerkārī idi
Reng-i nārı naqş-ı Sinmārī idi

Görmegi mānde olana h^vāb idi
Teşneye naqşı şanasın āb idi

Āfitāba pertevi virürdi zav
Ḥalka idi kapusunda māh-ı nev

560 Ḥuldveş āsāyiş ile içi pür
Dir idi gören cinān gülzārıdur

Çerḥ gibi taş[1] pür-naqş u nigār
Yanar içinde zükā kandilvār

Eyledükçe ḥur şitāb ile direng
Gösterürdi ḥalka üç vech ile reng

Şarḫdan ğarba yüridügince şīd

- Olur idi ezrak [u] zerd ü sefid
- Şubh başına urmadın zerrine hüd
Alur idi egnine darğ-ı kebüd
- 565 Tāli' olsa āfitāb-ı reh-neverd
Za' ferān gibi görünür idi zerd
- Ebrden çün kille bağlar idi şid
Ol leṭāfetden olur idi sefid
- Çün hevādan görünürdi reng reng
Gāh rūmī olur idi gāh zeng
- Eyledi Sinmār kārını tamām
Āferin eyledi görüp ḥās u 'ām
- Ḳubbesi ol resm ileydi ser-firāz
Pāsbānı dir idi Keyvāna rāz
- 570 Ol Ḥavernaḳ revnaḳından ger Sühā
Zerrece bulsa olur idi zūkā
- Viridi bir ni' metl' aña Nu' mān nüvīd
Dutmaz idi biñde birine ümīd
- 20a Bir niçe yük viridi zerle sīm-i ḥuşk
Daḥi 'ūd u 'anber-i sārā vü müşk
- Aṭlas u ḥārā vü naḥ nāsinc çok
Viridi bu resm ile k'aña ḥasr yok
- Luṭf ile şekker döküp güftārdan
Diledi çok 'özrler Sinmārdan
- 575 Gördi çün bu luṭfa ol üstādkār
Didi n'olaydı bileydüm şehriyār
- Böyle ḥoşnūd itdüğün üstādını
Daḥi yeg ururıdum bünyādını
- Derd-i ser idüp yapardum bir maḳām
Kim geleydi aña cennetden selām
- Didi Nu' mān aña ey şāḥib-hüner
Çün ziyāde ḥarc olına sīm ü zer
- Yapa mısın derd-i serle bir serā
Kim ola bu yapıduğın dan müntehā
- 580 Didi elümden gelür yapam serā
Kim ḳatında hiç ola bu binā

Bu se-reng oldu ol ola heft-reng
Görin'ol yâķüt katında bu seng

Bu durur bir ķubbe ol mişl-i sipihr
Yidi rüşen ķubb'ola mánend-i mihr

Eyle idem naķş yidi aķteri
Bile gören nice döner her biri

Çünki Sinmāruñ sözini şehriyār
Güş kıldı göñline düşdi ğubār

585 Nārdur şehler görünür gerçi nūr
Olma nezdik anlara hem düşme dūr

Pādişehler nitekim ğülzārdur
Şunduğı geh ğül durur geh ğārdur

Didi şimdi bunı kor isem gide
Vara ayruķ yirde dağı yeg ide

Ġālib oldu çünki Nu' mānda sitiz
Emr kıldı dutdılar Sinmār[1] tiz

20b

Yapduğı ğünbetden itdiler revān
Düşdi rīze rīze oldu virdi cān

590 Çekdi zaĥmet yapıdı bir ķaşr-ı bülend
Devr aña andan irğürdi gezend

Yaķdı āteş ğözlerine girdi dūd
Diri çıķdı bāma likin düşdi zūd

İreceĝin bilmedi andan gezend
Yoĥsa kaçan eyle yapardı bülend

Bilse andan uğrayacaĝın ğüce
Eylemezdi anı se kezden yüce

Düşmen-i cān oldu kendü pişesi
Pāy-ı 'ömrin kesdi kendü tişesi

595 Pāyesin bir yire iltür merd-i ğürd
Kim düşicek nesnesi olmaya ğurd

Ol binā āvāzesiyle nām-ı şāh
Oldı meşhūr-ı cihān çün mihr ü māh

Maţla' -ı Cāzū 'Acem ķodı laķab
Çün Ħavernaķ didi nāmına 'Arab

Nā-bedīd Şoden-i Nu' mān Şāh

Çün Havernağ buldı Behrām ile fer
Virdi rükn-i çār cennetden haber

Āsumān dergāhına sürüp cebīn
Dir idi ey kıble-i rüy-ı zemīn

600 Şeş derinüñ heşt cennet ‘ aşığı
Cām-ı gerdün olsa cāmı lāyığı

Görmek için anı her iklimden
Gelür idi şeyh ü şāb u merd ü zen

Her ki girdi ise idüp āferīn
Āsitānına sürerdi āstīn

Ol binānuñ revnağı ile Yemen
Cān gibi düşmiş idi ‘ ālem-beden

‘ Ālem-ārā idi çün burc-ı Hāmel
Hāşşa kim Behrāma olmuşdı maḥal

21a

605 Sa‘ d ṭālī‘ le oturdu şādkām
Zühre çaldı çeng ü dutdı Māh cām

Gördi bir gerdün-şıfat ‘ ālī serā
Meh burūnında derūnında zūkā

Ḥur derūnında tezerv-i cilveger
Meh burūnında çerāg-ı reh-güz̄er

Her kaçan kim ḥākine uğraya bād
Yüklenürdi ‘ anber ü müşk ü zebād

Çār eṭrāfına eyledi nazar
Gördi her birin cināndan ḥübter

610 Olmuş içinden revān āb-ı ḥayāt
Bī-ḥayāt içer ise bulur ḥayāt

Ol keyānī-kāḥda Behrām ile
Otururdu Şāh Nu‘ mān kām ile

Çār eṭrāfı serāyıñ Ḥuldvār
Yāsemīn ü lāle idi sebzezār

Şaḥn-ı şaḥrāsı bisāt-ı Müşterī
Döşemiş cilve ider kebk-i deri¹⁷⁷

Didi bulmaz kimse bundan yek maḥām
‘ Ayš u ‘ işret eyle otur şādkām

¹⁷⁷ kebk-i: kebk ü

- 615 Bir vezîri var idi gâyet faşîh
Dādger dîni idi dîn-i Mesîh
- ‘ Ākil ü hem kâmil ü dānâ idi
İş başarur idi şâhib-rây idi
- Dil uzadıp söze ol dānâ-yı kār
Şâh Nu‘māna didi ey şehriyār
- Şāni‘ üñden zerrece bilsen haber
Varuñi terk ideridüñ mā-ħazer
- Ma‘ rifet cāmından içsen şerbeti
Görmez idüñ bu cihāndan zaħmeti
- 620 Āteş-engiz idi çün güftār-ı germ
Kıldı Nu‘mānuñ dil-i saħtın nerm
- Çünki geldi ħānesine kaşrdan
İtdi çok iħsān ki geçdi ħaşrdan
- 21b
- Terk kılup kişver ü tāt u serîr
Dutdı yābāna yüzini mişl-i şîr
- Olamaz bir arada dünyā vü dîn
İkisinden birisin eyle güzîn
- Biri biriyle nice olsun eyü
Barışur mı bir arada od u şu
- 625 Düşürüp raħt ol Süleymān-ı zamān
Oldı perrî gibi gözlerden nihān
- Gitdi olmadı kimesne peyrevi
Oldı kendü ‘ aħdinüñ Keyħüsrevi
- Gerçi Münzir itdi her yaña şitāb
Hātif-i iħbālî virmedi cevāb
- Zārlıklar kıldı dutdı mātemin
Ġuşşalandı dökdi yaş yidi ġamın
- Çünki yası müddeti oldı tamām
Dirilüp kamu ħalāyık ħāss u ‘ ām
- 630 Didiler eyleyüben öküş du‘ ā
Sensin atañ gibi bize pādişā
- Taħta çıkdı başına urdı külāh
Cem‘ oldı āsitānına sipāh
- Cevri kem eyledi ‘ adl ü dādı biş
Lā-cerem her iş ki dutdı virdi biş

Şāh Behrāmı severdi cān gibi
Sīnesinde mü'minūñ imān gibi

Var idi bir oğlu Nu' mān nām ile
Bile sūd emmiş idi Behrām ile

635 Hem-ser ü hem-mekteb idi şāh ile
İkisin san mihr durur māh ile

Gerçi kim bu kul idi ol pādişā
Olmaz idi biri birinden cūzā

Bir nefes Behrāmdan olmazdı dūr
Yağın idi şöyle kim hūrşide nūr

Ol serāda şāh-ı İskender-meniş
Bir niçe yıl çünki buldı perveriş

22a

Oldı gāyet hūb-tab' u pāk-rāy
Pīr-i 'aql [ü]' ilme oldı reh-nümāy

640 Rūz u şeb cehd idüp eyledi taleb
Hāşıl itdi dāniş ü 'ilm ü edeb

Fārsī vü Tāzī vü hem Pehlevī
Çamusın bildi ol İrān hūsrevi

Hāşşa Münzirde vardı bir kemāl
Yoğ idi hey'etde kendüye hemāl

Bilür idi çünki iderdi şumār
Sa' d mı yā naḥs mı leyl ü nehār

Gizlü degüldi aña rāz-ı sipihr
Āgeh idi nice döner māh u mihr

645 Hendesī ḥaṭṭ ile kılmışdı 'amel
Beg-i micesṭī gibi kılmışdı ḥalel

Yidi necm on iki bure içre kırān
Nice iderler bilür idi 'ayān

Zerre zerre bilür idi¹⁷⁸ zū-fünūn
Nice döndüğün sipihr-i āb-gūn

Çünki usturlāba iderdi nazar
Virür idi çerḥ rāzından ḥaber

Gördi çün Münzir ki Behrām-ı cevān
Dāniş-āmūz oldı ḳopdı remz-dān

¹⁷⁸ bilür idi: bilür idi ol

650 Tahta mīl öñine qodı itdi mihr
Āgeh itdi kim nedür rāz-ı sipihr

Yırde gökde nesne qalmadı nihān
Qamusını aña bildürdi ‘ayān

Eyle oldı hüsrev-i Cemşid-cām
Kim kamu ‘ilm aqlını buldı tamām

Çün ele alurdu zenc ü suqlāb
Açar idi ğayb rüyından niqāb

655 ‘Aqlına rāyını itse yār-dih
Açar idi çerh rāzından girih
22b

Bir hünermend oldı Behrām-ı dilir
K’oldı qamu ‘ilm içinde bī-naḡir

Buldı çün her ‘ilm[i] bilmekde şalāh
Oynadı çevgān u bağlandı silāh

Zūr-ı bāzū ile Behrām-ı sütünġ
Şanki şir-i nerdı yā derrende ġürg

Gevher-i tıġını urşa senge seng
Āb olur idi velikin la‘l-reng

660 Sāmveş pür-zūr idi çāpük-süvār
Döymez idi qarına İsfendiyār

Tir qavsinden çün olurdu devān
Seng-i hārādan geçer idi revān

Nīze ile erzeni ol şehriyār
İster olursa qapardı hāqavār

Tir hāq-ı şirden hāqā-rübāy
Tıġ qıfl-ı gencden berre-ġüşāy

Düşmen-i sengin-dili virürdü cān
Çün sebük irġüredi ġürz-i ġirān

665 Gāh böyle türk-tāzī¹⁷⁹ eyledi
Gāh şir-i nerle bāzī eyledi

Sever idi cān ile cümle ‘Arab
Qodılar Necmü’l-yemān aña laqāb

¹⁷⁹ türk-tāzī: türk ü tāzī

Şıfat-1 Merdānegī-i Behrām

Çün Süheyl[ī] rüy-ı Behrām-ı dilir
Nūr u ferr ile Yemend'oldı münir

Görüp anı Münzir olurdu feraḥ
Zerrece gönlinde qalmazdı teraḥ

Münzir ü Nu'c mān ol iki pür-hüner
Birisi dāder idi biri peder

670 Ne birāder ne peder qo bunları
Bendesı biri birisi çākeri

23a

Dāniş öğretmekde biri hem-demi
Bezm itmekde birisi maḥremi

Biri zihnin ' ilme ider üstüvār
Biri hem-rāhı qaçan ola süvār

Bilmiş idi dükeli ' ilmi tamām
Yirden irgürdi göge Behrām-nām

Kārı idi rüz u şeb cām u şikār
Andan artuq hiç bilmez idi kār

675 Gūr şaydını sever idi iñen
Yoğ idi daḥı şafāsı gayr[i]den

Çün atardı tır çekerdi kemān
Gūrlar gören görüp virürdi cān

Zirine almış idi bir bād-pā
Hem-rehi olmaz idi bād-ı şabā

Aşqar idi gerçi likin mişl-i küh
Key bülend ü bā-şadā vü pür-şüküh

Var idi şankim perī endāmda
Gūra gören gösterürdi kāmda

680 Reh-neverd idi qaçan kim dutsa rāh
Seyrine çeşmini irürmezdi māh

Bāda çünkim götürür idi ayak
Virür idi bir iki menzil uzaq

Virür idi pe[n]c-sad mārı dümi
Gūr-ı şad-gürı qazar gör sümi

Her qaçan Behrām eylese şikār
Olmaz idi andan artuğa süvār

- Gür süm nakşına çün ururdu zîn
Gür gerdine iderdi āferîn
- 685 Gâh ki çün şâh-ı Efrîdün-tebâr
Ol mezîr üstine olurdu süvâr
- Na‘ lnuñ nakşı ile rûy-ı zemîn
Olur idi çün nigâristân-ı Çîn
- Gür ardınca tek itmekden sûtür
Eylemiş idi sümiyle deşti gür
- Zîr-i şehde ol semend-i reh-neverd
Eyle giderdi ki göstermezdi gerd
- 23b Ol semend ile çün iderdi şikâr
Gûrlar dutar idi zinde hezâr
- 690 Kağı gûrı kim dutardı pâdişâ
Çâr-sâle olmas’eylerdi rehâ
- Nâmi ile dâğ ururdu rânına
Cânın alup girmez idi kanına
- Kendüye görürdi ol gûrı harâm
K’olmaya sâl-i çehârında tamâm
- Eyleyüp bend ü kemendinden halâş
Şalıvirürlerdi gür olurdu hâş
- Her ne gür ile nişân-ı şehriyâr
Olsa kimse eylemez idi şikâr
- 695 Dâğ-ı şehden çün bilinürdi nişân
Dutsalar şalıvirürlerdi revân
- Bizde vardur çünki dâğ-ı nâm-ı şâh
Yegrek oldur kim varavuz râst-râh
- Gür-dil olup gözetme bâğ u râğ
Gör belâdan gûrı fâriğ kıldı dâğ
- Var mı bir gür-hâne içre gür
K’aña urulmamış ola dâğ-ı gür
- Reften-i Behrâm Be-Şikâr ve Küşten-i Gür u Şîr Be-Yek Tîr**
- Nâ-gehân günlerde bir gün şehriyâr
Şehrdan çıkd’eyledi ‘azm-i şikâr
- 700 Şayd-ı gür itmege çıkdı şîr-i ner
Bebri rûbeh olup kıldı hâzer

Dāver-i Dārā-zafer Behrām-ı Gūr
Kim felek Behrāmına düşürdi şür

Gider idi şayd-ı gūr idi heves
Münzir ü Nu‘mān müretteb pîş ü pes

Her biri Behrāma idüp āferīn
Didiler senüñ durur rüy-ı zemīn

Çarşudan bir gerd çopdu nā-gehān
İrdi yirden göge mānend-i duḡān

24a

705 Ol aradan kim çopup dururdı gerd
Sürdi raḡşın aña ol Rüstem-neberd

Dutmış idi elde tīr ile kemān
İrdi gerde ḡüsrev-i şāḡib-ķırān

Gördi kim zūr eyleyüp bir nerre şīr
Başmış almış altına bir gūr[1] yir

Sifte-peykān tīrden birin nüḡüst
Gözledi çekdi kemānını dürüst

Didiler ol dem ki şeh çekdi kemān
Çavsde Behrām u Tīr itdi ķırān

710 Çavsden Behrām çünkim atdı tīr
Zīr ü bālā olmuş iken gūr u şīr

İkisinden geçdi gömüldi yire
Āferīn olsun anuñ gibi ere

Gördiler ol çarbı çün çavm-i ‘Arab
Eylediler āferīn Behrāma hep

Didiler ey dāver-i ‘ālī-himem
Saña lāyıkdur külāh u taḡt-ı Cem

Düşdi şīr ü gūr oldılar helāk
Tīr sūfārına degin ḡarķ-ı ḡāk

715 Didiler ol günden aña şīr-i zūr
Dāver-i ḡitī-sitān Behrām-ı Gūr

Şehre geldi çün girü ol ser-firāz
Şīr ü gūruñ ķışşası oldı dirāz

Münzir emr eyledi bir üstād-ı kār
Eyleye anı Ḥavernaḡda nigār

Lāceverd ile zer oldı kārger

Gūrı yazdı zırde şiri zeber

Urmış idi hüsrev-i t̄ac u niḡin
T̄ir sūf̄arına dek ġark-ı zem̄in

720 Eyle resm itdi k̄amusın naķşger
Her ki görürse şanurdı c̄anver

24b

Çün musavvir kıldı ol resmi tamām
Oldı Münz̄ir anı görüp şād̄kām

Ejdehā Küşt̄en-i Behrām ve Genc Yāft̄en Der-Ġār

Ravza-i m̄inū-nūmāsından meger
Çıkdı bir gün hüsrev-i Dārā-zafer

Zerrece yoġ idi gönlünde teraġ
İçmiş idi bir iki tolu kadeġ

Sūy-ı şahrāya çıķup açdı kemend
Bir niçe gūrı dutup eyledi bend

725 Dutdı gūr ol deñlü ol gün zūr ile
T̄oldı şahrā üstüġ^vān-ı gūr ile

Gördi nā-geh karşıdan bir māde gūr
Geldi öñine cihāna şaldı şūr

Cān idi şan peyker-i rūġānisi
Tāze-rūy idi açuķ pişānesi

Püşt̄[i] māl̄ide nitekim rūy-ı zer
Karn[ı] şan endüde şir ile şeker

Ĥaġġ-ı müşk̄in gerdeninden tā dümi
Ĥāl Ĥāl olmuş sur̄in ile sümi

730 Ĥazz-ı ġamrā ile bürünmiş teni
La^ˆ l-gūn ġūn ile tolu gerdeni

Yüzine ol z̄inet-i şahrā-yı Sind
Burķa^ˆ idinmişdi gül-nār̄i berend

Āteş̄i olmuş velī ġ^vişi keyā
Cāmesi dervīşler gibi ^ˆabā

T̄ir-i ġāz̄i gibi sākı her biri
T̄iz elmās idi gūş u ġanceri

S̄inesi fāriġdi sūy-ı düşdan
Gerdeni eymen kenār-ı gūşdan

735 Yan[ı] p̄ih ü gerdeni ġūn ile pūr

- İncüdür rānı ‘aķık ü burın dūr
- 25a Şağrısı ile dümi dem-sāzdı
Gerdeni ıoynağ ile ser-bāzdı
- Gözleri bir şır kim āhū idi
Gūr-ı ra‘ nā idi bī-āhū idi
- Görđi şiri gūr kaçmağ’ıtdi zūr
Sürđi rağşın üstine Behrām-ı Gūr
- Gūr idi el-ħaķ devende hem-cevān
Kaçdı görđi çün gelür şir-i jiyān¹⁸⁰
- 740 İstivāya irdi Ğurşid-i münir
Gider idi gūr dūnbālinde şır
- Şeh ‘inān döndürmedi ol gūrdan
Kimse döndürmez ‘inānın gūrdan
- Nā-gehān bir cāya irdi edhemi
İrmemiş ol cāya pāy-ı ādemī
- Görđi bir ġār-ı siyāh-ı pūr-belā
Yatur içinde bir ulu ejdehā
- Ğār içinde yatmış olmuş piç piç
Kūh anuñ olmuş şükūhı ile hiç
- 745 Bir dıraht idi veli bī-bār u berg
Ğaşıł olur sāyesind’olana merg
- Çün nefes urur idi dūd-ı siyāh
Āsumāna ırgürür idi külāh
- Başı bir kūh [u] dehānı mişl-i ġār
Yoķ ölümden ġayrı aña hiç kār
- Kūhda ķorķardı cenginden peleng
Baırde ķorķardı zehrinden neheng
- Heybetinden kūha düşmiş velvele
İki gözi iki yanar meş‘ ale
- 750 Şayd-efgenlikde olmuşdı dilir
Beççe-i gūrı yiyüp düşmişdı sır
- Buldı çünkim reh-güzārında belā
Ejdehā oldı göricek ejdehā
- Gitdi gönlinden neşāt-ı şayd-ı gūr

¹⁸⁰ jiyān: ziyān

- Düşdi cānına ğam u endūh-ı gūr
- Didi yā Rab bu nice naḥcīr ola
Buniñ ile cenge ne tedbīr ola
- 25b
- Şāh bildi gūr-ı ğam-dīde yaķın
İşbu ejderden görüpdür zūlm ü kīn
- 755
- Bildi şeh Behrām şehdür dādger
Geldi tā zūlmine dād ola meger
- Şeh didi göstermez isem buña zūr
Gürdan ola ḥacel Behrām-ı Gūr
- Bu durur inşāf idem gūra dād
Terk kıldum cānı her çi bād-a-bād
- Ter-keşinden çekdi bir tīr-i dü-şāḥ
Zehrlü peykānı āhengi ferāḥ
- Ḳavsdan çün tīrini Behrām-ı Gūr
Atdı yirin ejdehānuñ itdi gūr
- 760
- Ejdehā açmışd'iki gözün ferāḥ
Kim gelüp doķundı ol tīr-i dü-şāḥ
- Doķunup iki gözünü kıldı kūr
Virdi gūruñ dādını Behrām-ı Gūr
- Çünki meydān ejdehāya oldu teng
Ejdehāya irdi şeh mişl-i neheng
- Nācaḥın urdı gelūsına dilir
Eyle kim çengāl irüre gūra şīr
- Kesdi nācaḥla gelü vü kāmını
Ḥāk pest eyledi naḥs-endāmını
- 765
- Çıgıruban eyledi bir bāng-ı saḥt
Cān virüben düşdi mānend-i dıraḥt
- Başını kesdi çıkardı āheni
Kişi hoşdur ölü görmek düşmeni
- Yardı karnını bıraķdı ser-nigūn
Gūr-beççe geldi içinden burūn
- Bī-gümān oldu görüp Behrām-ı Gūr
Kim görüpdür ejdehādan zūr gūr
- Püştünü Yezdān öninde çenberī
Eyledi öldürdiğičün ejderi

- 770 Pes ¼urup oldu semendine süvār
Tā yürüyüp gūrı eyleye şikār
- 26a Görđi ol gūrı girü şāh-ı cihān
Geldi ol ğār içine girdi revān
- Şāh kaşd-ı gūr kı lup sürdi bür
Ĝār-ı tār içine girdi kıldı zür
- Girdi ğār-ı tār içine çekdi renc
Künc-i ğār-ı tārı buldı ¼olu genc
- ¼üsrev anı buldı çok hum ¼olu zer
¼o¼ķalarla ¼olu yāķūt u güher
- 775 Mührlü örtülü idi her biri
Gizlü gözden nitekim rüy-ı perī
- Gür çün Behrāma kıldı ‘ arz-ı hum
Oldı pinhān eyledi izini güm
- Ejdehādan görđi gerçi şāh renc
Girdi destine kilid-i kufl-ı genc
- ¼aşra geldi teng-nāy-ı ğārdan
Cān ğalāş eyledi dest-i mārđan
- Leşkerinden ger piyāde ger süvār
Bulmadı bir kimsene ol nāmdār
- 780 Geçmeden bir laħza görđi kim sipāh
Cānla olmiş her biri cüyā-yı şāh
- Şāh karşıasına ¼urdılar kamu
Bağlayup şaf sürüdiler yire rū
- ¼ullarından şeh kemer-bend olana
Hem dilir ü hem hünermend olana
- Didi kim bu ğārda çok sim ü zer
Vardur kileyle dür menle güher
- Çıkaruñ varın[1] ğarvār eyleñüz
Getürüp üstürlere bār eyleñüz
- 785 Üç yüz üstür kamu sı nerr ü cevān
Yüklenüp ol gencden oldu revān
- Şāh kim bile ne durur ğāl-i gūr
Ejdehāyı dutup ider rām-ı¹⁸¹ mür

¹⁸¹ rām-ı: rām u

26b

Lā-cerem luṭf eyleyüp aña Huzā
Her belādan kırtarur virür belā

Çün Havernaḳ kaçırın itdi ārzū
Şayddan şeh döndi şehre dutdı rü

Yezdecird şehriyāra deh şütür
Çamunuñ bāri zer ü yāḳūt u dür

790 Armağan resmince eyledi revān
Tā görüp taḥsīn ide şāh-ı cihān

Münzir ü Nu‘ māna virdi anca zer
Şād u ḥandān oldı ferzend ü peder

Çalanını yidi in‘ ām eyledi
Şarf-ı nuḳl ü bāde vü cām eyledi

Hükm kıldı Münzir ol şāh-ı ‘ Arab
Eylediler naḳş-ārāyı taleb

Destine aldı qalem ūstād-ı kār
Ejdehā vü ğarı eyledi nigār

795 Yazdı Behrāmı elinde qavs ü tīr
Ejdehāya karşı durur mişl-i şīr

Gelmedügin zerrece gönline bāk
Ejdehāyı eyledüğini helāk

Cümlesin resm eyleyüp ūstād-ı kār
Çıldı dīvār-ı Havernaḳda nigār

Her ne kılsa ḥüsrev-i Cemşīd-cām
Yazılır idi Havernaḳda tamām

Reften-i Behrām Be-Hücre-i Havernaḳ ve Diden-i Şüret-i Duḫterān

Şeh Havernaḳda meger bir gün seher
Geşt idüp her süya iderdi nazār

800 Uğradı bir hücre-i ḥāşa rehi
K’anı ne şeh görmiş idi ne rehī

Çapusu best’urılı¹⁸² muḥkem kilīd
Şöyle kim açmağa şan yoḳdur ümīd

Şāh çün ol hücreye kıldı nazār
Didi kim beste ne içündür bu der

¹⁸² best’urılı: beste urılı

- 27a Hāzini anı kilīdi adadur
İi olu la' l midür yosa dūr
- Hāzin-i hāne kilīdi hūsreve
undi adı apuyı girdi eve
- 805 Gōrdi bir hāne ki mānend-i cinān
Bulur olan anda 'ōmr-i cāvidān
- Zīnetini gōrse firdevs-i bern
Dir idi bilüp uūrın āferīn
- Naşını ger indeki naāşlar
Gōrseler orlard'ōninde başlar
- Heft peyker yūzlū dīvārında hūb
Her biri cān gibi mabūb-ı ulūb
- Fūrek adlu rāy-ı Hindūñ duhteri
emsden zībā vū enver peykeri
- 810 Duhter-i hākān-ı in serv-i emen
Ad[1] Yama-nāz u şūh u pūr-fiten
- Duhter-i Saqlāb Nesrīn-nūş-nām
Āsumān-ı hūsnde bedr-i tamām
- āh-ı Marib duht[1] Āzeryūn idi
emsden meh gibi rūz-efzūn idi
- Duhter[i] H^vārezmşāhuñ Hoş-perī
Yūzi gūl şalınışı keb-i derī
- Duht-ı Kayşer dāver-i pākīze-rāy
Hem hūmāyūn idi hem nāmı Hūmāy
- 815 Duht-ı Kisrā nesl-i Keykāvūsdan
Dūrsetī nāmı gūzel āvūsdan
- Bunları bir hālada ūstād-ı kār
Resm idüp şol resme itmişdi nigār
- Her ki ılırsa nazār ol dem hemān
Virūrid'ol şūret-i bī-cāna cān
- Her biri bir dūrlū luf u nīk ile
Naş olunmuşlar[dı] yidi reng ile
- Aralarında velī bir hūb-ihr
Var idi tābende rūyı mişl-i mihr
- 820 Tūi-i haı auban bāl ū per
aşd ılmış ala la' linden şeker

27b

Gerçi her birisi idi hūb u nağz
Likin anlar post olmuşlar bu mağz

Ārzū-yı mülk ümīd-i taht u t̄ac
Bağlamış zerrīn niṭāka sīm t̄ac

Ol şanemler aña iderler nazār
Nūr-ı şem'e nitekim pervāneler

Gerçi yüz aña dutupdurdı kamu
Lik luṭfla ol cevān-ı māh-rū

825 Bunlara karşı tebessümle nigāh
İder idi encüme niteki māh

Lāceverdi yumuş itmiş ḫal zeri
Yazmış üstine debīr-i peykeri

Dāver-i Dārā-şükūh [u] Sām-ı zūr
Şehriyār-ı Cem-neseb Behrām-ı Gür

Ḥükm heft aḫterde bulındı ' ayān
Her kaçan kim şāh ola bu nev-cevān

Heft iḳlīmī dutup ābād ide
Heft şāha kendüyi dāmād ide

830 Heft aḫterden olup durur nazār
Kendüzümüzden degüldür bu ḫaber

Çünkü bu efsāneyi işitdi şāh
Sürdi yüz ḫāk'eyledi şükr-i İlāh

Naḳş-ı rüy-ı heft-zīb-sā¹⁸³ duḫterüñ
Göñlini eyletdi Ṭahmüreş-ferüñ

Çünkü bu resm ile gördi ruların
Bağladı göñline bend-i muların

Mādiyānlar güşnde [vü] faḫl-ı şemūs
Şīr¹⁸⁴-merd[ī]¹⁸⁵ bir cevān yidi ' arūs

835 Çünkü ol ḫaṭṭı oḳıdı şehriyār
Şādisini bir iken ḳıldı hezār

Gül gibi güldi açıldı oldu şād
Ġuşşa vü endūha didi ḫayr bād

¹⁸³ zīb-sā: zībā-sā

¹⁸⁴ şīr: şer

¹⁸⁵ şīr-merd[ī]: şīr-merd ü

28a ‘Ömrinüñ kaçırını görüp üstüvār
Oldı irişem diyü ümmîdvār

Hücreden çıkdı oqıdı hâzini
Didi saqın işbu hücre râzını

Her ki bu sırdan virür ise haber
Sencileyin terk ider cân ile ser

840 Ki saqın bir kimse āgâh olmasun
Şoñra işüñ âh ile vâh olmasun

Yoğdı bir kimseye ki girmeye râh
Eylemezdi kimse süyına nigâh

Gâh ki Behrâm-ı Cemşîd-iqtidâr
Çünkü nüş iderdi câm-ı h^voş-güvâr

Kellesi germ olup olduğınca mest
Girüp ol kaçra olurdu put-perest

Teşne gibi k’ola karşusunda âb
Ol temennâ ile eyler idi h^vâb

Sitâyiş Kerden-i Mirân Merdâneği-i Behrâm-râ Piş-i Pedereş

845 Beglerinden bir kaçı bir gün meger
Yezdecird-i şâha virdiler haber

Didiler Cemşîd-fer Behrâm-ı Gür
Bebr-cür’et ejdehâdur fil-i zür

Şîr öñinde seg durur rüz-ı neberd
Berq-i tîği gârdan kopardı gerd

Kühlarda gâr içinde ejdehâ
Nâcahı dârbından olmadı rehâ

Bağlar dîvi kemendinüñ hamı
Ögüdür kühi semendinüñ sümi

850 Bebr-i bernâdur velî şîr-i dilîr
Çengde yâ müşdur çün gürg-i pîr

Zahm-ı tîği dokunursa mermere
Öte geçüp ine yidi kat yire

Eyler elmâsıyla âhenden harîr
Şalsa âhen senge seng olur hamîr

Āşikârâdur bilür halk-ı Yemen
Kim şalar gürz-i girânı şaşt-ı men

28b

Yezdecird işitdi kim Behrām şāh
Evc-i māha irgürüp durur külāh

855 İrdi çünkim gūşına āvāz-ı şīr
Çorqđı rübāh gibi gürg-i pīr

Bildi kim ol ejdehā-küş şīr-i ner
Gösteriser kişveri dutup hüner

İşidüp ol şīr-i āteş-pīşeyi
Uzun itdi şīrveş endişeyi

Didi şimdi ferr ile Behrām-ı Gür
Bebr-cür'et ejdehādur şīr-i zūr

Ger götürem şimdi katuma anı
Halk görüp anı unıda beni

860 Dirilüp anca ideler şeytanet
‘Ākıbet eyleye kaçd-ı saltanat

Ola ol iş arada encām-ı kār
K'eyledi Güştāsb ü İsfendiyār

Çatına getürüp itmedi nazār
Nürsuz nākış durur gerçi başār

Mihrine çün zerrece itmedi meyl
Çodı Behrāmı Yemende çün Süheyl

Hüsrev-i İrān-zemān Behrām Şāh
Zīver-i taht u sezāvār-ı külāh

865 Kārı idi rüz u şeb bezm ü şikār
Cāyı idi geh serā geh merğzār

Her neyi kim diler idi hātırı
Ol arada olur idi hāzır

Şāh Münzir eyleyüp gāyetde mihr
Hükmini dutardı çün hükmi-i sipihr

Virür idi sīm ü zerle esb ü tīg
Cānını dilese itmezdi dirīg

Her ne deñlü kim görüklü olsa genc
Virür idi çekmeyüp endüh u renc

870 Çün aña el virdi bu deñlü sefer
Eylemedi yād iqlīm-i peder

29a

Haber Yāften-i Behrām Ez-Vefāt-ı Peder

Bir *zamān*? çün döndi bu resme sipihr
Geldi gitdi gice gündüz mäh u mihr

Gösterürken devr içinde dürlü bend
Bāzı kej eylemedi çerḡ-i bülend

Ol Keyānī-tāc u Cemşīdī-serīr
Yezdecirdüñ şehliḡından oldı sīr

Taḡt u tācı kim pederden şehriyār
Yādigār almışdı ḡodı yādigār

875 Çünki güm oldı arada pādişāh
Encümen oldı ḡamu şehir ü sipāh

Didiler bu neslden bizlere şāh
Dilerüz göstermeye hergiz İläh

Hīç kılmazuz niḡādına naḡar
Ejdehādur ejdehādan yeg ḡazer

Gerçi bilürler idi Behrām-ı Gür
Bir melikdür dāniş ile fīl-i zūr

Līk atası cefāsından sipāh
Eylemedi hīç Behrāma niḡāh

880 Eylemedi çün aña kimse naḡar
Atasından kimse virmedi ḡaber

Didiler kim bir beyābānī ‘ Arab
Ḥizmetinde ögrenen ‘ ilm ü edeb

‘ İlm ile ‘ ālemde olursa ‘ alem
Olmaya [ol] ḡüsrev-i mülk-i ‘ Acem

Ol ki yimişdür ‘ Arabda perveriş
Nice bitüre ‘ Acem mülkinde iş

Bulalar Tāzī olanlar māl ü genc
Fārsiler yiyeler endüh u renc

885 Kimse dilemezdi Behrām ola şāh
Şāh oldı diledi çünkim İläh

Eylediler bir ḡiredmend[i] ḡüzīn
Didiler aña şeh-i rüy-ı zemīn

29b

Şāh Tahmüreşden idi gevheri
Gördiler şehliḡa lāyīḡ her biri

Urdılar farḡ-ı serine tāc-ı zer
Baḡladılar heft-çeşme bir kemer

- Çünkü işitdi haber Behrām-ı Gür
Bildi atasını olmuş şayd-ı gūr
- 890 Dürlü şan‘at gösterüp çerh-i dü-reng
Bildi gösterdi girü biñ dürlü reng
- Tāc u tahtı terk idüp gitmiş peder
Kılmamış cāyını dutacak püser
- Pāy-ı bīgāne irişmiş tahtına
Nekbet ü miḥnet irişmiş bahtına
- Ḳamu ḥālī çünki bildi şehriyār
Evvel oldı oturban sügvār
- Terk kıldı ‘ādet-i her rüzeyi
Geydi gevherler döküp pīrüzeyi
- 895 Çün ğazā resmini eyledi tamām
Aşkarına bindi bağlandı ḥüsām
- Nīze dutdı çekdi tīĝ-i ābdār
Tā muḥāliflerle ide kārzār
- Tīĝini düşmenlere ide dirāz
Eyleye peygār ü kīn bābını bāz
- Şoñra didi var çün bende ḥired
Ādemīyem niçün olam mişl-i ded
- Gerçi Īrānīler eyleyüp ḥaḫā
Kıldılar āzermümi dilden rehā
- 900 Saḫtlıqda oldılar gerçi ki germ
Söyleyeyin nerm olalar tā ki nerm
- Bu ḫamu seg dil-şikārumdur benüm
Güsferd-i merĝzārumdur benüm
- Oldılar gerçi ki bunlar seng-dil
‘Āḫıbet benden olısarlar ḫacil
- Pīşe ola çün ḥıyānet kişiye
Lā-cerem irür ḫacālet kişiye
- 30a Bī-ḥiredlıqdan götürdilerse dest
Eyleyeyin ben ḥiredle şeh-perest
- 905 Merd kim şaydında ola nā-sabūr
Dāyimā düşer nişāndan tīr dūr

Leşker Keşiden-i Behrām-ı Gür

Ey [ki] küyüp gülsitān-ı cenneti
Söyle kim sözdür cihānuñ zīneti

Çün mekānuñdur gülistān-ı cinān
Yaraşur diseñ hezārān dāstān

Nāleñi nāy ile dem-sāz eylegil
Bī-nevā ‘uşşāķ[a] hem-rāz eylegil

Bu çemende gerçi kumrı var hezār
Līk kanı bir senüñ gibi hezār

910 Hüş-dem ol ‘ālemde dāyim gül gibi
Sürh-rū ol encümende mül gibi

Dehr-i dūnuñ çekdüğüñce guşşasın
Derd-i dilden di derūnuñ kışşasın

Ne işitdüñse rivāyet eylegil
Hüb u zībā bir hikāyet eylegil

Çünkü āgāh oldı Behrām-ı dilir
Dikdi ayruķlara Cemşidī serir

Kīse-i zer açdı bağladı miyān
Destine girmegiçün tēc-ı Keyān

915 Mülke Behrām olmağičün şehriyār
Oldılar Nu‘ mān u Münzir aña yār

Yitdügince virdi ol şāhib-hüner
La‘ l ü yāķūt u zümürürd sīm ü zer

Tiz oldı çünkü kīn-i tāzesi
Dirdi leşker yoğ idi endāzesi

Çamusını itdiler çünkim şumār
Cem‘ olınmış idi yüz biñ süvār

Cümle āhen-püş idi pülād-hāy
Dīv-bend ü kīne-keş kal‘ a-güşāy

30b

920 Her biri rüz-ı vegāda şirdi
İşleri şemşir ü gürz ü tirdi

Çekdi leşker ‘azm-i taht eyledi şāh
Gerd içinde oldı pinhān mihr ü māh

Bāng-ı duhl u nāle-i rüyine¹⁸⁶ humm
Sīnelerde zehreler eyledi kümm

¹⁸⁶ rüyine: rübīne

- Kerre-nāy eyledi ol deñlü hurūş
Kūh u deşt itdi semā şahnında cūş
- Leşker-i mūr u melaḥden bişter
Nār gibi germ-kīne tācver
- 925 Yüridi şehri-i Yemende sūy-ı taḥt
Tā ki yārī eyleye iḳbāl ü baḥt
- Āgeh oldı ḥüsrev-i Kirsā-nişān
Kim gelür bir ejdehā açup dehān
- Zāhir oldı tāc u taḥtuñ vārişi
Heybeti vehme düşürür ḥārişi
- Āsumān rüy-ı zemīne kıldı meyl
Ruḥ Yemenden ‘arz eyledi Süheyl
- Pençe açmışdur peleng-i şir-i zūr
Tā ki eyleye şikār āhū vü gūr
- 930 Diler ola taḥt dutup şehriyār
Sākin ola ‘adli ile her gubār
- Çünki bildiler ḳamu ĩrān-sipāh
Eylemiş Behrām ‘azm-i taḥtgāh
- Bir araya dirilüp kiçi ulu
Şeh ḳapusına ḳamusı dutdı rū
- Eyledi her birisi bir dürlü rāy
Urdılar ser-keşligüñ pūştine pāy
- Her neyi kim ‘aḳl gördiyse şavāb
Eylediler anı ḳırtāsa kitāb
- 935 Nāme çünkim yazılup oldı tamām
Eylediler nāme-i müşkīn-ḥitām
- Virtiler bir ḳāşıda kim bunu zūd
İledüp şāh-ı neve eyle dürūd
- 31a Aldı ḳāşid nāmeyi oldı revān
Gider idi nitekim bād-ı devān
- Dergehine irişüp isted[i] bār
Bār virdi şehriyār-ı Cem-tebār
- Girdi içerü dilinde biñ hirās
Urdı yüzün ḥāke kıldı biñ sipās
- 940 Şāha cāndan āferīnler oḳudı

Nāmeyi öpdi ileyinde odı

Nāme mührin açup oudı debİR
Güş ıldı hüsrev-i ilīm-gİR

Nāme-i İrāniyān Be-Behrām

Evvelinde nāmenüñ nām-ı Huzā
K'ol durur güm-rāh olana reh-nümā

Çerh andandur bülend ü arz pest
Emri ile oldı amu nİst hest

Cānverler tā irince ādeme
Her ne kim geldi görindi 'āleme

945 Kārgāhında amu hayrān durur
'Āciz ü nā-dān u ser-gerdān durur

Devinür 'ālem döker çün h'ān-ı cūd
Şun' [1] durur naş-bend-i her vücūd

Ĥamd-gūyı şükr-sāzıdur melek
Pey-rev-i hūkmi durur seyr-i felek

Her ne kim 'ālemde var ise amu
Ĥükmi ile gösterür dünyāya rū

Yo durur emrinsüz anuñ hİç i
amusı andan bulupdur perveri

950 Ba' de ĥamd-ı Ĥālİ-i ferd [ü] vedūd
Olsun ol şeh-zādeye o o dūrūd

Ey şehensāh-ı cevān u pehlevān
Pāye-i pāyuñdur¹⁸⁷ evc-i āsumān

Satanat bir 'ayndur sen merdümi
Dād[1] senden buldı dād[1] merdümi

31b

Ben ki Kisrā-alam u mehūr-nām
Kesr irürmez baña ġavġā-yı hām

Hem ĥiredmendem hūner-perver dilİR
Hem cihān-gİrem avİ dāni-pezİR

955 Çün sezā idüm nevāzi ıldı bat
Bİ-hūner olmaz sezā-yı tāc u tat

Ser-bülendem bulmıam tāc u serİR
Ser-bülend olan açan ola ĥaİR

¹⁸⁷ pāyuñdur: pāyuñ durur

Ḥükmümüñ zîrindedür rûy-ı zemî
Dutdı fermānum perî vü ādemi

Şanma bu mülke beni hoşnūddur
Kim bu şehlik şehd-i zehr-ālūddur

‘İzz ü cāh ü māl ü mülküm ol kadar
Vardur kamu bilür baña yeter

960 Lîkin Īrānîler eyleyüp gürîz
Senden itdiler beni mülke ‘azîz

Dilediler tahta olam pādîşāh
Gerden-efrāz olam u hem bāc-ḥ^vāh

Ḥalka her kim eyleye yavuz nazar
Ḥānedānın eyleyem zîr ü zeber

Mülk saklayam ki olmaya tebāh
Pāsbānam ben degülem pādîşāh

Çokdur olur bu meşel işit bunı
Ārzūsı ādemînüñ düşmeni

965 Buncılayın kârdan ey pür-hüner
Bilürem kim olmamışsın bā-ḥaber

Ḥüb gevirürsin kebāb[1] gevirsen
Buncılayın yeg kebāb-ı şürdan

Cür‘ a-ı cām u nevā-yı rūd-ı ter
Taht u efserden sañadur ḥübter

Rüz u şeb kāruñ durur cām u şikār
Bu şudā‘-ı dehre itme i‘ tibār

Pîşeñ olmuşdur şikār ile şarāb
Gāh ‘ayş u nūş u geh ārām u ḥ^vāb

32a

970 Rāst bu durur ki sensin şehriyār
Kim dilüñde yoğ ğam-ı şehr ü diyār

Şādiden benüm¹⁸⁸ gibi dūr olmaduñ
Ḥalkiçün her laḥza rencür olmaduñ

Düstlar endüh baña pîşedür
Dil ‘aduvv-ı ḥavfla pür-endişedür

Pādîşahlığüñ öküsdür miḥneti
Diyeyüm ben saña kemter raḥmeti

¹⁸⁸ benüm: binüm

Bu durur kim sen şeh ile bî-dirig
Şalmağ u çekmek gerek gürz ile tiğ

975 Ey hunuk ol cān-ı ‘ işret-perverüñ
Fitnelerden kim ümîz virür serüñ

Kāş bu pîşe olaydı baña yār
Tā ki kārüm ola idi hūb kār

İder idüm ‘ işret ü zevk u tarab
Çekmeyeydüm halk için renc ü ta‘ ab

Sende vardur dīn ü devletden nişān
Anuñ için ‘ ayş ilesin şādmān

Vārişi sensin senüñdür memleket
Ced-be-ced mīrāş saña salţanat

980 Līkin atañ olduğıçün hāmkar
Olmaduñ dutup serīri tācdār

Zīr-i destin’eylemedi ol işi
Kim anı aña bile saña kişi

Çoğ idi cevri katı hūn-rīz idi
Tünd ü bed-hūy u fesād-engīz idi

Tuğmesine kimse itmez āferīn
Tuğmını anuñ bitürmez ber-zemīn

Şehlīga çün seni kılmazlar kabūl
Tünd-hūluk idüp olmağıl fuzūl

985 Cūş iderseñ n’ola çağuş nārdur
Dürüşben dögmegil şovuk demür

Ḥācet olduğınca saña ben nihān
Kendüzüm esb ü şütür genc-i girān

32b

Çün göresin anı idesin pesend
Ḥarcuña yite olasın sūdmend

Zerrece haqquñda taqşir itmeyem
Hīç āzāruña tedbīr itmeyem

Şāhlıkda tapuña nāyib olam
Ḥāzır olasın kaçan gāyib olam

990 Çünkü benden dağı ola halk sīr
Mülk irişür saña bī-şemşir ü tīr

Cevāb-ı Nāme-i İrāniyān

Nāmeyi çünkim tamām itdi debīr
Cūş-ı âteş itdi Behrām-ı dilīr

Bulmuş idi çünki devletden naşīb
Girü ‘ aķiller gibi kıldı şekīb

Zevrine yaştanup itmedi şitāb
Fikr-i şāyib eyleyüp virdi cevāb

Didi geldügin zebān-ı hāmeden
Gūş kıldum cümlesini nāmeden

1000 Her ne kim didi ise rāy-ı bülend
İşidüben ķamusın kıldum pesend

Ben ki bir durur ķatumda sīm ü zer
Ķaçan indürem yidi iķlime ser

Līkin ol tahtı ki ced-ber-ced peder
Ķodı baña yādigār itdi güzer

Āşinā iken baña taht ü külāh
‘ Aybdur biġāne olmaķ pādişāh

Ķılsa da‘ vā-yı ulūhiyyet peder
Ol günāh ile ķınanur mı püser

1005 Ben Hūdāya bendeyüm ehl-i hıred
Bir durur Hāķ *ķul huva ’l-lāhu eħad*¹⁸⁹

İtmedüġüm cürm ile ma‘ zūr olam
Her bize kem var andan dūr olam

N’ola baña Yezdecird ise peder
Ol girān-seng idi ben ķopdum güher

33a

Şubħ-ı rüşen şeb içindedür nihān
La‘ l-i şāfi sengden olur ‘ ayān

Atamuz cürmine degülüz¹⁹⁰
Şükr idüñ kim olduñuz andan rehā

1010 Nīk itmediyse ol bed eylemeñ
Mürde ardınca yaramaz söylemeñ

Her kime ‘ aķl oldı ise pīş-rev
Bildi bed-güy[i] bed eyler bed şinev

Her kimüñ olsa sirişti bed-güher

¹⁸⁹ İhlās 112/1: “De ki o Allah birdir.”

¹⁹⁰ Tam olarak okunamadı.

Söylemek beddür işitmeklik beter

Çeşm-i bed ger bulmaz ise baña rāh
Her güneş kim oldı olam ‘özr-ḥ^vāh

Ger cināyet eyledi ise püser
‘Afv eyleñ kim püserdür bî-ḥaber

1015 Uyıdumsa gāfil olanlar gibi
Gıtdi uyḥum ‘āḳil olanlar gibi

Muḳbil olana ki ola baḥt yār
Uyur ol deñlü k’ola hengām-ı kār

Her ki itmez ḥāk-dīdeyle sitiz
Gerçi kim yatur ider vaḳtinde ḥız

Gerçi kim ḥ^vābum görünür ḥ^vāb-ı saḥt
Kem degül durur serümden ferr-i¹⁹¹ baḥt

Baña Yezdān baḥtumı yār eyledi
Ḥ^vābdan çeşümü bīdār eyledi

1020 İtmeyem ‘ālemde illā kim bihī
Göñlümi ḡafletden eyledüm tehī

İtmeyem bî-ḥūde ḥod-kām olmayam
Çünkü puḥte olmışam ḥām olmayam

Çılmayam kimse ḥaḥāsına naḡar
Eylemeyem ḳaşd-ı māl u ḳaşd-ı ser

Eylemeyem ol güzeşte cürmi yād
Dirülem sizüñ ile ḥandān u şād

İşigümden nīk-rā dūr olmaya
Her ki diler dād mehcūr olmaya

33b

1025 Dāniş-efzün ile olam hem-nişin
Olmayam bed-ḥūlara bir dem ḳarīn

Şanmañuz kim ḥükmdē āzerm idem
Her işümde Ḥālīḳumdan şerm idem

Çün elif ḳaddin ‘adūnuñ nūn idem
Her biriñüz nānımı efzün idem

Ārzü dīvi baña kesmedi rāh
Ārzü terk itdüm itmezem günāh

Ola her güftār-ı ḥūbum ḥalkā pend

¹⁹¹ ferr-i: ferr ü

- Eydem anı kim Hūdā ide pesend
- 1030 Çün bu sözi didi şeh yazdı debîr
Turdı yirinden revân ulu vezîr
- Didi kim ey dâver-i şâhib-ıred
Hüb ahlâkuña bulunmadı had
- Her ne kim didi ise rây-ı bülend
Bilürem oldur kamuya sûdmend
- Tâcdâr olmağ sezâ-yı gevherün
Tâc bizümle velî câyı serün
- Zihnünün ma' lümü Zend-i Zerdhüş
Zâtuñı Hağ 'ilm ile kılmış sirişt
- 1035 Sîret-i Tahmüreş ü İsfendiyâr
Şûret-i hûbuñda durur âşikâr
- Mîve-i bâğ-ı Ferîdün-ı dilir
Yâdigâr-ı Keykubâd u Erdeşir
- Tâ Keyümerse degin taht u külâh
Sañadur mîrâş ey zıll-ı İlâh
- Taht senden gayrı itmez ihtiyâr
Senden artuğ yoğ cihânda tâcdâr
- Olalar ser-cümle ger nev ger kühen
Kamusıdur yek-zebân u yek-sühen
- 1040 Dilemezler mülke senden gayrı şâh
Kim senün durur Keyümersi külâh
- Lîk düşdi bize bir düşğâr kâr
K'eyledün anuñla 'ahdi üstüvâr
- 34a**
- Mülkde nice ki olavuz diri
Virmeyevüz gayra taht u efseri
- Kamu 'âlem ider ise ictimâ'
Andan artuğ'itmeyevüz ittibâ'
- Bize bu hüccet gerekdür üstüvâr
Tâ ki ol hüccetle nîkû ola kâr
- 1045 Didüğümüzden bu durur cehdümüz
Kim bozulmaya qarâr u 'ahdümüz
- Olmayavuz kişümüz içre hacil
'Ahdî şiyup olmayavuz teng-dil

Diñleyüp bunları şāh-ı kām-yāb
Sözlerine virdi bu resme cevāb

Didi sizden ‘özr olmaya revā
‘Ākıl olan kaçan olur bī-vefā

Ol muhālif kim olupdur taht-gīr
Tıfl-ı nā-dāndur görünür gerçi pīr

1050 Alam ol vech ile andan efseri
Olmaya āzürde bir mūy-ı seri

Ben degülem ancılayın pādişāh
Kim müdārā idüp olam ‘özr-ḥ^vāh

Şāhum u şeh-zāde bilür her eḥad
Mülk mīrāş irdi baña ced-be-ced

Āletidür şāhlığıñ tāc u taht
Bulunur ālet kaçan yüz duta baht

Kime kim Hāk devleti ider qarīn
Tācı olur āsumān tahtı zemīn

1055 Keyḳubādī tāc u Cemşidī kemer
İkisi daḥı benümle faḥr ider

Bilürem Dārā vü Behmenden zamān
Şimdiye dek ḳomamış durur nişān

Her kime kim yüz duta iḳbāl u baht
Pāyesince virür aña tāc u taht

Ben ki şāḥib-tāc u taḥtem merd-i tīg
Tīgum alur tāc u tahtı bī-dirīg

34b

Nağme-i şīr olmaya rübāha ḳūt
Ġār ağızını dutamaz ‘ankebūt

1060 Ġār ḳapusına iren ejdehā
‘Ankebūtı görüben kaçan ḳaçā

Mūr kaçan ola cins-i Cebre’īl
Peşşe kaçan ola merd-i pāy-ı pīl

Yüriye mi gūr şāhrāda dilir
Nāle ḳılsa mühre-i ispīd-i şīr

Nūr-ı Ḥurşīd ola burc-ı Ḥamel
Buncılayın yek çerāğa nüh mahal

Ben biregü ḥānesinde tu‘ me-ḥ^vār
Ḥānemi ala elümden ḥāne-ber

- 1065 Ben var iken kim görür bunu reva
Tâc [u] tahta ğayrılar ola sezâ

Hâşm yidügi ‘ aseldür yâ şeker
Ben yidügüm dil durur yâhud ciger

Tîğ u deşne yek cigerden yiyeyüm
Düşmenüñ nâfina deşne diyeyüm

İrş iken mülk-i ‘ Acem baña ‘ aceb
Niçün oldı perverişgâhum ‘ Arab

Gâh Münzir getürür öñime ħ^vân
Gâh Nu‘ mân terk ider yoluma cân
- 1070 Ben ki bebr-i nev-cevânam şîr-gîr
Yirümi kaçan duta rübâh-ı pîr

Key benem keydür muĥâlif saña tâc
Her ki keydür aña virürler ĥarâc

Tâze olur her cigerde tâc-ı key
Çün key olmayanda ola cây key

Ben şehem aşlıyla ayruqlar rehî
Ben pürem gevherle ayruqlar tehî

Leşker-engîz olsa hoşdur şehriyâr
Girü ol denlü ĥoparmaz bir süvâr
- 1075 Şâh oldur her kaçan bir kişvere
Yüriye kendüyi ura leşkere
- 35a**
Ma‘ rifetle her kelâmum oldı pür
Güşuñuzda dutuñuz niteki dür

Girü size mihr ile idüp nazâr
Göstereyin arañuzda bir hüner

Ĥücceti kim eyledüñüz idi yâd
‘ Ahdi beste tâ bula andan güşâd

Ĥüccet ol olsun getürüñ iki şîr
Behre anuñ ola kim ola dilîr
- 1080 İki ğurrân şîr-i şeş-sâle tamâm
Tünd ü bed-ĥü yimemiş ola ta‘âm

Tîz-ceng ü saĥt ĥışm-âlüd ola
Na‘ rası nârıyla ‘ âlem düd ola

Ejdehâ vü bebre ĥılsunlar kemîn

Dümlerin şalduqça şarsılsun zemān

Şubḥ meydāne getürsin şīr-gīr
Şaf dutup dursun qamu bernā vü pīr

İkisinüñ arasına efseri
Koñ ala kim diri qurtara seri

1085 İki şīrūñ arasından tāk alan
Ol ola cümle cihāndan bāc alan

Her ki alup tācı gösterde hüner
Diye ‘ālem añā şāh-ı tācver

Her kelāmını duyup ḥayrū’l-kelām
Bu nemaṭla nāmesin kıldı tamām

Nāmesine urdı kendü mührini
Anlara bildürmek için mihrini

Bendesinden dürdi virdi birine
Tā ki kārını irüre yirine

1090 Nāme irdi şeh-perest olanlara
Şāh cāmı ile mest olanlara

Göricek Behrām Şāhuñ mührini
Dilde efzūn eylediler mihrini

Sözlerini gördiler hep pür-uşūl
Eylediler şehliğe cāndan qabūl

35b

Her birisi ḥānesine dutdı rāh
Dillerinde līk naqş-ı mihr-i şāh

Sevdiler cān ile ol şāh-ı nevi
Didiler budur diyāruñ ḥüsrevi

1095 Varsa ‘ālemde şeh Behrāmdur
Tevsen-i eflāk añā rāmdur

Balçığ ile çün şıvanmaz āfitāb
Eylemeyelüm ḥilāfına şitāb

Tünd şīr-i ner durur çāpük-süvār
Tīr ile ejderleri itdi şikār

Çün ki şīr-i tünd ola pence-güşā
Hiç kimse dutamaz rāhına pā

Zūr ile çün ala taḥt u efseri
Server olan pā ola gide seri

1100 Yegrek oldur itmeyevüz anı germ
Tā aradan gitmeye āzerm ü şerm

Qışsa-ı şîr-i ner ü zerrîne tâc
Yoq durur aña bu şartı ihtiyâc

Lîk hüccetdür ulu arada şîr
Bir dem amân bulmağa rübâh-ı pîr

Bir idüp sözlerini kamu sipâh
Didiler şâha ne kim didiyse şâh

Nâme oqındı dinilen oldı yâd
İtmediler nesne söz üzre ziyâd

1105 İşidicek sözlerin şâh-ı cihân
Tâc kodı tahtdan indi revân

Didi bî-zârum gerekmez tâc u taht
Halk için niçün çekeyin renc ü saht

Nesne için kim degüldür pâydar
Niçün olam şîr-i tünde cân-sipâr

Tahtdan yegrekdür olmak zinde zir
Kişi öldürmekden iki tünd şîr

Vâriş-i iklîm ü tiğ ü câhdur
Şâh istihkâk ile Behrâmdur

36a

1110 Vâriş-i mülke deger gîr ü serîr
Şâhib-efser yeg cevân andan ki pîr

Çekmişem bu şuglden yek-bâre dest
Şeh degülem olmuşamdur şeh-perest

İşidüp sözini kamu nâmver
Didiler ey zînet-i tâc u kemer

Çünkü Behrâm eylemişdür şart-ı şîr
Sen bu şartıñ üzerine ol dilîr

Şîrden bâzî degül almak külâh
Görelüm nice döner bu mihr ü mâh

1115 Şart neyse hâzır idelüm seher
Şîrler öninde olsun tâc-ı zer

Ol iki şîr arasından efseri
Her ki ala ola kişver serveri

Qorqar olursa senüñdür taht-ı ‘âc
Ger ölür ise senüñdür girü tâc

Öldürüp şiri alursa efseri
İdine ārām ki taht-ı zeri

Tahta lāyık ola vü tāca sezā
LİK kaçan böyle olısar şehā

- 1120 Buña irdi sözleri encām-ı kār
Hāzır ola her ne oldıysa qarār

Tāc Giriften-i Behrām Ez-Miyān-ı Dü Şir

Şubḥ urındı girü çün zerrīne tāc
Kürsi-i zer ḳodı ḳurdı taht-ı ‘āc

Nā-bedīd olup semānuñ ‘ebheri
Zāhir oldı ābdan nīlūferi

Tārumār oldı ḳamu raht-ı Hābeş
Geldi şubḥ-ı Rūmi görindi güneş

Çekdi meydān ortasına şir-gīr
Tünd ü bed-ḥū iki merdüm-ḥvār şir

- 1125 İki leşker ser-be-ser oldı süvār
Tā göreler kimi¹⁹² olur baḥtiyār

36b

Añraduğınca ol iki şir-i gūr
Görür idi gūrını Behrām-ı Gūr

Ḳodılar nezzāre iderdi sipāh
İki şir arasına zerrīn külāh

Dümlerin ḥışm ile urdılar yire
Ditredi ol yazılar oldı dere

Ḳavl ol oldı ki şāh-ı nīk-nām
İlk ḳıla şir sūyına ḥırām

- 1130 Şirden alursa anuñ ola tāc
Cām-ı yāḳūtī vü zerrīn taht-ı ‘āc

Rāzı olup bu söze Behrām-ı Gūr
Yüridi tā cāy-ı şiri ide gūr

Deşde bir püşte yoğ idi ki şāh
Anda şir itmemiş olaydı tebāh

Biñ hizebri itmiş idi pāy-māl
‘Ömri olmuş idi bīst ü çār sāl

¹⁹² kimi: kime

Ol ki biñ şîr öldüre bî-ters [ü] bāk
İki şîri idemeye mi helāk

1135 Cüst bağladı kemer oldı revān
Tā ide ol iki şîri bî-revān

Bāng idüp ol iki şîr-i nerre şāh
İrdi aldı aralarından külāh

Çün yapışdı tāca Behrām-ı dilîr
Hamle eyledi ol iki nerre şîr

Pençeleri deşne-i hūn-rîz idi
Dişleri mānend-i tîg-ı tîz idi

Tācverle itdiler āheng-i ceng
Tā cihānı göstereler aña teng

1140 Hüsrev-i İrān-zemān bî-ters ü bāk
Ol iki şîr-i neri kıldı helāk

Gösterüp ol iki şîre dest-bürd
Pençe vü dendānların eyledi hürd

Tāc geydi vü sevindi bahtına
Çıkdı handān eb ü ceddî tahtına

37a

Şîrlerden tāc alup Behrām-ı Gūr
Tahtdan rübāh olanı kıldı dūr

Nişesten-i Behrām-ı Gūr Ber-Taht-ı Peder

Ṭālî' [ü] bahtı çün oldı pādîşah
Feruḡ oldı olduḡıçün nîk-h'vāh

1145 Rāşîd-ı kevkeb-şinās u pür-hüner
Şehlîḡınuñ ṭālî' in' itdi nazar

Buldı bahtı ṭālî' in[i] şîr-işkār
Ṭālî' i hoş şābit ü key pāydār

Āfitāb evcinde yüceydi revān
Eylemiş idi 'Utāridle kırān

Şevrde Nāhîd olmuşdı muḡîm
'Ālem olmuş idi gülzār-ı na' im

Hānesi hem Müşterînuñ Ḳavs idi
Müşterîden hānesi Firdevs idi

1150 Meh dehümden ider idi perveriş
Tā murād-ı şāhca ola her iş

Hem müşerrefdi şeşüm Behrāmla
Meclis-ārāy idi tiğ u cāmla

Destin uzatmışdı Mīzāna Zuhal
Tā ḫalel bulmaya dutduğı ‘amel

İşbu tāli‘ le ki firūz idi fāl
Çıkdı taht üstine şāh-ı Cem-ḫisāl

Çün serīre virdi zīnet şehriyār
Begler itdiler dūr ü gevher nişār

1155 Şaçdılar ol deñlü yāķūt ile dūr
Keşti-i taht oldı deryā gibi pūr

Gencdār olan ulular bī-şumār
Genc genc üstine itdiler nişār

Ol ki mülke olmış idi ilk sipāh
Bey‘ at anuñ ile itmişdi sipāh

Göricek Behrāmdan bu heybeti
Kim nic’aldı tāt u taht u devleti

37b

Evvel ol söyledi uzadup lisān
Didi Behrāma şeh-i şāḫib-ķırān

1160 Mübed olanlar didiler şehriyār
Ḥüsrev olanlar didiler tādār

Ger nihān ger āşikārā her ķişi
Āferīn itmekdi Behrāma işi

Ser-bülend-i ‘ālem oldı çünki şāh
Āsumān evcüne irürdi külāh

İrmemekçün zulm-i nesl-i ādeme
Ḥuṭbe-i ‘adlin oķıdı ‘āleme

Gevherini ķılmak için āşikār
Ķıldı yāķūt-ı terin gevher-nişār

1165 Didi kim bu efseri baña Ḥudāy
Virdi luṭf eyledi oldı reh-nümāy

Ol Ḥudāya iderem ḫamd u sipās
Olmaya küfrān-ı ni‘ met Ḥaķ-şinās

Her ne kim ola Ḥudādan bilürem
Her belāsını belādan bilürem

Tāt almaķ iki nerre şirden
Ol Ḥudādandur degül şemsşirden

Çün baña irişdi bu taht-ı büleñd
Bir iş idem k'eyleye Hâlik pesend

1170 İdem anı ger qor ise Kirdigâr
Olmaya bir kimse dil-âzâr u zâr

Râst olam kulluğında Hâlikuñ
Ni' meti şükrini bilem Râzıkuñ

Râst ol kejlík kıılma ihtiyâr
Râst ol tâ kim olasın restegâr

Bir niçe gün çünki âsâyiş bulam
Rûz u şeb inşâf u 'adl ile olam

Farzdur baña budur hem i' tiqâd
Zulm idene 'adl idem bî-dâda dâd

1175 İtmezem bir kimseden hergiz hirâs
Lâkin ol erden ki ola Hâk-şinâs

38a

İ' timâdum kimseye olmaz qarîn
İ' timâdum ol Hudâyadur hemîn

Eylemezem hîç kimse hîdmetin
Rûz u şeb illâ ki anuñ tâ' atin

Devr kılduğınca bu çerh-i kebûd
Hufte-i hâk olana benden dūrûd

Nice k'ola bu siyâh u bu sefid
Zindeler benden bulalar çoq ümîd

1180 Eylemezem nesne illâ 'adl ü dâd
Her ki böyle olmaya olmaya şâd

Şâh çün inşâfın itdi âşikâr
Secde-i şükr eyledi kamu kibâr

Tahtda bir lahza oturup nîk-baht
Turdı halvet-hâneye ilette raht

İder idi gice gündüz 'adl ü dâd
'Adl ü dâd ile cihân olmışdı şâd

Rûz u şeb ol dâver-i rûy-ı zemîn
Olur idi ulularla hem-nişîn

Naşihat Kerden-i Mihrân Hekim Be-Behrâm

1185 Şehrden bir gün şeh-i Dârâ-tebâr
Çıktdı tâ kim kıla seyrân u şikâr

Şayd kıldı hayli seyrān eyledi
Cān ü gön̄lün şād u ḥandān eyledi

Seyr iderek gider iken şehriyār
Ḥüb u ḥürrem gördi bir hoş merğzār

Şuları āb-ı revāndan ḥübter
Hoş hevāsı Ḥulddan merğübter

Hoş nevāy ile öter bülbülleri
Müşk ü ‘anber-büy kamu gülleri

1190 Her dıraḥtı Sidre gibi müntehā
Bünleri olmuş zümürüdden serā

38b

Ḥāki ‘anber-biz ü bādı müşk-bū
Ḥūr gibi sebzeleri tāze-rū

Ortasında merğzāruñ mişl-i kūh
Gördi bir ḫubbe yapılmış bā-şükūh

Ḫubbeyi çün gördi şordı pādişā
Didi ne cādur bu cāy-ı cān-fezā

Didiler ey şehriyār-ı ser-bülend
İrmesün ḫapuña devrāndan gezend

1195 Vardur bu cāda bir dāniş-pezīr
‘İlm-i ḫikmetde be-gāyet lā-naẓīr

Pīr durur çok geçürmiş rüzgār
Var ola ‘ömrinüñ sālī hezār

Pīr durur gerçi kim gerdūn gibi
‘İlmde māhirdür Eflātūn gibi

Ḫikmetiyle yeg durur Buḫrātdan
Dānişi efzūn durur Soḫrātdan

Diḫḫati kıtur Aristūyı ḫacil
Baḫşde Vālīs eyler münfa‘ il

1200 Kime itse himmet ol merd-i güzīn
Zīr-i ḫükminde olur rüy-ı zemīn

Görüş ābāñ ile ecdāduñ yüzün
Her biri cān ile diñlemiş sözün

Yüzini gören ḫümāyūn-fāl olur
Her ne kim dise olur fi’l-ḫāl olur

Ḥalkdan ‘uzlet kıluban iḫtiyār

- Bu aracıda idüp durur qarār
Adı Mihrān kendüsi şāhib-kemāl
Pīr-i nūrānī durur şīrīn-maḳāl
- 1205 Şāh çün Mihrān sözin gūş eyledi
Mihri göñlinde revān-cūş eyledi
Var idi başında çünkim devleti
Ḳıldı Mihrān şoḫbetine raġbeti
Yügürüp fi'l-hāl ḳullar gıtdiler
Şāhdan Mihrānı āġāh itdiler
Ḥizmet-i Mihrāna irüp pādişāh
Eyledi i' zāz oldı 'özü-ḫ^vāh
- 39a Didi ey pīr-i ḫıredmend-i güzīn
Rāz-ı gencīne bu gün sensin emīn
- 1210 Dilerem bir laḫza şoḫbet idesin
Pend viresin naşīḫat idesin
Bilürem rāz-ı zemīn ü āsumān
Ḥüb rāyuñdan degül durur nihān
Ebb ü ceddüm pendüñ ile ser-bülend
Oldılar vir baña daḫı nuş u pend
Himmet eyle ehl-i devlet olayın
İki 'ālemde sa'ādet bulayın
Çünki Mihrān şāh sözin ḳıldı gūş
Mevc urdı göñli baḫrı ḳıldı cūş
- 1215 Rişte-i ma' nīye nazm idüp güher
Söz yirine dökdi dilinden şeker
Didi kim ey şehriyār-ı ser-bülend
Ger dilerseñ kim olasın ercümend
Gitmesün bir dem dilüñden zīnhār
Şerm-i dānā ile ḫavf-ı Kırdigār
'Ahdüñi Ḥaḳḳ ile muḫkem eylegil
Şād olup göñlüñi bī-ġam eylegil
Ḥālīḳuñla çün dilüñ ola dürüst
Devletüñüñ olmaya bünyādı süst
- 1220 Servveş olmaḳ dilerseñ ser-bülend
'Ucbı kār idinme olma ḫod-pesend

Her işüñde Hâlika kıl i' timād
Halka göster hulk v'eyle 'adl ü dād

Ger dilersen idesin bāzār-ı nīk
İtmegil 'ālemde illā kār-ı nīk

Kimseden itme dirīg in' āmuñı
Nānuñı vir 'arşa irür nāmuñı

Reng gösterse saña devr-i dü-reng
Göñlüñi dutgıl ferāh eyleme teng

1225 Kimseye irgürmiş olmasun gezend
39b Cāh virüp itme anı ser-bülend

Eyüler göñline düşürme ğubār
Yaramazlık getirür encām-ı kār

Bed-güher söziyle saqın hıqddan
Gevher-i niki çıkarma 'ıqddan

Eyleme bed-gevherüñ kadrin bülend
Gürg-perver gürgden bulur gezend

Bed-güher kimseye eylemez vefā
Ger hāfāda ola aşl itmez hāfā

1230 Ehl-i dāniş şoḥbetin kıl ihtiyār
Olma bī-dānişle bir dem zīnhār

Ḳanķı bābuñ olsa bendi nā-bedīd
Ehl-i dāniş re'yidür aña kilīd

İster iseñ kendüzüñe fetḥ-i bāb
Ḥānedān-ı köhneyi kıılma ḥarāb

Ādemī göñlin ḥased pür-derd ider
Ġam getirür sürḥ-rüyın zerd ider

İki hem-dem göñline bī-ihtiyār
Şek degül durur ki düşürür ğubār

1235 Atanuñ kīnin oğuldan isteme
Nāy āvāzın dühülde isteme

Baḥrde bir yirdedür dürle neheng
Biridür ser-tāc biri tiĝ-i ceng

Ḳardeşi cürmi için bir kardeşi
Ḳınama ger erkek ola ger dişi

Kimse için urmaĝıl kimseye niş
Tā ki olasın ḳamu kārūñda biş

- Yār idünme kendüñe bed-gevheri
Kîmyādan fark kııl hākisteri
- 1240 Dāniş ehli ile olmağ āşinā
Kişverine dānişüñdür reh-nümā
- Kimse kim bî-şerm ola vü saht-rūy
Ol dürüşť anuñla ola nerm-ğūy
- Bir günüñ şādisine [sen] şād ol
Gül gibi gül servveş āzād ol
- 40a Nitekim şubḥ-ı seḥer ber-ğāste
‘Ālemi ‘adlūñle kııl ārāste
- Bir yola kim gitmemişdür hîç kes
Leşkerüm çok diyü eyleme heves
- 1245 Rāh kim dūr ola bî-endişe pāk
Ol yağından yeg k’ola endişnāk
- Anuñ için olunur bu māl cem‘
Dūst dutula ‘adū olma ḡam‘
- Cem‘-i māl ol ḡadde degüldür eyü
Kim düşe leşker içine güft ü gū
- Leşkerüñ gönlin dilerseñ ola düz
Luḡf u iḡsānla gönüllerini düz
- Kār-dide olana ısmarla kār
Hiç olmaz āb-ı rüşende ḡubār
- 1250 Leşkerüñe eyle olğıl kār-sāz
Senden artuğdan olalar bî-niyāz
- Ḥāzır it bir günde iki kez ḡa‘ām
Ulularuñı kığır eyle kelām
- İçme bāde çün ola bīḡāne büm
Bulmasunlar reh saña a‘dā-yı şüm
- Eylegil iḡsān nihān u āşikār
Tā ki ḡoşnūd ola senden Kirdigār
- Çünki muḡbil olduñ ol muḡbil-şinās
Kim iden iḡbāldür iḡbāli pās
- 1255 Hem-dem olma mudbire budur sözüüm
Kim üzüme göre ḡararır üzüüm

Māder-āverdūñ durur senūñ¹⁹³ vefā
Terk kıılma hūnuñı degül revā

Şāhib-iqbāl ile olma bā-sitiz
Yoħsa ħor olursın olmişken ‘aziz

Şābir ol gösterdüğine rūzgār
Gūş dut çün pend ide āmūzgār

Olma aħter gerdişine bed-gümān
Sa‘ d u ferruħ ola ola bir zamān

40b

1260 Kesme ümmidūñı kārūñ olsa saħt
Ol kavī-dil tā ki kuvvet bula baħt

Ĥoş degül ħālī sitemkār olanuñ
‘Ömri kem olur dil-āzār olanuñ

Yaradupdur ‘adl için seni Ĥudā
Şāh-ı ‘ādilden sitem olmaz revā

Çün tüvānā olduñ u nīkū-sirişt
İtme ħande anda olur ħande zişt

Nā-tüvānlık gösterür olursa kār
‘Aczūñı kimseye kıılma āşikār

1265 Ĥande-leb ol ħalk içinde ħürrem ol
Āşikārā gül nihānī bā-ğam ol

Behre vir her kişiyē çün āb-ı cū
Tā öñüñde olalar mişl-i sebū

Çok belādur ādemīye işbu āz
Kim diledi rāhat andan geldi vāz

Oldı çün bir kıırşa kāni‘ āfitāb
Bildī rūşenlığı oldı kām-yāb

Her ki ‘abdū’l-baħndur mişl-i sūtür
Kıpısdur çārpā mānend-i gūr

1270 Baħrden al kıatre kıatre mişl-i miğ
Çünkü virmek vaķt ola vir bī-diriğ

Şeh cihāndan kıadr ile ber-ter durur
Bu cihān bir kān u şeh gevher durur

Bu cihānı kim görürsin sürħ ü zerd
Ĥākdān-ı key ‘acebdür tolu derd

¹⁹³ senūñ: sinūñ

Ejdehā durur cihān ma' şūķ-nām
İstemeyen kāmın andan buldı kām

Ḥalka terk it çerb-güftār ol zeri
Eylegil ferbih bir iki lāgarı

1275 Kārda bīdār ol leyl ü nehār
Rāhın urur ḥuftelerüñ rūzgār

Leşkerüñ sālārı olsa reh-şinās
İtmeye düş-ḥ^varlıklardan hirās

41a

İş ki āsānlıg ile ola tamām
Saḥtliḡ ile aña itme kıyām

Rişte-i kārūña düşe çün girih
Cehd-i bīhūd'eylemekden şabr bih

Her kime kim ola Yezdān kār-sāz
'Ālemüñ ḥalkından olur bī-niyāz

1280 Eylemegil hiç ḡamgīne nigāh
Kılmayasın tā ki şādīñi tebāh

'Ömrüñi olmaḡ dilerseñ pāydār
Luṭf kıl itme 'aziz olanı ḥ^vār

İstemezseñ kim ola kişver ḥarāb
Her bir işde fikr kıl itme şitāb

Olmasun kārūnda dir iseñ ḥalel
Eyleme bed-gūy kavliyle 'amel

Virme ite ot u ḡoyuna kemük
Lāyıḡına her birin eyle dümük

1285 Ol eyülerle hemişe hem-nişin
Tā kim olasın belālardan emin

İlk cürmin mücrimüñ 'afv eylegil
Vir naşīhat müşfikāne söylegil

Şoñra bir daḡ'eylese¹⁹⁴ te'dīb kıl
Aña te'dīb eylemegi farz bil

Çünkü üçünciye ire ol günāh
Müdbir ü merdüddur eyle tebāh

'Avrete key saḡın itme fāş-ı rāz
Şa' veden ḡaçan geliser kār-ı bāz

¹⁹⁴ daḡ'eylese: daḡı eylese

- 1290 Çün hıyānetde bulasın hāyini
Kes başını eyle dūzah yirini

Ger dilerseñ olasın ‘ālemde kes
Olma bed-hūy ile hem-dem bir nefes

Gelmek ger ister iseñ kir yüze
Virme yüzine gülüp yüz yüzüze

Hem-nişin oldur ki ola nāfe-būy
Maḥrem olmaz kimse ile yāve-gūy

41b Dilemezseñ kim perişān olasın
İtme bir iş kim perişān olasın
- 1295 Ceng rūzı olıcaḡ Mirrīḡ ol
Bekle yirüñi demürden miḡ ol

Anı kim incitmiş olasın şaḡın
Cengde getürme kendüñe yaḡın

Ḳanda olsañ hoş-nefes ol gül gibi
Zıkr eyle her seḡer bülbül gibi

Kim niyāz eylese eyle bī-niyāz
Tā ki ‘ālemde olasın ser-firāz

Ebrveş olḡıl cihānda māye-baḡş
Gün gibi ol nūr-pāş u sāye-baḡş
- 1300 Kimde kim yokdur ḡamiyyetden eḡer
Hiçe şay eylemegil aña nazār

Ḳamu işi gerçi kim taḡdīr ider
Ḳoş durur her kim eyü tedbīr ider

Her kimüñ yokdur siriştinde güher
Ḳılma ulu dutma anı mu‘teber

Şehliḡuñçün Ḳāliḡuña şükr kıl
Elüñ altındaḡınuñ ḡālini bil

Şehliḡuñı ister iseñ pāydār
Düşmenüñüñ cāyın eyle pāydār
- 1305 Köhne yārüñ ile aḡyār olmaḡıl
Dil ele getür dil-āzār olmaḡıl

Ḳılmaḡıl zāyi‘ hünerver olanı
Şalmaḡıl ayaḡa server olanı

Kesb idüp ‘ilm ḡıl ḡāşıl hüner
Ādemī-i bī-hünerden yeg ḡacer

Pāk-dāmān ol saķıngıl zīnhār
Hışm ider ter-dāmene Perverdigār

Göriccek bir kimseyi cürme ğarīķ
‘Afv eyle cürmini budur țarīķ

1310 Cehd kılup düst idin düşmeni
Cennet-i Firdevs eyle gülheni
42a

Maħremüñ olmaya saķın bī-edeb
Bī-edeb olan durur merdūd-ı Rab

‘Adl ü cūda ‘afv içün řeh kıldı kār
Oldı endek düşmen ü bisyār yār

Sevgilü cānuñ içün her ne ki sen
şanur isen biregüye daħı şan

Tā idince sözini Mihrān tamām
Gūř dutdı hüsrev-i Cemřid-cām

1315 Āħirinde iki destin kıldı vā
Hüsrev-i İrāna eyledi du‘ ā

Çün du‘ ā itdi didi ey řehriyār
‘Ālem olduğınca olğıl kāmķār

Çanķı iķlīm’eyleseñ ‘azm-i sefer
Hem-reh olsun nuşret ü fetħ ü zafer

Her ne kim fikr eyler iseñ şayıb ol
Düşmenüñüñ üzerine ğālib ol

Leřkerüñe irmesün hergiz şikest
Ser-bülend ol ķandayısañ olma pest

1320 Ķanda olsañ ‘avn-i Yezdān nāřıruñ
Her ne maķřüduñsa olsun ħāzıruñ

řāh biñ ‘izzetle piri ħayr-bād
Eyledi çıķdı atına bindi řād

Geldi şehre ħoř oturdı řādkām
Söze geldi çeng devr eyledi cām

Çünkü fi‘ lin zāhir eyledi řarāb
Rāħat olmağ’ārz’eyledi¹⁹⁵ cevāb

řıfat-ı Pādiřāhī-i Behrām-ı Gür ve Ķaħtı řoden-i ‘Ahd-i Ū

¹⁹⁵ ārz’eyledi: ārzü eyledi

- Çünkü şeh Behrāmdan t̄ac u ser̄ir
S̄azver oldı dahı ōevket-pez̄ir
- 1325 Baēladı ōeh heft-çeōme bir kemer
P̄ayes'oldı heōt-p̄aye taēt-ı zer
- 42b Ç̄ar-b̄aliō ōodılar H̄urōidv̄ar
Penc-nevbet urdılar Cemōidv̄ar
- Resm-i inōāf oldı 'ālemde 'ayān
'Adli ile nev-cevān oldı cihān
- Œufl-ı hemme ōapusı oldı kilid
Makdeminden ōādlık oldı bedid
- K̄ar-ı 'ālem oldı b̄a-berg ü nev̄a
C̄ān-fez̄a oldı Mesih̄ās̄a ōab̄a
- 1330 Sebz olup virdi dirāht-ı h̄uōk b̄ar
Sikkeler dutdı direm ōzre ōar̄ar
- Anuñ ile buldı z̄inet ōaltanat
Oldı 'adlinden 'im̄aret memleket
- Her ōarafda kim var idi ōāh-z̄ād
Devletinde ōamusı buldı murād
- Her ne deñlü kiōverinde k̄ard̄ar
Var ise geldi direm ōıldı niōār
- N̄amesini her kiōi iderdi nes̄u
C̄ānını tevōi' ine idüp gir̄u
- 1335 Görür idi kiōverüñ her k̄arını
Bilür idi her kiōi miōd̄arını
- Virdi her b̄i-revnaōuñ k̄arına s̄az
B̄ümdan perv̄az idenler geldi b̄az
- F̄ariē idi birbirinden ḡürg ü miō
Kebk olmiō idi ōāhin ile h̄'ıō
- Kesdi fitne baōını çekdi c̄ür̄az
Œıldı k̄uteh her ki dest itdi dir̄az
- P̄ayesine d̄uōmenüñ virdi ōikest
Ȳari olan buldı her maōōūda dest
- 1340 Kims'anuñ gibi cihānd̄ar olmadı
Merdüm idi merdüm-āz̄ar olmadı
- Gördi çünkim bu cihānı p̄ür-cef̄a
Eylemez bir kimseye mihr ü vef̄a

- Bildi dünyā hāne-i hākī durur
Hāşıl andan gerd-i ğamnākī durur
- Gice gündüz hüsrev-i Cemşid-feş
‘Ayş u ‘aşk ile serin kılmışdı hāş
- 43a Bī-beķā mülk’eylemezdi i‘ timād
Mülki ‘ayş u ‘aşk ile olmuşdı şād
- 1345 Gāh olurdı salţanatda kār-sāz
Gāh ‘aşk u ‘ayşdan açardı rāz
- Olmadı bī-‘aşk u ‘işret bir nefes
Rūz u şeb *bula yeg?* idi heves
- ‘Aşkdan kimüñ nişānı olmaya
Mürdedür kim tende cānı olmaya
- Sikke-i ‘aşk ile ol arı güher
Hāliş itdi ķalbini mānend-i zer
- Dilegünce döndi devr-i āsumān
Zir-i fermānına rām oldu cihān
- 1350 Eyle iderdi cihānda ‘adl ü dād
K’eylemişdi ‘adl ü dādı hāķı şād
- Dergehine her ne deñlü gelse genc
Virür idi çekmeyüp endüh u renc
- Mülki sebz ü hürrem ü ma‘mür idi
Merg ü renc ü ķaķı içinden dūr idi
- Çün ziyāde oldu hāķ içre sürür
Eylediler ni‘ met ü māla ğurür
- Şükr-i Yezdān itdiler dilden rehā
Şefķat ü mihr itdiler dilden rehā
- 1355 Her kaçan bende unutsa hıżmetin
Hāliķuñ kılmasa şükr-i ni‘ metin
- Teng olur anlara dünyā-yı ferāķ
Dāne bitmez huşk olur sebz-i şāķ
- Halk çün unuttı hālik hığmetin
Çekdiler lā-büd cefā vü raķmetin
- Dāne bitürmedi ol yıl hiç şāķ
Dāneye teng oldu dünyā-yı ferāķ
- Tenglik dünyāya buldı eyle rāh

- K'ādemī hayvān gibi yirdi giyāh
- 1360 Tenglikden tenglik buldı cihān
Görđi ' izzet çün sebük-seng oldı nān
- 43b Didiler Behrāma kim ey nīk-nām
Tenglik yol buldı mülküñe tamām
- Ḥalk mişl-i gürg-i merdüm-ḡvārdur
Rūz u şeb yidükleri murdārdur
- Şāh görđi dāne kadrin çün bülend
Ḥüküm idüp enbārlardan açdı bend
- Qıldı kamu şehrine nāme revān
Kim zaḡire kanda var ise nihān
- 1365 Cem' olup kamu emīnler bir yire
Baḡş kılalar kamu miskīnlere
- Vireler bay olana alup bahā
Bī-bahā ala olanlar bī-nevā
- Her ne kim enbārdan kala ziyād
Şaçalar şahrāya kuşlar ola şād
- Kimse tā ' ahdinde bī-ḡurd olmaya
Kims'anuñ gibi cevān-merd olmaya
- Üştür ile kişver-i biḡāneden
Daşdırdı mülkine her dāneden
- 1370 İster idi çāreler dökerdi genc
Tā ḡalāyık çekmeye endūh u renc
- Kişverinūñ ḡalkına şeh çār sāl
Virdi ni' met kōmadı aç dōkdi māl
- Dürişürdi ḡalk için şāhib-külāh
Kūşişinden lā-büd oldı ulu şāh
- Tenglikden kamu ḡalk oldı emīn
Açlıḡından bir kişi öldi hemīn
- Ol nevāsuzdan çün āḡāh oldı şāh
Teng-dil old'eyledi feryād u āh
- 1375 Ḥālīkına yüz dutup itdi niyāz
Didi ey Perverdīḡār-ı kār-sāz
- Luḡf u kaḡruña irādet olsa zām
Bīş idersin kemi vū bīşi kem

- 44a
- Yok durur ihsānuña hadd ü şumār
Şükrüñ itmekde dilüm durur hezār
- Nesne gelmez senden ey Hāyy [u] Hābīr
K'eyleyem āhūları şahrāda sīr
- Rızq virmek saña yaraşur hemīn
Sensin ol Hāllāq u Rabbü'l-ālemīn
- 1380 Açlığından öld'ise bir bī-günāh
Ol günāhı şorma benden yā İlāh
- Dirliğinden bilmemiş idüm haber
Yoşsa derdine olurdum çāreger
- Çün tazarru' itdi şāh-ı kām-yāb
Gūşına hātifden irişdi hitāb
- Kim saña eyledi Yezdān rahmeti
Kişverüñden hep giderdi fetreti
- Cehd itdün harc kıldun halka māl
Rızqını virdün kamunun çār sāl
- 1385 Kişverüñden çār sāl eyledi dūr
Kaht u mergi ol Hudāvend-i Gafūr
- Eyle olındı rivāyet çār sāl
Bulmadı bir kimse ölmekden melāl
- Ferruḡ ol sultāna kim virüp zerin
Dört yıl saklad'ölümünden kişverin
- Bulur idi her toğan 'ömr-i dirāz
Daḡl bisyār olmuş idi harc az
- Üreyüp eyle çoğaldı ādemī
Az kaldı tolduralar 'ālemi
- 1390 İsfahāndan didiler¹⁹⁶ tā hadd-i Rey
Hāne-be-hāne¹⁹⁷ uruldu mişl-i ney
- Bāmdan bāma yürise bir cevān
Reyden İsfahāna varurdu revān
- Rūşen olmadı ise bu söz saña
'Uhde rāvīye durur degül baña
- Ādemī bisyār idi bisyārdan
Ni' met efzūn idi ni' met-h'ārdan

¹⁹⁶ didiler: dirler

¹⁹⁷ hāne-be-hāne: hāneye hāne

- 44b
1395 Halk emîn oldu irişdi rāhata
Başladılar her tarafda ‘ işrete
- Rağş urdı âteş üstinde kebâb
Söyler idi barbağ ü çeng ü rebâb
- Havz-ı meydi kanda kim kılsañ nazâr
Meclis idi nireye itseñ güzêr
- Āhenîndür ‘ aynı şatuban zere
Her kişi tîğın değışdi şâğara
- Bezm ile halk olmış idi eyle şād
K’eylemezdi kimse tîğ u tîri yād
- Her tüvānger olmuş idi bî-niyāz
Eyler idi gice gündüz ‘ ayş u nāz
- 1400 Her ki dervîş idi şāh idüp nazâr
Kendü yanından virürdi sîm ü zer
- Her kişi olup meşakkatden hâlâş
İder idi gice gündüz ‘ ayş-ı hâş
- Halkına emr eylemişdi kendüzi
Kim iki kısım eyleyeler gündüzi
- İdeler birinde kesb ü kişt ü kâr
İdeler birinde ‘ işret ihtiyâr
- ‘ Adl bāzārına virdi şeh revāc
Yidi yıl almadı ‘ âlemden harāc
- 1405 Altı biñ üstād-ı destān-sāzlar
Muṭrib ü rağğāş u lu‘ bet-bāzlar
- Cem‘ kı lup itdi her şehre revān
Tā ola halk anlaruñla şādmān
- Tāli‘ -i dehr ol zamānda Şevr idi
Hākimi Nāhîd-i şāhib-devr idi
- Ol zamānda ğam kaçan ola revā
Kim içinde Zühre ola kedhudā
- Hikāyet-i Behrām Bā-Kenîzekî Çengî**
- Germ olup günlerde bir gün şehriyar
Diledi kim eyleye ‘ azm-i şikār
- 1410 Hāzır oldu gūr hem esb-i tîz
K’idemezdi bād öñince gürîz

45a

Şayd-ı gür itmekçün oldı şehriyār
Bebr gibi ol şîr-i şîneye süvār

Sūy-ı şahrāya çün eyledi güzer
Gördi yürir kelle kelle gūrlar

Turdı matraḥda şehenseh mişl-i şîr
Tîg yanında elinde ḳavs u tîr

Cür'et idüp ejdehā-yı fil-zūr
Tîr ile düşürdi yire ḥayli gūr

1415 Tîr-i peykānı iderdi ṭurfe kār
Düşürürdi şayd yaḳar idi nār

Rān-ı gūr ile şarāb-ı la' l-i nāb
Ḥāzır olsa od gerek k'ola kebāb
|
Şîr gibi düşürürdi şāh gūr
Heybeti çeşm-i bedi iderdi kūr

Nūkhet-i bezm ile zaḥm-ı ḥanceri
Her kimi öldürse ḳıladı diri

Bir kenīzi var idi mānend-i māh
Hem-reh idi ḳanda kim giderse şāh

1420 Fitne idi adı pūr-efsūn idi
Fitnesine şāh anuñ meftūn idi

Tāze idi nitekim bāg-ı bihişt
Ḥūr gibi nūrdan bulmuş sirişt

Engübîn ü revġan-ālūde gibi
Çerb ü şîrîn şaḥn-ı pālūde gibi

Serv gibi ḳaddi idi ser-bülend
Ḥalḳa ḫalḳa zülfi 'anberden kemend

Āsumānda yüzine ḳılsa nigāh
Mîhr derdinden hilāl olurdu māh

1425 Ḥūb u mevzūn idi ḫoş naġme-serā
Raḳş urmaḳdaydı çāpük-dest ü pā

Çün nevā-yı sāzla iderdi sürūd
Āsumāndan Zühre eylerdi dūrūd

Eyle ḫoş-elhān idi ḳılsa nevā
Yire inerdi ḳamu murġ-ı hevā

45b

Bezm-ārā olsa yā ḳılsa şikār

Ekşer olaydı Һarīf-i şehriyār

Sāzı anuñ çeng ü şāhuñ sāzı tīr¹⁹⁸
Çeng-zen biri biri naḥçır-gır

1430 Şāh şahrāda görüp bir niçe gūr
Sürdi üstine semendin kıldı zūr

Bād gibi gūr öñince devān
Şeh peyinde nitekim şīr-i jiyān

Tiğ yanında elinde Һavs u tīr
Gūr ardından irişdi nerre şīr

Eyle urd'anı kefelgāhında şāh
Tīrin'itdi āferīn Һurşid ü Māh

Ol gürūh-ı gürdan şāhib-ķırān
Kimini dutdı geminden aldı cān

1435 Nāz kılup ol keniz-i nāzenīn
İtmedi Behrām şāha āferīn

Şāh tırdı şöyle bir laḥza şabūr
Dürdan görindi tā bir nerre gūr

Didi kim ey dil-rübā vü sīm-ber
Eylemezsın hiç şayduma nazar

Gūr şaydıdayam ol şīr-i 'arīn
Görse Rüstem ider idi āferīn

Di ne kılayın gelen nahcīr ile
Tiğ ile mi yıķayın yā tīr ile

1440 Didi bir oķ ile saķın dūşını
Eylegil perçin sümle gūşını

Çün işitdi māh-rūdan anı şāh
Oldı her neyse murādı çāre-ḥ^vāh

Şāh-ı kişver ḥüsrev-i şāhib-ķırān
Aldı destine kemān mühre revān

İtđi bir Һarb eyle urđı gūşına
Kim irişdi Һarb derdi dūşına

Sūy-ı gūşına sūmin şayd-ı zebūn
Sürdi tā kim mühreyi ide burūn

46a

1445 Һavs-i şehden çünki şehper açdı tīr

¹⁹⁸ tīr: ter

Eyledi ol dem süm ü gūşını bir

Didi kim ey fitne-i Rūm u ‘Acem
Dest-bürdim gör benüm bil niceyem

Didi kim bu hūsreve idmāndur
Her ne kim idmānl’ola āsān durur

Dutma kārı şa‘b diyü bīm ile
Kim bulunur şa‘blar ta‘līm ile

Tir ile cān alduğūñ sen gūrdan
Cümle idmāndur degüldür zūrdan

1450 Çün işitdi şāh andan bu sözi
Hışmdan qan ile pür oldı gözi

Göñlin aña bī-müdārā eyledi
Kīnesini āşikārā eyledi

Pādişāhlar kim olalar kīne-keş
Qan iderler olalar qaçan ki haş

Didi görsem bed durur bu bed-güher
Öldürsem dağı andandur beter

Merd ile çün zen degüldür hem-neberd
Zen-küş olmaya cihānda hīç merd

1455 Var idi serhengi bir merd-i sütürg
Şirveş tünd ü bahādur mişl-i gürg

Oқыup qatına ol serhengi şāh
Didi kim var bu kenīzi qıl tebāh

Her kişi kim ola şāhib-‘aql u rā
Fitneyi öldürmegi görür revā

Aldı serheng ol büt-i şirīn-lebi
K’iledüp rüzına gösterde şebi

Hānesine iledüp oldı hamūş
Ol keniz aqlardı iderdi hurūş

1460 Diledi eyle ki buyurmuşdı şāh
Eyleye serheng ol māhı tebāh

Didi zārī eyleyüp ol serv-i nāz
Zen-küş olma zen-küş olmaz ser-firāz

46b

Dökme qanum beñzemezem düşmene
Bī-güneh alma qanımı gerdene

Benden āgāh ol benem ey nāmdār
Mūnis-i hāş u nedīm-i şehriyār

Benden ayruĝ ile bir dem pādişā
Hem-nişin olmaqlığı görmez revā

1465 Hāzretinde beklemedüm bir edeb
Lā-cerem kıldı baña böyle ğazab

Bādeden çün olmuş idi saht-germ
Raħm idüp göñli baña olmadı nerm

Bir niçe gün kıl helākümde direng
Tā saña olmaya şāhuñ göñli teng

Saña yarın şāh çün ide nigāh
Diĝil öldürdüm anı ey pādişāh

Ger sözüñden gelmeye şāha melāl
Rāzıyam öldür saña şanum řelāl

1470 Sözüñ işidüp şeh-i Dārā-tebār
Ğuşşalanup ger olursa dil-figār

Sen emīn olup olasın şādmān
Ben řazādan şurtaram baş ile cān

Ger baña hāşıl olursa bu ğaraż
Eyligüñüñ birine biñdür ‘ ivaz

Daħı ne didiyse didi şoñına
Yidi pāre la‘l şodı öñine

Ger bahā için yidi kişver zerin
Virselcerdi virmeyelerdi birin

1475 La‘l gördi göñlini şād eyledi
Ol düri serheng āzād eyledi

Didi bu sırr-ı nihānı zīnhār
Key saşın kim itmeyesün āşikār

Şāh nāmın eyleme kimseye yād
Tā ki çamu sa‘yumuz olmaya bād

Rāzuñı fāş eyleme biĝāneye
Bir perestārum diĝil bu hāneye

47a

Ben yürüyüp çāreler idem şaleb
Ola kim bu sūkumuz ola řarab

1480 İşbu ‘ahd üstine olup üstüvār
Eyledi serheng ile ol meh řarār

Hefteden soñra şeh-i Behmen-nijād
Görüp ol serhengi mähın kıldı yād

Didi hük-m-i hüsrev ile ben rehī
Şaldum ejderhā dümine ol mehi

İşidicek yaş yirine şehriyār
Oldı iki gevherinden la' l-bār

Çün şehüñ bu hālin ol merd-i güzīn
Gördi oldı hātırı birez emīn

1485 Var idi bir küyü key ma' mūr idi
Hıñ ü bigāne gözinden dūr idi

Bir serā yapmışdı anda mu' teber
Evc-i Keyvāna irürmiş idi ser

Şeşt-pāyeydi revāk-ı manzarı
Bāl ü per açsa çıkamazdı perī

Ol felekde ol mehe merd-i temīz
Cā düzüp cān gibi dutardı ' azīz

İttifāk ile düşüpdürdi meger
Geldügi gün ol nigār-ı sīm-ber

1490 Var idi bir māde-gāvı bārdār
Eyledi ol gün içinde vaz' -ı bār

Her gün ol gūsāleyi ol mäh-rū
Götürüben çıkarurdu yuğaru

Mihr olur gūsāle-keş faşl-ı bahār
Mäh kim gördi k'ola gūsāle-bār

Günde bir kez ' icli āhū-yı Hıuten
Çıkarurdu bāma dutup hāneden

Anı günden güne idmān eyledi
Kārger idi kārın āsān eyledi

1495 Geçdügince rüz u hefte mäh u sāl
Dutuban kuvvet çekerdı yāl u bāl

47b

İrişüp şeş-sāle gāv oldı büzürg
Zürna tākāt getürmez idi gürg

Güşť olduğınca gāv üzre ziyād
Artırurdu zürn ol hūrī-nijād

Görmez idi renc hiç ol mäh-rū

Nice görsün dutmuş id'anuñla hū

**Mihmānī Kerden-i Serheng Behrām-rā ve Dānisten-i Behrām Kenīzeki
Çengī-rā**

Bir gün ol şimşād-ķadd ü gül-^ç izār
Kim evān-ı ^ç ayş idi faşl-ı bahār

1500 Düzinüp tāvūsveş her reng ile
Hālvēt oturmış idi serheng ile

Müşkilini kārnuñ itmege hāl
Gūş-ı gevher-bārına uzatdı el

Luţf ile çıkardı bir kaç gevheri
Kim degerdi māl-ı ^ç ālem her biri

Didi al bu naķdı ol gevher-fürüş
Çün bahāsını alasin ol hamūş

Eylemegil kimse ile ķil ü ķāl
Gūsfend u murġ u berre şatun al

1505 Hem buhūr u būy için ^ç üd u gülāb
Nuķl-i şāyeste bile şem^ç ü şarāb

Hāzır eyleyüp düzet bir bezmgāh
Ravzasından hūr aña ķılsun nigāh

Ferr ile bir gün şeh-i Dārā-tebāh
Çünkü ide bu yaña ^ç azm-i şikār

Feth gibi ol rikābında saķın
Dūr düşme yūri nuşretveş yaķın

Şayddan ^ç avdet idicek şehriyār
Çünkü bu aradan eyleye gūzār

1510 Süri yüzüñi öninde ^ç izzet it
Dut licāmın öp rikābın hīdmet it

Vardur Behrāmda çok hūy-ı hoş
Şāhdur āzāde-ţab^ç u bār-keş

48a

Çünkü göre sende bu resme niyāz
Ser-firāz olmaġa sen ol ser-firāz

İne kaşruña saña mihmān ola
Rif^ç at ile menzilūñ Keyvān ola

Çünkü kaşra gele ol efser-pezīr
Gāh bāde içürelüm gāh şīr

- 1515 Didügümüz olur ise sâzmend
İki yüzden kârumuz olur bülend
- Gevhere serheng kıldı çün nazâr
Didi gevher ırsun ey arı güher
- Gevherine kılmaduğıcün nigâh
Virdi aña çok gevherler İlâh
- Kendü gencinden ki var idi nihân
Gördi bir bir neyse sâz-ı mihmân
- Ƙıldı hâzır yekser ol merd-i sere
Güsferd ü murğ u mâhî vü bere
- 1520 Dağı reyhânî ki meclis yâridur
Nuql-i şâyeste ki râhuñ yâridur
- Hâzır olındı kamu esbâb-ı kâr
Muntazır çıkmâğa şayda şehriyâr
- Nâ-gehân günlerde bir gün şehriyâr
Eyledi ol yañaya ‘azm-i şikâr
- Andan öñdin kim varup ideydi şayd
Şayd anı şayd kıilup itdi şayd
- İrdi ol serheng kuyına rehi
Kim nihân itmişdi kaçırında mehi
- 1525 Gördi bir hoş hûb u hürrem sebzâr
Çeşme-i Kevşerden âbı hoş-güvâr
- Sâye sâye üzre şalmış şâhlar
Bünleri olmuş zümürüd kâhlar
- Göriccek ol hûb câyı pâdişâ
Şordı didi kim kimüñ durur bu câ
- Hâzır idi indi serheng-i güzîn
Öpdi Behrâm atı öñinde zemîn
- 48b Didi kim ey dâver-i çâker-nevâz
Hep senüñdür nem var ise çoğ u az
- 1530 Bendenüñ derdi¹⁹⁹ şehüñ ihsânıdur
Şimdi tapuñla cinân bustânıdur
- Şâh eger bu câyı iderse pesend
Bende-i pestini eyleye bülend

¹⁹⁹ derdi: der-dih

Bî-tekellüf ‘âdetince şehriyâr
Rûşen itsün külbemi Hürşîdvâr

Külbe-i tengüme sürerseñ semend
Eyledüñ serheng-i pesti ser-bülend

Devletinde pâdişahuñ bir serâ
Yapmışam kim ferşidür ‘arş-ı semâ

1535 Çevresi gülzâr u bâğ u büstân
Ravzadur şâgirdi mollâsı cinân

Ger şehensâha olur ise maķar
Âsitânında sitâre yir öper

Ṭola içi gerd-i hâkûñden ‘abîr
İd’inegüm²⁰⁰ şehd gāvum vire şîr

Bildi şeh Behrâm kim serheng-i hûş
Sözini ihlâş ile ider hâlâş

Didi çünkim şayddan ‘avdet idem
Bir nefes ârâm idüp şöhet idem

1540 Şehriyâr öninde serheng öpdî hâk
Jengden âyînesini kıldı pâk

Bildi şeh Behrâm olur mîhmân
Kaşrını zeyn itdi nitekim cinân

Ferş-i zer döşedi açdı manzarın
Kılmağa bâğuñ temâşâ ‘ebherin

Her ne kim esbâb-ı bezm idi kamu
Hâzır itmiş idi ol merd-i nikû

Şayddan çün ‘avdet itdi pâdişâh
Bâz-ı çetri açdı per tâ evc-i mâh

1545 Dağı eylemişdi ol merd-i güzîn
Çok kumâş-ı Rûm hem zer-beft-ı Çîn

49a

Dürlü fâhîr nesnelere hâdden ziyâd
Kim görenüñ gönîlini iderdi şâd

Zîr-i pâ-y-ı esbine kıldı nişâr
Didi olsun nâşirüñ Perverdigâr

Resm-i şâhî geldi yirine dürüst
Bâd-ı pāsından şehensah indi cüst

²⁰⁰ id’inegüm: ide inegüm

Dāver-i halk-ı ‘ Arab kavm-i ‘ Acem
Şeşt-pāye nerdebān ’ urdı qadem

1550 Çün yuqaru çıkdı ol şāhib-kırān
Gördi bir tāk āsitānı āsumān

Aña nisbetde Havernaq gülşeni
Köhne hammāmuñ yakılmış gülğeni

Ferş için tākine çerğ-i ezraqı
Döşemiş mihr eyleyüp istebraqı

Şāh bir hoş cāda eyledi qarār
Olmış idi kār-ı şöhet üstüvār

Geldi evvel araya dürlü ta‘ ām
Yendi ol deñlü ki kāmın aldı kām

1555 Çün yimekten iştihā oldı berī
Sāqī-i gül-ruğ yürütdi sāğarı

İçdi hüsrev bir niçe tolu qadeğ
Germ oldı kellesi gönli ferağ

Qıldı çün ruhsārını yāqūt mey
Cebhesinüñ güllerinden geldi hey

Didi kim ey şāhib-i zerrīne-kāğ
Cāygāhuñ hūbdur bergüñ ferāğ

Likin işbu Huldveş kāğ-ı bülend
K’āsumān irişmez atarsa kemend

1560 Çünki ‘ ömrüñden geçe heftād sāl
Qaşra nice çıkasın nic’ola hāl

İşidüp bu sözi serheng-i güzīn
Didi kim ey dāver-i rüy-ı zemīn

Çerğ döndükce zemīnde dāver ol
Qamu gerden-keşler üzre server ol

49b

Ben erem benden bu iş degül ‘ aceb
Bunda bir kız var gül-ruğ gonce-leb

Tābiş-i ruhsār[1] mihr ü meh gibi
Nerm ü nāzük hazz-ı şāhenşeh gibi

1565 Dutuban bir nerre gāvı ol zükā
Çıkarur yuqaru itdürür çerā

Şeşt-pāye nerdebāndan şöyle cüst
Çıkarur yuqaru olmaz hiç süst

Gāv degül didügümdür mest pīl
Şad şütür pīhini çekmez bir mīl

Hāk bilür yokdur diyār içinde kes
Kim yirinden kaldura ura nefes

Şeşt-pāye kaşra gāvı ol nigār
Çıkarur dutup aña taḥsīn hezār

1570 ‘Aşrumuzda kimse şehri vü garīb
Görmemiş durur ola bundan ‘acīb

İşidüp bunuñ gibi turfa haber
Şırdı barmağın şeh-i Dārā-zafer

Didi bunuñ gibi kār ey zū-fünūn
Olmaz olursa meger ola füsūn

Hātırında didügün olmaz dürüst
Tā ki görmeyem gözüm ile nüḥüst

Pādişeh serhengden itdi dilek
Rāst kıla da‘ viyi komaya şek

1575 İşidüp serheng bu sözi dilir
Turdı ol kaşr-ı zeberden oldı zīr

Gāv-keş āhūya hükmi-şir-i ner
Her ne ise geldi irürdi haber

Sīm-ber bilürdi bitmiş işini
Düzmiş idi kamu arāyışini

Eyleyüp her dürlü Çinī zīveri
Geymiş idi perniyān-ı Şüşterī

Virdi ol şimşād-kaḍ ‘anber-güle
Nergis-i mesti ḥumārını güle

50a

1580 Müşk çekdi mihr ü meh takvimine
Ġamzesin kodı füsūn ta‘limine

Nāzınuñ çekdi üzerine ‘atīb
Çeşmini eyledi pür-küḥl-i firīb

Lālesi[n] rengin kıldı ergāvān
Virdi şimşādına kaḍ-i ḥayzurān

Dürc-i yāḳūt-ı terin dürr-i yetīm
Sīb-i ‘aşıq gibi kılmışdı dü-nīm

Ġabgabı tavkın irürmiş gūşına

Şalmış müşkîn kemendi dūşına

1585 Zülf ü hâli idi mişl-i Hind ü Zeng
Bir tarafda ikisi iderdi ceng

Hâl-i Hindü ile ol yâkût-leb
Şanki durur mihr-i Zeng ile ruṭab

‘ Ārızında dāne-i dürr-i hoş-āb
Gird-i mehde oldu şan encüm niḳāb

Güşını çün gevher-āvîz eyledi
‘ Āşıkuñ bāzārını tîz eyledi

Çekdi burḳa‘ mähına kāfûrdan
Hüsñ ile olmışdı zîbā hûrdan

1590 Ol meh-i dü-hefte vü ‘ āşık-nevāz
Zîver-i rûyına virdi çünki sâz

Geldi gāvuñ ḳatına çün mäh-ı bedr
Mäh bulur burc-ı gāva irse ḳadr

Aldı boynına götürdi yirden
Şîr gibi gāvı āhū-yı Hûten

Pāye pāye yügürüp ol dil-sitān
Gāvı taḫt önüne çıkardı revān

Gerden-i āhūda gāv-ı Cem-zafer
Gördiçün ṭurdı nitekim şîr-i ner

1595 Taña ḳalup didi kim bu rîvdür
Ger perî olmasa dirdüm dîvdür

Pîl-ten gāvı nitekim nerre şîr
Āhu-yı Çîn gerdeninden ḳodı zîr

50b

Eyleyüp şāha kirişmeyle naḳar
Şöyle añlatdı niḳār-ı sîm-ber

Anı kim önünde tenhālîḡ ile
Piş-keş ḳıldum tüvānālîḡ ile

Kim ola ‘ ālemde idüp zür u rā
Bu zeberden indüre zîr-i serā

1600 Aña didi şāh olma ḳod-pesend
Kendüñi ey mäh şanma zürmend

Belki ta‘ lim eyleyüpdürsin nühüst
Anuñ içün götürürsin böyle cüst

Gici iken rûzgâr ile az az
Eyledüñ idmân olduñ çäre-sâz

Secde-i şükr eyleyüp ol dil-rübâ
Baş götürdi şâha eyledi du‘â

Didi bu söz zürdan olmaya dūr
Gāv bā-tā‘ līm ü bī-ta‘ līm gūr

1605 Ben ki gāvı bāma çıkarıdum revān
Nām ta‘ līm itd’añā şāh-ı cihān

Ne sebebdendür ki şeh tîr ile gūr
Çün ura ta‘ līm añā ne ide zūr

Ne didügin bildi türk-i mäh-rū
Yüridi Hindüyî gibi ilerü

‘ Ārızından luţf ile açdı niķāb
Göricek saçdı güle dürr-i hoş-āb

Ayrulığı cānına kılmışdı kār
‘ Özr idüp çekdi kenāra şehriyār

1610 Döker idi ol şanem añul añul
Lālesine nergisinden āb-ı gül

Nîk ü bedden hāneyi kıldı tehî
Tā gire mihr ile bir dem ol mehi

Didi zindān oldu ise saña kaçır
Dileyem çok ‘ özr eyā zībā-yı ‘ aşr

Germ olup hışmuñla ger yakdumsa nār
Çararuban yandum oldum bî-çarār

51a

Ābgîne cām içinde şarāb
Āteş-i ter idi bu ol huşk-āb

1615 Hānesi ser-sebz idi mānend-i serv
Rāhı gül-gün idi çün hūn-ı tezerv

Kūr gözlüler içerlerdi şarāb
Gūr rāyını iderlerdi kebāb

Ol ulular ile şāh-ı Cem-tebār
Güş idüp ney nūş kılardı ‘ uķār

Sāgar-ı yāķūt içinden la‘ l-i mül
Hānde iderdi nitekim sürh gül

Mağz-ı ser elhān-ı hoşdan germ idi
Mümveş dil germlikden nerm idi

1620 Şoḥbetüñ zîrekleri idi zarîf
Her biri bir nükte söyledi laṭîf

Her girân-māye belürdüp māyesin
Bildürürdi ḥalka ḳadr ü pāyesin

Çün size ulaşdı söz oldı dirāz
Didiler ey şehriyār-ı ser-firāz

Bu derec kim āsumān-ı şehdedür
Bilürüz ne mihr ü ne ḥod mehedür

Bu daḳıka-dānlıǵı ey pādişāh
Kimseye virmiş degül durur İlāh

1625 Mişlüñi görmiş degül durur felek
Cāriyeñ ḥür u ḡulāmuñdur melek

Oturup sen taḥta urınalı tāc
Ḳalmamışdur birümüzde ihtiyāc

Bulmuşuz ol deñlü ‘ izz ü cāh u māl
Kim anı hiç eylemez idük ḥayāl

Ten-dürüstüz hiç yoḡdur bākümüz
Oldı iksirüñ ile zer ḥākümüz

Düşmenümüz teng ü destümüz ferāḥ
Olmışuzdur şāhib-i zerrīne-kāḥ

1630 Biz ki sen ‘ āli-cenāba bendeyüz
Ḥāk-i dergāhuña ser-efgendeyüz
51b Sencileyin şehriyār-ı baḥtiyār
Göremez devrān geçürür rüzgār

Olsa çāre kāş ey şāh-ı cihān
Kim olaydı çeşm-i bed bizden nihān

Gerdiş-i aḥterle devrān-ı sipihr
Göstereydi işbu ḥoşluǵ ile mihr

Hoş gönüllere ‘ anā bulmasa rāh
Olmasa ḥoş-dil olan ‘ ayşı tebāh

1635 Şāhumuz olsa hemişe nev-cevān
Ḥürrem ü ḥandān u şād u ḳāmurān

Şehriyāra dilerüz ‘ ömr-i beḳā
Yoḡsa cānumuz aña külli fedā

Çün süḥen-gū sözini ḳıldı tamām

Bağladı dil bu söze hep hâş u ‘âm

Var idi ol encümende bir kişi
Kim bilüp idebilürdi her işi

‘Âkıl ü kâmil tüvânâ muhteşem
Mihter-âyîn mîr-zâde pür-kerem

1640 Şîde-nâm u her hünerde üstâd
Dilese âb üzre nağş iderdi bād

Āheni şan‘atla eylerdi hamîr
Hendese ‘ilminde gâyet bî-naẓîr

Ger ẓabî‘î ger riyâzî ger nücûm
Nerm zihni destine niteki mûm

Kâr-ı bennâlıkda gâyet hurdekâr
Nîk-rây u hûb-şaşlet ihtiyâr

Her kaçan bildürmek için pîşesin
Als’eline kilki ile tîşesin

1645 Ȑomayup alurdu Mânîden revân
Kârını Ferhâduñ iderdi figân

Eylemiş şâgirdlik Sinmâra ilk
Şoñra virmiş destine tîşeyle kilik

Eyleyüp Behrâm şâha âferîn
Ȑurdu yirinden revân öpdi zemîn

52a

Didi kim ger bendeye destür ola
Çeşm-i bed şeh kişverinden dūr ola

Āsumân-sencem dağı ȓâlî‘-şinâs
Seyr-i necmi bilürem idüp kıyâs

1650 Çün olam gülkârlıkda hurdekâr
Sihr-i muṭlağ gösterürem âşikâr

Aluban destüme zîc ü suṭrlâb
Seyr-i çerḫ ü necmi ideyin hisâb

Yapayın bir kaşır şâh için bülend
Görmesün eflâk devrinden gezend

Olduğınca nâr u bād u âb u hâk
İrmesün gerdişden aña hiç bāk

Girü ol kaşruñ içinde üstüvâr
Yidi günbed yapayın mişl-i hişâr

- 1655 Luṭf ile her birisinüñ zîneti
Eylesün şermende bâğ-ı cenneti
- Şāha olmışdur müyesser bî-elem
Yidi kişverden yidi zîbā şanem
- Vākıf olan gerdişine aḥterüñ
Ṭālî‘ in bilüp dimiş her kişverüñ
- Ḥükm yazup ‘ilm ile her kişvere
Nisbet itmiş her birin bir aḥtere
- Girü hefte günlerinüñ her biri
İḥtiyār itmiş durur bir aḥteri
- 1660 Bu mübārek rûzlarda sāl u māh
Günde bir günbedde kılsun ‘ayş şāh
- Cāmesin günbedle hem-reng eylesün
Hem-nişin-i sāğar u çeng eylesün
- Her günüñ necmine nisbet kişverüñ
Ḥüsrevî duḥt ile ḥoş olsun serüñ
- Ger ider ise sözüme göre kār
Ercümend ide özini şehriyār
- Didi şeh tut öldi ey merd-i güzîn
Ḥānemüz zerrîn derümüz āhenîn
- 52b
1665 ‘Ākıbet çün kişiyeye irür ecel
Neye kārüñ bunca tezvîr u ḥiyel
- Ol ki didüñ yidi günbed heft-reng
Yapayın ḥarc eyleyüp anuñla seng
- Ḥāne-i kām u hevādur bu yaḳîn
Ḷanda dirdi cāy-ı ḥāne āferîn
- Dağdağa durur dilümde rûz u şeb
Ḥālîkumı Ḷanda kılayın taleb
- Girü didi kim ḥaṭā kıldum ḥaṭā
Kim didüm Ḷanda durur cāy-ı Ḥudā
- 1670 Ol ki gözlerden olup durur nihān
Kimse andan niçesi virsün nişān
- Bî-nişān durur nişānın kim bilür
Aña Ḷanda kim ṭapar iseñ olur
- Bu sözi söyledi şeh oldı ḥamūş
Lîkin ol sözden diline düşdi cūş

Anuñ için kim Havernağda nihān
Şerh idüp Sinmār kılmışdı beyān

Harc kıilup lāceverd ile zeri
Nağş eylemişdi yidi peykeri

1675 Her ne söyledi ise ol merd-i kār
Gördi kim hep vāqı‘ oldı şehriyār

Şīde sözi gönline kıldı eşer
Ya‘ nī bildi kār-ı pinhāndan haber

İşidüp bu sözi kılmadı şitāb
Epsem oldı şāh virmedi cevāb

Çün bunuñ üstine geçdi niçe rüz
Emr kıldı hüsrev-i gītī-fürüz

Şīde-i şāhib-kemāl ü pür-hüner
Geldi şāh öñinde şodı yire ser

1680 Göricek şeh didi ey nīkū-ħişāl
Didügüñ it al gerek olduqça māl

Şīde her ne didi ise Cem-nijād
Emr kıldı virdiler dağı ziyād

53a

Bir mübārek rüz eyleyüp güzīn
Urdu bünyādını ol bārīk-bīn

Eyledi bünyādını hoş üstivār
Cehd kıldı eyledi se sāl kār

Yapdı bir ‘ālī-serā kim māh u mihr
Şemsesine karşı sürdi yire çihir

1685 Eyle zeyn itdi der ü dīvārını
İtdi şermende cinān gülzārını

‘Arşını kāşī kıilup ferşi ruḥām
Yapdı yidi günbed kıldı tamām

Her birin bir aḥtere idüp kıyās
Yapmış idi rāşid-ı kevkeb-şinās

Görüp anı hüsrev-i tāk u nigīn
Şīdeye eyledi bisyār āferīn

Virdi ni‘ met eyledi iḥsān çok
Kim aña pāyān u ḥadd u ‘add yok

1690 Hātırındaydı şehūñ Nu‘ mān şāh

K'eyledi yoq yire Sinmāri tebāh

Zulmden Sinmāra iriſen gezend
Gelmiſ idi halka gāyet nā-pesend

Arturup ſeh ſīde üzre mihrini
Mülklige virdi Āmul ſehrini

Didi kim zulm eyleyüp Nu' mān ſāh
Yoq yire Sinmāri kıldumsa tebāh

‘Adlüm ol zulmün bu gün ‘özrün diler
Hayr yegdür kiſiye andan ki ſer

1695 Anı ſanmañ buhl itdi yā sitem
Bunı bilmeñ cevır durur yā kerem

Böyle durur dāyimā kār-ı cihān
Kime virür sūd u kimine ziyān

Teſnelikten yārvār olmiſ kebāb
Göresin bir yār olmiſ ğarq-ı āb

Kendü iſinde kamu hayrān durur
‘Āciz ü miskīn ser-gerdān durur

53b

Şıfat-1 Heft Günbed ki Çigüne Būd

Çün serīr-i salţanatda pādiſāh
Āsumān evcine irürdi külāh

1700 Mülk nāfından qopardı bī-sütün
Yidi günbed her biri bir Bīsütün

Günbedün her birini bir aŗtere
Nisbet eylemiſdi ol merd-i sere

Rengini her günbedün tālī' -ſinās
Tab' -ı aŗterce idüpdürdi kıyās

Günbedün kim ſāhibi Keyvān idi
Qaralıqda müſkveſ pinhān idi

Ol ki buldı Müſteriden pāyeyi
Şandalī kılmıſ idi pīrāyeyi

1705 Ol ki Mirrīhe iderdi nisbeti
Sürhden eylemiſ idi kisveti

Mihre ol kim pāyede mensüb idi
Zerd idi hem zer gibi maŗbüb idi

Ol ki zībi Zühreden aldı nüvīd

Rūyı rūy-ı Zühre gibiydi sefīd

Ol ki bulmuşdı ‘Utaridden şafā
Ezrağ idi nitekim reng-i semā

Ol ki Meh burcından iderdi ‘ubūr
Sebz idi ser-tābe-pā mānend-i hūr

1710 Girüp ol cennet içine şehriyār
‘Ayš kıldı itdi şükr-i Kirdigār

Gördi kim Hāğ bir ‘atā kılmış aña
Kim anı gören kişi qalır taña

Yidi kişver rām olmuş ‘ahdine
Yidi şeh duhtın getürmiş mehdine

Günbedüñ her birini ol nīk-rāy
Eyledi bir pādişeh duhtına cāy

Her ne dürlü reng ile olsa serā
Şāhibi ol resme geyardi qabā

54a

1715 Günde bir günbedde şāh-ı Cem-tebār
Gūş idüp ney nūş iderdi ‘uqār

Yidi günbedde yidi günü tamām
Geçirürdi ‘işret ile şād u kām

Çünkü başlar idi ‘ayş āhengine
Geyer idi cāme hāne rengine

Bānu-yı hāne idüp dürlü niyāz
Şehriyāra dir idi ol ser-firāz

Düzedürdi her biri biñ kīmyā
Tā ki şād u hūrrem ola pādişā

1720 Şāh çün meyden olurdı lāle-gün
Diyüp efsāne iderlerdi füsün

Gerçi kim bu resme yapdı bir hişār
Olmadı āhir ecelden restegār

Bu dü-rūze mülkde Behrām-ı Gūr
‘Ākıbet gör nice oldı şayd-ı gūr

Bezm Sāhten-i Behrām Rūz-ı Şenbe Der-Günbed-i Müşkin

Rahtını düşürdi şām irdi seher
Zāhir oldı ābdan nārenc-i zer

Şubh-ı şādık üstine şaldı revān

Perniyān-ı Şüşterisin āsumān

1725 Kūhdan görindi şehbāz-ı sepīd
Zāg-ı müşkīn-bāl oldı nā-bedīd

Nitekim Cemşīd-i Efrīdūn-nitāc
Şubḥ urındı başına zerrīne tāc

Zāhir oldı rūz başdan gıtdı ḥ^vāb
‘Ālemi pūr-nūr kıldı Āfitāb

Heft kişver dāver-i Dārā-nijād
Heft peyker naqş ile olmışdı şād

Emr kıldı rūz-ı şenbe pādişāh
Çaşr-ı ‘Abbāsīd’urıla bārgāh

1730 Çün düzüldi meclis ālātı tamām
Bānu-yı Hinde girüp virdi selām

54b

Çaşr-ı müşkīni şeh-i kāfūr-ten
Āfitābāsā pūr itdi nūrdan

Oldılar ol gün idüp nāz u niyāz
Gıceye dek ‘ūd-sūz ‘ıtr-sāz

Çün gıce urındı ‘anberden külāh
Şaçdı kāfūr üstine müşk-i siyāh

Lālesini günbed-i nīlüferī
Gızledi gösterdi yüz biñ ‘ebheri

1735 Düzdiler gibi cihān geydi siyeh
La‘ li uğurladı gösterdi şebeh

Şeh diledi k’ol bahār-ı Çandehār
Goncesin gonceyle ide kıand-bār

Dür döke dürc-i güherden açā bend
Diye bir efsāne k’ola dil-pesend

Tā leb ol efsāneden ola pūr-āb
Mest olan ārzū eyleye ḥ^vāb

Türk-i āhū-çeşm ü Hindū-nijād
Nāfe-i Çin bendine virdi güşād

1740 Didi evvel nevbet-i pencı şehūñ
Bāliş-i çarından üstündür mehūñ

‘Ömr-i bākī mümkün olduçça cihān
Nām-ı nīkī şehlere ta‘vīz-i cān

Her ne maqşūd için uzadırsa çeng
Cengsüz girsün eline bî-direng

Eyleyüp bisyār bu resme dūrūd
Şāh öñinde ‘özü idüp kıldı sücūd

Ḥikāyet-i Rūz-ı Şenbe

Bildi kim sözine dutar şeh kulağ
Yire bakup söyledi utanaraq

1745 Didi kim sinn-i şığarda ey emīr
Diñlemişem bir ḥikāyet dil-pezīr

55a

Var idi ked-bānu bir ḥātūn-ı hoş
Ḳalb[i] ḥālīş yoğ idi ḳalbinde ğış

Gāh geh luḫf ile ol ḥūrī-sirişt
Ḳaşrumuza gelüp iderdi bihişt

Gerçi aḳ kāfūr idi ol yüzi māh
Müşk gibi lik geymişdi siyāh

Bir gün anuñ ile iderken tarab
Eyledük teftiş didük ey ‘aceb

1750 Sen münīrken ḥūr-ı ḥāver gibi
Nişe geydüñ ḳarayı ‘anber gibi

Kimseden irdi mi yāḥud ters u bīm
Kim boyandıñ ḳaraya ey ḥām-sīm

Yegrek ol durur ki ḳoyup ğuşşanı
Söyleyesin her ne ise ḳışşanı

Tā sezikden bilevüz ey nīk-ḥ^vāh
Kim ne ma‘niden geyersin sen siyāh

Merd idi ma‘nide ol şūretde zen
Ġoncesini açdı ‘arz itdi süḥen

1755 Didi kim Ferḥārda bir şehriyār
Var idi ğāyet sehī vü nāmdār

Ḥüsrev idi bā-şükūh u bā-sipāh
Dilegince döner idi mihr ü māh

‘Āḳil ü ‘ādil tüvānā vü büzürg
Şāḥib-i himmet ḳavī-zūr ü sütürg

‘Adl ḥavfindan anuñ gürg ile mīş
Terk idüp düşmenlığı olmışdı ḥ^viş

- Bezm rûzı hüsrev-i Cem-câm idi
Rezmde şan Rüstem ü yâ Sâm idi
- 1760 Baħr-i zehhâr idi hengâm-ı ‘aṭâ
Şâh olurdu atına gelse gedâ
- Gerçi vaşfin itdüğümden bîş idi
Hüb-aḫlâ idi bir dervîş idi
- aşrına yakın şeh-i fermân-revâ
Yapmış idi bir ulu mihmân-serâ
- Tâ ki şehrine iricek bir faır
Şâha mihmân olup ola kâm-gîr
- 55b Pâyesince her birine ni‘ meti
Yidürüp mihmân’ iderdi ‘ izzeti
- 1765 Sorar idi her kişinüñ hâlini
Bilürid’avâlden ef‘ âlini
- Her birisi dirdi bir dürlü haber
İşidüp diñlerdi şâh-ı mu‘ teber
- Ol şehüñ aşrında idüm ben kenîz
Maḫrem idüm hâş u cân gibi ‘ azîz
- Nâ-gehân günlerde bir gün şehriyâr
Nâ-bedîd itdi özin Sîmurġvâr
- İstediler âşikârâ vü nihân
Kimse andan hiç bilmedi nişân
- 1770 Bir niçe müddet bu resme rûzgâr
Geçdi geldi gitdi leyl ile nehâr
- Añsuzın bir gün ‘ inâyet kıldı baḫt
Geldi girü ol sezâ-yı tâc u tâḫt
- Lîk ser-tâ-pây gördük pâdişâh
Geydüğini eylemiş cümle siyâh
- armadı kimse sözin araya
Kim neden boyandı böyle araya
- Bir gice ol dâver-i nîkû-siyer
Şefat ile eyledi baña naar
- 1775 Pâyını oyup kenâruma benüm
Didi ey cân umduġı sîmîn-tenüm
- Baña itdüğün dir isem âsumân
Âsumâna yirden irişür fiġân

Gülşen-i cennetde iken cā baña
Dür düşdüm ne kılayın vā baña

Şem^c gibi yakılır isem revā
Çünkü oldum yār-ı şîrinden cüdā

Kimse dağı şormaz budur ^c aceb
Kim niçün geydüñ kara nedür sebeb

1780
56a

Ahşerinden eyledi anca gile
K'agladılar Āfitāb u Meh bile

Çün şehensāhdan işitdüm bu sözi
Didüm ey tāk-ı serüñ izüñ tozı

Şād-ḥ^vāhısın kamu gāmginlerüñ
Dest-gīrisin kamu miskīnlerüñ

Kimde vardur Zühre diye pādişāh
Geydügini niçün eyledi siyāh

Bilmege bu ḥāli luḫ ile meger
Girü Cemşīd-i zamān vire ḥaber

1785 Çün bilürdi maḥremiydüm şehriyār
Eyledi sırrını baña āşikār

Didi ol dem kim baña yüz dutdı baht
Dutdı revnaḫ ferr ü mīle tāk u taht

^c Ādetüm idi severdüm cān ile
Kim gice gündüz olam mihmān ile

Āşinā itmege her bīgāneyi
Yapdum bir ḥüb mihmān-ḥāneyi

Bir kişi ḫomış idüm çālāk u çüst
Kim gelene ḫidmet iderdi dürüst

1790 Şehre kim gelse ḡanī vü yā faḫīr
Getürürdi bañ'olurdi kām-gīr

Her birisiyle iderdüm ḫīl u ḫāl
^c Arz kıilup azzını iderdi ḫāl

Eyü yavuz her ne ise ḫayr u şer
Ḫamudan şorup işidürdüm ḫaber

Bir iki mihmān ile şāha ḫarīb
Otururdum gördüm irdi bir ḡarīb

Cāme vü pīrāhenin ol merd-i rāh

- Eylemiş idi kâmusını siyâh
- 1795 Geldi mihmân-hâneye virdi selâm
Gösterüp câ kuduğ öñine ta'âm
Çün yenildi olduğınca iştihâ
Götürüldi süfre olındı du'â
- 56b Didüm ey kim oğım adum nâmeñi
Di ne ma' nîden siyehdür câmeñi
Didi luğ it bu sühenden kıl güzer
Kimse 'Ankâdan kaçan vire hâber
Gizleyen bu sırrı bil ma' zürdur
Ârzüdür k'istemekden dürdür
- 1800 Bu karalığdan hâber ey nîk-nâm
Ol bilür k'ide libâsın müşkfâm
Hâme gibi boyamayan câmesin
Yazamaz şevk-i mağabbet nâmesin
Çünki bu araya irürdi sözi
Âh kıldı yaş ile taldı gözi
Girü ilhâh eyleyüp kıldum su'âl
Tâ ki her ne ise ma' lüm ola hâl
Bildi çün cân ile oldum h'âstâr
Şerm kıldı didi kim ey şehriyâr
- 1805 Kışver-i Çinde bir ulu şehir var
Hoş-hevâ ma' mür u hürrem Huldvâr
Şehr-i Medhüşân durur ismi anuñ
Böyle durur 'âdet ü resmi anuñ
Şüretiyle halk mişl-i mihr ü mâh
Ebrveş geydükleri cümle siyâh
Her ki ol şehriñ meyinden duta câm
Câme vü destârın ider müşkfâm
Başımuñ yazusı id'oldı sebep
Bir hikâyetdür egerçi kim 'aceb
- 1810 Dutmış idüm sözine cân ile güş
İşbu deñlü söyledi oldı hamüş
Yatdı anda ol gice vaqt-i şehir
Yola girdi eyledi 'azm-i sefer

Dāstān-gūyem egerç'oldı revān
Kıldı likin kulağumda dāstān

Eyledi ol söz baña anca gulū
Az kaldı kim olayıdum delū

Çün yeñemedüm dil-i āvāreyi
İstedüm derdine lā-būd çāreyi

57a

1815 Var idi h^vişüm hünerver bir cevān
Bağlamışdı ' ayb-ı merdümde zebān

Taht u tāt-ı kişveri kıldum rehā
Ol cevānı leşker'etdüm pādīşā

Yükledüp ben dürr ü la^c l ü sīm ü zer
Yola girdüm eyledüm 'azm-i sefer

Muħkem idüp bu hevā bünyādını
Dilde vird idinmiş idüm adını

Şehr şehr uğraduğuma nām ile
Şora şora vardum eyyām ile

1820 İricek bir şehr gördüm kim cinān
Görse virür zineti luḫfına cān

Şūretiyle kamu halkı mişl-i māh
Cümle geydükleri ser-tā-pā siyāh

Çün degüldüm halkı ile āşinā
İstedüm ücretle dutdum bir serā

Konuban indürdüm anda rahtımı
Tā görem neyler benümle bahtımı

Gice gündüz istedüm bir yıl tamām
Kimse andan baña dimedi kelām

1825 Sa'y iderken cehd idüp her bāb ile
Āşinālık oldı bir kaşşāb ile

Hüb-rüy u nīk-hüy u nev-cevān
Derhor-ı şöhet nitekim cism ü cān

Bunca gün k'anuñla şöhet eyledüm
Dürlü hıdmetlerle 'izzet eyledüm

Saçdum isfid-sīm ü sürh-zer
Tā ki bilem bu siyehlikdan haber

Virdüm ol deñlü sīm ü zer aña
Kim görüp ol nev-cevān kaldı taña

1830 add elifken   ayn ile n n eyled m
H rmetin g nden g n'efz n eyled m

57b

Eyled m aşşaba zerle anca ayd
G v-ı urb n gibi oldu baňa řayd

 n g r rdi dem-be-dem benden kerem
Geldi bir g n didi rence ıl adem

H nemi y z nle r şen eylegil
G l en mi ya'ni g lşen eylegil

Kend ler n neyse resm     adeti
İlt p otağına ıldı h dmeti

1835 Her neyi k'iderdi h tır  rz 
H zır itmiş idi ol merd-i nik 

Ancağ ol nesne deg ldi h zır
Kim anı isterdi mihm n h tır

 nki yin ben g t r ldi ta'  m
Gedi ara yirde oğ d rl  kel m

urdu baňa d rl  ikr m eyledi
İtd g mce iki in'  m eyledi

Her ne deňl'etd mse bařřıř s m   zer
 zerine omış iki ol adar

1840   İzzet id p luş ile ol merd-i aş
Get r p eyledi baňa piř-keř

Didi bu deňl  zer   s m   d rer
Kim niş r eyled n ey arı g her

Geri sensin menba' -ı luş u   ağa
Birisine ben deg l id m sez 

Dilemezem kim h d vend n olam
H km eyle t  kemer-bend n olam

Bir deg l c num olur ise hez r
Keffe-i mihr nde durur bi'   iy r

1845 Ger severseň c n ile ma' b duňı
Diyetin baňa ned r mařř duňı

Did m ey h'  ce ben m saňa g l m
Puhte eyle bir iş m var aldı h m

Merd b -ferheng olan atında zer

- Hāk durur kıymeti yoğ ol adar
- Kimde k'ola gevher-i hılm ü hayā
İşbu bāzār ire ol eyler bahā
- 58a Şādlık kıldum beřāret eyledüm
ullara gözle işāret eyledüm
- 1850 La' l u yāūt zer ü sīm ü dürer
Tā getüreler virüp evc bu adar
- Göriccek bundan bu resme lu u cūd
Şerm idüp kıldı öñümde sücūd
- Didi kim iřsānuñuñ ey nāmdār
Olmadum biñde birine ha-güzār
- Üstin'efzün eyledüñ bu ni' meti
Şermsāruñam nedür di hidmeti
- Hācetüñ di neyse olmazam melül
Yoğsa el virdügüñ itmezem abül
- 1855 Güşuma ün girdi bu güftār-ı germ
Yārümi buldum ki oldu taht nerm
- Eylemege hālümi aña beyān
Ağız adum söze uzatdum zebān
- Rüzgārumdan řikāyet eyledüm
ışşamı bir bir řikāyet eyledüm
- Sözümü ařřāb ünkim kıldı güş
Āh idüp kesdi sözün oldu hamüş
- Badı bir sā' at baña dīvāneveř
Āřinā mı oldu şan bīgāneveř
- 1860 Didi kim ne ola idi ey cevān
Şormayayduñ bu siyehlikdan niřān
- ün olındı bu su'āl-i nā-řavāb
Bī-aā her neyse diyeyin cevāb
- Şām ün urına ' anberden külāh
Saça kāfūr üstine müşk-i siyāh
- Halk ārām ide ola nişf-ı leyl
Her biri göz yumup ide h^vāba meyl
- H^vābdan apuñı bīdār eyleyem
Bu su'ālünden aberdār eyleyem

- 1865 Zülmet-i şeb düşdi çün nūr üstine
Ġaliye saçıldı kâfūr üstine
- 58b Şubḥ ruḥ gizledi şeb oldu ‘ayān
Murğ u mūr ārām için dutdı karar
- Olmış idi nışf-ı leyl ol nāmdār
Geldi didi yatma irdi vaqt-i kār
- Ol su’ālî k’eyledüñ baña seḥer
Vaqtidür kim bu gice virem ḥaber
- Aldı beni ḥāneden çıkdı burūn
Diledügüm rāha oldu reh-nümūn
- 1870 Ādemīden gizlü nitekim perī
Uçarıduḡ şan daḡınmışduḡ perī
- Gider iken ikimüz idüp şitāb
Ḳarşudan görindi bir cāy-ı ḥarāb
- Ol ḥarābe içine girdük revān
Kim nihānı eyleye baña ‘ayān
- Baña didi bu arada kıl karar
Yüridi ilerü ol ḡaşşāb-ı yār
- İp ile baḡlu öñüme bir seped
Getürüp didi ne varsa nîk ü bed
- 1875 Bu seped içinde durur bilesin
Gir içine müşkilüñ ḥall kılasın
- Ḳalmış iken bu işe ḥayrān u deng
Ol seped içine girdüm bî-direng
- Göreyin nolur der iken nîk ü bed
Uçdı ḡuş gibi hevāya ol seped
- Yanar idüm derd ile ol gice ben
Şem‘ gibi gerdenümdeydi resen
- Yā esīr idüm şanasın bî-ḥuzūr
Gerdenümden ol resen olmazdı dūr
- 1880 Baḡlu idi ol resenle gerçi ten
Rişte-i cān idi lîkin ol resen
- Eyledi şol ḥadd ile pervāzını
Kim işidürdüm melek āvāzını
- ‘Āḡıbet bir mīle eyledi ‘urūc
Zīr-i pāyındaydı on iki burūc

59a

İrdi ol mîl üstine kıldı karar
Bilesince ben za' if ü süst ü zâr

Çünkü mîl üstinde kaldum bî-meded
Nâ-bedîd oldı resenle ol sebed

1885 Kâr-sâzem gitdi kıldum çok figân
Aşşı umdum çâre ne kıldum ziyân

Diledüm kim hâlüme idem nazâr
Baña gördüm âsumân olmuş maçar

Ne füsün kıldı zemîn didüm baña
Kim mu' allak kalmışam mişl-i semâ

Zehresini çâk ider merd-i başîr
Zîr ü bâlâsına bakamaz dilîr

Göz yumup gönlümi pür-bîm eyledüm
Kendüzümü Hakkâ teslîm eyledüm

1890 Çok peşimândum biri itmezdi sūd
Yüz 'adem mülkine dutmışdı vücūd

Çün bunuñ üstine geçdi bir zamân
Geldi bir kuş nitekim pîl-i demân

Çondı ol mîl üstine itdi karar
Havf[1] cânı tenden itdürdi firâr

Şanur idi her ki iderse nazâr
Küh-ı şâmiḡ uçdı açup bâl ü per

Cünbiş itdügince ol murğ-ı Sehend
Lerzeye gelürdi ol mîl-i bülend

1895 Perr ü bâli nitekim şâḡ-ı dıraḡt
Pây engüşti mişâl-i pây-ı taḡt

Düzedür idi uzadup yâlini
Ḥüb-minḡâr ile perr ü bâlini

Her bün-i bâl u perinden bir şâdef
Düşüben yirine gelürdi ḡalef

Ol şâdefler kim olınurdi nişâr
Ṭolu idi ḡamu dürr-i şâhvâr

Bâddan deprendügince her biri
Saçar idi müşk ü 'ūd u 'anberi

59b

1900 Fâriḡü'l-bâl ol yatur ḡoş ḡ'âbda

Ben yanında şan ğarīküm ābda

Gelmesün diyü ğalel her işüme
Yüzüm urdum ‘ akl dūr endişeme

Tanışup ‘ aqlumla didüm ursam el
Pây-ı murġa baña irġüre ğalel

Şabr idersem cāy cādur pür-ġaţar
Zire düşsem miġnetüm olur zeber

Nice nākis aramış ol bī-vefā
Kim baña andan irişdi bu ‘ anā

1905 Ne ğaraţdan istedi işkencemi
Kim bu resme ġurd uşatdı pencemi

Yoldan iletdi ţama‘ beñzerini
Kim helāka şaldı bu resme beni

‘ Āġıbet bunı revā gördi ġired
Tā ki murġuñ irürem pāyına yed

Dutdı ġöñlüm işbu kār üzre ġarār
Cünbişine ŗurdum oldum intizār

Çünkü gice geçdi irişdi seġer
Murġ pervāz itmeg’açdı bāl ü per

1910 Ĥālīġuma i‘ timād idüp dūrüst
Bir ayaġın ŗutdum iki elle cüst

Murġ pervāz itdi açdı bālini
Pāyını ġird itdi uzatdı yālini

Çünkü ġılmışdum Ĥudāya i‘ timād
Ĥāki idüm evce çıġdum mişl-i bād

Şubġdan tā irişince nīm-rüz
Ben sefer-sāzuñ dili pür oldı süz

Başumuz üstine geşt itdi sipihr
Kesb eyledi ġarāret tāb-ı mihr

1915 Murġ daġı sāye idüp ārzū
İnmege az az aşāġa dutdı rü

İrdi bir cāya ki her eţrāfi pür
Yāsemīn ü za‘ ferān u lāledür

60a

Sebzesi rengi idi reng-i ġarīr
Laġlaġa olmış ġülāb ile ‘ abīr

Bir sekü boyınca olaydı hemîn
Kim zemîne murğ irişdi yakın

Murğa cān u dilden eyleyüp du' ā
Pāyını destümden eyledüm rehā

1920 Germ-dil gökden zemîne mişl-i berķ
Düşdüm oldum güllerüñ içinde ğarķ

Hüşsuz bi-cān gibi ğayli zamān
Ol arada yata ğaldum nā-tüvān

Çünki diñlendüm biraz açdum gözüm
Şükr-i Hakk idüp yire sürdüm yüzüm

Çār eṭrāfuma eyledüm nazār
Gördüm ol cāyı cināndan ğübter

Lālesi keysiz güli bī-ğār idi
Ābı ğufte sebzesi bīdār idi

1925 Bulınur idi güli her rengden
Gelür idi büyı bir fersengden

Tāc-ı la' līn geymiş idi nesteren
Döker idi pāyına sīmīn semen

Sünbüli zülf-i ' abīr-āmīz idi
Yāsemīni büyı ' anber-bīz idi

Gerdi müşk eṣcārı şandal ğāki zer
Ṭīn ' anber rīgidür seng-i güher

Çeşmesi şuları ğoş-bū çün gülab
Cüyınuñ çağılları dürr-i ğoş-āb

1930 Ğosalardı günbed-i firūzeyi
İder id'ol cāydan deryūzeyi

Şanki māhīsi miyān-ı ābda
Sīmden dirhem durur sīmābda

Sebzeden kūhı idi pīrūze-reng
Ṭolu idi bīşesi serv-i ğadeng

Ğomış adını İrem Ārām-ı Dil
Anda bulunduğıçün ārām-ı dil

60b

Çün elüme girdi bunuñ gibi cā
Şād olup ğuşşadan oldum rehā

1935 Geşt kıldum ger nişīb ü ger firāz
Ğamusı ğoş ravzalırdı dil-nevāz

Mîveler kim şehde beñzer lezzeti
Yir idüm dilümde şükr-i ni' meti

Göreyin diyü ne eyler bahtımı
Bir ağaç dibine iltidüm refütümi

Gāh yürüdüm ider idüm gāh h'āb
Aña dek kim gizledi ruḥ āfitāb

Bī-refiḳ ü mūnis ü bī-gam-gūsār
Gice oldı eyledüm anda qarār

1940 Çün qarardı şāmdan rūzuñ yūzi
Kūḥlini geydi çıkardı kırmızı

Esdı bir yel nitekim bād-ı bahār
Ḳomadı ol cāyda hergiz ḡubār

Soñra bir ebr irdi bārān eyledi
Sebzeler üzre dūr efşān eyledi

Oldıçün cā rüfte vü hem nem-zede
Ḥüblardan oldı ol cā bütkede

Gördüm ırāḳdan gelür biñ ola ḥūr
Şabr ile ārām benden oldı dūr

1945 Her birisi mihr-i nūrānī gibi
Rūḥ-perver rāḥ-ı reyḥānī gibi

Ḥandeleri nitekim tāze bahār
Elleri ḳollarına dek pūr-nigār

Lebleri şan gülsitānda lāledür
Dişleri durur şadef içinde dūr

Sā' id ile gerden ü ḡuşın ḳamu
Eylemişler zerle cevherden tolu

Her biri destinde bir şāhāne şem'
K'olmuş ol şem' ile pervāne cem'

1950 Şalınurlar nitekim kebk-i derī
Yüzlerin gören olur dilden berī

61a

Ruḥları firdevs gülzārı idi
Sevişirler lāl iderler bülbüli

Başlarınıñ üzerind'ol ḥūrlar
Götürürler ferş-i sīm ü taḥt-ı zer

Döşediler ferşi tahtı kırdılar
Bağlayup el tahta karşı kırdılar

Çün bunuñ üstine geçdi bir zamān
Şandum indi yire mäh-ı āsumān

1955 Bir güneş gördüm görindi dürdan
Nā-bedīd itdi semāyı nürdan

Şem‘ ler öñince Hıurşid ü Kamer
Çevresinde biñ ola necm-i seher

Ol çenār idi kenizekler semen
Ol gül-i sürh idi ol bütler çemen

Lāle vü serv-i sehiden tıldı bāğ
Ellerinde her birinüñ bir çerāğ

Leblerinde şekker ellerinde şem‘
Hüy durur şekker ü şem‘ olsa cem‘

1960 Geldi ol bānū-yı kaşr-ı zer-nigār
Çıkdı ol taht üstine kıldı qarār

Bir dem oturdu çün ārām eyledi
‘ Āşık-ı didāra in‘ ām eyledi

Ṭal‘ atinden burka‘ ını kıldı dūr
Ol şeb-i tārık itdi garq-ı nūr

Gözüme bir yüz görindi k’āfitāb
Görs’utanup²⁰¹ yüzine duta niķāb

‘ Ārız u rüyındağı zülf ile hāl
Kılur idi ‘ āşıkı āşüfte-hāl

1965 Olmaz anuñ gibi āb u hākden
Yaradılmış idi nūr-ı pākden

Lebleri yāķūtdan alurdu bāc
Zülf-i Hindistāndan isterdi harāc

Vesme-i ebrūsı nāz ile ‘ atīb
Nergis-i şehlāsı pür-küh-l-i firīb

61b

Çāmetinüñ bendesi serv ü çenār
Zeng-i hāl-i Hindusı müşk-i Tatār

Ġoncesini kıldı handān gül gibi
Dökdi şekker söyledi bülbül gibi

²⁰¹ görs’utanup: görse utanup

1970 Didi ey münislerüm hem-demlerüm
Sizlersüz dün ü gün maḥremelerüm

Ḥāṭırum bu gıce itmez hıç qarār
Şöyle beñzer ādemīden kimsevār

Bir uğurdan ḳamuñuz turuñ aru
Çevresin bu cāyuñ eyleñ cüst ü cū

Her kimi bulursañuz bürnā vü pīr
Getürüñ ḥālinden olalum ḥabīr

Ol perī-rūlar ol arayı ḳamu
Çoḳ aradılar aşığa yuḳaru

1975 Arar iken didi biri birine
Gül virelüm şol dıraḥtuñ zīrine

Ol dıraḥta çünki yaḳın oldılar
Yatur idüm aradılar buldılar

Birisi irişdi üstüme dilir
Dutdı destüm oldu baña dest-gīr

Didi tur yatma gidelüm ey cevān
Böyle emr eyledi bānū-yı cihān

Şād nice olmayam bu sözle ben
K'arzū-yı gūşum idi ol süḥen

1980 Gider idüm eyleyü anuñla lāḡ
Şanasın ṭāvūs idi ol ben kelāḡ

Çünki yaḳın ḳaldı vardum ilerü
Taḥt ayaḡın öpdüm urdum ḥāke rü

Didi tur ol cā degüldür saña cā
Pāye-i bende degül şāha sezā

Her ne kişi kim baña miḥmān olur
Cāyını bil kim derün-ı cān olur

Ḥāşşa kim sen ḥüb-rūsın nev-cevān
Yaraşur cāyuñ eger olursa cān

62a

1985 Taḥta çık gel eyle yanumda qarār
Māhla Pervīn olurlar sāzkār

Didüm ey bānū-yı ḳaşr-ı cennetī
Ḥaddden aşı eyledüñ key ḥürmeti

Ḥūrlar ide meleklerle ḡarīv
Taḥt-ı Belḳīsa ayaḡ uzatsa dīv

- Taht-ı Belk̄ısa Süleymāndur sezā
Andan ayruġa degül ol cā revā
- Ben ki bir dīv-i beyābān olmışam
Nice diyem kim Süleymān olmışam
- 1990 Didi kim ‘özr eyleme ey nīk-hū
‘Özr mihmāndan degül durur eyü
- Cā senüñ cānān senüñ hāne senüñ
Her ne derseñ emr kııl fermān senüñ
- Dehr-i dūndan bulmış iken fırsatı
İdelüm zevk ü şafā vu şöhetı
- Eyleyeyin saña her sırrı ‘ayān
Behremend ol saña oldum mihrībān
- Didüm ey kim hem-serüñ sāyeñ durur
Sen meleksın hūr hem-sāyeñ durur
- 1995 And virüp didi kim başum için
Ala gözümle kara kaşum için
- Mihmānumsın od urma cānuma
Luţf eyle çık oturgıl yanuma
- Luţf bu resme çok itdi ol nigār
Ben tırurdum karşıusunda bendevār
- ‘Ākıbet emr itdi geldi bir keniz
Tahta çıkardı oturduġ diz-be-diz
- Çün mekānum oldı ol ‘ālī-serir
Evcı çerhüñ gözüme görindi zır
- 2000 Baña ol büt hoş-zebānla eyledi
Luţf idüp çok mihrībānlık eyledi
- Pes buyurdı ol meh-i şirīn-keām
Tā ola mihmān için hāzır ta‘ām
- 62b Hūn getürdi hādīm-i bāġ-ı bihişt
Her birisi müşk-bū ‘anber-sirişt
- Kāsesi pırūze vü yākūt idi
Kāse içindeki cāna kūt idi
- Her neyi k’endişe iderdi gümān
Maţbahı anı getürürdi revān
- 2005 Çünkü yiyüp sır olduġ ni‘meti

Şerbeti ardınca şundi şerbeti

Yiyüp içüp eyledük zevk ü şafâ
Şurb u ekl ile pür oldı iştiḥâ

Geldi muṭribler araya sâz ile
Çaldılar ırladılar âvâz ile

Rağşa girdi luṭf ile rağkâşlar
Her biri gösterdi biñ dürlü hüner

Çün perîler rağşdan oldı berî
Yırlü yirinde oturdı her biri

2010 Eyledi sâkîlere bânü ḥiṭâb
Tâ ki gerdişde ola cām-ı şarâb

Meclis ehlin meyle sâkî kıldı germ
‘Özre başlandı aradan gitdi şerm

Şevk-i ‘aşk-ı dil-ber ü cām-ı şarâb
Kıldı yek-bâre beni mest ü ḥarâb

Ol şeker-leb luṭf kıilup dem-be-dem
İder idi baña iḥsân u kerem

Çünkü gördüm mihr-i meyle râyını
Zülfî gibi düşdüm öpdüm pâyını

2015 Yüz süriyü ayağına bûseler
Ol yeter didükce itdüm bîşter

Murg-ı ümmîdüm ḳonacaḳ buldı şâḥ
Güft ü güyuñ oldı meydânı ferâḥ

İder idi nâzlar ol dil-nevâz
Bûse vü meyle ben idüm ‘aşk-bâz

63a

Çünkü buldum yârdan bu deñlü yüz
Bir iken ‘aşḳum gönülde oldı yüz

Didüm ey kām-ı revân maḳşûd-ı dil
Olmışamdur dürlü luṭfuñdan ḥacil

2020 Ḥaḳ naşib itsün saña her kâmuñı
Luṭf kııl di baña nedür nâmuñı

Didi gözün süzerek eyleyü nâz
Nâzeninem adum oldı Türk-nâz

İşidicek didüm ey kāmum benüm
Nâmuña yaḳın durur nāmum benüm

Baňa atam kim revānı ola şād
Doğduğumda Türk-tāzī dimiş ad

Şimdi hoş görgil bu Türk-tāziyi
Virme Hindūlar gib'aňa bāziyi

2025 ūt-ı cān yāūt-ı sāğardan gerek
Nul-ı mey yāūt-ı dil-berden gerek

Çün mey-i tel ile şīrīn-nul var
ılalum biri birine sāzkār

Mest idüm bildi sözüm ma' zürdur
Bir kirişmeyle didi destür dur

ande idüp dil didi vaqt oldu hoş
Büse iste yār durur nāz-keş

Çünkü buldum būsenuñ gencīne-bār
Ben bir isterdüm virürdi ol hezār

2030 Büse-i yār idi nul-ı meclisüm
Türk-nāzum maħremüm hem mūnisüm

Bādeden mest oldum elden gitdi kār
Gitmedi likin elümden dest-i yār

Şevden ħūnum ciğerde kıldı cūş
Şöyle kim bāngını ol meh itdi gūş

Didi bu dün ārzūña māni' ol
Yapış oyna büse ile āni' ol

Terk iderseñ ārzūy ola revā
Düst ol durur ki ola bā-vefā

63b

2035 Ārzūña māni' olduğınca rāy
Yārdur ol zūlf-keş büse-rübāy

Bir yire irseñ ki saña ārzū
Ĝālīb olup 'aluña ılsa ğulū

Bu kenīzekler ki vardur her biri
aşlarıdur avs ü alnı Mūşterī

Günbed-i pīrūzenüñ māhı durur
Şām 'uşşāuñ seħergāhı durur

Ser götürse ārzūñ eyle nazar
Saña bunlardan kim ise ħūbter

2040 Di baňa anı ki ister ħāıruñ
Tā ta' absuz ola kāmūñ ħāzıruñ

ıla dil-berlik [ü] dil-dāruñ ola
Hem   arūsuñ hem perestāruñ ola

İster iseñ her gice bir dil-rübā
Emr kılam kāmuñı kılam revā

Böyle didi hoş-zebānlık eyledi
Şefkat itdi mihribānlık eyledi

Çünkü baña bāde eyledi e er
ıldı bānū ol  uranlara nazār

2045 Emr kıldı biri geldi ilerü
Urdı bānū eyleyende h ake r 

Cümlesinden hoşter ü ra  nā idi
amu zibālardan ol zibā idi

Dutup ı marladı destini baña
Bu gice bağısladı didi saña

Eyle zibā idi ol bah ide-māh
Şerm iderdi mihr aña kılsa nigāh

Yapı uban destüme didi ki  ur
İrdi vaqt-i h ab u hengām-ı hu ur

2050 Bende olup zülf ü çe m ü h aline
Gider idüm hoş d  üp d nb line

Gider idük nitekim cism ile c n
Ol  n mce  em  ile idi rev n

64a

Geldük iri dük bir ulu aşra cüst
Girmedi t  girmeyince ben n h st

Çünkü aşra girdi ben mle nig r
Baht gibi oldu  ikim z s zk r

B li i  onmı  d  enmi  pisteri
amu zerr n perniy n-ı    ter 

2055  em -i k f r leri meclis-f r z
amusı y k t-s z [u] m  k-s z

B li  ü pister  zerine seri
oyuban  ekd m ken ra dil-beri

H rmen-i g l gibi hoş isfid ü nerm
Şarma up yatdu  ikim z da ı germ

Şarma urken ol meh ile mihr ile

- Bir şadef buldum tururdu mühr ile
- Bilür idüm çün benümle mihrini
Luţf ile ben dağı açdum mührini
- 2060 Şubha dek yatdı benümle dil-berüm
Müşk-i ‘anberden pür itdi pisterüm
- Şubha degin yatdı ārām eyledi
Şubh olıcağ sâz-ı hammâm eyledi
- Ğusl idüp hammâmdan geldük burün
Şādılıklardan tolu idi derün
- Çünki gösterdi cemâlini seher
Çalmadı gitdi perîlerden eşer
- Siñüben bir güşe kıldum ihtiyâr
Eyledüm bir cânla şükr-i Kirdigâr
- 2065 Giceki hâlüm añup mesrür idüm
Baş kodum yatdum biraz maħmür idüm
- Yatdum anda şubhdan tâ vaqt-i şâm
Baht-ı bîdâruma kāmumdı ğulâm
- Āhu-yı şeb oldı çün nāfe-güşā
Rākib olan şire gösterdi kafā
- Gözüm açdum ser götürdüm h^vābdan
Rüy [u] destümi yudum ol ābdan
- 64b**
- Sebzeler gibi leb-i cūda muķīm
Olup oturmuş idüm bî-ters ü bīm
- 2070 Otururken hürrem ü handān u şād
Geldi gördüm girü ol ebr ile bād
- Luţf u nāzüklüg ile niteki dūş
Bu dür-efşān oldı ol ‘anber-fürüş
- Şulayup süpürür idi ebr ü bād
Şalmurdı serv ile şimşād şād
- Çıldılar çün merġzār[ı] müşk-bū
Girü ol dil-dārlar gösterdi rü
- Geldi lu‘ betler ki ‘işret-sāz idi
Şan semā ol gice lu‘ bet-bāz idi
- 2075 Çodılar ol cāda girü taht-ı zer
Tahta püşî ser-be-ser la‘l ü güher

Çünkü oldu rāst ol taht-ı bülend
Döşediler üstine Rūmī-birend

Dağı her ne kim olursa h^vāste
Eylediler bezmde ārāste

Geçmeden bunların üstine zamān
Şūr u āşūb ile pūr oldu cihān

Ol periler k'oldular idi nihān
Şem' veş gicede oldılar 'ayān

2080 Şalınurlardı nitekim serv-i nāz
Aralarında bileydi Türk-nāz

Görinürdi göze itdükce nazar
Nitekim encüm arasında kamer

Geldi tahta çıktı eyledi karar
Buldu andan taht zīb ü nev-bahār

Emr eyleyüp didi kim tiz oluñ
Ol harifi kandadur isteñ buluñ

İstenür iken aşāğa yukaru
Biri buldu didi yatma tur örü

2085 Saña girü yārdur iqbāl ü baht
Şükr it ey hākī ki cāyuñ oldu taht

65a

Yüzümü süriyü vardum dil-bere
Çünkü eyledi nazar ben çäkere

Didi gel ey yār-ı dūşinüm benüm
Kim fedādur yoluña cān u tenüm

Eyleyüp çok çok du'ālar cānına
Tahtına çıkup oturdum yanına

Dünkiden dağı eyü tertib ile
Geldi ni' met hūb u hoş terkib ile

2090 Eyle lezzetlüydi ol konan simāt
Kim yese artardı gönlinde neşāt

Çünkü oldu hurdenī işi tamām
Götürüldi aradan ke's-i ta'ām

Geldi sāķi ilerü şundi şarāb
Dile geldi söyledi çeng ü rebāb

Şunduğinc'ol nūş-leb sāķi kadeh
Şādilik idüp olurdu dil feraḥ

- Kelleme germ eyledi çün mestlik
‘ Aşk-ı meyle eyledi hem-destlik
- 2095 Dil-berüm rahm âşikârâ eyledi
Ben kulu ile müdârâ eyledi
- Rağbetüm arturdı itdi ser-firâz
Mihribânüm oldı baña kâr-sâz
- Ğamze ile k’ol durur cân âfeti
Kıld’işâret halvet itdi şöbeti
- Halvet anuñ gibi hâzır yâr-ı nağz
Oldı gönülüm tâ başından germ-mağz
- Biline zülfi gibi destüm kemer
Eyleyüp aldum lebinden bûseler
- 2100 Didi diledüğünüñ ey bî-karâr
Vaqtı degül vaqt şaķın zînhâr
- Ger kanâ‘ at ider iseñ sükkere
Bûse-i la‘ lümle hoş ol ey sere
- Kim kanâ‘ at itdi ise oldı şâd
Kıl kanâ‘ at çopmasun derseñ fesâd
- 65b** Ārzûsı ile her kim hoş ola
‘ Āciz ü dil-rîş ü hem dervîş ola
- Didüm ey ‘ ömr-i ‘ azîzüm devletüm
Çäre kıl kim tāk olupdur tākātüm
- 2105 Geçdi serden āb u hārüm pāydan
Eylegil dirsın kanâ‘ at baña sen
- Āferīn zencīr-i zūlf-i kīruña
Vālih oldum çek beni zencīrūñe
- Zūlfünüñ zencīrine dīvāneyüm
Şūretünüñ şem‘ ine pervāneyüm
- Yoħsa isterseñ degül senden dirīğ
Kıl ne kılsañ üşde başum üşde tīğ
- Bunca ser-keşlik niçün ey dil-rübā
Gülmedi gül ağlamayınca hevā
- 2110 Cūyısın luḫ ile cūyuñ ābı ben
Çākerüñem dest-şūyuñ ābı ben
- Teşneye kim kılmış ola huşk-leb

Āb vir olsun hayātına sebeb

Virmez iseñ şu saña olsun beķā
Ĥāk-i pāyuña yüzüm şuyı fedā

Teşnelikden kaçreyi itme güdāz
Kaçre ile teşneye ol dil-nevāz

N'ola şir içine düşerse ruţab
Geçse sözün aţlasa n'ola ' acerb

2115 Ĥāţıruñ ger böyle isterse ne bāk
Ārzūnuñ saçayın başına ĥāk

Şubĥ-dem dem urdı āĥir oldı şām
Āĥire söz irüp olmadı tamām

Didi ebleh olma düdüm āķil ol
Şabr kıll bu gice daĥı hoş-dil ol

Ger dilüñden bu ĥayāl olursa dūr
Bezmüñe şem' -i Ĥudāyi vire nūr

Kaçre için olmağıl çeşme-fürüş
Niş durur bu kamu ol kamu nüş

66a

2120 Bulmasa yol saña ol bir ārzū
Geçe ĥürremlig ile ĥālūñ kamu

Büse al zülfüme yapış ķāni' ol
Ancaķ ol bir ārzūña māni' ol

Ġālib olacaķ olursa ārzū
Rāmdur saña kenizekler kamu

Kağısına ĥāţıruñ olursa rām
Ĥüb durur ol şanemden al kām

Ĥakk saña çün virdi cennet bāğını
Bülbülin ķo söylesün ķo zāğını

2125 Murğ senüñ murğ-ı şir'in isteme
Bişe senüñ oldı şir'in isteme

Kām-rānsın çünki bulduñ kām-ı dil
Gel ĥıyānetden saķın olma ĥacil

İster iseñ kāmūña irmege yol
Buñca daĥı derş-i şabr ile ol

Dutulur deryāda māhi şest ile
Māh kaçan dutulısar dest ile

Çün girān gördüm işinde dil-beri
Eyledüm ol ārzūdan dil berī

2130 Kāni⁶ oldum buse-i şirinine
Yapışurdum turra-ı müşkinine

Hāşıl itmeg'ārzümü kām ile
Egledüm gönlümü nuql u cām ile

Germ olup ider iken şoḥbeti
Ārzümüñ tāze oldı raḡbeti

Gördi beni²⁰² girü türk-i dil-keşüm
Kim derūndan cūş kıldı āteşüm

Başladı cūşumuñ tedbīrine
Kıldı emr ol hūblardan birine

2135 Tā gelüp teskīn ide bu cūşumı
Nişden maḥfūz kıla nūşumı

Bir perī kim reşk iderdi aña hūr
Geldi yapışdı elüme didi tur

66b

Mest idüm gitmişdi benden şabr u hūş
Girdüm ol dildār ile niteki dūş

Dün giceki⁶ ādetümce tā seher
Zevḳ idüp aldum dudağından şeker

Şubḥ-ı şādık çünki⁶ arz eyledi rū
Reng-i zer gibi şeb uşatdı sebū

2140 Rengler kim var idi dīde-firīb
Maḥv oldı gitdi ol zinetle zīb

Hūblar kim var idi mişl-i perī
Gizlenüp vardı yirine her biri

Ben bir ağaç gölgesini ihtiyār
İdüp oturdum giceye intizār

Bu temennāda ki çün şeb ola bāz
İrişe ol hūrlar eyleyü nāz

Gāh bir hūbuñ elinden cām alam
Gāh bir şūhuñ lebinden kām alam

2145 Girü çün gündüz gidüp geldi gice
Mesnedüm oldı Şüreyyādan yüce

²⁰² beni: bini

Tā otuz toꝓuz giceye dek tamām
Hāşıl idi baña her dürlü merām

Evvelinde gicenüñ manzūr-ı nūr
Āhırinde hem-dem ü hem-h̄yāb-ı hūr

Gündüzün bāğ-ı cināndaydum muķīm
Kılar idüm gicede ‘ayş-ı na‘īm

Kişver-i şādide idüm tācver
Hem-demüm gündüz güneş gice ķamer

2150 İtmedüm ol ni‘mete ķünkim sipās
Hāķķ-ı ni‘met oldı bī-hadd ü kıyās

Eyleyüben ni‘metüñ hāķķını güm
Artuķ olduğınca artuķ istedüm

Çün gidüp rüz irdi kırkıncı gice
Nice oldı ne diyem hālüm nice

‘Ādet-i dīrince ol cāyı girü
Geldi yel süpürdi şaçdı ebr şu

67a

Şüriş ile girü pür oldı cihān
Urdı bāngı zīverüñ tā āsumān

2155 Urdı ol bütler hezār i‘zāz ile
Serv gibi şalınuraķ nāz ile

Her biri biñ luţf u nāz ile dutar
Sīne vü döşine sīb ile enār

Geldiler girü serīri ķurdılar
Hāķķ’olup²⁰³ el bağladılar ķurdılar

Bir zamāndan geldi ol reşk-i perī
Saça saça zülfi müşķ ü ‘anberi

Şem‘ler öñince ardınca revān
Her birini götürür bir dil-sitān

2160 Luţf ile çıķdı oturdı tahtına
Şād oldı devletiyle bahtına

Rāst kıldı girü muţribler nevā
Buldı ‘uşşāķ işidüp zevķ ü şafā

Şundi sākiler mey-i yāķüt-reng
Söze geldi deff ü nāy u ‘ūd u ķeng

²⁰³ hāķķ’olup: hāķķa olup

Didi ol gonce-dehen kim tîz oluñ
Çanda durur yârümi isteñ buluñ

Arayup isterler idi nâz ile
Buldılar eyletdiler i' zâz ile

2165 Çün beni gördi habîb-i dil-rübâ
Didi gel olsun saña cānum feda

Luţf idüp çoğ 'özrlr ile söyledi
Sağ yanında baña cā eyledi

Eyledüm dilden du' âlar cānına
Hidmetin itdüm oturdum yanına

Geldiler gül yüzlüler biñ zîb ile
H^vân döşediler girü tertîb ile

Çünkü hoş tertîb ile döşendi h^vân
Yindi olduçç' iştiḫâlarda²⁰⁴ tûvân

2170 Sâkî-i yâkût-leb la' lîn kadeḫ
Şundi meclis ehlin itmege ferah

67b

Meyden olup ben girü ḫayrân u mest
Uzadurdum zülfinüñ ḫablına dest

Girü diyem boşanuban bendden
Dağdı ben dîvâne boynına resen

Vâlih oldum ḫar gibi kim cev göre
Yâ delü gibi ki mâh-ı nev göre

Lerzlerzân mişl-i düzd-i genc-ber
Destümi kıldum miyânına kemer

2175 Yapışup şalvâr-ı uçkurına cüst
Anca çekdüm k'eyledüm bendini süst

Böyle gördi çün beni ol mâh-çih
Destüm aldı destine gösterdi mihr

Öpdi destümi didi kim ol şabûr
Eyledi gencînenen destümi dūr

Didüm ey ümmîd-i çeşm-i rüşenüm
Yoluña olsun fedâ cānum benüm

Teşne-i se-rûze çünkim şu bula
İçmeden kaçan kıoya nice ola

²⁰⁴ olduçç' iştiḫâlarda: olduçça iştiḫâlarda

2180 Didi mey iç hâzır olmışdur kebâb
Kıl nazâr mâha senüñdür âfitâb

Didüm ey firdevs bâğınuñ güli
Nice nālân idesin ben bülbüli

Gösterürsin teşneye âb-ı şeker
Men^c kılursın girü dirsın me-ğar

Şubhđur rüyuñ ruđuñ nesrîn-i bâğ
Oluram karşıña nitekim çerâğ

Tâb virüp bend-i zülf ser-keşe
Na^c lumı her dem şalarsın âteşe

2185 Cân fedâdur yoluña dil-dârsın
Yoğ ğamum ^c âlemde çün sen varsın

Niçeye degin şıram dendânla leb
Nice çekem âb-ı hayvânçün te^c eb

Çäre kıl eyle beni ğamdan rehâ
Hâcetümi bu gice eyle revâ

68a

Sa^c d olup tâli^c olursa bahtiyâr
Gündüz ide gicemi luğf ile yâr

Gerçi kim âhü-sürînsin dil-rübâ
Virmegil ğargüş ğ^vâbımı baña

2190 Korkaram bulmaz ğaşlet gürg-i pîr
Hîle-i rübah idüp şayd ide şîr

Saña bunca ârzü niçe niçe
Kıo ireyin ârzüma bu gice

Yapar iseñ ârzüma karşı der
Yağaram süz-ı derünla kıl ğazer

Nâzumı çek kim senüñ mihmānuñam
Şomumı ^c ıyd eyle kim ğurbānuñam

Gördi bende kılmadı şabr u qarâr
Luğf ile nāzuñ çekeyin didi yâr

2195 Çünkü mihmān sencileyin ola ğaş
Biñ bunuñ gibi ideyin piş-keş

Saña işbu ârzü kim kesdi yol
Züd istersin bulnur dîr ol

Ger gül-i firdevs bitürürse ğâr
Gele benden buncılayın şa^c b kâr

İşbu iş ol dem bula benden vücūd
Kim dıraht-ı bīd vire bŷy-ı ‘ūd

İstegil her ne ki saña kāmdu
Lākin ol bir ārzū kim hāmdu

2200 Sine saña leb saña hem ruḡ saña
Cümlesi senŷñ hemīn oldur baña

Çünki germ ide seni yāḡūt-cām
Baḡşış idem saña bir māhı tamām

Tā ki gönlŷñde ne ise ārzū
Ola āsānlıḡ ile ḡaşıł ḡamu

Aldamaḡda beni şirindi dili
Gŷş ider idŷm işıtmezdŷm velī

Hāmdu itdŷm ziyād’endişlik²⁰⁵
Kemlige dŷşdŷm gözetdŷm bişlik

68b

2205 Didŷm ey şimşād-ḡadd ŷ gül-‘ izār
Eyledŷñ yek-bāre beni bī-ḡarār

Öldi yŷz biñ ādemī bu ḡamdan āh
Biri sŷy-ı gence iletmedi rāh

Ben ki pāyum gence batmışdu bu ḡün
Çekmezem el ḡündŷzŷm olursa dŷn

Mŷmkin olmaya görŷsem yŷñ alam
Kim ser-i zŷlfŷñi destŷmden ḡoyam

Yā bu gice şem‘ ŷmi pŷr-nŷr ḡıl
Öldŷrŷp yā rŷzumı deycŷr ḡıl

2210 Ol ḡaraż k’oldum ḡalebkār anı ben
Rāyḡāndur virŷr iseñ cāna sen

Kim durur genc istemeyen rāyḡān
Virmeyen bu kām iḡŷn kim ola cān

Serv-ḡaddsin erḡavān-ruḡsārsın
Engŷbīn-lebsin ḡŷl-i bī-ḡārsın

Şem‘ vār ol bu gice meclis-fŷrŷz
Sākin olsun dir iseñ sīnemde sŷz

Şubḡa dek her şeb beni mişl-i ḡerāḡ
Sŷz ḡılur zinde ider mŷrde-dāḡ

²⁰⁵ ziyād’endişlik: ziyāde endişlik

2215 Ger diler iseñ dökesin anımı
Rāzıyam vir kāmumı al cānumı

Söyleşürek olmışıdu çünkü mest
Bend-i maşüda uzatdum tız dest

Yapışuban berk dutdum tā meger
oa-i sımıne şokam mıl-i zer

Desti ile destüme yapışdı züd
Lābeler ıldı biri itmedi sūd

And içüp didi senüñ durur güher
Mehl vir bu gıce baña tā seher

2220 Bu temennāyla ey āteş-i fūrüz
Eyleyüp durursın anca şām u rüz

Genc ümıdine bu gıce hoş-dil ol
Kāmuña yarını gıce vāşıl ol

69a

Bir gıcenüñ şabrı degüldür muāl
Bir gıcedür degül āhir penc sāl

vāhiş itdügince luf ile nigār
ārışümüñ biri olurdı hezār

Dürüşüp cehd eyledüm virdüm ziyād
Tā ki bend-i besteye virdüm güşād

2225 Çünkü ol şımşād-add ü gül-ı izār
Gördi oldum bı-şekıb [ü] bı-arār

Didi bir laza añaru yüzini
Döndürüben bama bala gözini

Tā ki gencüñ apusın saña açam
Feth-i bāb ile olasın mutenem

Çün görem aydum müheyyā ola kār
Aç gözüñi hāzır uş būs u kinār

Sözin iki eylemeyüp yüzümi
Döndürüp arduma yumdum gözümü

2230 Çünkü bir laza uzatdı mühleti
Baña ol gülzār-ı ulduñ zıneti

Aç gözüñi didi açdum gözümü
Ol seped içinde buldum özümü

Gözedüp niçe ki badum bış ü pes

Merd ü zenden yoğ idi girdümde kes

Ol gice içinde tenhā dem-be-dem
Şubḥ bigi urur idüm serd dem

Qalmıř idüm sāyeveř bī-tāb u nūr
Derd yaqın oldu kıldı yār dūr

2235 Dir idüm Ḥurřid ü Zühre baña dūř
Mehveř olmiřlar idi ḥalka-be-gūř

Gāh bunuñ çözer idüm bendini
Gāh anuñ şorar idüm şandını

Ol zamānda genc idi destümde ḥař
Ejdehādur şimdi baña mehd-keş

Ejdehā genc ile qačan bir ola
Farq çoqdur gencden tā ejdehā

69b

İşbu ḥāl ile giderken bī-meded
Sākin oldu cünbüşi şodı seped

2240 Gördüm irişüp bayağı yirine
Sākin oldu ya‘ni milüñ zīrine

Çünkü zīr-i mīlde dutdı qarār
Ḥāzır imiş geldi ol kařřāb-ı yār

Didi şükr olsun girü gördüm seni
‘Özr idüp çekdi kenārına beni

Didi bu ḥāli saña sāl-i hezār
Disem inanmaz idüñ ey řehriyār

Varuban kendü gözüñ ile ‘ayān
Vāqıf olduñ çamu ḥāle bī-gümān

2245 Gice gündüz bu ğam u ğuşşayla āḥ
Eylemişüz geydügümüzi siyāḥ

Didüm ey bencileyin ḥayrān u zār
Bir siyeh cāme getürgil baña var

Görmüşem çoq cevr ḥāmüř olayın
şimdiden girü siyeh-püş olayın

Ol gicede turup ol merd-i ‘azīz
Bir qara qaftān getürdi baña tīz

Geydüm anı gice olmadan řeḥer
Yarğumı kıldum eyledüm sefer

2250 Geydügümi kara eyleyüp kamu
Turdum andan şehrüme geldüm girü

Ben kara geydügüme budur sebeb
Ebrveş ağlarsam olmaya ‘aceb

Ol şeh-i lek-bağış ü çâker-nevâz
Luţf kıilup çün baña keşf itdi râz

İhtiyâr eyledüğini şehriyâr
Ben kenîzi dağı kıldum ihtiyâr

Âb-ı cevâna irürem diyü yol
Zulmet’İskender gibi kıldum kabûl

2255 Zülmetüñ içinde bulur ferr mâh
Çetr-i sultân anuñçündür siyâh

70a

Nev-cevânlıqdan siyeh-mûluğ olur
Hem siyehlikdan cevân-rûluğ olur

Qaralığıyla cihân görür başâr
Cürk eylemez qaraya hiç eşer

Ger şebüñ sayfûr[1] olmasa siyâh
Ferri kaçan bulur idi anda mâh

Gösterelden heft-rengi heft reng
Qaralıqdan yukaru yok hiç reng

2260 Tûti-i Hind ü meh-i şekker-kelâm
Kıldı çünkim kışşayı şâha tamâm

Âferîn idüp şeh-i ‘âlî-nijâd
Çekdi dil-dârın kenâra yatdı şâd

Bezm Sâhten-i Behrâm Rüz-ı Yek-şenbe Der-Günbed-i Zerd

Gizledi ruğ çünki şâm-ı müşk-mû
‘Aleme ‘arz eyledi Hurşid rû

Nilini çerğ eyleyüp üstâd-ı kâr
Kıldı sürğ ü zerd-i zerrîn âşikâr

Batdı âba görinen nârencler
‘Arz olındı nürdan çok gencler

2265 ‘İkd-ı Pervîni atup meh boynına
Çerhe girüp başladı mihr aynına

Qurtulup ‘âlem şeb-i deycürdan
Şubh-ı şâdıq gibi töldi nürdan

Rūz-ı yek-şenbe şeh-i sultān-nişān
Mīhr gibi zīr-i zerd'oldı nihān

Cām-ı zer aldı ele Cemşīdvār
Tāc-ı zer qodı sere hurşīdvār

Ṭurđı 'azm-ı zerd günbed eyledi
Göñlinüñ bir hoşlığın şad eyledi

2270 Cām-ı gül-gün ile girü pādişā
Şādlığuñ qaşırına urdı binā

70b

Ergāvānī meyle bāng-ı erğanün
Kıldı ruhsārını şāhuñ lāle-gün

Dehr-i dūndan bulmış idi fırsatı
Fevt kılmayup iderdi şöhetı

Ol gün anda tā irince vaqt-i şām
Bāng kıldı çeng ü devr eyledi cām

Çün gice çekdi niķāb-ı 'anberī
Gizledi ruķ āfitāb-ı hāverī

2275 'Arz kıldı aķterini āsumān
Müşkfām itdi libāsını cihān

Ġāliye-reng eyleyüp kāfūrını
Zulmet ile kıldı pinhān nūrını

Şeh mey-i gül-rengden olmışdı germ
Söyledi dil-dārına luţf ile germ

Didi ey cān-ı 'azizüm dil-berüm
Pür durur sevdā-yı zülfüñle serüm

Söyle bir efsāne hūb u mu' teber
Vir sözüñden tūķī-i cāna şeker

2280 Hük-m-i şehden çün degül idi güzīr
Didi bir efsāne hūb u dil-pezīr

Didi ol Rūmī 'arūs-ı fitne-sāz
Luţf ile ey hākim-i Çin ü Ṭarāz

Heft kişver rām olsun řapuña
Yüz sürisün çamu şehler řapuña

Her kim ider kulluğūñdan ğayrı rāy
Göriser bī-şek serini zīr-pāy

Devletüñüñ virdin oķısun melek
Dilegüñce gerdiş eylesün felek

2285 Bānu-yı şīrīn-leb ü şekker-kelām
Eyledi çünkim du‘ asını tamām

Ḥikāyet-i Rūz-ı Yek-Şenbe

Didi bir şeh var idi şehlikde tāk
Emrine maḥkūm idi mülk-i ‘Irāk

‘Adl ile şems-i cihān-efrūz idi
Ḥüb u ḥürrem nitekim nev-rūz idi

71a

Her ne var ise kemālāt-i beşer
Cem‘ idüp dururdu ol ‘ālī-güher

Gerçi ma‘lūm idi aña kamu fenn
Yoğ idi līkin dilinde mihr-i zen

2290 Zīc ü uşurlāb dutup şehriyār
Ṭālī‘ ini görüp itmişdi şumār

Bilmiş idi ‘ilm-i pinhānla ‘ayān
Aña ‘avretlerden irişür ziyān

Almaz idi ‘avret iderdi ḥazer
Tā ki görmeye belā vü derd ser

Bunca müddet ḥū idüp tenhālīga
Rāzı oldu yekten ü yektālīga

Yaluñuzluk cānına eyledi kār
‘Ākıbet nāçār oldu şehriyār

2295 Diledi kendüye lāyıq bir şanem
Bula k’ola mihrībān u pür-kerem

Aldı her bir cinsden mehr ü kenīz
Tā ki anlar gele ide ḥuft u ḥīz

Gerçi şaydı her birine çok bahā
Ḥidmetine biri olmadı sezā

Her biri bir hefte olmadan tamām
Kendü ḥaddinden ḳor idi taşra kām

Baş çekerler idi ḥātūn olmağa
Genc yıgarlardı Ḳārūn olmağa

2300 Ol serāda var idi bir kūj-püşt
Pīrezen ebleh-süḥen güy-ı dürüşt

Her kenīzi kim şeh-i nīkū-ḥişāl
Alur idi irdürürdi pīr-i zāl

- Eyleyüp her nev-ḥarīd ile süḥen
Alur idi āhuyı gürg-i kühen
- ‘ İzzet idüp her birini ‘ izzeti
Eylemezdi şāha lāyık ḥizmeti
- Şüretā her birine idüp niyāz
Dir idi bānū-yı Ç’in ḥüb u ṭirāz
- 71b
2305 Ey niçe bedbaḥt u bī-şerm ü fuzül
Olmadı dillerde fi‘ linden ḳabül
- Aña Belḳīs-ı Süleymān dir idi
Buña ḥüb-ı şāh-ı Ken‘ ān dir idi
- Püşt-i ḥem bir menceñik idi ‘ acīb
Ḥāne vīrān idici merdüm-firīb
- Şeh niçe kim cehd idüp eyledi mihr
Bulmadı kendüye lāyık māh-çihr
- Her kime mihr eyleyüp virdiyse rü
Bulmadı mihrībān şatdı girü
- 2310 Berde alup şatmağ ile şehriyār
Buldı şöhret bildi hep şeh ü diyār
- Her kişi bir fikr ḳılurdu nihān
Līk olmaz idi ḥāl āña ‘ ayān
- Eyledi şeh cehd idüp çok cüst ü cū
Kāmına göstermedi rü ārzü
- Kendüye lāyık şeh-i çāker-nevāz
Bulmadı çün bir kenīzek geldi vāz
- Nā-gehān günlerde bir gün şehriyār
Ḳılur idi bāğda ‘ ayş-ı bahār
- 2315 Ergāvānī cām ü bāng-ı ergānūn
Kehrübāsın eylemişdi la‘ l-gūn
- Lāle gibi destine yāḳūt-cām
Alup oturmuş idi ḥoş şādkām
- Geldi bir ḥācib didi bu gün seḥer
İrdi bir ḥ^vāce Ḥiṭādan mu‘ teber
- Bilesinde var ola biñ nāzenīn
Luṭf ile her birisidür ḥūr u ‘ iyn
- Gül gibi nāzük ḳamusınuñ ruḥı

- Kimi Çinîdür kimisi Halluḫî
- 2320 Cān-firîb ü dil-rübā vü ten-güdāz
Mihribān-süz u velîkin mihr-sāz
- 72a Aralarında gözüm bir dil-beri
Gördi kim görse delürürdi perî
- Çaşların görse hilāl olur çamer
Nürına pervānedür şem‘-i seher
- Dürr-i nā-süfte velîkin süfte-güş
La‘l-i şekker-pāşdur gevher-fürüş
- La‘l ü mercāndur ki lü‘lü’-bend ola
Telḫ-pāşuḫdur ki şekker-ḫand ola
- 2325 Yar düşse k’ol durur āb-ı ḫayāt
Yıllar ile ḫākden bite nebāt
- Kime kim ‘ arz eyleye zülf ile ḫāl
Tire rüz idüp ider āşüfte-ḫāl
- Ger göresin anı ey şāh-ı bülend
Yoḫ durur şübhe ki idersin pesend
- İşidicek şāh emr itdi revān
Tā getüre berdeleri berdedān
- Ṭurdı ol dem vardı ol merd-i ‘ azîz
Berdeleri aldı şāha geldi tîz
- 2330 Şāh çün kamasına kıldı nazar
Göricek ol şūḫı ‘ aşḫ itdi eşer
- Gerçi kim her biri mişl-i māh idi
Arasında bunlaruñ ol şāh idi
- Her birine niçe k‘iderdi nazar
Kimse görünmezdi andan ḫübter
- Şāh ol ḫ‘āceyle kıilup güft ü gū
Bu kenîzekde niçedür didi ḫū
- Gönlüm olup ider isem raḡbeti
Vireyin ne deñlü ise kıymeti
- 2335 Ḫ‘āce-i Çin didi kim bu nāzenīn
Kim görürsin ey şeh-i rüy-ı zemīn
- Her ne deñlü dir iseñ ḫüsn ü cemāl
Vardur noḫşān[1] yoḫ şāḫib-kemāl

Yaramaz eyü degül bir ‘aybı var
Ārzü-ḥ^vāh ile olmaz hiç yār

Her ki benden aldı bunu oldu şād
Girü virdi çünkü öldi bāmdād

72b

Ārzü için oturan yanına
Çaşd itmiş gibi durur cānına

2340 Her ki diler zūrla kār ilete bīş
Kārd alur destine eyler çaşd-ı ḥ^viş

Gerçi rüyıyla gül-i ḥod-rū durur
Līk gāyet tevsen ü bed-ḥū durur

İşbu bed-ḥū tevsen ile şehriyār
Bilürem kim olmayısar sāzkār

Eyle dut k’alduñ virüp çok sīm ü zer
Aşşı ne çün girü virürsin seher

Yeg-rek ol durur ki andan pādişāh
El çeküp ayruqlara ide nigāh

2345 Ḥidmetine her ki olursa sezā
Gönderem çaşrına ol dem bī-bahā

Ol periler yüzine idüp nigāh
Rağbet itmedi birine pādişāh

Līk ol māhı ki görmişdi nüḥüst
Mihri naqş olmuşdı gönlünde dürüst

Çaldı ḥayrān bilmez idi şāh-ı ferd
Ḥām-destiyle nice oynaya nerd

Ne kenizekden dili olurdu sīr
Ne eli bilürdü ‘aybından dilīr

2350 Ġālīb olmuş idi ‘aşq-ı pādişā²⁰⁶
Ol nigāruñ almağın gördi revā

Didi şāyed rām ola ta‘ līm ile
Günbed-i sīmīni aldı sīm ile

Ol keniz için şeh-i çāker-nevāz
Ārzü-yı ḥātırından geldi vāz

Mār-ı nefsi k’olmuş idi ejdehā
Öldürüben oldu şerrinden rehā

²⁰⁶ pādişā: yādişā

Perdesinde şāhuñ ol tābende-māh
Ehl-i perde h̄idmetin kıldı nigāh

2355 Āşikārā gerçi iderdi sitiz
Lik cāndan şāha olmışdı keniz

73a

Her ne varsa huft u h̄izinden cüzā
İtmedi bir h̄idmeti hergiz rehā

İc timād-ı qaşr u h̄ānedārlik
Anuñ idi cün ola idi varlık

Müşfikāne h̄idmetin her ne ki var
Getürür idi yirine ol nigār

Virmedi cün ic irzını rüsvālīga
Şāh irürdi servveş bālālīga

2360 Gerçi kamu servden bālā idi
Sāye gibi şāha h̄āk-i pāy idi

Geldi bir gün pīrezen kim vire dem
Rāst olmuş kārını eyleye hem

Bāng kıluḡ didi ey nā-puḡte h̄ām
Ben kenizüm dime andan ġayrı nām

Her ne kim söylerdi ol dīve sürüş
Şeh işidüp taşradan tutmuşdı ġuş

Bildi şeh kim ol kenizekler kamu
Niçün olmuş zişt-fi' l u tünd-ḡū

2365 Zāl gibi dürlü efsün eyledi
Ḥānesinden zāl[ı] bīrūn eyledi

H̄idmeti toġrulıġıyla ol keniz
Eyle oldu şāh katında ic aziz

Kār-ı qaşrın aña inanup tamām
Cānla oldu kenizine ġulām

Şöyle düşdi bir gice fırsat meger
Şāh-ı deryā-ḡātır ile ol güher

Ḳaldı ḡalvetde nitekim cism ü cān
İkisi biri birine mihrībān

2370 Pāy-ı şāh alup kenārına nigār
Bir nefesde buse virürdi hezār

Dürlü dürlü eyleyüben h̄idmeti
Kendü cānına iderdi minneti

- 73b
- Çal' asın bu ābda itmiş hişār
Yağmış anuñ mencenik̄in tiz nār
- Şāh çün germ idi nār-ı tizden
Şordı ol dil-dār-ı dil-engizden
- Didi ey firdevs içindeki hūr
Nürsın çeşmüme göñlüme sürür
- 2375 Servdür qaddüñ qatında bir giyāh
Āfitābe-keş öñünde taşt-ı māh
- Bir su'ālüm var durur vir cevāb
Niçün idersin erenlerden hicāb
- Rāst olursa cevābuñda 'ıyār
Rāst ola qāmetüñ tek qamu kār
- Eyleyüp dil-dāra mihr-engizlik
Çıldı şeh gül üzre şekker-rizlik
- Didi işitdüm Süleymān-ı Nebī
Kim aña maḥkūm idi dīv ü perī
- 2380 Zühre ile nitekim tesdīsde
Otururdu ḥāne-i Belqīsda
- İkisine Ḥaḡ cihānda bir oğul
Virmiş idi kimsene görmüş degül
- Zār u 'āciz yatur idi saḡt [ü] süst
Desti vü pāyı degül idi dürüst
- Didi Belqīs ey Resül-ı mu' teber
Ten-dürüstüz ikimüzde ser-be-ser
- Oğlumuz niçün degüldür ten-dürüst
Dest ü pāyında 'amel yok qaldı süst
- 2385 Ḥaḡ qatında ḥācetüñ durur revā
Derdine olsun devā eyle du' ā
- Cebre'ıl irgüricek saña peyām
'Arz eyle aña bu ḥālī tamām
- Diye Ḥaḡdan saña dönicek girü
Levh-i Maḡfūz üzre neyse yazulu
- Çāresini bilüp idevüz 'ilāc
Ten-dürüst olup bula şıḡhat mizāc
- Porsişüñden var ümidüm Kirdigār

- 74a
- 2390 Zaḥmetinden tıflı ide restegār
İşidüp andan bunuñ gibi sühen
Muntazır olup oturdı niçe gün
- Cebre’ıl ile çün oldı hem-nefes
Didi her ne ise göñlinde heves
- Gidüben Cibrıl girü geldi zūd
Haḫdan irürdi Süleymāna dūrūd
- Didi böyle emr eyledi Ḥudā
Kim iki nesne durur aña devā
- Bir arada oturuban ikiñüz
Söyleyesiz egriliksüz toğru söz
- 2395 İkiñüzüñ toğru sözinden Ḥudā
Derdine bu tıfluñ eyleye devā
- Çün Süleymān gūşına irdi kelām
Tiz Belķisa irişdürdi peyām
- Didi derd-i tıfla olmağçün devā
İkimüze böyle emr itmiş Ḥudā
- İki gerçek söz ikimüzden ‘ayān
Ola kim olmaya birinde yalan
- Çün Süleymān eyledi bu sözi yād
Gül gibi Belķis açıldı oldı şād
- 2400 Didi Belķisa Süleymān ey benüm
Cānımuñ ārāmı çeşm-i rüşenüm
- Şoraram hiç eyledüñ mi vir ḫaber
Rağbet idüp benden ayruğa nazār
- Didi çeşm-i bed yüzüñden ola dūr
Nürsın göñlüme çeşmüme sürür
- Hem peyembersin peyember-zādesin
Ḥalk içinde servveş āzādesin
- Nev-cevānsın ḫüb-ḫaşlet nık-ḫū
Ḥoş-zebānsın hem laḫif ü ḫüb-rū
- 2405 Zır-i ḫükmüñde durur cümle cihān
Āşikārādur degüldür bu nihān
- İşbu deñlü ululuḫ kim sende var
Hem cevānsın hem nebī hem şehriyār

74b

Çünkü görem bir cevān-ı tāze-rū
Meyl kıllur göñlüm ider ārzū

Ṭıfl gūşına irişdi çün bu rāz
Destini andan yaña kıldı dirāz

Didi kim māmām yüzüñ olsun ağ
Ṭoğru sözüñ ile destüm oldı şağ

2410 Görđi çün ferzendi destini dürüst
Şükr kıldı yüzün urdı hāke cüst

Döndi luṭf ile Süleymāna ol perī
Didi kim ey Teñrinüñ peygām-beri

İşbu deñlü kim ṭapuña zü'l-Celāl
Mülk virdi hūkm virdi genc ü māl

Saña bunca nesne olmışken ṭufeyl
Eyledüñ mi kimsenüñ mālına meyl

Didi ol peygām-ber-i Perverdigār
Ey nigār-ı serv-ḳadd ü gül-‘ izār

2415 Her ululuḳdan ki var durur Ḥudā
Kimseye virmedügin virdi baña

Pādişehliğ ile mülk ü māl u genc
Ḳamusı hāşıl durur bī-derd ü renc

İşbu deñlü mülk ile ey māh-ı tām
Gelse kimse ḳatuma virse selām

Tuḥfe ne getürdi diyü merd-i rāh
Gizlü süy-ı destin’iderem nigāh

Çünkü bu gerçek sözi ṭıfl itdi gūş
Ṭurdı pāyı üstine eyledi cūş

2420 Didi bābā söyledüñ sözi dürüst
Anuñ için ṭurdum ayağ üzre cüst

Giderür çün luṭf eyleyüp Ḥudā
Ṭoğru sözle derd-i dest ü renc-i pā

Yeg-rek oldur biz daḫı ey dil-nevāz
Ṭoğru söz ile olavuz kār-sāz

Di ne ma‘ nīden eyā ḫüsn ile ferd
Merdlerden eyledüñ mihrüñi serd

75a

Dut ki ben şabr odına yaḳup ciger
Eylerem yüzüñe ayruḳdan nazār

- 2425 Sen ki bu resm ile zībā-çihrsin
Di ne için tünd-ḥū bed-mihrsin
- İşidicek bu sözi ol serv-i nāz
Şāh öñünde baş koyup keşf itdi rāz
- Didi bizüm aşlumuzda Haḫ nihān
Bir ‘aceb ḥaşlet ḳomış ey kām-rān
- Her ki bizden şevher ile sāzkār
Old’ ise çün ire vaḳt-i vaż‘ -ı bār
- Her ḳaçan kim vaż‘ ḳıla bārını
Virüben cān āḫir eyler kārını
- 2430 Çünki bizden kim toḡursa cān virür
Şevhere dil ‘aḳl olan ḳaçan virür
- Kām için cān virmek olmaya revā
Engübāne zehr ḳatmaḳdur ḫaṭā
- Virmedüḡüm şevhere dil ben kenīz
Saḳlaram cānumı cān durur ‘azīz
- Eylemezüm şevher ile düstī
Cān seven olmaya cānān düstı
- ‘Aybumuñ ḳamusını her ne ki var
Eyledüm şāhuñ ḫuzūrınd’āşikār
- 2435 Bulmamışdur vaşluma kimse vuşul
Diler iseñ şat dilerseñ ḳıl ḳabul
- Çünki ben ḫālūmi ḳılmayup nihān
Söyledüm ḳamusını itdüm ‘ayān
- Vardur ümmīdüm şeh-i ‘ālī-cenāb
Bir su’ālüm var durur diye cevāb
- Bunca dil-berler k’olur şāḫib-cemāl
Sīr olur geçmeden üstine sāl
- Hīç bir cānāneye virmedi dil
K’anı soñra itmedi ḫ̄ār u ḫecil
- 2440 Her perāgende-dili k’eyledi cem‘
Yire düşürdi başını mişl-i şem‘
- 75b Her kimüñ kim cāyını eflāk ider
Soñra urur yire ḫ̄ār u ḫāk ider
- Şāh didi anuñ için hīç kes

Mihr ile olmadı baña hem-nefes

Kendüleri gördiler redd oldılar
Çün eyülik gördiler bed oldılar

Dilleri rāhatla olduḡd'āşinā
Eylediler ḡidmetüñ rencin rehā

2445 Her ḡacer ḡadr ile yāḡütī degül
Nān-ı gendüm her şikem ḡütī degül

Seng gibi āhenin gerek şikem
Kim ḡorişden āsyā görmedi ḡam

İsmet-i zendür cemāl-i ḡüb şüy
Şeb ki buldı māh oldı māh-rū

Ol kenīzek ile idüp raḡbeti
Alur idüm virüben çok ḡıymeti

Her birisi kendüsi āsāyişin
Gözedüp düzer idi ārāyişin

2450 Baña lāyık ḡılmadılar ḡidmeti
Tā ki anlara ideydüm raḡbeti

Sende gördüm ey nigār-ı dil-rübā
ḡidmeti kim ol baña durur sezā

Anuñ içün yoḡdur ey kāmum benüm
Sensüzün bir laḡza ārāmum benüm

Buncılayın nūkteler çok şehriyār
Söyledi ol şuḡa eylemedi kār

Şeh nişāna irüreyin diyü tır
Söyler idi söz ki ola dil-peḡir

2455 Ol şanem likin idüben 'öḡr çok
ḡomaz idi kim nişāna ire oḡ

Teşne idi şāh ḡarşusunda āb
Şābir idi lik göñli pür-şitāb

Pirezen kim anı şāh-ı zü-fünün
Eylemiş idi serāyından burün

76a

Āḡeh olup bildi kim olup şabūr
Ārzüsünden düşüpdür şāh dūr

Çāha düşmiş ḡıkmaḡa bulmaz resen
'Āciz olmuş zen elinde Tehm-ten

- 2460 Didi vaqt oldı ki idüp dürlü rīv
Gösterem göre perīye raqs-ı dīv

Qāl' asını māhuñ eyleyem harāb
Bula benden raḡne mehd-i āfitāb

Şāh[1] ḡalvet-ḡānede bir gün meger
Buldı ol cādū bişürdi fitneler

Ol dil-efrüz'eylemekçün intikām
Söyledi efsün ile dürlü kelām

Eylesün diyü şehüñ cānına kār
Bir nefesde fitne düzerdi hezār
- 2465 Didi ey şeh tevsenī kim ola ḡām
Zīr-i zeynüñe dilerseñ ola rām

Rām olmuş kürreyi bir niçe kez
Qarşusına zīn ur iş olsun geñez

Kürre-i rāyız diler çün ide rām
İşbu nev' ile urur aña licām

Ḥātır-ı şāha bu söz geldi dürüst
Emr kıldı bir şanem buldurdı cüst

Cān-firīb ü ' işve-sāz u nüş-leb
Dil-rübā vü mihr-sāz u bu'l-' aceb
- 2470 Qılmamış nahḡāsda dürrini güm
Aşlda toḡmış velikin nerm-süm

Kendüye dem-sāz idinüp şehriyār
Old' anuñla bir niçe leyl ü nehār

Bī-tekellüf diledükce pādişāh
Bulur idi qamu maqşūdına rāh

Gāh bāzī aña uzadurdı dest
Vaqt-i ḡacet atar idi buña şest

Gāh nāz eyler idi bu geh nazar
Anda delerdi ciğer bunda güher
- 76b**
- 2475 Şāhla böyle görüp ol dil-beri
Reşkten dīvāne olurdu perī

Raḡbet itdi süfte ola gevheri
Çekmeye enbāzınuñ derd-i seri

Güne-i ruḡsārın idüp şenbelid
Gerd-i ḡayretd'oldı rüyı nā-bedid

Gerçi görürdi şerîki zaḥmetin
Kılmadı kim yeg ser-i mû ḥidmetin

Dir idi gönlinde ol sîmîn-beden
Aşl-ı tûfândur tenûr-ı pîrezen

2480 Sâkin olup gerçi kim oldu şabûr
Ġâlib oldu ‘ aşq şabrı kıldı dūr

Bir gice şâhı meger ol mâh-çih
Buldu ḥalvet luṭf ile gösterdi mihr

Didi kim ey ḥüsrev-i Dārâ-nijād
Dâver-i iḳlîmsin mazlûma dād

Çünkü olduñ rāst-gû nîkû-nazar
Şoraram bir nesne vir toĝru ḥaber

Kaçan açdı āsumāndan mihr-i kām
K’evvelin şubḥ āḥirin kılmadı şām

2485 Sen ki şubḥuña irişmesün zevāl
Olmasun şāmuñ meger şām-ı vişāl

Şubḥveş evvelde viren baña nüş
Niçün oldu şāmda sirke-fürüş

Dutayın gönlüñ ki benden oldu sîr
Cānuma niçün urursın zaḥm-ı tîr

Gönlüm olmasun diyü ĝamdan rehā
Gözüme karşı getürdüñ ejdehā

Ger şehüñ katında kıldumsa günāh
İşte tîĝuñ işte başum ‘ özr-ḥ^vāh

2490 Bu rehe kimdür saña di reh-nümün
Kimden öğrendüñ kimüñdür bu füsün

Vir ḥaber baña ki oldum bî-ḥaber
Tenden uçar cānum oldu tîz-per

77a

Ol Ḥudā ḥaḳḳı ki şun‘ indan cihān
Düzülüp oldu zemîn u āsumān

Luṭf eyleyüp eger şāh-ı ecel
Müşkilümi ider olur ise ḥal

Cān u dil terk eyleyüp serden geçem
Kıflı bāb-ı genc-i gevherden açam

2495 Şāh çünkim düşmiş idi bendine

İ' timād itdi anuñ sevgendine

Hāl ol hürşid-i ruhsāra kamu
‘Arz kıldı her ne ise mū-be-mū

Didi mihr-i rüyuñ ey zibā nigār
Cānumı yaqar şalar göñlüme nār

‘Aşkuñ ile sahtdur derdüm benüm
Şağlıqdan dūr olmışdır tenüm

Pirezen kim qaşr didi ketḥudā
Girü andan irdi derdüme devā

2500 Yağdı āteş göñlüñi germ eyledi
Sahtduñ key dem virüp nerm eyledi

Nār-ı kārūñ āhını tā kıla germ
Ġayr āhın āhını kim ide nerm

Hoş devā durur baña derdüñ senüñ
Tütüyādur çeşümüme gerdüñ senüñ

Dil hevāñ odına yanar mişl-i ‘ūd
Pirezen şalmışdur aramızda dūd

Ṭoğru olduñ çün benümle şem‘ vār
Dūd-ı dūd-efgen gider itmez qarār

2505 Balsa göñül ārzūya dest-res
Eylemez ġayruñ hevāsına heves

Çün Ḥamelde buldı hürşidüm qarār
İtmezem berdü’l-‘acūza i‘ tibār

Buncılayın nice sözler dil-nevāz
Söyledi şeh gūş iderdi serv-i nāz

Terk idüp tevsenliğı ol bedr-māh
Bülbüle gülzār içine virdi rāh

77b

Bendine çünkim derinüñ urdı dest
Gonce açıldı vü bülbül oldı mest

2510 Gördi bir tütüyi kim açmış dehān
Neyşekerden oldı şeh şeker-feşān

Āb-gİR içine mähīsini cüst
Şaldı kıldı ıztırāb u düşdi süst

Düdsuz ḥulv eylemekçün bī-ta‘ ab
ŞİR-i şİRİN içine şaldı ruḥab

Açdı çün şeh naqş-ı Çiniden berend
Devr oldı kufl-ı zerden dürc-i qand

Buldı bir gencine bî-endüh u derd
Ziverini eyledi zerrin ü zerd

2515 Reng-i zerdi çünki göre âdemî
Şâdîsi artar gider gönli gamı

Za' ferânı olsa helvâ zevk var
Giderür endüh dilden şevk var

Za' ferân zerd olduğunu ey cevân
Görme anı gör ki yidi za' ferân

Gâv-ı Mûsâyı ki yâd itdi Hudâ
Zerd olduğu için buldı bahâ

Zerdden idindügi için niqâb
Şem' buldı nür mişl-i âfitâb

2520 Zer ki oldı mâye-i zevk u tarab
İzzetine zerdlik durur sebeb

Kîmyâger harc ider sîm ü zeri
Tâ ala getüre tîn-i aşferi

Dâstânı şâh işitdi çün tamâm
Çekdi dil-dârın kenâra aldı kâm

Bezm Sâhten-i Behrâm-ı Gür Rüz-ı Dü-şenbe Der-Günbed-i Sebz

Şarkdan çün hüsrev-i zaygam-süvâr
Zâhir oldı çekdi tîg-ı âbdâr

Anı görüp Zengbârûñ leşkeri
Târumâr olup tağıldı her biri

78a

2525 Çin şehin çün gördi çekmiş tîg-ı tîz
Hindu-yı şeb garba eyledi gürîz

Şubh keyhüsrev gibi zerrine keş
Geydi kıldı efrâşte gül-gün direş

Çâhdan gösterdi Yûsuf rüyını
Gördi gizledi Zelihâ müyını

Rüz-ı dü-şenbe idi ol rüz şâh
Kıldı çetr-i sebz câyın evc-i mâh

Şu' lelendi nitekim yaşıl çerâğ
Garq oldı sebzeye mânend-i bâğ

2530 Hürrem ü handān şeh-i kişver-sitān
Oldı sūy-ı günbed-i sebze revān

Hüsrev-i Cem-ḥaşmetüñ ol sebz-tāk
Āfitāb ṭal‘ atinden oldı aḳ

Ol gün anda tā olunca vaḳt-i şām
‘Ayş eyledi zamāndan aldı kām

Çünkü kāfūr-ı seher üzre cihān
Oldı girü müşk ile ‘anber-feşān

Luṭf ile bostān-ı ‘ālemden güli
Ḳoparup dökdi zamāne sünbülü

2535 Cür’et idüp şām-ı Hinduvī-sipāh
Ḳırmızı-i şubḥı eyledi siyāh

Luṭf ile ol sebz serve şehriyār
Didi ey nesrīn-ruḥ lāle-‘izār

Kebk-rū ṭūṭi-ḳabā ṭāvūssın
Fitne-i Rūm u Hıṭā vü Rūssın

Hüşyār itmege ben dīvāneyi
Söyle biñ efsūnla bir efsāneyi

Ol perī-peyker idüp dürlü niyāz
Hoş Süleymān ḥazretinde açdı rāz

2540 Didi ey cānum benüm cānuñla şād
Ḳızmetüñde geçmeyen ‘ömr oldı bād

Hāne-i iḳbāl ḥargāhuñ durur
Taḥt u efser ḥāk-i dergāhuñ durur

78b

Tāc sen serverden oldı ser-bülend
Taḥt senden ğayrı itmedi pesend

Şāhlar farḳına ḥāküñ tācdur
Ḳalḳ-ı ‘ālem ḳapuña muḥtācdur

Çoḳ du‘ālar idüp ol serv-i bülend
Eyledi yāḳūtdan işār ḳand

Hikāyet-i Rūz-ı Dü-Şenbe

2545 Didi bir şahşı işitdüm Rūmda
Ḳüb u hoş-dil bāl gibi mūmda

Ādemīde her ne deñlü kim hüner
Var ise bilürdi ol arı güher

Bu kemāl ile geçerci dāyimā
Pāk-dāmān u mücerred-pārsā

‘ Ākil ü dānā vü zīrek hūşyār
Bişr idi adı iñen perhīzkār

Nā-gehān günlerde bir gün bī-ħaber
Seyr eyleyüp gider iken meger

2550 ‘ Aqlına gösterdi fitne dest-bürd
‘ Aşğ şabrı niçesini kıldı ħurd

Karşudan gördi gelür bir dil-beri
Kim ider şermende mihri peykeri

Bişrden fāriğ geçer iken revān
Burka‘ ını bād kapdı nā-gehān

Fitneye çün bād oldu reh-nümün
Māh-ı tábān ebrden çıkdı burūn

Gerçi girü burka‘ ını çekdi cüst
Bişr görüp līkin oldu saħt-süst

2555 Gözine bir yüz görindi kim güneş
Görür ise ħayretinden ide ‘ aş

Çeşm-i efsün-sāz olup fitnekār
Her bucağda tevbe şımış şad hezār

Ĥırmen-i güldi velī kāmimde serv
Ĥūr-ı firdevs idi reftarı tezerv

79a

Ġamze-i seħħār idüp dürlü füsün
Ĥ‘āb kılmış çeşm-i ‘ aşıkdan burūn

La‘ l[i] berg-i gül idi kim ola ter
Olsa ol berg-i gül-i ter pür-şeker

2560 Çeşm[i] nergis gibi kim ħufte ola
Fitneler ol ħ‘ābda bin hefte ola

Ĥālī zülfi gibi ider fitneler
Nā-müselmān çeşm ħālinden beter

Ref‘ olınsa cemālinden niķāb
Zāhir olur nīm-i şebde āfitāb

Çeşm ü ħāl ü zülf ile ol cān-firīb
Ĥiç bir gönülde kıomazdı şekīb

Görüp anı Bişr olaydı bī-karār
Āħ kıldı iñledi derd ile zār

2565 Derd ile ol arada kıldı cevān
Āfitāb-ı germ-rev oldı revān

Bişr geldi kendüye açdı gözün
Bağdı çevre yanına dirdi özin

Didi ardınca gidersem der-ḥaṭā
Şabr kılsam şabra ṭāḳat yok baña

Yegrek oldur ‘aqluma olup edīb
Çāresini bu işüñ idem şekīb

Terk-i şehvettür nişān-ı dīn yaḳīn
Terk-i şehvet eyle mü’minsen hemīn

2570 Eylemek için kıl işbu müşkili
Yegrek oldur taşra iltem maḥmili

Çün baña cāy-ı melāmetdür bu kūy
Ṭā‘ at ideyin dutayın Ḳudse rūy

Ḥālīkuma anda kılayın niyāz
Ola kim benden bu sevdā gele vāz

Görüp ol gün sāz rāhını hemān
Ṭurdı oldı Ḳuds rāhına revān

Ol muḳaddes cāya irdi çünki şād
Viridi bend-i müşkiline Ḥaḳ güşād

79b

2575 Göñlini ḥavfıyla pür-bim eyledi
Kendüzini Ḥaḳḳa teslīm eyledi

Emrine Ḥaḳḳuñ iṭā‘ at eyledi
Duruban anda ‘ibādet eyledi

Çün Ḥudāsı ile göñli idi düz
Secd’idüp ol ḥāk-i pāke urdı yüz

Ṭā‘ at itdi anca ol merd-i nikū
Kim dilinden zāil oldı ārzū

Ārzūdan çünki ḳalmadı eşer
Girü süy-ı Rūma eyledi sefer

2580 Yol dutup gider iken ol müstemend
Hem-reh old’anuñ ile bir ḥod-pesend

Çünki söyler idi idüp i‘ tibār
Bir ḥadışe nükte dutardı hezār

Bişr aña her ne dise nīk ü bed

Serd güftār ile ider idi red

Dir idi ol eyledür bu böyledür
Her ne kim ben söyler isem şöyledür

Çünkü bu sözlere dutdı Bişr gūş
Söylemedi dağı söz oldı hamūş

2585 Didi Bişre di ne durur aduñı
Tā ki ol ad ile idem yāduñı

Didi vaz-ı haml idicek anam
Bişr dimiş bendeñe bābām nām

Şimdi kim kemter kemīneyem saña
Adumı her ne dilerseñ di baña

Didi sensin Bişr nengi ādemüñ
Ben Melihāyam imāmı ‘ālemüñ

Her ne kim var yirde gökde hayr u şer
Ol araya kim irer derk-i beşer

2590 Kāmusını ‘ilm ile bildüm tamām
Āgehem nedür helāl ile harām

Bihterem on iki tenden yek tene
Yek fenī gibiyem on iki fene

80a

Kūh u deşt ü bişe vü deryā vü rūd
Mīhr ü meh hāk-i siyeh çerh-i kebūd

Her birinüñ fikr kırup aşlını
Bilmişem ‘ilm ile vaşl u faşlını

Çangı etrāfa ki irişür haşar
Bilüp öñdin anı virürem haber

2595 Devletine bir şehüñ gelse zevāl
Gelecegin oñduram pencāh sāl

Biş ü kem niçe olduğunu dānede
Halqa direm otururken hānede

Nabz u kārüre bilürem hādıķam
Her ne ta‘zīme dir iseñ lāyıķam

Heft-sāle hasteye ger ictimā
Buyurursam bula bir günde şifā

Çünkü şalam āteşe efsūnla na‘l
Kehrübāyı eylerem yāķūt u la‘l

2600 Seng-i iksîrüm ile olur güher
Hâk destümde olur mânend-i zer

Sihr okımağıçün açsam dehen
Halk'elümde mâr görünür resen

Kân her genci ki kıldı Hâk bedîd
Kıflına gencüñ beni kıldı kilîd

Her ne şorılsa semâ vü arzdan
Her ne var ise sünenle farzdan

Çamusın bilmekde bil ey bî-haber
Yok durur 'âlemde benden fahlter

2605 Germ olup urdı dürlü lûf u lâf
Söyledi bir niçe güftâr-ı güzâf

Bişr ol mağrûr sūrlarına gūş
Dutuban diñlerdi giderdi hamūş

Nâ-gehân görindi bir ebr-i siyâh
Çün Melihâ aña eyledi nigâh

Eyleyüp güftâr-ı serdin pür-' itâb
Bişr miskîne girü kıldı hitâb

80b

Didi niçün bu bulutdur mişl-i kır
Yâ nedendür ol biri mânend-i şîr

2610 Bişr didi hikmetu'l-lâhdur
Kim inanmazsa buña güm-râhdur

Didi bir söz kim degüldür dil-pezîr
Cân içinde kaçan ola cây-gîr

Ebr-i tiredür duhân-ı muhterik
'Aqlıdur bu nükteelerde müttefik

Ol şehâbı kim görürsen şîr-fâm
Bil mizâcında ruṭubet var hām

Bişr dınmayup işidürken sözün
Gördi kopdı bir çatı yel añsuzın

2615 Didi kim bâduñ nedendür ey kişi
Hiç bildüñ mi dün ü gün cünbüşi

Di ki saña diseler aşl-ı kemâl
Yoḥsa ḳalduñ cehl ile zulmetde zâl

Bişr didi kim ḳazâ-yı dâdger
Durur ancaḳ bildügümdür bu ḳadar

- Didi bir söz söyle kim ola eyü
Pîrezenler sözini çoğıl girü
- Aşl-ı bāduñ bil hevādandur yaķın
Depredür anı necādından zemîn
- 2620 Görđi bir kūhı didi kim işbu kūh
Ėayrlardan niçün oldı bā-şüküh
- Bişr didi İzedidür bu eşer
Kim kimisi zirdür kimi zeber
- Didi işit sözümü ey aşl-ı söz
Nice bir söyleyesin bi-asl söz
- Ebr çün aķıda seyl-i hevlnāk
Kūh olur seyl sîrinden megāk
- Tiğ çünkim eylemişdür evce meyl
Devr olur itmez ziyānı aña seyl
- 2625 İşidüp bu sözleri Bişr itdi cūş
Didi ey bi-hūş u bi-hikmet Ėamūş
- 81a** Sen beni şanma bu işden bi-Ėaber
Belki senden ‘ilm ileyüm bişter
- Lîk her işde kişi görüp özin
Ėoş degül ‘aceble söylemek sözün
- Virmese destür saña perdedār
Perde ardındağı olmaz āşikār
- Pey Ėalať idende yoķdur ictihād
Rāhı güm idene itme i‘timād
- 2630 Perde çünkim açıla ola ‘ayān
Kim durur gerçek veyā kimdür yalan
- Bişr sözünü işidüp ol fuzūl
Eylemedi hiç birini Ėabūl
- Hem-reh olup Ėať‘ iderlerdi rehi
Ol Ėudāvend idi ol idi rehī
- UĞradılar gide gide bir yire
K’anı görse Ėūrī firdevsin yire
- Nāzük idi sebzesi mişl-i Ėarīr
Cān içinde cāy-gīr ü dil-pezīr
- 2635 Lālesi Ėūrī-i müşkīn-Ėāl idi

Āb[1] şīrīn şanki kand u bāl idi

Müşk bŷyını virürdi gülleri
Öter idi luţf ile bülbülleri

Bitmiş idi bir dıraht-ı mu‘ teber
‘Arşa ermiş ser uzatmış şāhlar

Bir sıfālın ħum dibinde gömilü
Āb-ı şāfi ile içi toptolu

Luţf ile ol ħumdağı āb-ı zülāl
Ĥoş nitekim tāze reyĥānla sıfāl

2640 Didi Bişre kim eyā ferruĥ refiķ
Eylegil bu işde key fikr-i daķiķ

Bu ħumı kim şu ile gördük tolu
Bil neden durur bu yirde gömilü

Bişr didi ey ‘azizüm bu işi
Müzd için itmiş ola bir kişi

81b

Cevrdür andan göre diyü ta‘ ab
Yire gömdiler anuñçün tābe-leb

Didi bu ise su’ālüme cevāb
Bil ĥaţādur kamu sözüñ nā-şavāb

2645 Bu ara avcılara durur maķām
Eylediler şayd için bu süyü dām

Tā ki teşne olıcaķ āhū vü gūr
Eyleyeler işbu araya ‘ubūr

Cān ile her birisi idüp şitāb
Teşnelikden eyleyeler kaşd-ı āb

Merd-i şayyād eyleyü dürlü gümān
Ĥoş keminde dura destinde kemān

Ura şaydı tırle hengām-ı āb
Düşürüben od baķa ide kebāb

2650 İşbu resme bendlerden aç girih
Tā işidenler diyeler saña zih

Bişr didi ey nihüfte-güy-ı dehr
Kim tolodur şöhretüñle il ü şehre

Sende bende her ne var ise nihān
Söyleyicek anı iderüz ‘ayān

Ol Őu űzre sũfre aup yidiler
Şad olup *el-amdũ li'l-lāh*²⁰⁷ didiler

Geldiler um atına idiler āb
Eylediler ol dırat altında vāb

2655 Oldılar bĩdār ũnkim vābdan
Yudılar yũz um iindek' ābdan

Bişr miskĩne didi kim ey yigit
Sũz işit bu aradan aņaru git

İncidũpdũr gerd-i reh āyet beni
Rāat ideyin bu Şu ile teni

Bu um iine girũp usl ideyin
Őoņra uŐadup yoluma ideyin

ũn umu seng ile pāre eyleyem
Şayd urtulmaġa āre eyleyem

82a

2660 Bişr didi aņa ey merd-i 'azĩz
Olmaġıl bu um iine irk-rĩz

Eyledũn ābı ile def' -i 'aşaş
irkũni dũkseņ iin' olmaya aŐ

Bizileyin bir misāfir bu yire
Aņsuzın ger teşne oluban ire

Ol daġı bizũm gibi ey pũr-hũner
Ola işbu āb-ı umdan behrever

Bişr pendin dutmayup ol merd-i bed
Her ne kim sũyledi ise ıldı red

2665 Gevher-i ziştini eyledi 'ayān
Őoyınup um iine girdi revān

um Şanup girdũgi od bir āh idi
Dibine inince aylı rāh idi

Kimse olmadı ecelden restegār
Varmadı ilerũ zir geleņle kār

Āb nũŐ itdi tenine dũŐdi tāb
Oldı āġir āha dũŐũp ar-ı āb

Bişr ũnlin sũzle pũr-tāb idũp
Āb derdiyle ozin pũr-āb idũp

²⁰⁷ Fātihā 1/2: "Hamd alemlerin Rabbi Allah'a mahsustur."

- 2670 Dirdi gördüñ mi bu nā-dān-ı hām
Kim selāmın eyledi baña harām
- Girdi çün hum içine ol bed-hişāl
Oldı tīre çirk ile āb-ı zülāl
- Çirk ābı koķıdur bed-reng ider
Har hum-ı pūr-ābı [hem] kāreng²⁰⁸ ider
- İşbu bed-endiş şerrinden penāh
Saña getürdüm bilürsin yā İlah
- Söyleşürdi Bişr kendüyle nihān
Şuya giren çıkmadı geçdi zamān
- 2675 Hum katına geldi eyleyüp şitāb
Gördi olmış hem-rehini ğark-ı āb
- Çekmemekçün dehr derdinden şudā^ç
Dilden itmiş cān cismini vedā^ç
- 82b Oldı ğamġin işbu turfe hāle saht
Arayuban buldı bir şāh-ı dıraht
- İki süñü boyı var idi uzun
Şoķdı hunbek içine ol zū-fünūn
- Ça^ç rına irmedi ol şāh-ı dıraht
Hāl-i hem-rāhına ġāyet oldı saht
- 2680 Ol ğarīķi ābdan çıkardı cüst
Çazdı ġabrin gördi ġaydını dürüst
- Yoldaşını çıkarup ol çāhdan
Şoķdı çāh'oldı cüdā hem-rāhdan
- Hāk ile örtüp başı ucına seng
Çodı oturdu yanında ġöñli teng
- Didi ġanı rāyuñ u zīrekligün
Yalanımış yoġ imiş gerçekligün
- Çanı dürlü dürlü ol da^ç vīlerün
Şūret imiş hiç imiş ma^ç nīlerün
- 2685 Diridüñ seyrini bilüp ahterün
Añladum devrini tāk-ı ahtzerün
- On iki fende iderdüñ da^ç vīyi
Gösterimedüñ birine ma^ç nīyi

²⁰⁸ kāreng: kār-ı neng

Ne gelecegin kişiye hayr u şer
Bilüp öñdin virürem derdüñ haber

Çāh kim öñüñde açmıŝdı dehen
Pes nice añlayamaduñ anı sen

Bu sözi diyüp yirinden ol ‘aziz
Turdu rahtın hem-rehinüñ dürdi tiz

2690 Çünkü rahtın cem‘ eyledi kamu
Buldı bir kise zer-i Mıŝri tolu

Gerçi kim eylemedi açup ŝumār
Var olaydı kıyās ile hezār

Her biri kāmil ‘ayār idi dürüst
Köhne sikkeyle ki var idi nüñüst

Mührini bozmadı mihr idüp zere
Āferin olsun anuñ gibi ere

83a

Didi şimdi vācib ol durur baña
Rahtını ne varsa destār u kabā

2695 Cem‘ kılam saklayam olam revān
şehrde kimdügi olına ‘ayān

Vāriŝin bulup ŝımarlayam aña
Haqq haqq’ire ŝevāb ola baña

Ġayr-ı haqqā isti‘ānet itmezem
Bu emānetdür hıyānet itmezem

Ger anuñ bigi olur isem fużül
Ben dağı anı yiyem kim yidi ul

Yüklenüp te‘cıl ile rahtın hemān
Gidecegi yolına oldu revān

2700 ŝābir olup devr-i çerhüñ qahrına
Rüzgār ile irişdi şehrine

şehrde ol gün çün ārām eyledi
şubh turdu ‘azm-i hamām eyledi

Çünkü rāhatdan biraz buldı eşer
Zāyil oldu zaħmet-i derd-i sefer

Cāme vü destārı alup kū-be-kū
Gösterürdi ider idi cüst ü cū

‘Ākıbet bir rāst kūy u kār-dān
Görüp anı bildi didi ey cevān

2705 Var fülân cāya görürsen bir serā
Muḥkem ü ‘ālī yapılmış müntehā

İşbu kaftānı bilürem bī-gümān
Ol serāyuñ şāhibinüñdür hemān

Götürüp ser-cümle raḥt ile zeri
Ol serāyı bulıban қақdı deri

İçerüden luṭfla bir leb-i şeker
Geldi çıқdı taşra Bişre açdı der

Bişri görüp virdi ol ḥātūn selām
Ḥayr u şerden didi nedür di peyām

2710 Didi bilemce emānet vardur
K’ol emānet gerdenümde bārdur

83b

Ger revā görürse ḥātūn-ı serā
Girem idem қamusını ‘arz aña

Kim Melihā-yı semā-ferhenge dehr
Nüş yirine niçe içürdi zehr

İşidüp ol zen bunuñ bigi süḥen
Bişri içerü kığırdı taşradan

Çün ḥaberdār oldu bānū-yı serā
Tiz bāliş қodı Bişre düzdi cā

2715 Bağlamış idi cemāline niқāb
Didi söyle neyse güftār-ı şavāb

Her ne ise қışsa Bişr-i ḥoş-kelām
Söyledi ol māh-ruḥsāra tamām

Anuñ ile nice hem-dem olduğın
Söyledükce aña derhem olduğın

Kārgāh-ı ‘āleme idüp naḫar
Her birinden nice virdüğın ḥaber

Delürüben eyledüğın da‘ veti
Yirine göstermedüğın ma‘ niyi

2720 Mevc-zen dirildüğın deryā gibi
Nāfi‘ em didüğini şahbā bigi

Her ne kim görüp işitmişdi қamu
Bişr didi diñledi ol māh-rū

Şoñra didi oldu ol saña beқā

Cā aña hāk oldı saña hāne cā

Cīfesin kim yumış idi āb-ı pāk
Eyledüm cāyını anuñ zīr-i hāk

Çünki gördüm oldı vārūn bahtını
Cem^ç kıldum her ne varsa rahtını

2725 Cem^ç iderken rahtını kıldum nazār
Rahtda bulındı bu bir kīse zer

Çamusını cem^ç idüp çālāk u cüst
Hāzretüñe üşde getürdüm dürüst

Bānū-yı hāne zen-i dānā idi
Kār-dīde hūb u rūşen-rāy idi

84a

Çünki dutdı Bişr güftārına gūş
Söylemedi oldı bir sâ^ç at hamūş

Göñlini derd ile ğamgīn eyledi
Ağlayup çeşmini nemgīn eyledi

2730 Sākin oldı çün derūnı āteşi
Bişre ol hātūn didi kim ey kişi

‘Ālem içinde bu gün senden emīn
Görmedi kimse saña biñ āferīn

Çoğruluğ ile sen itdüğüñ işi
İtmemişdür itmeyiser bir kişi

Ol durur ‘ālem içinde çoğru er
Kim anı aldamaya sīm ile zer

Çünki hāk eyledi anı Hālīkı
Vardı ol yire ki oldur lāyīkı

2735 Hūd-pesend idi iñen bed-rāy idi
Her ne kim didüñse biñ anca idi

İşi idi dün ü gün cevr ü cefā
Merdüm-āzār idi iñen bī-vefā

Çünki iderdi ‘itāb ile sühen
İncinür idi sözinden merd ü zen

İ^ç tiğād ile cehūd-ı kīnever
Hīle ile ejdehā-yı heft-ser

Hāylidür andan görürdüm derd ü renc
Mār elinden nitekim künc içre genc

2740 Görmedüm andan ziyāndan ğayrı nef^c
Şükr kim Hakk anı benden kıldı def^c

Key biriydi gerçi çün gizledi rû
Dimezüz ardınca söz illā nikû

Çünki çekdi bu miyāndan pāy ol
Ğuşşa eksildi ferahlık oldu bol

Cān u göñülden seni ey merd-i kār
Şüylığa eylemişem ihtiyār

Māl u mülküm var hem setr ü cemāl
Benden eyü olmaya cüft ü helāl

84b

2745 Ol nikāh ile ki buyurdı Resül
Rāzıyam saña beni eyle qabül

Qışsamı didüm bu durur hasb-ı hāl
Māl u mülküm cavqdur budur cemāl

Böyle diyüp açdı yüzinden niqāb
Ebr içinden zāhir oldu āfitāb

Çün niqābın ref^c eyledi qamer
Bişr eyledi cemāline nazar

Gördi bildi ol şanemdür bu nigār
Kim görüp Bişr olmuş idi bī-qarār

2750 Mıhrden hūnı reginde kıldı cūş
Āh idüp düşdi başından gitdi hūş

Ol şanem kim gördi hālını harāb
Şaçdı yüzine eli ile gülāb

Çünkü geldi ‘aqlı başına girü
Şerm idüp didi eyā hurşid-rū

Lutf kılduñ rāh virdüñ hānuña
Qıl terahhümle nazar divānuña

Şöyle şanma kim işümdür serserī
Nice delürmeyeyin gördüm perī

2755 Mıhrümi şanma ki şimdidür saña
Çok durur mūnis durur derdüñ baña

Ol fülān günde fülān arada şād
Gider idüñ burqa‘uñı qapdı bād

Yüzüñi görüp saña dil bağladum
Gice gündüz derdüñ ile aqladum

Çıkmış idüm mihrüni dilde nihân
Şükr kim luğf idüp olduñ mihrübân

Fazl-ı Hağdur işbu iş ancak hemîn
Kim beni kıldı murāduma yağın

2760 Tāmi‘ olup olmadum çün bu’l-heves
Lā-cerem mağşūda buldum dest-res

Olmadum çünkim harāma pāy-māl
Kirdigārūm ruzı eyledi helāl

85a

Ageh olup mihr-i dīrīnden nigār
Rağbetinüñ birisi oldu hezār

Āşikārā oldu çün sırr-ı nihüft
Şarğ-ı kâbin ile oldu aña cüft

Ol şanemden Bişr alup kāmını
Hoş geçürür idi şubğ u şāmını

2765 Dīvden çünkim bihişti oldu dūr
Hullesini sebz kıldı mişl-i hūr

Sebzlikdūr küşte ıslağı hemîn
Sebzlik zīb-i firīştedūr yağın

Sebzlik yeg olmasa idi ne şek
Hullesini sebz kılmazdı melek

Sebzlik ile olur taze çemen
Sebzligi gitse kurur nārven

Küşt’olan sebz olmağa āheng ider
Çamu ser-sebz olmağı bu reng ider

2770 Sebzeye māyil olur cān ile dil
Sebzelerden rüşen olur çeşm bil

Çışşayı çün didi bezm-ārā-yı māl
Āferīn idüp der-āğuş itdi şāh

Bezm Sāğten-i Behrām Rüz-ı Se-şenbe Der-Günbed-i Sürğ

Şubğ-dem girü ufukdan çünki mihr
Tāli‘ oldu ‘āleme gösterdi mihr

Zulmetini ‘ālemün eyledi dūr
Şem‘-i ruhsārı cihāna virdi nūr

Tāc-ı zerle hüsrev-i nīli-ğışār
Zāhir oldu zayğama olmuş süvār

2775 Edhemini gördi terk itmiş seher
Eşhebi üstine urdı zeyn-i zer

Āşikārā eyledi nārını āb
Buhr-ı nīlīden görindi la‘ l-i nāb

Rūz-ı se-şenbe şeh-i Dārā-zafer
Uyğudan maḥmūr uyandı seher

85b

Tīre idi rūzlar dey māh idi
Tīre meh şāhı gibi kūtāh idi

Saḥt-sermā idi hem ḳalb-i şitā
Gūlsitān olmışdı ḳalb-i şitā

2780 Rūz-ı Behrām idi ol Behrām-ı ceng
Geydi şulḥ-ı bezm için Behrām-reng

Sürḥlerle kendüzini büridi
Şubḥ sūy-ı ḳaşr-ı sürḥe yüridi

Bānu-yı Saḳlābi vü ḥamrā-‘ izār
Ābı idi luḥf ile reng ile nār

Bilür idi ḳamu resm-i ḥidmeti
Ḳarşu geldi ḳıldı şāha ‘ izzeti

Ḥidmete bil baḳladı mişl-i kenīz
Dutdı mihmānın cān gibi ‘ azīz

2785 Çekdi şeb kāfūra çün müşkīn raḳam
Dökdi ğarba şāh-ı Çīn zerrīn-‘ alem

Gizledi ruḥ ḥüsrev-i nīlī-ḥişār
Nāfizü’l-emr²⁰⁹ oldı şāh-ı Zengibār

Çünki yek-renk oldı dehr-i heft-reng
Zāhir oldı āsumānda heft reng

Şāh sūsenveş zebān idüp dirāz
Didi ey cān gülşeninde serv-i nāz

Bir ḥikāyet di neşāt-engīz ola
Ḥūb [u] şīrīn [ü] şeker-āmīz ola

2790 İşidüp fermān-ı şāhı ol niḡār
Eyledi yāḳūtdan gevher nişār

Didi ey çerḥ āsitān-ı dergehūñ
Ḳurş-ı ḥurşīd oldı māh-ı ḥergehūñ

²⁰⁹ Nāfizü’l-emr: Nāfidü’l-emr

Her ne maḫşūduñsa olsun ḫāzıruñ
Ḳamu yirde ʿavn-i Yezdān nāşıruñ

Devlet ile ḫürrem ü mesrūr ol
Düşmenüñ maḫhūr u sen mañşūr ol

ʿAdlüñ ile rāḫat olur ādemī
Mihrsın mihrüñle yapduñ ʿālemi

86a

2795 Ḳünkü pāyānına irişdi duʿā
Şaçdı gevher dürc-i laʿli ḫıldı vā

Ḥikāyet-i Rüz-ı Se-Şenbe

Didi mülk-i Rūsda bir ḫüb şehr
Var idi kim görmemiş mişlini dehr

Revnaḫından anuñ ol iḫlīm-i Rūs
Ḥoş bezenmiş idi nitekim ʿarūs

Şehriyārı pādişāh idi ulu
Nām-i nīki ile ʿālem toptolu

Yoğ idi ḫaşmı çoğ idi leşkeri
Var idi ancak hemīn bir duḫteri

2800 Ḥüsn gülzārında serv-i nāz idi
Çeşmi cāzū ḡamzesi ḡammāz idi

Zülf-i perçini idi müşkin-kemend
Ḳadd-i şimşadı idi serv-i bülend

Rüyı ḫübī māhdan maḫbübter
Laʿl-i şirini şekerden ḫübter

Ger dehān-ı tengi[ni] teng-i şeker
Görse olup teng-dil şuya düşer

Zülf-i perçini önünde müşk-ḫvār
Lāle vü gül bāḡınuñ ḫatında ḫār

2805 Ḳāmeti yüce nitekim serv-i bāḡ
Rüyı rüşen şöyle kim şemʿ-i çerāḡ

Nergisi ḫılmış ḫumār-ı çeşm[i] mest
Ḳaşı olmuş secdegāh-ı Ḥaḫ-perest

Utanurdu ʿarızından yāsemen
Ḡonce aḡzın añsa yumardı dehen

Bu ḫadar ḫüsn ile ol şāḫib-cemāl
Oḫıyup her fende bulmuşdı kemāl

- Her bir işde ‘aklı ile dānişi
Pur-ı sīnāya irürmiş dānişi
- 2810 ‘İlm-i nārencāt ile ‘ilm-i tılısm
Dağı her ne fen ki aña vir ism
- 86b**
- Bilür idi kâmusın ol māh-rūy
Dāmenine irmemişdi dest-i şūy
- Ol ki hūsn ile ola ‘ālemde tāk
Cüft olmağına itmez ittifāk
- Dāniş ü hūsn ile ol hūr-ı cinān
Halk içinde oldı meşhūr-ı cihān
- Derler idi Mihr ile Mehden felek
Getürüp indirdi yire bir melek
- 2815 Müşterī eyledi Nāhīde nazar
Ol nazardan tāli‘ olmışdur Kamer
- Çün yayıldı il ü şehre şöreti
Eyledi her şah-zāde rağbeti
- Kimi zūra yaştanup kimi zere
‘Azm kılurlar idi ol kişvere
- Her ki gelüp oldı ise h^vāstār
Rāzı olmadı birine ol nigār
- ‘Özr ü ‘özr ile dileyü dileyü
Pādişāhuñ başın itdiler kayu
- 2820 Bilmez idi ‘acz ile kalmışdı ferd
Şad-ḥarīf ile nice oynaya nerd
- ‘Aczde görüp şehi ol dil-nevāz
Oldı kendü kendüzine çāre-sāz
- İstedüp buldurdı bir küh-ı bülend
Dür şehre devrden görmez gezend
- Emr idüp yapdurdı bir muḥkem ḥiṣār
K’eylemezdi menceñiḡ u top kār
- Çünkü yapıldı ḥiṣār oldı tamām
Geldi şāha ol şanem virdi selām
- 2825 Didi kim destūr virür ise şah
Vaḡtidür ola müheyyā-sāz-ı rāh
- Şāh işidüp bu sözi ol hūrdan

- Gerçi incindi biraz destürdan
- Neylesün nā-çār olup virdi rızā
Didi kim gelür kaderlenmiş қаzā
- 87a Şehdini mestür kıldı tā meges
Hānesine gelmeg'itmeye heves
- Қал'ada maḥfūz ola çünki genc
Derdlerden pāspān görmeye renc
- 2830 Şāhdan destür alup ol yüzi māh
Yarağını gördi kıldı 'azm-i rāh
- Ol ḥişāra girüben oldı nihān
Genc bigi küncde dutdı mekān
- Çün ḥişār içinde eyledi qarār
Қodılar nāmını Bānū-yı Ḥişār
- 'Āciz idi қал'asından düzd-i genc
Pāsbān idi emīn görmezdi renc
- Gice gündüz қал'ada ol cenneti
Fāriğü'l-bāl ider idi şoḥbeti
- 2835 Eyleyüp kendüye ol kūhı penāh
Bağlamış idi қamu bī-rāha rāh
- Her ne fen kim vardur ol 'işveger
Bilüp olmışdı қамудan behrever
- Zīrek idi seyr-dān encüm-şinās
İder idi ṭab' dan ṭab' a kıyās
- Bilmiş aşlı virmemiş 'ömri yele
Rāz-ı rūḥānī getürmişdi ele
- Bilür idi ḥuşk u terden ol nigār
Nice olur āb serd ü germ nār
- 2840 İtdügin ḥīleyle merdüm merdüme
Çerḥ dönüp virdügin seyr encüme
- Қамусın taḥşīl idüp bilmiş idi
Gözgüsünde pasını silmiş idi
- Dinmeden bilürdi nidügin süḥen
Merd adı ma' nīde vü şūretde zen
- Kendüye ol kūhı idinüp ḥişār
Eyledi yekbāre merdümde kenār

87b

Ol ھیşāruñ rāhın idüp kısım kısım
Kıldı zıreklig ile nice tılısm

2845 Cem^ç idüp bir yire kamu şan^ç ati
Düzdi iki cism-i ādem şüreti

Her birinüñ peykeri āhenle seng
Ellerinde deşne mişl-i merd-i ceng

Her ki ol rāha olur idi revān
İki bölünüp qalurdı bī-revān

Likin ol kimse k'emīn-i der idi
Ol geçerdı ğayrlar ^ç āciz idi

Ol emīn-i der dağı hengām-ı kār
Geçer idi kām ile idüp şumār

2850 Bir qadem kılsa ğalaq vaqt-i güzer
Gerdeninde öñine düşerdı ser

Ol iki peykerden irişürdi tay^ç
Māh ^ç ömrini nihān iderdı hay^ç

Hem ھیşāruñ eyle yapıdı yapusın
Bulmaz idi bilmeyenler qapusın

Qullesi çekmişdi ser tā āsumān
Bābı bāb-ı āsumān gibi nihān

Bir mühendis fikr kılsa iki māh
Qapusu qandan durur bulmazdı rāh

2855 Hüsñ ile ol māh-rū kim fāş idi
Cüst ü çāpük-dest ü hem naqqāş idi

Şöyle üstād idi kim naqqāş-ı Çin
Baş qoyup naqşına iderd'āferin

Nāzük idi naqşda eyle eli
Resm iderdı şunuñ üstinde yeli

Zülf-i hūrī gibi ol zībā nigār
Sāye-i nūr üzre iderdı nigār

Yazar olsa kāğıda bir bülbüli
Uça gülzār'isteyü gide güli

2860 Çünkü ol burc üzre oldı ser-bülend
Burc oldı ol qamerden behremend

Hāme dutup şarf kıldı himmetin
Bir harīre naqş kıldı şüretin

88a

Çün harîre şüretin kıldı nigār
Hüb haṭ ile üzerine ol nigār

Yazdı her k'idine sevdāmı hevā
Bu hişāra kim olupdur baña cā

Bağmasun gelsün ilerü dürdan
Haṭ alur pervāne olan nürdan

2865 Bu hişāra merd olana var bār
Yoğ durur nā-merd olana bunda kār

Her kime kim ārzūdur bu hevā
Bir degül biñ cān gerek durur aña

Dilde idüp himmetini üstüvār
Sağlamağ gerek durur şart-ı çehār

Şart-ı evvel bu ki ola ol cevān
Nik-nām u nîk-ḥüy u nükte-dān

Şart-ı şānī bu durur idüp nazār
Bu tılısm işinden ola bā-ḥaber

2870 Bu durur şart-ı sevüm bu burca bāb
Bilene yirden durur vire cevāb

Çārümīn şartımda bu durur qarār
Vara bundan şehre eyleye qarār

Tā varup ben atamuñ dergāhına
Yüzümü sürem girem ḥargāhına

Ḳayğurup andan idem birkaç su'āl
Kim anuñ derki ola 'ağla muḥāl

Ger su'ālūme virür ise cevāb
İrişe maksūda ola kām-yāb

2875 Şüyum ola çekmeyem ḥükminde ser
Her ne şorarsam vire çünkim ḥaber

Şartlar kim didüm itmezse tamām
Dirliğini kendüye bilsün ḥarām

Her ki bu pendüme dutar gūş-ı cān
Süd kılar hergiz eylemez ziyān

Ol ki iletmez süḥen rāhına pey
Lāle gibi ḳonılır içine key

88b

Böyle diyüp ol cihānuñ āfeti

Dāyesi destine virdi şūreti

2880 Didi ey dāye demidür er gibi
Şehre iriş bād-ı cān-perver gibi

İrdi hengāmı ki açıla varaķ
Oldı vaķti gide serpūş-ı tabaķ

Olmağıçün şehir bābı zīneti
Üzerinde aşı o bu şūreti

Leşkeri vü şehrden iden güzer
Eylesün bu şekl-i zībāya nazār

Her gönülde kim hevā ide gūlū
Şāhib-i taşvīr ider ārzū

2885 Çār şartı evvel eylesün tamām
Tā irüp maķşūdın'āhīr bula kām

İşbu şart-ı çāra bağlayan miyān
Cāna irür yā virür yolında cān

Dāye destine alup ol peykeri
Geldi şehre didüğü gib'ol perī

Aşdı şehriñ apusunda şūreti
Tā görüp 'uşşāķ ide rağbeti

Rağbet idüp her ki iderdi nigāh
ılur idi āhı dūnyāyı siyāh

2890 Her diyāra fāş oldı bu haber
Bildı her kışver-sitān u tācver

Bu hevāya anca şāh u şāh-zād
Geldiler tā hāşıl ideler murād

Geldiler gerçiki idüp biñ heves
Vāķi' olmadı yirine dest-res

Her biri gönli hevāsında yele
Virdi kendüzinde kāfisın yele

anğısı kim irür idi 'azm-ı rāh
Ol araya irse olurdu tebāh

2895 Tığlar irüp añı timşālden
Düşürür idi serini yālden

89a

Harc ıldı kimi zūr u kimi zer
Biri olmadı bu kāra çāreger

Şarḫ-ı evvelde olan çālāk u cüst
İrse şarḫ-ı şāniye olurdı süst

Bu hevā sevdāsı ile çok cevān
Terk eyledi başını virdi cān

Anca kesdi başları ol reşk-i hūr
Kellelerden bağladı şehrine sūr

2900 Var idi bir nev-cevān-ı Cem-tebār
Serv-ḫadd ü lāle-ruḫ nesrīn-‘ izār

Zürmend ü zīrek ü hūb u dilir
Şayd-ı şemşīr-i hizebr ü bebr ü şīr

Eyledi bir gün meger ‘azm-ı şikār
Tā açıla nitekim hūrrem bahār

Gider iken her yaña idüp nazār
Şehr ḫapusına irdi reh-güzēr

Gördi bir şūret ḫapuda aşılı
Zehrden biñ şīşe girdinde tolu

2905 Hūb idi şol resme ol zībā-cemāl
Kim gören gönlinde ḫalmazdı mecāl

Göriccek şeh-zāde baḫr-ı ḫayrete
Ĝarḫ oldı ḫaldı ḫayrān şūrete

Didi taḫsīn ol ele k’alup ḫalem
Eyleye bunuñ gibi zībā raḫam

Şūrete şeh-zāde iderken nazār
Gördi girdind’aşılı biñ ola ser

Didi kim bu şūret-i insān-firīb
Kim ḫomadı cān u gönülde şekīb

2910 Şūretidür ol perīnūñ k’ādemi
Görse anı terk ḫılur ‘ālemi

Baña daḫı eyledi mihri ḫulū
Oldı sevdāsı ile başum tolu

Bu hevesden ger çeker olursam el
Şabr yoḫdur dilde cān bulur ḫalel

89b

Ger tenümden cānum olursa cüdā
Bilürem gītmez başumdan bu hevā

Bu hevāda yele vardı anca ser
Kār idüp olmadı biri çāreger

2915 Eyle şanam başumı dahı benüm
Görmemiş durur tenümde gerdenüm

Girü kendüzine didi ol perî
Kârını dutmağ gerekmez serîri

Ĥurde-bînem ideyin fikr-i büzürg
Tâ beremden dūr ola dendân-ı gürg

Bir melek-sîretten efsün-ı perî
Ögreneyin ġamdan olayın berî

Çün perî teshîrin öğrenem nüĥüst
Ser esen kırtıla ola ten dūrüst

2920 Görmemek diler iseñ ulu ziyân
Ĥurd-endîş olma olġıl ĥurde-dân

Her ki ol kârında ola saĥt-ġir
Nazmı kârınuñ ola ‘illet-pezir

Böyle diyüp ol cevân-ı şîr-merd
Süz-ı dilden çekdi birkaç āh-ı serd

Gidemez tıramaz oldu bî-ķarār
‘Āķıbet dönd’iñleyü²¹⁰ ağlayu zār

Ādemîdür nice itmesün ĥazer
Nat‘ı gördi tîġ ile taşt ile ser

2925 Bu hevâyı dilde eyledi nihân
Kimseye sırrını kılmadı ‘ayân

Artar idi rüz u şeb göñlinde süz
Ne şebi²¹¹ idi şeb ü ne rüzü rüz

Ārzü-yı tâmmile her bāmdād
Gelür idi ĥapuya ol Cem-nijād

Ṭurup ider idi bir laĥza direng
Baķar idi şürete ĥalurdı deng

Bu girihden nitekim tıutup ümîd
İstedi ser-rişte olmadı bedîd

90a

2930 Gördi bir rişt’aşılı biñ ola ser
Kimse ol ser-rişteden bilmez ĥaber

Ārzüsından ĥamu dutdı kenār

²¹⁰ iñleyü: añlayu

²¹¹ şebi: şepi

Cüst ü cüyü kendüzine kıldı kār

Her tarafda dimez idi küh vü deşt
Çāre ister idi eyler idi geşt

Şehrden şehre ider iken güzer
İşidüp bir gün haber bildi meger

Kim fülān tağūñ içinde bir ‘azīz
Cā düzüp merdümünden itmişdür gürīz

2935 Ol sipihr-i fazl u hurşid-i hüner
‘Aql bigi her hünerden behrever

Āheni ‘ilmiyle dutar mūm ider
Şāmdan bir demde ‘azm-i Rūm ider

Görmemişdür devr kılalardan semā
Kimse anuñ bigi bir müşkil-güşā

Çünkü āgāh oldı ol Dārā-şükūh
Yarağını gördi kıldı ‘azm-i küh

Geldi buldı gār içinde bir kişi
Yaluñuz yoldaşı yok erkek dişi

2940 Gerçi cāyı bir harābe cāy idi
Līkin anuñ ile hoş gülzār idi

Emrine Hāqqūñ itā‘ at eylemiş
Terk idüp varın kanā‘ at eylemiş

Āşikārādur ki çeşmine nihān
Dānişi nūrı ile rüşen cihān

Ol sipihr-i dānişūñ Cemşid-fer
Hidmetin itmege bağlandı kemer

Şāh-zād ol Hızrdan Mūsā-şifat
Dāniş öğrendi vü buldı terbiyet

2945 Ol sipihr-i dānişe bir gün meger
Şāh-zāde didi rāzından haber

Añdı ol māhı ki nice bir hişār
Yapdı kim çapusu olmaz āşikār

90b

Çal‘ anuñ rāhına iki peykeri
Nice düzdi nice virdi hanceri

Bilmeden ol rāha kim olsa revān
Başı düşe cismi çala bī-revān

ışşasını her ne ise tül u   arz
H zretinde feylesofuñ kıldı   arz

2950 Feylesof-ı h rde-d n u n kte-g r
amusın bild rdi ıtm r   nar

Oldı  nkim  are-c   are-şin s
D ndi geldi H lia id p sip s

Bir iki g n şehrde dutdı ar r
T  ki g re niced r enc m-ı k r

Her tılısmuñ bil ben terk bini
Aña g re eyledi tedb rini

Bil r idi  nki fet -i b bını
H zır itdi her iş n esb bını

2955 Buldı evvel amu ehl-i h lveti
Her birisinden diledi himmeti

C me v  p r henini l le-g n
Eyledi ya  ni ki budur reng-i h n

 nki h n dery sına oldu ar k
H nin oldu c mesi mişl-i   a k

 rz ya virmedi g nline r h
Baqladı bil c ndan oldu k ne-h v h

Didi geld m işid n ey    m u h ş
Kim cih nı fitnedden idem h l ş

2960 Y  bu serlerden giderem  enberi
Y  açam yanlarına bende seri

İşidenler eylediler  fer n
Didiler olıl az lardan em n

 nki ey likde idi niyyeti
Oldı aña zer  h lkuñ himmeti

 geh idi amu resm u r hdan
Geldi istedi ic zet ş hdan

91a

ş h ile   ahdini ılup  st v r
Aldı dest r eyledi   azm-i hiş r

2965 Adım adım eyledi ol c yı ısm
anda durur bildi n reng-i tılısm

Vati ile şarf id p ferhengini
Rane kıldı bozdı hep n rengini

Her tılısmuñ bulup aşlın şāh-zād
Çāha şaldı çenberini oldı şād

Çün tılısmuñ kamasın kıldı hārāb
Eyledi kal' a k̄apusına şitāb

Gördi bir dühl ü yanında bir düvāl
Ol düvālī dühle urdı Cem-ḥiṣāl

2970 K̄opdı anuñ ikisinden bir şadā
K'ol şadādan ditredi arz u semā

Ol şadādan oldı bir raḥne ' ayān
Raḥn' içinden k̄apu açıldı revān

Bu ḥikāyetden çün āgāh oldı māh
Gönderüp bir kimse oldı ' özr-ḥ'āh

Didi kim ey raḥne-bend ü reh-güşā
Devletüñ maqşūduñadur reh-nümā

Olmaduñ çünkim tılısm açmakda süst
K̄apusın gencinenüñ bulduñ dürüst

2975 Sūy-ı şehre ol bu aradan revān
Bir iki gün şabr kıl ol şādmān

Tā gelem atam k̄atına şehre ben
Söyleşem diyem gelesin anda sen

Dört nesne şorisaram bī-ḥiṭāb
Bilüp anı ger virür iseñ cevāb

Sen benümsin ben senüñem bī-gümān
Vāşıl olup kāmā olduñ kām-rān

Şāh-zāde kendüyi çün kām-yāb
Gördi itdi şehr sūyına şitāb

2980 Geldi ol k̄apuda olan şüreti
Aşağa indürdi kıldı cür'eti

91b

Dürüben ısmarladı bir çākere
Didiler taḥsın bunuñ gibi ere

Serleri kim aşılıydı bī-beden
K̄amusın indirdi bir bir burcdan

Virdi ol başları daḥı Cem-nigīn
Her birin cismi ile kıldı defīn

Ḥāşıl olur çünki her dürlü merām

- Geldi cāyında oturdı şādkām
- 2985 Sāki-i şekker-dehān u gül-‘ izār
Cām-ı zerden şundi yāqūtī ‘ uqār
- Çaldı muṭrib çeng ü geldi söze rūd
Cüş idüp güyendeler didi sürūd
- Çamu şehri vü sipāhī ne ki var
Eylediler üstine gevher-nişār
- Cem‘ olup bir yire çamu sipāh
Didiler ger duḡterini bu ki şāh
- Virmez ise şāha idelüm tebāh
İdinelüm bu cevāmī pādīşāh
- 2990 Ser kesüp her dem ider ol serdlik
Çurtarur ser gösterür bu merdlik
- Her gönülde muḡkem oldu bu ḡayāl
Gözedürler idi nice ola ḡāl
- Ol ṭarafda dil-ber-i nesrīn-‘ izār
Şādmān lāyık bulunduḡına yār
- Gözledi çün şāh-ı Çīn zerrīn ‘ alem
Çekdi kāfūr üzre şeb müşkīn-raçam
- Ḥāzır itdi hevdecini bindi māh
Çal‘ asından süy-ı şehre dutdı rāh
- 2995 Geldi şāhuñ kaçırına indi revān
Yüzini görüp şeh oldu şādmān
- Atasınuñ kaçırına ol aşl-ı ḡūr
Āfitāb-ı ṭal‘ atinden virdi nūr
- Söz yirine la‘ lden döküp şeker
Didi ne kıldı ise ol nāmver
- 92a Nicesi geldüğünü çālāk ü cüst
Ol ṭılısmı bozdıḡın bulup nüḡüst
- Çal‘ anuñ fikriyle görüp yapusın
Şoñra nice bulduḡını çapusın
- 3000 Her ne oldısa arada ḡayr u şer
Çamusın bābāsına virdi ḡaber
- Didi şartıñ açdı üçinden girih
Çārumīnde qalmaz ise aña zih

Duĥterine ŧeh didi ey nāzenān
Bildüm üçin neyki ŧarṭ-ı çārumān

Çār müŧkil didi ŧoraram aña
Tā bilüp vire cevābımı baña

İncedür ol çār müŧkil miŧl-i mūy
Remzdür yoĥdur arada güft ü gūy

3005 Bilüp ol müŧkilleri iderse ĥal
Devleti maĥŧūdına irürdi el

Bilmeyüp söyler olursa serserī
Serlerüñ yanında aŧılır seri

Vācib ol durur çün ola bāmdād
Devlet ile çıĥa taĥta ŧāh ŧād

Cem^ç idüp ĥalkın ulu dīvān ide
Ol cevānı oĥıdup mihmān ide

Çünkü gelüp ĥāzır ola mihmān
Perde ardında oĥıram ben nihān

3010 ŧoram andan çār müŧkil ĥüb u naĥz
Püst olmaya ĥamusı ola maĥz

ŧāh didi ey çerāĥ-ı encümen
Ĥāzır olsun ŧubĥ ne didüñse sen

Bu söz üzre itmediler söz ziyād
Yatdılar ārām idüp ol gice ŧād

ŧubĥ-dem çün çerĥ-i pīrūze-ĥabā
^çArz eyledi ŧebehden kehrübā

Emr kıldı ĥüsrev-i Dārā-ĥiŧāl
Tā gele dīvāna her ŧāĥib-kemāl

92b

3015 Geldi dānlar cem^ç olup baĥladı ŧaf
ŧāha ĥarŧu ĥodılar kef üzre kef

Her ne ise oldı çünkü ĥ^vāste
Meclis oldı Ĥuldveŧ ārāste

ŧāh oĥıdup ol Cem-i ĥoŧ-ĥaŧleti
Ĥürmet itdi eyledi çoĥ ^çizzeti

Oldı mihmān ĥāzır u döküldi ĥ^vān
Zīrbādāne muza^ç fer nārdān

Ĥ^vānlaruñ kim gelür idi ser-be-ser
Kiminüñ çinī kiminüñ ŧāĥnı zer

- 3020 Her neyi k'iderdi hâtır ârzû
Ol arada hâzır olmışdı kamu
- Yidiler diledügince iştiḥā
Çekdiler el şoñra itdiler du' ā
- Şeh buyurdı tā ol iki nām-cūy
Bī-sūḥen birbiriyi'ide güft ü gūy
- Meclis-i ḥāş eyledi tā kim mehek
Bile kimūñ altunında var şek
- Duḥteri ḳatına girdi şehriyār
Perdeden taşra cevān itdi ḳarār
- 3025 El uzadup gūşına ol ' işveger
Gūşvārından çıkard'iki güher
- Ḥüb u şeffāf idi gerçi her biri
Uşacuğ idi degül idi iri
- Ḥādimine virdi didi ḳıl şitāb
Bunı mihmāna ilet getür cevāb
- Aldı ḳāşid dürleri oldı revān
Göricek remzi nedür bildi cevān
- Ḳatdı üç dür ol iki idi bedel
Vird'eline müşkilini ḳıldı ḫal
- 3030 Seng-dil çün gevherini gördi penc
Ḥürrem oldı güldi bulmuş bigi genc
- Seng ile evvel düri ḳıldı 'ıyār
Şoñra seng ile düri ḳıldı gubār
- 93a Ḥurd ḳılıp ḳatdı bir avuç ḳadar
Ol gubār olmuş güherlere şeker
- Ḳāşıdına virdi didi olma süst
'Arz eyle bunı ol çālāke cüst
- Göricek anı Cem-i rüşen-zamīr
Ḥāzır itdi cām ile bir pāre şīr
- 3035 Şīr içine şalup anları revān
Getürene virdi didi ol revān
- Göricek anı nigār-ı tīz-hüş
Dutdı cāmı eyledi şīrini nüş
- Çün içildi cāmda ḳalmadı şīr

Eyledi dibinde alanı amir

Eyledi ol seng-i evvelle iyar
Bilmedi kim bildi air oldu kar

Barmaından ıkarup enguteri
Didi ilet bunı gorsun muteri

3040 Goriccek enguterini ah-zad
Geçirup engutine oturdu ad

Virdi yektā bir dūr-i giti-furūz
Kim uaı giceyi iderdi rūz

İrdi çun bānūya ol yektā güher
odi keffi üstine ıldı nazār

Süst ılup amu ıqd-ı gevherin
İstedi tā buldı ol dūr hem-serin

İkisin bir riteye ol serv-i nāz
Geçirup mihmānına gönderdi bāz

3045 ah-zāde gördi dürr-i hem-seri
Baqlamıqlar yanına bir gevheri

Biri birinden olunmaz idi fark
İkisi de gün gibi ururdu ber

atdı anlara bir ezraq mühreyi
Mehre rāzi olmaıçun zühreyi

Getürene virdi eyledi revān
Gördi anı oldu bānū admān

93b

ferin idup cevānuñ hūına
Aldı ol dūrleri adı gūına

3050 Gördi ılmadı ara yirde sitiz
Dadı ezraq mühreyi destine tiz

Luf ile bābāsına ol serv-i nāz
Didi kim oturma ur ol çare-sāz

Batumı gör nice oldu baa yār
Kim bunuñ gibi hūmā ıldı ikār

Bulmıamdur kendüme bir hem-seri
Arasalar bulmayalar kiveri

Atası didi eyā zibā anem
ilm ile ālemde olmısun alem

3055 Arañuzda olınan bî-güft ü gūy
Remz göstermedi baña hiç rūy

Her ne geçdiyse arañuzda bir bir
Çamusın diyüp beni eyle habîr

Eyleyüp nāz ile bānū biñ niyāz
Söyledi bābāsına keşf itdi rāz

Didi gūşumdan iki gevher nüñüst
Çıkarup viribidüm çatına cüst

Dimek olurdı bu ‘ömr-i bā-şitāb
İki gündür pes ne için bu ‘azāb

3060 Ol ki kodı üzerine üç güher
Didi beş²¹² ise dağı ider güzer

Ben ki seng ile ol iki gevheri
Hurd kıldum bile çatup şekkeri

Didüm aña kim bu ‘ömr-i pür-heves
Ārzūdan hāli olmaz bir nefes

Çarışupdur birbirine kııl nazar
Rūz u şeb niteki bu dürle şeker

Nice olma füsūn u kīmyā
Kim biri birinden olalar cüdā

3065 Şekker ile gevheri ol nükte-gār
Cāma koyup dökdüğü buyıdı şār

94a

Hācet olmaya füsūn u kīmyā
Çatıre-i şār ile olurlar cüzā

Ben ki oldum sāğarından şār-h^vār
Didüm olmuşam çatıñda şār-h^vār

Çünkü gönderdüm aña engüşteri
Bildi kim olmuşam aña müşteri

Dağı gönderdüğü ol yektā güher
Kim degerdi kıymeti bir bedre zer

3070 Didüğü olur baña ol nükte-gār
Cevherüñe cevherüme yok nazār

Bir anuñ mānendi dürr-i şāhvār
Buluban ben eyledüm yanına yār

²¹² beş: biş

Didügüm olurdu ey şāhib-kemāl
Ben saña sen bañasın cüft-i helāl

Çün getüren destine kıldı nazar
Bir iken gördi iki olmuş güher

Bulmadı ol iki dürre bir bedel
Lā-cerem fikr idüp eyledi hıyel

3075 Mühre-i ezrak bulup ol hālekār
Kıldı ol iki dür-i şāf ile yār

Didügi olurdu ol ‘ālemde bir
Bu ikiye çün bulunmadı nazır

İrresün bunlara didi bir nazar
Mühre-i ezrakla kıldı def‘-i zer

Bağladuğum mühreyi destüme cüst
Rāzı olduğumu bildirdüm dürüst

Mühresinüñ mihri sinemde benüm
Genc mührdür hazinemde benüm

3080 Tevsenini rām görüp şehriyār
Bir mübārek ruzı kıldı ihtiyār

Getürüp bir araya serv ü güli
Şāh oldı ikisinüñ bülbüli

Düzdi bir hoş bezm mānend-i bihişt
Bezmgāhın eyledi ‘anber-sirişt

94b

Hürrem olup kıldı bir hefte düğün
Düşmeni yüregine urdı düğün

Her ne ise resm ü āyın eyledi
Zühreyi Bircise kābın eyledi

3085 Bir yire geldi ol iki nāzenin
Biri hurde-dān u biri hurde-bin

Oldı çünkim ğayrdan hālī otağ
Kıtdılar biri birine bāl u yağ

Geh dutup şeh-zāde bānū ğabgabın
Rüyın öpüp ıdırur idi lebin

Geh dutup şeh-zāde destini nigār
Öper idi ider idi i‘tizār

Āhir elmāsı ile çālāk ü cüst
Gevher-i nā-süfteyi deldi dürüst

3090 Gitdi mühri bāb-ı gencüñ oldı bāz
Sīne-i kebk üzerine kondı bāz

Ol gice ḥalvet ikisi tā seher
Ḳatdılar zevḳ eyleyüp şīre şeker

Çünki bulmışlardı devrāndan amān
‘Ayš idi işleri dün ü gün hemān

Rūz-ı evvelde şeh-i Dārā-ḥaşem
Kim bu rāh-ı şa‘ba başmışdı ḳadem

Fāl dutup sūrḥ geymişdi ḳabā
Sūrḥ geydi şoñra cāme dāyimā

3095 Zühre ile eyledi Behrām ceng
Ḳıldı lā-būd geydügin Behrāmī-reng

Sūrḥlük çün buldı aña iḥtişāş
Buldı her dürlü siyehlikdan ḥalāş

Sūrḥ cāme geydügiçün dāyimā
Derler idi sūrḥ-cāme pādīşā

Sūrḥ-rūlukdur cihān ārāyişi
Sūrḥ-rū ol sūrḥ-rū ol ey kişi

Sūrḥden idindügiçün zer seleb
Didiler Gügird-i sūrḥ aña laḳab

95a

3100 Ḥün ki oldı aña āmīziş revān
Sūrḥ oldı bulduğıçün būy-ı cān

Kimde nīkūlık iderseñ cüst ü cū
Aşl-ı nīkūlıkdur ola sūrḥ-rū

Sūrḥ gül olmazdı şāh-ı būstān
Sūrḥlükden bulmasa idi nişān

Ol gülüñ şekker sözinden şehriyār
Güldi oldı sūrḥ-rū mişl-i ‘uḳār

Çünki pāyānına irişdi kelām
Sūrḥ gül gibi kızard’ol māh-ı tām

3105 Sūrḥ-gül gibi şeh-i ‘ālī-cenāb
Māhını ḳoynına ḳoydı ḳıldı ḥ‘āb

Bezm Sāḥten-i Behrām Rūz-ı Çehār-Şenbe Der-Günbed-i Kebūd

‘Arz ḳıldı çünki yāḳūtını mihr
Ḳıldı pīrūze sevādını sipihr

Kîmyâger gibi idüp kîmyâ
‘Arz eyledi şebelden kehrübâ

Hindular gibi iken ‘âlem ruḥı
Tâze vü ter olup oldu Ḥalluḥî

Geydürüp şeb kırm üstâd-ı seher
Ḳaşr-ı zümrüdfâma ḳodı cām-ı zer

3110 Tâzelendi sebzezâr-ı âsumân
Âhu-yı zer sebzedden oldu ‘ayân

Çâr-şenbe rûzı idi şehriyâr
Şâdisinüñ biri olmışdı firâr

Ṭurdı çıḳdı sürḥ günbedden burün
Câmesini eyledi pîrûze-gün

Devlet ile kılmığıçün tâze-bezm
Günbed-i pîrûzeye eyledi ‘azm

Ḳarşulayup şâh[1] serv-i gül-‘izâr
Eyledi pâyına la‘l üdür nişâr

3115 Çıḳdı şeh Behrâm oturdu taḥtına
Şâd oldu devlet ile taḥtına

95b

Devrden almağıçün bir laḥza kām
Aldı luṭf ile eline girü cām

Ergavânî meyle bānuñ erġanün
Eyledi şāhuñ neşâṭını füzün

Çünkü bağlandı cihân müşkîn-niḳâb
Çâh-ı Maġribde güm oldu âfitâb

Çerḥ bigi oldu ‘âlem nîl-reng
Mâhi-i zer yutdı deryâda neheng

3120 Câme-i zer-beftin eyleyüp nihân
Kisvet-i ‘Abbâsiyi geydi cihân

Dil-berine şeh didi ey sîm-ten
K’eylemişem saña cân işâr ben

Gitmek için cân içindeki teraḥ
Söyle bir efsâne olsun dil feraḥ

Çünkü böyle oldu emr-i pâdişâ
Luṭf ile bānū-yı efsâne-serâ

Didi ‘âlem zîr-i fermānuñ senüñ

- Ah̄ter-i çerh̄ āferīn-h̄^vānuñ senūñ
- 3125 Āsumān-ı salṭanatda māh sen
Taht u tāca cān gibi dil-h̄^vāh sen
- Serv gibi dāyim ey [‘]ōmr-i dirāz
Tāze vü ser-sebz olup ol ser-firāz
- Dāyimā ma[‘] mūr olsun kişverūñ
Ḳanda varsa fetḥ ḳılsun leşkerūñ
- Ben neyem benden daḥı yeg biñ kenīz
Pāy būsūñ ile olmışdı [‘]azīz
- Her ne arada ki ḥāzır ola nūş
Ḥoş degül açsa dükān sirke-fürüş
- 3130 Ger şadā[‘] olmaz ise ey bī-naẓīr
Cānla bir efsāne diyem dil-peẓīr

Ḥikāyet-i Rūz-ı Çehār-Şenbe

- 96a Ḡonce-i gül açup ol serv-i bülend
Berg-i gülden eyledi işār ḳand
- Didi şehr-i Mışırda bir nev-cevān
Var idi nīkū-siyer şīrīn-zebān
- Yūsuf-ı Mışrī gibi idi [‘]azīz
Adı Māhān key seh̄i vü sīm-rīz
- Bir nice hem-serleri anuñla yār
Olup idinmişler idi [‘]ayş-ı kār
- 3135 Cām-ı la[‘]līn ile yāḳūtī şarāb
Eyler idi devr söylerdi rebāb
- Dehrde bilürler idi yoḳ ḳarār
[‘]İşret eylerler idi leyl ü nehār
- Her biri günde anı otaḡına
Getürüp okurdu gāhī bāḡına
- Biri bir gün ol çerāḡ-ı [‘]ālemi
Bāḡa ilti beyle ḳamu hem-demi
- Bāḡ idi firdevs gibi ḥoş-hevā
Rāḥat-efzā rūh-perver dil-güşā
- 3140 Lü'lü'-i lāla saçardı jālesi
Cām-ı yāḳūtı dutardı lālesi

Sidre gibi servi idi muntehā
Sebzeleri kaması mühr-i kiya

Dürlü dürlü nevr-i nūrından şecer
Olmış idi çün düm-i tāvūs-ı ner

Ġoncesi tūṭi gibi yaşıl-şi‘ār
Geymiş itmiş sürh minḳār aşikār

Ravza idi hürrem ser-sebz ü ter
Yârlar luṭf ile andan hûbter

3145 Bî-vefâ olduğımı çerh-i kebūd
Bilüp iderlerdi raḳş ile sürūd

Dehrden bulmuşlar idi fırsatı
Giceye dek eylediler şoḫbeti

Gice çünkim dikdi ‘anberden ‘alem
Ḳondı kâfūr üstine müşkîn-raḳam

Nâzük ü hûb idi key şoḫbetleri
Yatmağ’oldı bâğda niyyetleri

96b

Dillerini bâğa kıldılar girev
Hürrem olup eylediler ‘ayş-ı nev

3150 Eyleyeydi ol gicede mâh tâb
Rûz olup şan çıkmış idi âfitâb

Meyden olmuş idi Mâhân lâle-gün
Tâbiş-i mâhı görüp çıkdı burûn

Bâğ içinde geşt iderken nâ-gehân
Ḳarşudan ḳatına geldi bir cevân

Mest idi çünkim eyü kıldı nazār
Bildi kim enbâz durur bu ḳadar

Gitmiş id’enbâzı idi mâlde
Geldi bulaşdı aña bu hâlde

3155 Göricek Mâhân aña didi nice
Geldi işbu araya yârüm gice

Nice bulduñ bâğı kimdür reh-berüñ
Yoḳ bileñce bir gulâm u çâkerüñ

Didi dün irden ayarlayup atı
Şehre irişem diyü sürdüm ḳatı

Gündüzün yürüdüm irişdi gice
Şehre irişimedüm kıldum gice

Çir ile soyunmuş idi hunb-ı zer
Giremedüm şehre bağlu idi der

3160 Taşrada bir yār evine bārumı
İndirüp qodum gözetdüm kārımı

Aşşı kıldum çok bī-ħadd ü kıyās
Buncılaym aşşıdur cāy-ı sipās

Ĥ^vāce-i mihmān işıtdüm bāğda
Lā-büd irdüm ĥızmete bu çağda

Şehre sen kendün gelürseñ bih ola
Dāver-i dihden şalāħ-ı dihd ola

Hem bu gice şubħ olmadan ‘ayān
Bacadan birkaç yük idelüm nihān

3165 İşidüp şād oldı Māhān mālına
Düşdi gitd’ enbāzınıñ dūnbāline

97a

Çapusını bāğun açdılar revān
Gıtdiler şehre ikisi şādmān

Bād bigi itdiler anca ĥırām
Kim gicenün geçd’iki baħşı tamām

Ĥoş gider idi şeriki reh-neverd
Ol ‘aķibinde revān mānend-i gerd

Gıtdi enbāz ile Māhān ol qadar
Reh-i ĥisāb-ħāneden kıldı güzer

3170 Didi Māhān ĥānemüze nīlden
Reh ziyāde olmaya bir mīlden

Bu gice ger ider olursam şumār
Yürümüşüz rāh ferseng-i çehār

Didi beñzer mestem anuñçün meger
Rāh-ı ĥāne geldi baña dūrter

Yoldaşum kim ileyümce vardur
Mest isem ben āħir ol huşyārdur

Eyle olmuş idi ĥırsı māldan
Bilmez idi añlamazdı ĥāldan

3175 Piş-rev giderdi eyleyüp şitāb
Pes-reve gel diyü eylerdi ĥitāb

İkisi ol deñlü pervāz eyledi

Ki hürüs-ı şubh âvâz eyledi

Çünkü sevdâdan dimâğ oldu tehi
Gördi kim gitmiş yanında hem-revi

Gice dilde nağş kıldığı hayâl
Zâyil oldu şubh-dem buldı zevâl

Çaldı Mâhân vâlih ü hayrân u deng
Guşşalandı kalmadı yüzinde reng

3180 Mânde vü mest olduğu kıldı eşer
Nîm-rûz olunca yatdı bî-haber

Germ eyledi serini âfitâb
Turdı uyandı gözinden gitdi h'âb

Çâr etrâfına eyleyüp nigâh
Çaldı 'âciz eyledi derd ile âh

97b

Bâğ-ı gül isterdi bulmaz idi bâğ
Cân pür-süz idi gönli tolu dağ

Menzilini gördi olmuş küh u gâr
Her tarafda var idi mâr hezâr

3185 Tâkati yoğ idi gerçi pâyınuñ
Gitmege old' ihtiyârı râyınuñ

Yürimege kalmamışdı zür [u] pâ
Uğrar idi her rehe bî-reh-nümâ

Gider idi şöyle olup hevlnâk
K'ider idi sâyesinden dağı bāk

Çün Habeş Çin mülkine çekdi sipâh
'Âlem-i ispîdkâr oldu siyâh

Düşdi bîhod kıldı bir gâr ihtiyâr
Görinürdi her giyâ çeşmine mâr

3190 Dağı eyü gelmemişken hüşına
Âdemî âvâzı irdi güşına

Çün nazâr eyledi gördi iki ten
Kim birisi merddür birisi zen

Yolda giderler añıl añıl yayan
Her birisi götürür bār-ı girân

Göricek derd ile Mâhân ağlayu
Bunlaruñ katına geldi ilerü

- Merd ilerü geldi didi ey kişi
Hiç kimse itmez itdügün işi
- 3195 Hem-rehün bu yolda var mı hiç kes
Yel gibi kimün ilesin hem-nefes
- Didi bir merd-i ğaribem hāmkar
Çalmışamdur ‘āciz ü hayrān u zār
- Ğuşşadan işüm gücüm efgān durur
Adımı şorar iseñ Māhān durur
- Didi bunda nice düşdün ey cevān
Hālūñi ‘arż eyle bileyin ‘ayān
- Bu aradur mesken-i cīn cāy-ı dīv
Şir ider havfından anlaruñ ğariv
- 98a
- 3200 Didi Māhān ey ‘aziz-i muhterem
Çün kerimü’n-nefssin eyle kerem
- Ben kākümle düşmedüm bu araya
Kıl nazār luḡ ile ben biçāreye
- Dün İrem bāğında idüm ‘ayş-sāz
Devr iderdi cām çalınurdu sāz
- Bezmümüz ferri ile ol tāze bāğ
Gösterürdi her gülini bir çerāğ
- İder idük lehv ile dürlü neşāt
Biş idi firdevsden rüy-ı bisāt
- 3205 Nüş iderdük zevk ile her laḡza kās
Bedr idi meh giceden geçmişdi bās
- Mest ile seyr ider idüm bāğda
Girü yārāna dönecek çağda
- Geldi bir kişi didi ey devletüm
Var ticāretde senünle şirketüm
- Ol bihişt-i cāvidāndan nā-gehān
Devr idüp rüz olıcağ oldu nihān
- Yā bilüp yā bilmedüğinden baña
Her ne kıldıysa helāl olsun aña
- 3210 Teñrün için ey gözümüñ merdümü
Rāh göster baña göster merdümī
- Didi şükret ey cevān-ı pārsā
Cānuñı saña bağışlamış Hudā

Ġüldur ol gördüġüni bil yaġın
Kim gicelerde işi budur hemîn

Āşinā şeklinde düzüp şūreti
Şāye ile gelüp ider da‘ veti

Nām[1] anuñ Hāyil-i Yābāndur
Azıdur insānı şan şeytāndur

3215 Ey nice senüñ gibileri helāk
Eyledi kıldı küreyvelerde ħāk

Bu gice yāruz saña bu zenle ben
Dek bizümle añıl añıl yūri sen

98b

Yüridiler tā olunca şubĥ-dem
Urmadılar birbiriyle hīç dem

Çünkü çaldı dühlini bāng-ı ħurūs
Şubĥ urdı nākaya zerrīne kūs

Birbiriyle olmadan güft ü şenīd
Merd ü zen öñinden oldı nā-bedīd

3220 Ķaldı Māhān derd ile ġamġin girü
Gözlerini eyledi nemġin girü

Çünkü girü nūr ‘aksiyle zükā
Ķıldı ‘ālem zulmetini rüşenā

Baġdı Māhān çevresin’ açup gözin
Gördi key pür-bīm cāda kendüzin

Kūh kūh uzardı rāhı cāy-ı teng
Göñlini ol cāy-ı teng eyledi teng

Zaĥmeti üstine örtüp zaĥmeti
Gider idi gerçi yoġdı tākati

3225 Ĥātırı pür-ġuşşa vü bi-ĥ^vāb u ĥ^vurd
Cānına boyanmışdı renc ü derd

Bulur idi isteyüp penc-i giyā
Yiyüp anı idinür idi ġidā

Miĥnet ile görüben dürlü te‘ eb
Yürüdi ol şubĥ tā irince şeb

Çün cihānuñ oldı isfīdi siyāh
Sa‘ b oldı reh-reve gitmege rāh

Kendüzini Ĥālīķa teslīm idüp

- Bir çukurda siñdi yatdı bīm idüp
- 3230 Yatmış iken anda geçmeden zamān
Güşına āvāz-ı esb irdi revān
- Görđi bir kişiyi iki atı var
Birini yider birin'olmuş süvār
- Çünki Māhān katına irdi revān
Görđi bir kişi siñüp olmuş nihān
- Nidügin bilmek için ol tünd-hū
Depdi atını yürüdi ilerü
- 99a Didi kim ey reh-nişin ħod-nümā
Vey ne kişisin degül cāyuñ bu cā
- 3235 Görmeden tığ-i borendemden zarar
Ne durur ħālūñ baña virgil ħaber
- Çünki Māhān güşın'erdı bu sühen
Bīd bigi oldu lertzān ħavfdan
- Didi kim ey reh-neverdūñe ħırām
Sergüzeştin bendenūñ işit tamām
- Her ne oldısa nihüft ü āşikār
Söyledi Māhān işitdi ol süvār
- Didi kendūñe oķı lā-ħavlden
Kim ħalāş olduñ helāk ü hevlden
- 3240 Anlar iki güldur erkek dişi
Kim iderler ādemīye bu işi
- Ugradurlar zaħmete idüp füsüs
Nā-bedīd olurlar ötdükde ħurūs
- Mādesinūñ adı bil Heylā durur
Erkeginūñ nām[ı] hem Ġıylā durur
- Şükr idüp sür yire yüzün eyle ħāk
K'olmaduñ şerrinden anlaruñ helāk
- Yatma bu pür-şür cāda ey cevān
Yidegüme bin benümle ol revān
- 3245 Ol süvāruñ sözün idüp iħtiyār
Oldı esb-i bād-peymāya süvār
- Reh-rev idi atları ħadden ziyād
Şöyle kim yitmezdi yügürse bād

Eylemişlerd'esbe irhā-ı ' inān
Seyrleri üstine geçdi zamān

Ḳurtulup ol cāy-ı pür-endūhdan
İndiler bir ulu deşte kūhdan

Kūhdan çün deşte irdi reh-güzer
Girü Māhāna irişdi derd-i ser

3250 Her tarafından gūşın' erdi bāng-ı rūd
Nāle-i ḳānūn u āvāz-ı sūrūd

99b

Biri der gel ol yañadan bu yaña
Biri eydür iç ki nūş olsun saña

Sebze vü gül yirine şahrā ḳamu
Olmış idi gül ile güldan tolu

Binmiş idi biñ ola dīv üzre dīv
Yirden eflāke irişmişd' izz-i nīv

Dīvler[üñ] her birisi cān-güdāz
Zişt ü bed-fi' l ü siyāh key dirāz

3255 Çıgrişup iderler idi hūy u hāy
Göriccek anları Māhān didi vāy

Raḳşda eyle iderlerdi ḥurūş
İtdürürler idi serde mağza cūş

Na' ra vü cūş u ḥurūşı dīvler
Varduğinc' iderler idi bişter

Çün bunuñ üstine geçdi bir zamān
Yüz biñ evlā meş' ale oldı ' ayān

Çıka geldi bir niçe şahş-ı nijend
Sehmnāk ü pür-gezend ü key bülend

3260 Lefçeleri Zengiler gibi siyāh
Başlarında ḳır u ḳatırāndan külāh

Her birisi gāv gibi şāhvār
Var hem ḥortūmları pīlvār

Şüretiyle ḳamusı zıdd-ı seḥer
Münkir ü zīşt ü zebāniden beter

Çıgrişuban çün açarlardı dehān
Odlarından dūd ḥolardı cihān

Her birisi nitekim dīvāneler
Irlayup çalardı şāḥşāneler

- 3265 Ol celâcilden k'iderlerdi *kimi?*
Getürürdi raqşa cümle 'âlemi
- Ol uşûle k'anlar iderlerdi raqş
Esb-i Mâhân raqşa gird'itmedi naqş
- Çünkü Mâhân esbine kıldı nigâh
Gördi kim bir ejdehâ olmuş siyâh
- 100a** Çârpâsın ejdehâ gördi dü-per
Yek²¹³ seri var iken olmuş heft-ser
- Didi yek-ser esb iken ey çârpâ
Niçün olduñ heft-ser bir ejdehâ
- 3270 Bu felek kim girdümüzdedür kemer
Şek degül kim ejdehâdur heft-ser
- Ĥavfdan ditrerdi Mâhân mişl-i berg
Dîv dutmışdı ayaklarını berk
- Aşırup boynından iki ayağın
Koltuğına kışdı şığurdi²¹⁴ yağın
- Her zamân ol dîv-i zîşt-i bâziger
Gösterürdi dürlü dürlü lu'blar
- Pîc idüp pâyımı biñ dürlü şiken
İder idi nitekim tâb-ı resen
- 3275 Olup ol dîv üzerinde bî-çarâr
İñler idi derd ile Mâhân-ı zâr
- Her nefes ol dîv-i bed-ĥû sū-be-sū
Yügürürd'altında nitekim delü
- Baqmayuban kurulara yaşlara
Yügürüp Mâhân ururdi taşlara
- Yuvalandüğınca ol nite ki mest
Geh bülend olurdi Mâhân gâh pest
- Anca süridi aşğa yuqaru
K'üstüh^vanun ĥurd eyledi kamu
- 3280 Eyledi Mâhâna ol ĥadde füsüs
Kim irişdi şubĥ bâng itdi ĥurüs
- Çün dehân-ı şîrden dem urdi şîd

²¹³ yek: yik

²¹⁴ şığurdi: şığururdi

Bāziger zīrinden oldu nā-bedīd

Düşüben ayrıldı dīv-i gārdan
Dīv görmüş gibi vardı kārdan

Yatdı ol arada key armış gibi
Nolur armış belki cān virmiş gibi

Yatdı ölmüş gibi kaldurmadı ser
Hem cihāndan hem özinden bī-ḥaber

100b

3285 Mānde vü bī-ḥ^vāb idi uyıdı ḥaş
Aña dek kim istivāy'irdi güneş

Germlikden mağzına çün irdi cūş
Hūşı gitmiş başa geldi girü hūş

Yatduğı yirden turup kaldurdu ser
Gözin urdu çevresin'itdi nazār

Ugramışdı derde kim derman[1] yok
Bir beyābān gördi kim pāyān[1] yok

Rīg-i rengīn naḥḥ üzre naḥ gibi
Germ ü key sürḥ āteş-i dūzaḥ gibi

3290 Anca ol miḥnet-keşīde nekbeti
Dirdi kim geldi yirine tākati

Dām-ı dedden bulayın diyü amān
Dutdı bir reh bādveş oldu devān

Göñli pür-gām yola düşüp zūd zūd
Gider idi sūz ile mānend-i dūd

Ḥavfdan şöyle gider idi dilir
İremezdi gerdine pertāb-ı tır

Şubḥ pinhān olup irişince şām
Āḥir itdi ol beyābānı tamām

3295 İrdi bir cāya ki zīb-i zīneti
Şermsār iderdi bāğ-ı cenneti

Sebzeleri tāze vü ābı revān
Görüp anı baḥt-ı pīr oldu cevān

İçdi şudan kendüy'itdi şüst ü şū
Yatmağıcün cāy kıldı cüst ü cū

Didi gāmdan nice fersüde olam
Yegrek oldur gice āsüde olam

- Olmuşamdur eyle sevdāyī-mizāc
Kim gelürse idemez Loḳmān ‘ ilāc
- 3300 Çün gicede oluram āşüftekā
Olmayayın gicede kimseye yār
- 101a Nice nice baña bu şeb-bāzlık
Yatmayın gic’edeyin dem-sāzlık
- Yüriyüp menzil-be-menzil kû-be-kû
‘ Āḳıbet gāh eyler idi cüst ü cû
- Tā ki bu beygüle ye irdi firāz
Kim ḳazılmış idi bir naḳb-ı dirāz
- Çāhsār idi iñen ğāyet ‘ amīḳ
Gird’içine bī-enīs ü bī-refīḳ
- 3305 İdinüp gice ḫayālinden penāh
Ḳıldı Yūsuf gibi cāyın ḳa‘ r-çāh
- Çünki çeh pāyānına irdi esen
Āşiyānına irişdi murğ şan
- Gitdi göñlinden biraz ḫavf u ḫaṭar
Yatmağıçün ḳodı bir seng üzre ser
- Derd ile iñildeyü ağlayu zār
Uyıldı bir laḫza ol āşüftekā
- Çün uyandı ḳalmadı başında ḫ^vāb
Gördi kim gitmiş dilinden ıztırāb
- 3310 Dīde açup sengden ḳaldurdu ser
Çevresine çāhuñ eyledi nazar
- Gördi bir dirhem ḳadar nūr-ı sefid
Çāhda bir naḳbden olmuş bedīd
- Baḳdı cüst ü cūy ḳılup her yaña
Tā bile ḳandandur aşl-ı rüşenā
- Gördi bir raḫne varıcaḳ ilerü
Düşmiş andan nūr-ı mehtāb içerü
- Bildi Māhān göriceḳ gördüğü nūr
Tābişidür māhuñ andan māh dūr
- 3315 Cehd ḳılup çeng ü nāḫūnla bile
Ḳazar idi tā ki nidügin bile
- ‘ Āciz oldu şoñra buldı bir şāḫ
Ḳıldı ol sūrāḫ anuñla ferāḫ

Şöyle oldı gerdene varınca ser
Sıgar idi şokdı eyledi nazar

Görđi bir hoş hūb u hūrrem gülsitān
Ortasında mevc urur āb-ı revān

101b

Eşđi şol hadde degin idüp füsūn
Kendüyi tā raḥneden kıldı burūn

3320 Görđi bir gülzār mānend-i cinān
Kim nazīrin görmedi çeşm-i cihān

Ravza idi hoş içinde çok buñār
Vardı şimşād u serv bī-şumār

Çevresi reyḥān u sünbül yāsemen
Arası nergis benefşe nesteren

Baş şalup aşāğa şāḥ-ı mīvedār
Ḥāke secde itmegi itmişđi kār

Şorar iseñ dürlü mīve tāzeden
Diyemezem çok durur endāzeden

3325 Tā ki engūr egri ḳomışđı külāh
Zīr-i hükmindeydi ispid ü siyāh

Āb-ı engūr ile nār-ı nār-gūn
Gerden-i engürdadur dürd-i hūn

Ḥüşesini eyle dizmişđi ruḫab
K'artururđı yādı göñülde ḫarab

Ḳatmış idi düzedüp encīr-i ter
Şekeri pālūdeye ḫaşḫāşlar

Kūzesin emrūd kılmış pür-nebāt
Ḥalt eylemiş bile āb-ı ḫayāt

3330 Düşmiş idi sīb-i ḳandī şerbeti
Cān virürđi cūr' asınuñ lezzeti

Ḥarbüze hoş hinduvān ile dutar
Her biri düşında bir teng-i şeker

Ābdār u hoş şeftālūleri
Mīve-düzd ü mīve-ḫor tihūları

Çünki Māhān buldı bunuñ bigi cā
Göñli dünki ḡuşşadan oldı rehā

Mīvelerden k'irmiş idi ābdār

Her birinden yidi olduçç'ıktidār

3335 Nāzük idi kamu şirīn ü tarī
Şöyle kim yarıldı Māhān lebleri

102a

Ol temāşalarda qalmıŝken 'aceb
Mıvelerden yiyüp iderken tarab

Gördi nā-geh qopdı bir feryād u şūr
Çağırur kim hāy qoma dut u ur

Uğrı girmiş bāğa ider uğruluk
Egrilerden gelmeyiser toğruluk

Çünkü Māhān dutdı bu sözlere gūŝ
Āh eyledi derūndan kıldı cūŝ

3340 Didi kim nidem ne kılam ey Hūdā
Qanda kim varsam gelür böyle belā

Būn dir iken ırakdan bir pīr
Çüb elinde gördi irişdi dilir

Didi ey bī-şerm [ü] mīve-düzd dīv
Niçün itdūñ baña bunuñ gibi rīv

Bunca yıl durur benüm durur bu bāğ
Olmamıŝdur düzdden bağrumda dāğ

Ne kişisin tīz söyle vir haber
İşbu bāğa nice irdi reh-güzer

3345 Devr-i gerdūndan ne ise hiŝşeñi
Qamusın 'arz it bileyin kıŝŝañı

Yoħsa işbu deste-çüb ile helāk
İdüp iderem yirüñi zīr-i hāk

Çünkü Māhān pīrūñ iŝitdi sözin
Qorqusından yavı kıldı kendüzin

Didi kim ey pīr bir merdem ğarīb
Devr-i gerdūndan baña ğamdur naŝīb

Yoğ refiķüm eylemişem güm tarīķ
Olmışam deryā-yı hayretde ğarīķ

3350 Çerħ olmadı benümle sāzkār
Eyledi dürlü hayālāt ile zār

Kiŝverümden dūr u h^viŝümden cüdā
Olmışam bulmazam bir aŝinā

- Bir ğarībem bende ne hūş u ŧekīb
Ĝūr olur ħanda ölür ise ğarīb
- 102b Ayrılalıdan diyār-ı h^vişden
Cān u dil mecrūħdur teşvişden
- N'ola senden ey 'aziz-i ercümend
Görse rāħat bu ğarīb-i müstemend
- 3355 PİR çÜN Māhānı ğördi 'özr-sāz
Raĝbet itdi oldı cānla dil-nevāz
- Ķıld'eşer ğüftār-ı nermi cānına
Deste-çübın ħod'oturdı yanına
- Didi her ne vāķi' oldıysa saña
Ķamusın 'arz eylegil bir bir baña
- Ādemīden işbu araya eħad
Senden artuķ gelmedi ey bī-ħired
- Çün işitdi pīrden ğüftār-ı nerm
Oldı Māhān ħışşasın dimekte germ
- 3360 Aĝladı çok derd ile āh eyledi
Ķışşasından pīri āĝāh eyledi
- Nice irdüĝin zevāle devleti
Çekdüĝini dürlü dürlü miħneti
- Olduĝını bāĝ içinden nā-bedīd
Ĝördüĝini ger siyāh u ger sefid
- Aña dek kim çāh-ı tariķi penāh
İdinürken nice buldı anda rāh
- Ķamusın pīre ħikāyet eyledi
Rūzgārından ŧikāyet eyledi
- 3365 PİR çÜN ğuş eyledi ğüftārını
Bildı kim āşüfte olmış kārını
- Didi ŧimdi saña vācibdür sipās
Olduñ eymen gitdi ĝöñlüñden herās
- Şād ol ĝam yime irdükçe belā
Vir Ĥudānuñ her ħazāsına rızā
- Ķişinüñ ĝöñlinde her neyse dilek
Yindek aña ĝöre dönmez bu felek
- Nik ü bed ger 'arı vü ger pūr-hüner
Ķamusı bir rāħdan ider ğüzer

103a

- 3370 Çünki Māhān bildi anı rıfqla yār
‘Özr kılup didi kim ey pīr-i kār
- Di baña ne cāy idi ol cāy-ı şūm
Kim hemīş’ol²¹⁵ cāy olsun cāy-ı būm
- Anda baña bir kıyāmet oldı dūş
K’āferīniş dutmamışdur aña gūş
- Dūd-ı sevdām ile içümdeki nār
Gösterürdi ‘ālemi çeşmüme tār
- Gözüme görindi key dūn dīvler
Zişt ü bed-ḥū biri birinden beter
- 3375 Her birisi girü bir dīve süvār
Olmış ider dürlü nā-şāyeste kār
- Çün irişi katuma ol dīvler
Eylediler baña yüz biñ rīvler
- Kimi çekdi kimi düşürd’urdu
Göz belerdüp kimi karşı durdu
- Tirelikde bulunur nūr ile rāh
Rüz-ı isfid olsa görünür siyāh
- Ben siyāh üzre siyāhī ol gice
Görmüşemdür nice vasf idem nice
- 3380 Ol siyehlerden ki direm ben saña
Görecek bir qorqu irişi baña
- Kim gözüme ger siyāhīyi başar
Gelse idi qorqup iderdüm ḥazer
- Eylediler baña biñ dürlü füsūs
Aña dek kim bāk eyledi ḥurūs
- Ol arada kim yürirdüm hevlden
Ḥālī olmadı dilüm lā-ḥavlden
- Şubḥ irişüp çünki ser qaldurdu şīd
Dīvler qamusı oldı nā-bedīd
- 3385 Baña anlardan Ḥudā virdi necāt
Zulmetümi eyledi āb-ı ḥayāt
- Buldum işbu bāğı hoş ser-sebz ü ter
Bāğ-bānı bāğdan mergübter

²¹⁵ hemīşe ol: hemīş’ol

103b

Hem-niřinüm dīv-i²¹⁶ bed-fi‘l idi dūř
řükř bu gice řarīnūmdür sürūř

Pīř didi bend-i ğamdan restesin
Ğuşşa yime řādiye peyvestesin

şöyle bil kim bu beyābānd’ol şaraf
Cāy-ı dīv [ü] ğül durur yoĞ ‘alef

3390 Ol beyābānī ğörinen dīvler
K’eylediler saña düşlü rīvler

Zişt ü bed-şekl iñen murdārdur
Merdümūñ dīvi vü merdüm-ĥ‘ārdur

Aldayuban ādemīleri nühüst
řoñr’iderler dutup işkeste dürüst

Rāst-ĥūnlar gibi gelürler rehe
El dutarlar řoñra şalarlar çehe

Mihrleri reh-nümāy-ı kīn durur
‘Ādeti bu řamunuñ bi-dīn durur

3395 Dīvler kim merdüm oldur hevlnāk
Cāy durur anlara işbu meğāk

Buncılayın būnda çoĞdur dīvler
Merdüm aldurlar iderler rīvler

Gerçek örterler yalan ile yaĞın
Zehr virürler ki budur engübīn

Ařlda key sāde imiř gevherrūñ
Kim řoludur bu ĥayāl ile serūñ

Ĥařruña gelmesün ĥavf u melāl
Sāde-dil olanda olur bu ĥayāl

3400 İřbu iřler kim gelüpdür piřūñe
Bir sebeddür her biri teřviřūñe

Ol zamānda ger dilūñd’olsa řarār
Bu ĥayāl olmazdı saña āřikār

‘Ām eyle řükřüñi ey merd-i ĥāř
K’olduñ anlaruñ firībinden ĥalāř

şan toĞurdu bu gice anañ seni
Lālek eylemiş durur anañ beni

²¹⁶ dīv-i: dīv ü

104a

Bu girān-māye gülistān-ı cinān
Kim nazīrin görmedi çeşm-i cihān

3405 Mülk mevrūsum durur yoǧdur hilāf
Buña her berg-i gül ider i' tirāf

Miveleri mihr ile perverdedür
Her biri bir bāğdan āverdedür

Dağlı ol yılda ki bunuñ ola kem
Eyleye yüz biñ gedāyı muhteşem

Var dağlüm dağı çok enbār ile
Hırmen ile zer güher harvār ile

Bu kaması var oğlum yoǧ durur
Yoğsa māl u mülküm iñen çok durur

3410 Çünkü gördüm vardur sende hüner
Şimdiden girü pezer ben sen püser

Ger qabül iderse rāy-ı rüşenüñ
Cümlesini yazam aduña senüñ

Tā ki bu bāğüñ içinde rüz u şeb
İşret idüp kılasın dürlü tarab

Hem senüñçün bir 'arūs-ı dil-rübā
Dileyem kim saña ola ol sezā

Dil virüp sizlere sizüñ ile haş
Dirilem sizüñçün olam bār-keş

3415 Ger bu fermānuma iderseñ vefā
Görmeyesin dehrden cevri ü cefā

Gel berü bu derde dermān idelüm
Şun elüñi 'ahd ü peymān idelüm

Çünkü Māhān gūşın' erdi bu sühen
Özri idüp didi ki ey pīr-i kühen

Çün beni luğf idüp idindüñ oğul
Bendeñ oldum kıl Hudāvendüm qabül

Şād ol dāyim beni şād eyledüñ
Bu dil-i vīrānı ābād eyledüñ

3420 Öpdi elini eline virdi el
Tā ki kār-ı müşkilini kıla hal

104b

Pīr aña pend-i ferāvān eyledi

Dutd'elini ' ahd ü peymān eyledi

Didi turgil çünki mihmānsın baña
Eyledüp bir cā düzedeyin saña

İşidüp bu sözi oldı şādmān
Turdı Māhān pīr ile oldı revān

Eyledüp gösterdi bir қаşr-ı bülend
Bāliši vü bisteri қamu berend

3425 Şahını vü dīvārı қamusı ruḡām
Aқ muşayқal ḡoş nitekim sīm-i ḡām

Bīşegāhı key ferāḡ evci teng
Ardı tolu serv idi bīd ü ḡadeng

Ortasında var idi bir ḡavz ulu
Āb-ı şāfi ile içi toptolu

Bitmiş idi bir dıraḡt-ı mu' teber
Evc-i Қeyvāna irürmiş idi ser

Şandal idi key bülend ü hem ferāḡ
ḡürrem anuñlaydı ol Cemşid-kāḡ

3430 Şāḡlar k'uzatmış idi her biri
Yücelüp olmışdı²¹⁷ kendü hem-seri

Üzerind'ārāmçün bir taḡt bend
Eylemişlerdi ferāḡ u key bülend

Luḡf ile olmuş idi ol ferş-i taḡt
Nerm ü ḡoş-bū nitekim berg-i dıraḡt

Didi pīr ey nūr-ı çeşm ārām-ı dil
Çıķ dıraḡt üstine ārām eylegil

Şād ol taḡt üstini idün maḡām
Ārzūñ olur ise āb u ḡa' ām

3435 Süfreyi aç küzeyi indir fūrūd
Toludur nān-ı sefid āb-ı kebūd

Murḡ ile büryān-ı berre müntehā
Lūt eyle olduḡunca iştihā

Ben vireyin senüñ için bir maḡām
Düzedüp yaraḡın ideyin tamām

105a

Ben girü gelinceye dek şābir ol

²¹⁷ olmuşdı: ululmuşdı/ululamışdı

Hîç inmegil aşığa hâzır ol

Her ki söz söyleye saña dutma güş
Yüz çevürüp ol cevâbında hamüş

3440 Ger müdârâ ile kılsalar firîb
Sen ri‘ âyet eyleme göster şekîb

Ben dahı çünkim gelem budur uşûl
‘Ahdüz virmeye [ol] katuña yol

Çün senüñle aramızda tâze ‘ahd
Oldı oldı şöhetümüz şîr ü şehd

Bâğ bâğuñ hâne hâneñdür senüñ
Âşiyânum âsitânuñdur senüñ

İrmemek için demüñe çeşm-i bed
Okı her dem *kul huva’l-lâhu ehad*²¹⁸

3445 Pîr işbu resm ile çok pendler
Eyledi virdi girü sevgendler

Çün aralarında tâze oldı ‘ahd
Hoş-dem oldılar nitekim şîr ü şehd

Pîr ol dem bir düvâlîn nerdebân
Gösterüp Mâhâna didi ey cevân

Bu düvâle yapışup çık yuğaru
Çün çıkasın yuğaru çekgil girü

Mühre-i mâr ile ol bu gice şâd
Genc ile bâzî kılasın bâmîdâd

3450 Bunı diyüp pîr kaçırından yaña
Gıtdı tâ mihmân için düzede câ

Çıkuban Mâhân dırahtuñ üstine
Şâdmân oturdı tahtuñ üstine

Aşğadan çünki çıkdı yuğaru
Nerdebânın yuğaru çıkdı girü

Țolmuş idi pîr pendî ile güş
Taht üzre oturup oldı hamüş

Çün maqâmı oldı ol ‘âlî-serîr
Her bülendî çeşmine görindi zîr

105b

3455 Râğıb oldı çün ta‘ âma iştihâ

²¹⁸ İhlâs 112/1: “De ki o Allah birdir.”

İndirüben süfreyi eyledi vā

Yidi h^vāndan olduğınca rağbeti
Eyledi Yezdāna şükr ü minneti

Āb-ı zerdi kūzeden luṭf ile hoş
Ḳana Ḳana içdi def^ç itdi ‘aṭaş

Pāk ü şāfi ‘azb āb idi zülāl
Perveriş virmiş idi bād-ı şimāl

Çünkü āḫir oldu kār nān u āb
Rāḫat oldu diledi eyleye h^vāb

3460 Tekye kı lup yatacağı çağda
Rūşenini şem^ç gördi bāğda

Çünkü bakıp eyledi nīkū nigāh
Şandı gökden yire inmiş mihr ü māh

Ḳarşudan gördi gelür hefdeh nigār
Her biri biñ fitne ider āşikār

Ellerinde şem^ç vü leblerinde Ḳand
Cān-ı çeşm-ārāy gibi dil-pesend

Eylemişler luṭf ile ol hūblar
Tāze gül yaprağını tolu şeker

3465 Şuffe-i bāğ öñine eyleyü lāğ
Geldiler niteki tābende çerāğ

Ol arada luṭf ile oturdılar
Ḳüsrevāne bezm-i tāze Ḳurdılar

Şem^ç lerden oldu pür rüy-ı bisāt
Meyden efzūn oldu dillerde neşāt

Ol perī-ruḫ anlaruñdı mihteri
Ḳamusınuñ hem olaydı bihteri

Aralarında oturdu mişl-i şem^ç
Çevresine ol şanemler oldu cem^ç

3470 Murğ bigi her biri kıldı nevā
Şaldılar murğ-ı dile nār-ı hevā

Süz-ı āvāz-ı nevā-yı dil-firīb
Ḳomadı Māhān derūnında şekīb

106a

Bir zamāndan Ḳamu örü ṫurdılar
El ele yapışdılar raḲş urdılar

Bunlaruñ şandal dırahtından yüzün
Görüp unutmışdı Māhān kendüzün

Nice kez kaşd eyledi bî-ihtiyār
Kim inüp kendüyi kıla aşikār

3475 Hūrlar görindi çeşmine ʿ ayān
Diledi bula kıyāmetsüz cinān

Girü yād eyledi pīrūñ pendini
İtmedi tā şaymaya sevgendini

Ol şanemler üniyüben nāz ile
Çıgrışurlar idi hoş āvāz ile

Çün feraḥ ile uyandılar bir zamān
Oturup diñlendiler döküldi ḥ^vān

Ḥ^vānınuñ zerrīn idi şahnı kamu
Olmış idi laʿ l ile dürden tolu

3480 Aşlar kim görmemiş āteşle āb
Eylemiş hoş bŷy-ı müşk ile gülāb

Zīr-bāsı zaʿ ferān ile şeker
Nār-bāsı zīr-bādan ḥūbter

Berre-i Bulḡāri ferbih nāzenīn
Māmi-i tāze bile murḡ-ı semīn

Girdeler isfid şan kāfūr idi
Nerm ü nāzük mişl-i cism-i ḥūr idi

Şahn-ı ḥelvā kandla perverde çok
Var idi kim ḥaddi vü pāyān[1] yok

3485 Var idi dürlü küliçe revḡanı
Her biri mehveş virürdi rüşenī

Çünkü işbu resm ile döküldi ḥ^vān
Emr kıldı birine ol dil-sitān

Didi şol şandal dibine var zūd
İrişür maḡzuma andan bŷy-ı ʿ ūd

Cehd iderem eylemez gönüm karar
Şöyle beñzer şandal üzre kimse var

106b

Ādemīdür bilürem ider heves
Kim inüp bizümle ola hem-nefes

3490 Oḡı insün aşığa eyle niyāz
Gelsün olsun bizüm ile ʿ ayş-sāz

Gelmez ise di ki h azır  nde h an
C nla dild r sa na mihrib n

T z ol oturma  ur a a a gel
Mihm nsuz bir  a  ama  unmaz el

R m olup ferm nına ol n zenin
Ol dıra t-ı  andala geldi ya ın

G rdi M h n-ı rev n virdi sel m
 onra bi     zr ile s yledi kel m

3495 Didi ey bust n-ı c nu    ar  arı
Lu f eyle a a a in gel beri

Ol deh n-ı teng ile ol t ze  a 
L beler g sterdi M h na fer  

D rl  dest n eyledi b lb l bigi
T  ki  opardı a a dan g l gibi

Mihm nu  var idi g nlinde c  
H li b yle g ricek oldu  am  

 un dilindeydi cev nlı ı dilir
Gelmedi y dına hergiz pend-i p r

3500 D  di M h n  nline ol dil-ber 
Get r p b n  yanında d zdi c 

 unki M h nu  y zini g rdi m h
Durdı didi ey sa na ben   k-i r h

Bir arada oturup bir s niden
Yirler idi ikisi bir  iniden

Eyley p M h na lu f ile kerem
A zına lo ma  okardı dem-be-dem

 unki f ri  oldılar g tr ldi h an
Virdiler y k t ile  uta rev n

3505  cdiler bir nice  olu s a arı
Ba ladılar s ylemege her biri

107a

Mest oldılar aradan gitdi  erm
Ol mehe M h nu  urup mihri germ

Ziver-i lu f ile ol zib  nig r
H rrem idi bah r

N z k   nerm idi m nend-i  ar r

Hüb u şîrîn idi şan şehd ü şîr

Haddi bir sîb idi k'ola dil-pesend
Perveriş virmiş gülâb il'aña kıand

3510 Cismini avuçlasañ sîmâbvâr
Arasından bar[ma]ğũñ taşra çıkar

Huş kıucağda nitekim nesrîn-i bâğ
Huş miyân[da] nitekim şem' -i çerâğ

Görüp anuñ bigi bir ra' nâ nigâr
Mîhr-i Mâhân olmış idi şad hezâr

Geh şorardı kıandını maħmûrvâr
Geh emerdî şehdini zenbûrvâr

Mâh-çihre söyledikçe nerm nerm
Mîhr-i Mâhân olur idi dağı germ

3515 Geh yüzinden çeşmin iderdi münîr
Geh kıucardı nitekim servi esîr

Leblerinden içmege nûş-ı rahîk
Kodı yâkût üstine mühr-i ' aķîk

Çünkü Mâhân eyledi nîkû nigâh
Gördi olmış mâh bir dîv-i siyâh

Zişt²¹⁹ bir ' ifrît serden tâbe-pâ
Dûd-ı nâr-ı dûzağ u hışm-ı Hudâ

Gâv-pây u hûk-dendân pîl-gûş
Har-düm ü üştür-leb ü ester-hurûş

3520 Şâhdâr u zişt mişl-i gâv u mîş²²⁰
Yüzini kim görse olur nûşî nîş

Açduğınca ağzını ol ejdehâ
Tolar idi nâr ile arz u semâ

Biri yirde biri gökde duğağı
Dûd-ı dûzağ bigi iki yañağı

107b

Yay bigi ki olmaya üstinde toz
Bili iki bükülüp olmışdı kûz

Püşti kıavs u sûreti harçengden
Yîyesi gelürdi biñ fersengden

²¹⁹ zişt: jişt

²²⁰ gâv u mîş: gâv-ı mîş

- 3525 Ağzı nitekim ʔağār-ı reng-i rez
Burnı mānend-i tenūr-ı ʔıst-pez
- Dürlü dürlü rīv idüp ol dīv-i ğār
Öpüben Māhānı iderdi kinār
- Dir idi ey çengüme düşmiş serüñ
Yırtılısardur bu dendānla berüñ
- El uzatduñ baña dendān biledüñ
Yapışup sīb-i zenehdān diledüñ
- Çeng ü dendān gör nitekim tīğ-i tiz
Gösterür her kime irse restehiz
- 3530 Ol degüldür çeng ü dendān bu durur
Kim dilinde görenüñ ʔorʔu durur
- Bunca baña rağbetüñ neydi nüḥüst
Niçün oldı şimdiki ḥāletde süst
- Leb hemān lebdür alurduñ būseler
Ruḥ hemān ruḥdur ki iderdüñ nazar
- Şehd ü mehden dutma göñlüñde melāl
Ḷıl nazar buña vü andan büse al
- Al sākīden şarāb-ı aḥmeri
K'ide şad destānı sākın sāğarı
- 3535 Bir maḥallede ki ola şıḥne düzd
Ḷhāne dutma anda zāyī' itme müzd
- Eyleyeyin cānuña dürlü cezā
İrüreyin saña her neyse sezā
- Çünkü Māhān-ı ğarīb ü bī-nevā
Gördi māhını ki oldı ejdehā
- Sīm sākın gördi olmuş ḥük-süm
Gāv çeşmin gördi olmuş gāv-düm
- Dīv elinde 'āciz ü ḥ'ār u esīr
Çağırup Māhān ʔoparurdu nefīr
- 108a**
3540 Sözlerini eyleyüben pür-'itāb
İder idi dem-be-dem dürlü 'azāb
- Eyledi çok dürlü efsün u füsüs
Aña dek kim bāng eyledi ḥurüs
- Çün siyāhı 'ālemüñ oldı sepīd
Ol ḥayālāt oldı ʔamu nā-bedīd

Çaldı Māhān derd ile ḥayrān u zār
Ol arada şubḥ olunca aşikār

Çün seḥer ki yüzini gösterdi şīd
Eyledi ʿālem siyāhını sepīd

3545 Açdı gözin ḥ^vābdan kaldırdı ser
Çār eṭrāfına eyledi nazār

Gördi olmuş gice gördüğü bihişt
Mişl-i düzaḥ hevlnāk [u] saḥt [u] zişt

Bāğ şandığı kāmı ḥār idi
Cāy-ı zişt ü mühmil ü murdār idi

Serv ü²²¹ şimşādı kāmı ḥāşāk u ḥār
Mīveleri mūr u mīvedārı mār

Püşt-i biryān rān-ı beṭ kim var idi
Yidi yıldan ḳalmıḥ murdār idi

3550 Barbaṭ ü nāy u rebābı ser-be-ser
Her biri bir üstüḥ^vān-ı cānver

Ḥavzlar kim görünürdi nāzenīn
Gördi bir gendīde āb-ı pārgīn

Anı kim yimişdi ḳalmıḥ bākisi
Anı kim içmişdi dökmiş sāḳisi

Gördi kim cins-i necāsetden kāmı
İriñ ü ḳanla ḳarışmış şaru şu

Luṭf ile nūş itdüğü reyḥāni rāḥ
Mühmil ü murdār āb-ı müsterāḥ

3555 Girü Māhān unıdup kendüzini
Ḳanlu yaş ile pūr itdi gözini

Yüz sürüp ṭoprağa didi ey Ḥudā
Rāhumı güm eyledüm ol reh-nümā

108b

Girmiş iken gice bāğ-ı cennete
Şubḥ olıcaḳ uğradum biñ zaḥmete

Neyledüm kim baña bāğ-ı rūzgār
Gice gül virdüğü olur şubḥ ḥār

Bellü bil ger yār u ger aḡyārdur
Meh niḳābind'ejdehāsı vardur

²²¹ serv ü: serv-i

3560 Perdeler çün götrüle fâş ola rāz
Bilesin kimüñilesin ‘ aşk-sāz

Rūmi vü Çīnī görinen naqşlar
Zişt Zengīdür eyü kılsañ nazār

İşbu cild ü regle hūn-ı la‘ l-kām
Kim olup terkīb ü insān oldı nām

Taşrasından görünür niteki rāḥ
İçerüden naḥs mişl-i müsterāḥ

Ey nice ehl-i başiret merd-i kār
Mār[1] mühre şandı şatun aldı mār

3565 Bī-başiret ey nice merd-i dağal
Mühresini kūhda kıldı bedel

Eyü yavuz āşikārā vü nihān
Her ne kim var kamu andandur ‘ ayān

Çünki Māhān-ı ğarīb ü mübtelā
Oldı ol bed-h^vāh olanlardan rehā

Niyyetini ḥayr idüp çok sīm ü zer
Nezrler eyledi kıldı tevbeler

Pāk idüp göñlin Ḥudāsına penāh
Eyleyüp didi ki göster baña rāh

3570 Senden açılır bu kār-ı beste bes
Reh-nümā yoḫ senden artuḫ hiç kes

Yalıñuz baña degülsin reh-nümā
Reh-nümā kamuya sensin ey Ḥudā

Nāliş idüp yaşlu eyledi gözin
Secde kıldı toprağa sürdi yüzün

Secdeden çünkim girü qaldurdı ser
Gördi turur bir ‘ azīz-i mu‘ teber

109a

Sebz-cāme faşl-ı nīsānī gibi
Şubḥ-peyker şubḥ-ı nūrānī gibi

3575 Didi kimsin ey ‘ azīz-i muḥterem
Var görürem siriştüñde kerem

Didi kim Ḥızram beni şaldı Ḥudā
Tā seni kılam belālardan rehā

Niyyet-i Ḥızr ile geldüñ çünki piş

Nūşa nezdik olduñ oldu dūr nīş

Destüñi destüme vir yum gözüñi
Açıcağ cāyuñda gör kendüzüñi

Çün işitdi Hızrdan Māhān peyām
Didi kim tapuña olmışam gulām

3580 ‘Özr ile toprağa sürüdi yüzün
Virdi elin eline yumdı gözün

Görđi Māhān çünki açdı gözünü
Ol bayağı cāyda kendüzünü

K’anda biñ hīleyle idüp dürlü rīv
Rāhdan iletmiş idi anı dīv

Geldi bāğūñ katına açdı kapu
Sūy-ı Mışra irdi ol Yūsuf girü

Görđi yārānın kamu hāmüş idi
Her biri mātemde ezrağ-püş idi

3585 Her ne kim görđi yidi Māhān tamām
Söyledi yārānına virdi peyām

Buldı yārānın[1] Māhān ser-be-ser
Cāmesin gök kendü için kıldılar

Anlara hem-reng olayın diyü zūd
Eyledi cümle libāsını kebūd

Çerh bigi dutdı reng-i rüzgār
Reng-i ezrağ buldı anuñla qarār

Ezrağ ol durur ki bu tāk-ı bülend
Kendüye ol rengden düzdi berend

3590 Her ki olur ise hem-reng-i semā
Kırs-ı h^vānı olısar bī-şek zükā

109b

Çekse kanğı cānibe Hırşid ser
Her gül-i ezrağ aña ider nazar

Her gül-i ezrağ ki var dil kapucu
Hindūlar dir aña güne tapucu

Çışşayı çün didi māh-ı hūb-çihir
Şeh kenārına çeküp gösterdi mihr

Bezm Sāhten-i Behrām Rüz-ı Penc-şenbe Der-Günbed-i Şandalı

Şarğdan görindi çün bāz-ı sefid

- Zāğ-ı müşkîn-bâl oldu nâ-bedîd
- 3595 Kulllesinden kûhuñ açup bâl-i zer
Cilveye başladı tāvūs-ı seher
- Şâhid-i zîbâ-yı dünyâ sürh ü al
Geydi egninden çıkardı kara şâl
- Nûrı ile âfitâb-ı hâverî
Kıldı kem şahñ-ı semâda ahteri
- Ol şafâdan nûr ile tıldı cihân
Kârına başladı her pîr ü cevân
- Penc-şenbe rûzı rûz-ı hûbdur
Müşterîye ferr ile mensûbdur
- 3600 Çün gice gizlendi zâhir oldu rûz
Hâk-i şandal-sây oldu 'ūd-sûz
- Şâh ezrak kaşrdan çıkdı revân
Oldı kaşr-ı şandalîde mihmân
- Câme vü pîrâhen ü destârını
Şandalî eylemiş idi varını
- Cây-ı bezm idi degüldi cây-ı rezm
Hüsrevâne kurdı girü tâze bezm
- Şundi mey sâkî didi muṭrib sürüd
Tıldı nây âvâzıla çerh-ı kebüd
- 3605 Şunar idi hüriler câm-ı raḥîk
Ta' mı şîrîn rengi mânend-i 'aḳîk
- 110a Kaşr-ı şandal-reng idi Huld-ı Berîn
Âb-ı Kevşer mey şanemler hür-ı 'în
- Giceye dek şâh-ı Cemşîd-iḳtidâr
Câm-ı zerden içdi yâḳûti 'uḳâr
- Dürle bu deryâ ki kühlî-rengdür
Çün girü kâm-ı nehengi kıldı pür
- Hvâce-i şeb harc idüp sîm ü zeri
Şaçdı kâfûr üzre müşk ü 'anberi
- 3610 Gösterüp Hindû-yı şeb dürlü hüner
Çerhden lu' bile kapdı tās-ı zer
- Mihr ile şeh didi ol meh-peykere
Tâ ki kara şîri şehd ü şekkere

Bānu-yı ÇİN çihresinden açdı çİN
Ter ruṭabdan dökdi cūy-ı engübİN

Didi ey ḥāk-i semendūñ tāk-ı ser
Yüz süriyün işigūñe şāhlar

Her ne deñlü rīgler şāhrāda var
Ol ḳadar kim māhiler deryāda var

3615 Devlet ile ‘ömrüñi ey ḥoş-nihād
Ḳamusından dilerem olsun ziyād

Müstedām ol kim sa‘ ādet-i yārsın
Baḥtdan devletle ber-ḥordārsın

Luṭf ile sensin bu gün ol pādişā
Kim virürsin mihr gibi rūšenā

Ben kimem lĳkin bilürem bu ḳadar
Cevherĳlenmek degül ḥoş pĳlever

Baḥr öñine kim olupdur dürle pür
Mühre-i ezraḳ getürmek ‘aybdur

3620 Bāḡ-ı cennetde ne minnet terreye
Mihr ḳatında ne raḡbet zerreye

Lĳk çün İskender-i Dārā-nişān
Ḥande ḳılmaḡıçün ister za‘ ferān

Olmaḡıçün şādisi dilde ziyād
Eyleyeyin bir ḥikāyet şāha yād

Mihr ile ol māh-ı luṭf u serv-i²²² nāz
Medḥ idüp öpdı elini açdı rāz

110b

Ḥikāyet-i Rūz-ı Penc-Şenbe

Didi kim bir şehrden iki cevān
Hem-reh olup yola oldılar revān

3625 Her biri ḥālince kendü tūşesin
Eyleyüp terk itmiş idi kūşesin

Biri adı Ḥayr u biri adı Şer
Adlarından ikisi de behrever

Bir niçe gün yürüdiler çünki rāh
Tūşelerin k’eylemişlerdi nigāh

Ḥayr lūt iderdi saḳlar idi Şer

²²² serv-i: serv ü

Fi'l-i şerden Hıyır-ı fāriğ bî-haber

İrdiler giderler iken bî-direng
Bir yire kim hāki idi rîk ü seng

3630 Kūze-i āteş gibi sūzān u germ
Mūm bigi āheni iderdi nerm

Germ yir ü huşksār u zişt būm
Bed hevāsından şabā olmuş semūm

Bilür idi Şer ki ol cāy-ı harāb
Dūr u key düşvārdur nā-yāb āb

Meşkini uğırlayın āb ile pūr
Eyleyüp saqlar idi niteki dūr

Gider idi Hıyır-ı fāriğ bî-haber
Neyleyecegin ne bilsün aña Şer

3635 Yüridiler aña dek idüp şitāb
İstivāya irdi germ old'āfitāb

Zühre degin eylediler çünki seyr
Āb-ı Şer kaldı dükendi āb-ı Hıyır

Gevher-i ziştini eyleyüp 'ayān
Hıyırdan Şer ābın iderdi nihān

Neyledüğini bilürdi Hıyır Şer
Söylemezdi gider idi Hıyır u Şer

Hıyır görüp fi' lini bildi Şeri
K'aşlda arı degüldür gevheri

111a

3640 Teşneligüñ nārına olup harîk
Olmış idi āb çeşmine ğarîk

Teşnelikden ābına idüp nazar
İçer idi derd ile hūn-ı ciger

Teşnelikden eyl'unutdı kendüzin
Kim mecāli kalmad'açmağa gözin

Zühr ü 'aşruñ arasında key katı
Huşk-leb kaldı vü gitdi tākātı

Var idi yanında iki gevheri
Kim degerdi māl-ı 'ālem her biri

3645 Ābdār idi egerçi hūb u haş
Eylemez idi velî def' -i 'aşaş

Çoyup öñinde ol iki gevheri
Didi ey ĥākũñ serũmũñ efseri

Raĥm eyle dide-i ĥũn-bāruma
Sākin olsun āb saçğıl nāruma

Yā bağışla luşf kııl göster seĥā
Yā bu iki dũrri al olsun bahā

Şer ki Allāĥ ĥışmına olsun dudaş
Sözini gũş idüp indürmedi baş

3650 Didi fāriğ ol bu sözlerden ĥamũş
Ĥıleye kaçan inana ehl-i hũş

Teşnelikden sende çün yoğdur şekib
Gevher ile āb idersin firib

Virdũğũñ yābānda iki gevheri
Şehrde dilersin alasin kiri

Key ĥariğam şanma aldanam saña
Divler ĥıleye öykünmez saña

Şimdi kim kendüzũñesin çāre-sāz
Mühre gösterüp olursın ĥoğka-bāz

3655 Bilürem key tecrübem vardur ‘acib
İtmişemdür biñ bunuñ gibi firib

Bil yağin budur su’alũñe cevāb
Gevherũñi al benden umma āb

111b

Nideyin senden alup ol gevheri
Kim varıcağ şehre alasin kiri

Baña bir gevher gerek kim anı ben
Çün alam alımayasın girü sen

Ĥayr didi kim didũğũñ ol güher
Ne güher durur baña virgil ĥaber

3660 Şer didi ol gevher-i çeşmũñ durur
Kim kamu a‘yāñi ĥāzır ol görür

Şu gerekse saña baña vir gözũñ
Yoğsa epsem yũri benden kes sözũñ

Ĥayr didi şerm it ey nā-merd merd
Āteş-i germ ile virme āb-ı serd

Virmek için teşneye bir pāre şu
Çeşmin isteme ‘ivağ olmaz eyü

- Çün olam bî-çeşm kalam bî-meded
Baña ne olsa öñümde çeşme şad
- 3665 Bir içüm şuya gözini ey sere
Kimse niçün vire luğf it şat zere
- Teşneyem al gevheri kandur beni
Teşnelikden Teñri saqlasun beni
- Ol degül tenhâ dahı her nem ki var
Kamusını eyledüm saña nişâr
- Emnüñ içün dest-i haç virem saña
Dönmeyem hergiz sözümden Haç güvâ
- Gevher-i çeşümüi ço kıl merdlik
Germ olup eyleme baña serdlik
- 3670 Şer didi bu söz bahânedür kamu
Teşne çok süzdur bu resme görse şu
- Şu gerek ise saña budur haber
Vir gözüñi fâyide kılmaz güher
- Hayr Şerrüñ işidüp güftârını
Göge irürdi figân u zârını
- Teşnelikden çekdi gâyet zaḥmeti
Ol kadar kim tāk oldu tākati
- 112a Āb-ı serde olmış idi gönli germ
Didi ey Şer çünki yokdur sende şerm
- 3675 Çıkaruban ur gözüme deşneyi
Ābuñ ile tek şuvar bu teşneyi
- Zannı Hayruñ adl idi kim bu kadar
Çün rızâ virem baña rahm ide Şer
- Çünkü Şer Hayruñ işitdi bu sözün
Urdı deşneyle çıkard'iki gözün
- Nergisin tiğ ile gül-gün eyledi
Gevher-i çeşmini bîrün eyledi
- Teşne çeşmin çünki eyledi tebâh
Virmedi şu durdı kıldı 'azm-i rāh
- 3680 Cāme vü destār u dürc ü gevherin
Aldı gitdi kıldı peydā gevherin
- Hayra çün bu resme iş eyledi Şer

Gitdi ol bu düşdi aldı bî-aber

Gicesinden g nd zin itmezdi fark
aldı ol ak  zerinde  na ar

Yuvalanup ider idi n leyi
C y-ı nergisden d kerdi j leyi

Bir   acep  letde idi kend zi
Yeg ol idi kim g remezdi g zi

3685 Kend ye kend  g zi ile nig h
Eylese kend yi ılurdu teb h

Var idi bir merd anda deşt-i gerd
G rmiş idi dehrden o germ   serd

K rd adı şara-nişin key b z rg
Killesinden d r idi dend n-ı g rg

M n   im idi  rp sı o idi
Ol y rede andan ulu yo idi

Var idi anula  ne heft   heşt
Y riy p iderler idi beyle geşt

3690 amusı b g ne deg l  iş idi
Bu tev nger  işler derviş idi

112b

 rp sın otladup ol k h-neverd
Olmış idi g l bigi deşt-i gerd

Olmasun diy  avarını telef
Y rir idi anda kim bulsa   alef

anda kim bulur idi  b u giy h
İdin rdi ol yiri  r mg h

 n giy h olurdu ol yirde tam m
ayr c yı idin r idi ma m

3695 İşbu resme ider iken k hı seyr
İrdi ol c ya ki anda idi ayr

Var idi bir duşteri ş hib-cem l
G rse y zin mihr bulurdu zev l

G rdi T rk -eşm   Hind - l idi
Lebleri şan y  şeker y  b l idi

Utanurdu  metini g rse serv
şerm iderdi y r yişinden tezerv

- Ç̄in-i z̄ülfî k'olmuş idi pür-şiken
Şalmış idi m̄āh boynına resen
- 3700 ' Ārızî hoş nitekim nesr̄in-i bāğ
Üzerinde z̄ülfî mişl-i perr-i zāğ
- Ġamzesi efs̄unla olmuş eyle mest
Kim fir̄ib-i ' āleme bulmuşdı dest
- Ķıldığınca çeşmi sihr-i Bābili
Ķapar idi h̄alk-ı ' ālemden dili
- Bulur idi şām fālından sevād
Nūr-ı r̄üz olurdu r̄üyından ziyād
- Tenglikden piste-i pür-ķand āh
Büseye bir kimseye virmezdi rāh
- 3705 Ol ceb̄ini Zühre yüzi Āfitāb
Ārzü eyledi m̄āhī gibi āb
- Var idi yoldan ırak bir çeşmesār
Ābı key serd ü laşif [ü] h̄'oş-güvār
- Kūzesini aldı eline revān
Bād gibi çeşmeye gitdi devān
- 113a Kūzesini pür idüp ol m̄āh-rū
Ĥānesine diledi döne girü
- Kūzesin dağı ķomadan düşına
Nāle āvāzı iriřdü gūşına
- 3710 İşidüp ol yañaya oldı revān
Gördi yatur h̄āk ü h̄ūnda bir cevān
- Dīdesi h̄ūn-bār urur dest ü pā
Dir tazarru' la çığırup yā Ĥudā
- Böyle görüp h̄ālını ol m̄āh-çih
Vardı Ĥayruñ ķatına gösterdi mihr
- Didi kim ey ġarķ-ı h̄ūn u h̄āksār
Kim seni bu resme ķıldı dil-figār
- Ķangı nā-merd ü le'im ü nā-ķalef
Nev-cevānlığūñı eyledi telef
- 3715 Ĥayr didi kim eyā m̄āh-ı felek
Ger perī ger ādemisin ger melek
- Nāzlı idüm görmemiş idüm niyāz
Key ' acebdür kārūm u ķışsam dirāz

Teşnelikten ölürem bir pāre şu
Çāre kı l kim şimdi oldur ārzū

Şu bulunmazsa ölürem bī-gümān
Olsa bir kaçre buluram tāze cān

Ol niğār-ı nūş-leb ḥabb-ı nebāt
Viridi aña luḫ ile āb-ı ḥayāt

3720 Teşne-i dil germ ü pür-endūh [u] derd
Rāḥat oldu içdi çünkim āb-ı serd

Mürde iken zinde oldu buldı cān
Ğuşşası tağıldı oldu şādmān

Gerçi var idi gözi şem^c inde sūz
Muḫlesinde pīne ḳalmışdı henūz

Ol ḳadar çekmişdi derd ü zaḫmeti
Ṭurmağa yoğ idi hergiz ṫāḳati

Dil-ber-i şekker-leb ü şīrīn-dehān
Ḥayrı çünkim böyle gördi nā-tevān

113b

3725 Luḫ ile esirgeyüp yigit özin
Sildi ḳanın bağıladı iki gözün

Cehd idüp zūr eyledi ol dil-sitān
Yapışup destine ḳaldurdu revān

Raḫmet itdi zaḫmet-i hem-rāhına
Düşdi gitdi ḥānesinüñ rāhına

Arḳun arḳun gider iken nā-gehān
Gördi gelür kendülerden bir cevān

Ḳayğurup ışmarladı Ḥayrı aña
Didi Ḥaḳdan raḫmet isterseñ saña

3730 Ḥaste durur saḳın irmesün ḥalel
Bu cevānı arḳun arḳun al gel

Kendü anası ḳatına geldi zūd
Yanına oturdı ḳıldı çok dūrūd

Sergüzeşti her ne ise ol perī
Söyledi hep gūş ḳıldı māzeri

Didi niçün raḫm ol bī-çāreye
İdüp alup gelmedüñ bu araya

Tā meger bir laḫza derd ü zaḫmeti

Eksük olup artar idi rāhatı

3735 Didi getürdüm gelür ol nā-tevān
Şimdi ger vermedi ise yolda cān

Duĥt u māder söyleşürken bu sözi
Gördiler gelidurur ol gözsüzi

Ol şanemle māderi kıldı şitāb
Anuñ içün düzdiler bir cāy-ı ĥ^vāb

Raĥm kılup eylediler çünki cā
Ĥāzır itdiler kebāb u şürbā

Şürbādan çün içüp yidi kebāb
Çodı başın bālişe eyledi ĥ^vāb

3740 Germ-dil bī-çeşm içi tolu derd
Yatdı bir pāre idüp biñ āh-ı serd

Çünki gice oldı girü deşt ü gerd
Ĥānesine geldi olmuş ġarķ-ı gerd

114a

Gördi yatur bir cevān-ı nā-tevān
Zārlık kıılır ider āh u fiġān

Āram eylemez ider zār u ĥurūş
Varmış elden kıalmamış başında hūş

Didi kim bu şaĥş-ı zār u nā-tevān
Kim durur ĥāli nedür eyleñ ‘ayān

3745 Anı kim geçmişdi başından nüĥüst
Bilmez idi şerĥini kimse dürüst

Didiler kim bilürüz işbu kıadar
Kıılmış elmās-ı kıazā cez‘ ine zār

Raĥm kılduķ getürüp bu araya
Raĥm ĥoşdur eylemek bī-çāreye

Kürd bildi çünkim ol ĥaste-ciger
Cevr-i devrāndan olupdur bī-başar

Didi vardur bir dıraĥt-ı ser-bülend
İtmez aña mihr-i cān bādı gezend

3750 Āsumāna ermiş iki şāhı var
Sāyesinde her birinüñ kāĥı var

Her birinüñ girü bir günde cüdā
Ĥāşşiyet kıılmış durur pinhān Ĥudā

Birinüñ bergini döküp bî-başar
Bağlasa çeşmine bulur nūr u fer

Raḥnesidür dīdenüñ gerçi ki saḥt
Rüşen eyler anı ol berg-i dıraḥt

Birinüñ ger kūhda dīvāneye
Bergin içürseñ yüz urur ḥāneye

3755 Giderür sevdāların ider oñat
‘Aqlı gelür şar‘ adan bulur necāt

Kürdden bu sözi çünkim duḥteri
Diñledi ğamdan dilin kıldı berī

Lābeler idüp didi kim ey peder
Ḷanda durur ol dıraḥt-ı mu‘ teber

Pes nişān virüp didi kim ol dıraḥt
Ḷānemüzden dūr durur rāhı saḥt

114b

Ol fülān vādīde kim bir āb-ḥar
Var durur anda durur ol şecer

3760 Dāyima ser-sebz iki şāḥ-ı kūhün
Ḷulle-i ḥūrī gibi ser-tābe-bün

Āsumāndadur ser-i *ıṣṭabr*?-ı nağz
‘Anberīn olur қоқусı irse mağz

Duḥtı Kürde didi ey bābā-yı cān
Ol cevāna luṭf kıl ol mihrībān

Kürd gördi lābeler çoқ oldı saḥt
Şubḥ ṭurdı eyledi ‘azm-ı dıraḥt

Çün degüldi kār itmāmında süst
Ol dıraḥtuñ kıtına irişdi cüst

3765 Eksigi olduqça dirdi bergden
Ḷasteyi kırtarmağıçün mergden

Geldi getürdi didi kim buñı tīz
Merhem eyleñ cān bīgi dutuñ ‘azīz

Urıñuz ol derdmendüñ gözine
Görüñüz nice gelür kendüzine

Atası didügi gibi ol şanem
Merhem itdi bergi gösterdi kerem

Bulmağıçün çeşm-i nā-bīnā ziyā
Merhem olmış bergi eyledi ṭilā

3770 Dīdesi baht ile oldı kār-sāz
Ꞑondı başı altına bālīn-i nāz

Dāru ile çeşm-i beste rūz-ı penc
Çün ki öldi gitdi ol endūh u renc

Rūz-ı pencüm çünki açdılar gözin
Gördi dünyāyı yire sürdi yüzün

Destden gitmiş gözi oldı dürüst
Hübter andan ki var idi nüḥüst

Dīde açdı şād olup kıldı nazar
Nitekim nergis gülistānda seḥer

3775 Böyle görüp ḥālīn eyledi sipās
Aña k’oldur Ḥālīk-i cinn ü unās

115a

Ehl-i ḥāne daḥı şād oldı kamu
Her biri şükr ana ḥāke sürdi rü

Ol lebi mül boyı ‘ar’ ar yüzi gül
Virmiş idi Ḥayra evvelden gönül

Nergis-i bīmārını çün gördi şağ
Lāleveş bağrına Ꞑondı tāze dağ

‘Āşık olup Ḥayra ol şāḥib-cemāl
Dürlü sevdā ile iderdi ḥayāl

3780 Ḥayr mihrinden anuñ bulup nişān
Olmış idi mihrībāna mihrībān

Gerçi evvel görmemişdi yüzini
Līkin işidirdi şīrīn sözini

Çünki rüyı māḥımı gördi tamām
Gönlini mihrine eyledi maḥām

Biri birini ikisi rūz u şeb
Biñ dil ü cān ile kıldı taleb

Ḥayr pīr Kürdi turduqça seḥer
Ḥizmetine beyle bağlardı meger

3785 Gūsfend ü üştürini sū-be-sū
Otladuban şu virür idi kamu

Gürgden eymin yürür idi gele
Fāriğ idi Kürd gide yā gele

Çünki gördi rāh-ı rev şāḥrā-nişīn

Ḥayr gibi buldı bir bî-şer emîn

Mînet idüp kendü cānı üstine
Ḥākim itdi ḥānumānı üstine

Otururken Ḥayr ile bunlar ḵamu
Bir gün irdi ol araya güft ü gū

3790 Didiler çün Haḵḵ giderdi guşşañı
İşidelüm kim nicedür ḵışşañı

Çeşmüne noldı kim itdi bu işi
K'eylemez bu işi ḵişiye ḵişi

Ḥayr Şer kārını ḵılmadı nihān
Her ne kim ḵılmış idi itdi 'ayān

115b

Teşnelikden yüregi olup kebāb
Gevher ile Şerden istedügin āb

Eyleyüp anı diledügin gözin
Ḥayfa uğratduğunu yigit özin

3795 Gevher ile gevheri çeşmin ḵamu
Aluban virmedüğünü soñra şu

Ḥayr heb takrîr ḵıldı bir bir
Diñler idi ḥalḵı ile Kürd-i pîr

Kürd işitdi Ḥayırdan çün sözün
Şükr ḵılup toprağa sürdi yüzün

Didi ḥamd u şükr kim ol tünd yel
Sen şiküfeye irürmedi ḥalel

Her birisi Ḥayra eyle mihribān
Oldılar k'üstine virürlerdi cān

3800 Gerçi her birisi idüp şefḵati
Cān gibi iderler idi rağbeti

Lîk biñ cān ile duḥt-ı Kürd-i pîr
Bağlayup dil Ḥayra olmışdı esîr

Ḥayr daḥı cāndan ol ra' nā güli
Sevmiş idi olmuş idi bülbüli

Elüme gire diyü ḵıymetlü dür
İder idi ḥizmet-i gāv u şütür

Dir idi mümkün degül bu dil-beri
Vireler benüm bigiye serserî

3805 Yār kim buncılayın dilbend ola
Ben faķır ile kaçan peyvend ola

Kız ki bunuñ gib'ola şahib-cemāl
Anı almağa gerek çok genc ü māl

‘ Āciz itmişdür beni dervīşlik
Kaçan idem anuñ ile ħ^vīşlik

‘ Aşk içinde çok olur ħavf u ħaţar
Yegrek oldur bundan eyleyem sefer

116a

3810 Ħayr bir gün şām u k̄atı geştiden
Fārīg oldu ħāney'indi deştiden

Yoğ idi göñlinde ārām u qarār
Bir nefesde fikr kılurdu hezār

Bağlayup dil tırra-ı cānāneye
Dönmiş idi hüşsuz dīvāneye

Yār katında degül kāmı revā
Nitekim genc üzre oturmuş gedā

Teşne olan karşusunda olsa āb
İrmese desti zihī müşkil ‘ azāb

3815 Teşnelikten eyle olmuşdı ħayāl
K'aña göre ħüb idi evvelki ħāl

Çünkü gitmekligini görmüşdi farz
Ol gice ħālin[i] pīre kıldı ‘ arz

Didi kim ey maķti-i miskīn-nevāz
Çok durur benden çekersin dürlü nāz

Çeşm-i nā-bināmı rüşen eyledüñ
Cāyumı gülĥendi gülşen eyledüñ

Besledüñ iĥsān idüp luţf ile nağz
Ni‘ metüñden üstüĥ^vānum tolu mağz

3820 Gitmesün dağüñ cebīnümnden benüm
Şükrüñ artuğ āferīnümnden benüm

Ger derūnuml'arasañ birūnumı
Büy-ı ħ^vānuñla bulasın ħūnumı

Var ise inşāfumuz oldu hemān
Bundan artuğ olmağ olmaz mīhmān

Luṭf u iḥsānı ki itdũñ bî-şumār
Olmadum biñde birine ḥaḳ-güzār

Kendü fazlından meger kim ol Ḥudā
Luṭf ide tā ḥaḳḳuñı idem edā

3825 Şefḳatũñ çün varuban mehcūr ile
Umaram göndüresin destūr ile

116b

DİR oldı kim diyārumdan ırāḳ
Düşmişem cānumdadur nār-ı firāk

Niyyetüm bu gıce oldur şubḥgāh
Kişverümden yaña idem ‘azm-i rāh

Devletüm durur egerçi ḥizmetũñ
Giderem olsun benümle himmetũñ

Ger dilersen bendeñũñ bih-būdını
Ḥāşıl eyle göñlümũñ maḳşūdını

3830 Himmetümi kıl güşāde perr ü bāl
Ni‘ metũñı eylegil baña ḥelāl

Çünki irürdi sözin pāyānına
Āteş urdı Kürd miskīn cānına

Her tarafından ḳopdı feryād ile vāy
Ağladılar zāri ile hāy hāy

Kürd ağlar duḥteri Kürdden beter
Mağzlar ḥuşḳ oldı gözler ḳamu ter

Ağlamakdan şoñr’aşāğa başların
Şaldılar silerler idi yaşların

3835 Kürd-i rüşen-rāy ḳaldurdu başın
Yiñemez idi silüp gözin yaşın

Ḥayra didi luṭf ile ey nev-cevān
Ḥüb [u] rüşen zirek ü hem mihrībān²²³

Sözümü güş eyle ey merd-i nikū
Eyle dut kim şehrũñe varduñ girü

Bilemeyüp ola kim nā-gāhdan
Olasın mecrũḥ bir hem-rāhdan

Gördügũñ bu ni‘ met-i māl u ṭavar
Heb senũñ ḥükmũñde durur ne ki var

²²³ mihrībān: mihrübān

3840 Düst ile bir görme düşmeni
Zulmet il'olmaz²²⁴ bir ebr-i rüşenî

Kimsenem kızumdan artuğ yok durur
Mâl u esbâbum tavarum çok durur

Kız ki hizmetkâr ola dil-pezîr
Az bulunur aña ' âlemde nazîr

Müşk gerçi nâfede oldu nihân
Büyü durur âşikârâ-yı cihân

117a

Ger kabûlûñ olavuz kızumla biz
Aramuzda olasın cândan ' azîz

3845 Bâğ-ı dilde serv-i âzâd olasın
Duhtum alup çünkü dâmâd olasın

Esb ü gâv gûsfend ü hem şütür
Virem ol deñlü ki mâyeñ ola pür

Arañuzda ben dağı bir nice gün
Hoş geçüp günümi ideyin düğün

Her kaçan kim ola ' ömrüm câmı pür
Her ne var sizüñ durur gâv ü şütür

Hayr çün işitdi bunuñ gibi söz
Baş koyup öñinde hâke sürdi yüz

3850 Eyleyü ol gice bu sözleri yâd
Şubha degin yatdılar handân u şâd

Bağladı çün şubh-ı Hârünveş kemer
Söyledi Mûsâ gibi murğ-ı seher

Şâd olup sa' d u hümâyün bahtına
Şâh-ı maşrıq gir'oturdı tahtına

Kürd uyandı h'âbdan gönli ferağ
Şanki içmiş idi bir iki kadeğ

Var idi çün cümle kârında şalâh
Eyledi ner ne ise sâz-ı nigâh

3855 Şarğ-ı kâbin ile Hayra duhteri
Virdi şerden gönlin eyledi berî

Hâşıl oldu teşneye âb-ı zülâl
Hâzır oldu içmişe yağ ile bâl

²²⁴ il'olmaz: ile olmaz

Teşnesin kandurmağa ol dil-sitân
Virdi yâküt-dan küt-ı revân

Biri birine olup cân ile yâr
Geçirürler idi beyle rûzgâr

Oldılar dürlü ni‘ amla muğtenem
Her gereklüden degüldi nesne kem

3860 Kürd mālın kamu dü-nīm eyledi
117b Hayr ile kızına teslim eyledi

Māl u mülk ü çārpā varı kamu
Bırağurdan süy-ı Hayra durdı rû

Geçdi çün hengām-ı küh u mergzār
Süy-ı şahrāy’inmege yüklendi bār

Ol dıraht-ı şandaliden çok berg
Hayr-ı bî-şer dirşürüp bağladı berg

İki şāhından dahı anca varağ
Dürdi kim olmuş idi garğ-ı ‘ arağ

3865 İki enbānı idüp berg ile pür
Görmeden kims’eyledi bār-ı şütür

Biri şar‘uñ zağmetin iderdi dūr
Biri nā-bināya virür idi nūr

Añıl añıl kühdan eyleyü seyr
İndiler şahrāya Kürd-i pîr ü Hayr

Uğradı bir şehre nā-geh yolları
K’olmuş idi şar‘ şāhı duğteri

Gerçi çok istedi çāre pādişā
Derdine hergiz bulunmadı devā

3870 Çok bizişk-i hāzık ü şāhib-hüner
Geldi olmadı birisi çāreger

Pādişā şart eylemiş idi nüḥüst
Kim ki eylerse ‘ ilācını dürüst

Duğterinden dūr olduğda gezend
İdine dāmādu kıla ercümend

Çanķısı kim göre ol meh-pāreyi
Aña lāyık eylemeye çāreyi

Tiğ ile tenden serin idüp cüdā

- Eyleyeler var ʿömrini hebā
- 3875 Olalı bu derd ol bīmārda
Çok ʿtabīb öldürdiler tīmārda
- Biñden artuğ var idi ölen ʿtabīb
Kimisi şehri kimi merd-i ğarīb
- 118a 118a 118a
Çamu kişverde bu söz olmuşdı fāş
Līk her kimsʿarzū idüp maʿāş
- Gelür idi başını alup ele
İdemezdi çäre virürdi yele
- Duğt-ı şehden Hıyır çün buldı hıyır
Ol devāsuz derde oldı çäreger
- 3880 Şeh katına gönderüp bir hoş kişi
Didi kim ben başaruram bu işi
- Fazl-ı Hıkdan ideyin eyle devā
Yatmaya çok bula az günde şifā
- Şāhidüm durur Hıdā-yı māh u hūr
Kim olup durur ʿtamʿadan bende dūr
- Her ne itsem iderem behr-i Hıdā
Kʿandan irişür çamu derde devā
- İşidicek bu peyāmı şehriyār
Dest būsı çün katına virdi bār
- 3885 Hıyır çünkim şeh katına buldı rāh
Gördi taʿzīm itdi dirdi pādīşāh
- Didi nāmuñ ne durur didi ki Hıyır
Ağterüm kıtur şeref burcında seyr
- İşidicek hüsrev-i nīkū-hişāl
Yümn için gördi adın ferhunde-fāl
- Maħrem olanuñ birine pādīşāh
Emr kıldı Hıyra tā göstere rāh
- Hıyır çün kaşra irürdi hem-rehi
Hılvetine girdi gördi bir mehi
- 3890 Kāmeti serv-i revān ruşsarı şīd
Şarʿ bādı servin itmiş mişl-i bīd
- Gāv-çeşm āşüfte likin mişl-i şīr
Hıvābsuzlıktan dün ü gün nā-güzīr

Lāle-i ruḥsārı olmış nā-bedīd
Rūy-ı gülnārını kılmış ŧenbelīd

Ol ḥüceste bergden Ḥayr-ı ‘azīz
Bir nicesini çıkardı dökdi tīz

Ḥürdan dūr olmağa dīr āfeti
Düzdi ol sīmīn-ber için ŧerbeti

118b

3895 ŧerbeti çün içdi ol serv-i sehī
Ḷamu sevdādan dimāğ oldu tehī

Çün zevālinden ḥalāŧ old’āfitāb
Buldı rāḥat ser koyup eyledi ḥ^vāb

Ḥayr gördi kim uyudu ol nigār
Eymen oldu gitdi göñlinden ğubār

Ṭaşra çıkdı Ḥayr-ı nīkū-i‘ tīḳād
Ḷaşr-ı bānūdan evine gitdi ŧād

Yatdı ol gün ol gice ol māh-ı tām
Gözin açup yimedī aŧlā ṭa‘ām

3900 Çün ikinci gün yüzün gösterdi mihr
Ḥ^vābdan bīdār oldu māh-çihir

Yiyecek yidi vü ŧerbet kıldı nūŧ
Bildī kim geldi sīrine girü hūŧ

Göricek maḥremleri ŧāha revān
Duḥteri ḥālını kıldılar ‘ayān

Didiler müjde cihānuñ serveri
Oldı eymen dīv ŧerrinden berī

Eyle ŧād oldu işidüp pādīŧā
Kim yügürdi ḳaşrına bī-keŧŧ-pā

3905 Duḥterini gördi ŧeh hūŧ ile yār
Urdı yüz eyledi ŧükr-i Kirdiğār

Didi ey firdevs içindeki ḥūr
ŧükr senden bād-ı fitne oldu dūr

Nicesin nice ŧorayın ḥālūñi
Dehr zehr eylemiş idi bālūñi

ŧorduğınca duḥteri ḥālını ŧāh
ŧerm ile ŧöylerd’idüp yire nigāh

Ḷaşrdan ŧeh ŧükr ile çıkdı burūn
Enduhı kem oldu ŧādīsī füzūn

3910 Şāh-zāde atna bir maremi
Oıyup gnderdi Őāha peyamı

119a

Didi kim ŐitmiŐem sz dr drst
Olduı yok Őāhlar  ahdinde sst

Rezm rzı tg-i tru syına
Her ne Şart itse getrr cyına

Ol seri ki oldu sezvr klh
Őartdur ere irrsin pdiŐh

Tgde n  ahdin iderdi drst
Tc u atı hoş degl olursa sst

3915 Virdi tge b-gneh Şad kes seri
T aradan biri aldı efseri

Ol ki andandur bana Őiat bedd
Buldı andan derd-i derbestem kilid

Ol nevsuz krn itmez nihft
Kim gerekmez bana andan ayrı cft

Anu indr bu sa y u cehdmz
T ki irişe yirine  ahdmz

srev daı muarrer ryına
Oldı bu kim Şart ide cyına

3920 Emr olındı ayr geldi apuya
Br oldu girdi urdu apuya

Őh didi luf ile ey nev-cevn
Devletnden ryuı ıla nihn

Arasından bir muall il ati
Virdi kim kişver degerdi ıymeti

Efser-i la lin ile zerrn-kemer
Virdi bile dizil drr  gher

Zver in km ıldı pdiŐ
Kille balandı amu Şehr  ser

3925 aŐrdan bm zerine geldi mh
Eyledi dmd ryına nigh

Grdi bir ŐiŐd-add  lle-ry
liye-a nev-cevn u mŐk-my

Virdi kbine rz ol Őim-ber

Ḥayr dāmād oldı qaldı kūr Şer

Genc qapusına buldı Ḥayr dest
Virdi ol mühr-i dürüstine şikest

119b

İrişüp maqşūda ḥayr-i nīk-nām
Dirilürdi gice gündüz şādkām

Destūr Ḥ^vāsten-i Vezīr Ez-Şāh Behr-i Tīmār-ı Duḡteres

3930 Bir vezīri var idi şāhuñ meger
Kār-dān u zīrek ü şāhib-naẓar

Rāy öñinde tıfl-ı ebced ‘aql-ı pīr
Nef -i maḥẓ üftādelere dest-gīr

Var idi bir duḡteri şāhib-cemāl
Görse yüzün mihr bulurdı zevāl

Zülfi müşk-i Çin ü kaddi serv-i bāğ
Çihresi berf üzerinde perr-i zāğ

Çeşmine āfet irürüp āb ile
Eylemişdi kūr ikisin bile

3935 Şāhdan düstūr destūr istedi
Dīde-i bī-nūrına nūr istedi

Şeh gibi düstūr kılmış idi ‘ahd
Her ki hoş kıлмаğa bunu ide cehd

Aña vire anı dāmād idene
Bāğ-ı cānda serv-i āzād idene

Duḡter-i düstürdan bilüp ḥaber
Ḥayr oldı aña daḥı çāreger

Bergden çeşmine ol meh-pārenüñ
Dökdi qodı açdı bābın çārenüñ

3940 Buldı çünkim çāre aña bergden
Oldı düstürına sulṭānuñ Ḥuten

Şeh ‘arūsıyla kılırdı dürlü zevk
Qollarını boynına iderdı tavk

Geh vezīrūñ duḡtı ile bī-taraḥ
Yiyüp içerdı olur idi feraḥ

Gāh şāhuñ duḡteriyle şohbeti
Eyleyüp gösterür idi rağbeti

Gāh duḡt-ı Kürde olup sāzkār

- İder idi ‘ ayşlar leyl ü nehār
- 120a**
3945 Hıyr-ı bī-şer bekledi çünkim edeb
Ütdi ‘ âlemden se nerd ile nedeb
- Eyle yüz dutdı aña iqbāl ü baht
Kim müyesser oldı aña t̄ac u taht
- Hādımü’l-lezzāt ya‘ nī kim ecel
Şāha bir gün nā-geh irürdi h̄alel
- Dirilüp kamu sipāhī vü vezīr
Hıyrı yirine idindiler emīr
- Pādişāhlık dutdı anuñla qarār
Oldı āsūde kamu şehr ü diyār
- 3950 Hürrem ü handān turup bir şubh Hıyr
Diledi kim bāğa varup kıla seyr
- Şer ki yolda gösterüp bed-gevherin
Hıyruñ almış idi çeşm ü gevherin
- Eyleyüp ol resm ile hālın h̄arāb
Gitmiş idi virmeyüp bir kaçre āb
- Gördi kim bāzārda ol bed-güher
Oturur gönli tolu fitneyle şer
- Bir cühüdla ol cühüd-ı Hıyberī
Eylemiş bāzār şayar çok zeri
- 3955 Didi şol şahsı ki görürsüz ‘ azīz
Fāriğ olıcağ getürüñ bāğa tiz
- Bāğda Hıyr olmuş idi nīm-mest
Kürd turur qarşuda tığinde dest
- Şer girüben içerü öpdı zemīn
Hıyr öninde sürüdi h̄ake cebīn
- Hıyr didi aña ey merd-i tamām
Şoraram digil ne durur saña nām
- Şer didi bende Mübeşşir nāmdur
Nik-h̄āh-ı h̄aşdur hem ‘ āmdur
- 3960 Hıyr didi aduñı digil dürüst
Cüstlük şatma ki düşdüñ saht-süst
- Didi bundan ğayrı yokdur baña nām
Şadıqam bilür tamāmet h̄aş u ‘ ām

120b

Ḥayr didi ey la‘ in-i zišt²²⁵ [ü] ḥes
Kim degül hoşnüd senden hîç kes

Sensin ol bed-baht-ı key şirrîr Şer
Sîretüñ olmışdur aduñdan beter

Ol degül misin idüp dürlü ‘ azāb
Teşne çeşmin çıkarup virmeyen āb

3965 Şer cihānda ola mı bundan beter
Virmedüñ şu çeşm alduñ hem güher

Aç gözüñi kıl nazar ol teşneye
Kendüñi gör nice urduñ deşneye

Diler idüñ öldüresin sen beni
İster idüm şükr buldum ben seni

Bahtum oldu devletümle sâzkār
Nür virdi çeşmüme Perverdigār

Çün Ḥudāya eylemiş idüm penāh
Virdi taht u tāk oldum pādîşāh

3970 Vāy cānuña senüñ ey bed-güher
Kim siriştüñde güherden yoç eşer

Cehd idüp biñ yıl cihānı eyle seyr
Şer durur aduñ kaçan ola ḥayır

İşidicek bu sözi kıldı nazar
Didi Şerdür adum itdüm ise şer

Ḥayrdur aduñ anı itme baña
Şerligümden anı kim kıldum saña

Ḳıl nazar aña ki çerḥ-i seyr
Çākerüñe Şer didi tapuña Ḥayr

3975 Şerdür adum benden irişdiyse şer
Eyledüm anı ki aduma düşer

Ḥayrsın aduña lāyîḳ eyle kār
‘ Afv eyle cürmümi vir zīnhār

Ḥayr işidüp gönlini şād eyledi
Şerri öldürmedi āzād eyledi

Ḳurtulup Şer eyle olmuşdı revān
İrmez idi gerdine bād ne devān

121a

²²⁵ zišt: jišt

Kürd-i hün-ḡ^{vāra}²²⁶ revān destinde tīg
İrdi Şerrūñ kesdi başın bī-dirīg

3980 Didi gerçi Ḥayr ḡayr-endiṣdūr
Bilürem senden ḡatı dil-riṣdūr

Şersin uğrar nūş olan nişüñe
Şer gelür dāyim anuñcün pīşüñe

Arar iken geydügi raḡtın Şerūñ
İkisi daḡı bulındı gevherūñ

Getürüp Ḥayr öñine merd-i sere
Didi kim gevher iriṣdi gevhere

Ḥayr ol iki gevheri luṭf ile tīz
Virdi Kürde didi ey merd-i ‘azīz

3985 Yoluña olsun fedā cān u serüm
Buldı senden nūr iki gevherüm

Çünki senden oldı nūrāñi güher
Lā-büd oldı saña erzāñi güher

Devlete iriṣdi buldı Ḥayr kām
Ḥalk ḡördi Ḥayrdan ḡayr-ı tamām

Eyledi iḡbāl cāyını serīr
Āheni zer oldı vü şālı ḡarīr

Her kime kim devlet ola rāh-ber
Ḥārı ḡurmā bitirür ḡarāsı zer

3990 Ḥalkını ḡayra delālet eyledi
‘Adl ile mülkin ‘imāret eyledi

Divşirüp götürdügi berg-i dıraḡt
Her biri dermān-ı derd [ü] renc-i saḡt

Dem-be-dem varurdı binüp atına
Ol dıraḡt-ı ser-bülendüñ ḡatına

Sāyesinde otururdı şādkām
Eyler idi kūh u şaḡrāya selām

Ol dıraḡt-ı şandalī yādına Ḥayr
İder idi şandalī cāmeyle seyr

3995 Çekmiş idi girü ḡālından eli
Şandalī olup geyardi şandalī

121b

²²⁶ hün-ḡ^{vāra}: ḡ^{vān}-ḡ^{vāra}

Büy-ı rāhat buldı şandaldan revān
Büy-ı şandaldur nişān-ı cān hemān

Şandalī sūde giderür derd-i ser
Sākin ider tāb-ı dil sūz-ı ciğer

Şandalī-reng olduğu hākūñ sebeb
Bu ki şandal reng-i hākīdür ‘aceb

Çünkü bu efsāneyi ol māh-ı cüst
Söyledi işkeste-zebānla dürüst

4000 Çeşm-i bedden şakladı kıldı nihān
Eyledi ol dil-berüñ cāyını cān

Bezm Sāhten-i Behrām Rüz-ı Āzīne Der-Günbed-i Sefīd

Āsumāndan çünkü yüz gösterdi şīd
Cāmesini şubh eyledi sefīd

Zengibār-ı şām gösterdi kafa
Dikdi hāver hüsrev-i zerrin-livā

Gicede bunca görinen ‘ebheri
Virdi bir bir günbed-i nīlūferi

Cāme-i kühlisini çıkardı şām
Kūh u şahrā geydiler zer-beft-i Şām

4005 ‘Ālemi şeb kılmış iken mişl-i kīr
Şubh-ı şādık eyledi mānend-i tīr

Cum‘a idi hoş mübārek rüz idi
Vaqt-i ‘ayş u ‘işret-i pīrüz idi

İşidür iseñ eyā ferheng-sāz
Diñle ne dir Zühre-i āheng-sāz

Kağı günüñ kim ben olam şāhibi
Oluñ ol gün zevk u ‘işret tālībi

Zīver-i isfid ile şāh-ı cihān
Günbed-i isfide girdi şādmān

4010 Karşu geldi bānu-yı Çīnī-tīrāz
Şehriyār öñinde ‘arz itdi niyāz

Luţf ile şāhı geçürdi cāyına
Öpdi zūlfı gibi düşdi pāyına

122a

Her ne kim dilerdi şāhuñ hātırı
Meclisüñ olmışdı kamu hāzırı

Eylemişken şām kühlini nihān
Āşikārā eyledi girü cihān

Çeşm-i māh anuñla rüşen eyledi
Encüm ile çerhi gülşen eyledi

4015 Çin şehinüñ oldı seyrāngāhı teng
Kurdu Hindülar siyāhī çetr-i zeng

Bādeden şāh olmuş idi nīm-mest
Şaldı ārām-ı dili boynına dest

H^vāhiş itdi luḫ ile dil-dārdan
Tā ki toplaya şeker güftārdan

H^vāhiş-i şāhı görüp ol serv-i nāz
Yüzini urdu yire keşf itdi rāz

Didi kim ey şāhib-i taḫt-ı bülend
Tāc-ı ser ol şehlde görme gezend

4020 ‘Adl ile ma‘mūr kılduñ kişveri
Hükümüñe maḫkūm insān u perī

Dehr senüñ gibi bir şāhib-kırān
Görmeyüpdür devr idelden āsumān

Çerḫ döndükçe cihānda var ol
Dūsta nūr u ‘adūya nār ol

Ben kim olam ḫāzret-i şāhib-kırān
Otururken sūna uzadam lisān

Lik şāhuñ sözini dutup ‘aziz
Söyleyeyin bildügümden ben keniz

4025 Çok du‘alar kıldı itdi i‘tizār
Başladı bir dāstāna ol nigār

Hikāyet-i Rüz-ı Āzīne

Didi kim ey dāver-i Īrān-zemīn
Kim müseḫḫerdür saña Tūrān-zemīn

Māderüm kim hoş zen idi key sere
Pirezen gürg olur olaydı bere

122b

Cem‘ olup bir yire vaḫt-ı ‘aşrda
Şād u ḫürrem oturdu ḫaşrda

Didi kim bir gün bizi bir āşinā
Geldi eyledi serāyına şelā

- 4030 Eylemiş esbābı heb ārāste
Hāzır olmuş her ne ise h^vāste
- Berre-i büryān kebāb murğ germ
Girdeler isfid ü tāze saht u nerm
- Zerde vü qalye birinc ü gürbā
Dāne vü kīpā vü dürlü şürbā
- Mīveler hūb u latīf u dil-firīb
Hinduvāne harbūze engūr u sīb
- Hīç añılmazdı nārenc ü alū
Nār-ı pistān ile hān idi tolu
- 4035 Çünki endāzeyle yinildi ħoriş
Bāde āhengine kılduğ perveriş
- Devr kıldı meyle yāķūtī qadeh
Kellemüz germ oldu gönlümüz ferağ
- Cām-ı meyden kellemüz çün oldu germ
Perde açıldı aradan gitdi şerm
- Varıduğ ola oturan heft ü heşt
Her birümüz söyledi bir sergüzeşt
- Aramuzda var idi bir nūş-leb
Kim ruğ u zülfinden idi rüz u şeb
- 4040 Başlasa efsāneye ol nāzenīn
Aķıdurdı la^ç li cūy-ı engübīn
- Oturandan kim var idi heft ü heşt
Nevbet ile aña irdi sergüzeşt
- ‘Āşīķāne derd ile idüp ħurūş
Başladı efsāneye ol la^ç l- i nūş
- Didi kim şirīn-sühen bir nev-cevān
Var idi kim görmemiş mişlin cihān
- Yūsufi ħüsniyle ħayrān eylemiş
Mūsayı ‘ilmiyle nā-dān eylemiş
- 123a
4045 Mu^ç ciz-i ‘İsā demindeydi nihān
Ĥikmet-i Loķmān dilindeydi revān
- Pārsā vü müttakī perhīzkār
İtmemiş ‘ömrinde nā-meşrū^ç kār
- Var idi bir bāğı mānend-i İrem
Bāğlar girdinde nitekim ħarem

Büy-ı hoşdan toprağı ‘ anber-sirişt
Mîveleri mîve-i bāğ-ı bihişt

Serv bünleri zümürüd kâhlar
Bülbül ü kumrî pür olmuş şâhlar

4050 Luţf ile bāğ ortasında ağan āb
Kevşer idi ta‘mda bûda gülāb

‘Ar‘ arı pâyına kırmış ser çemen
Gönceleri gülmege açmış dehen

Dutmuş elde lālesi cām-ı şarāb
Şâhlarda murğlar düzmiş rebāb

Bāğ-ı cennet hem-seri gülzār idi
Lālesi bî-key güli bî-ħār idi

Ĥār kim var idi ol gülzārda
Bulunurdu ol dağı bir kārda

4055 Çeşm-i bedden irmesün diyü ziyān
Dikmiş idi bāğ içinde bāğbān

Görmemiş bir kimse anuñ gibi bāğ
Mihri olmuş her gānî gönlinde tağ

Heftede bāğına bir gün ol cevān
Gelüp oturup olurdu şādmān

Geh teferrüc ider idi ‘ebheri
Geh temāşā kıılır idi ‘ar‘ arı

Geh kenār-ı cūya döşerdi çemen
Gāh gül yanına dikerdi semen

4060 ‘Ādet-i dirīnesince ol cevān
Oldı bir gün bāğ rāhına revān

Geldi bağı buldı bāğınuñ derin
Kağıdı çok açılmadı şaldı serin

123b

Kağuda bir laħza iderken direng
Güşin’ irdi içerüden bāng-ı çeng

Dinilür kavlı vü çalınur dürlü sāz
Bî-nevā ‘uşşāka olur keşf rāz

Bāğ ol āzādelerden tolu şevk
Bāğ-ħāne Ĥuld olmuş içi zevk

4065 Rağşa girmiş şād idi serv ü çenār

Lāle dutmuş elde yāḳūtī ‘ ukār

Ḥ^vāceyi ol ḥūb āvāz ile sāz
‘ Aḳldan eyledi külli bī-niyāz

Cām ḥāzır degül idi cāmesin
Çāk idüp uşatdı *zūhdī?* ḥāmesin

Ḳaldı ḥayrān ne gidebilür girü
Ne kilīdi var açabile ḳapu

Çok çığırdı kimse virmedi cevāb
Raḳşdaydı serv gül itmişdi ḥ^vāb

4070 Gezdi bāḡuñ çevresin itdi nigāh
Tā ki bula bir aradan bāḡa rāh

Bulmadı reh gezdi bāḡuñ varını
‘ Āḳıbet raḥn’eyledi dīvārını

Girdi bāḡı içine seyrān ḳıla
Geldi tā kimlerdür oturan bile

Ol gün anda ‘ ayş idenüñ her biri
Bir nigār idi yoḡ idi hem-seri

Gözci ḳomışlar idi iki şanem
Ṭolanurlar idi bāḡı dem-be-dem

4075 Tā ki nā-maḥrem bulup bu bāḡa rāh
Ol periler yüzün’itmeye nigāh

Gördiler girdüğünü sūrāḥdan
Didiler gelmez edeb güstāḥdan

Yürüdiler ilerü idüp şitāb
Ḥ^vāceyi dutdılar itdiler ‘ azāb

Dest ü pāyın bāḡladılar düzdvār
Topraḡa düşürdiler zecr ile ḥ^vār

124a

Yidüğinden soñra ḥ^vāce çop-ı müşt
Virdiler düşnām idüp bāḡ-ı dürüş

4080 Didiler ey ḥaşm-ı mīve-düzd-i bāḡ
Bāḡ içi oldı elüñden ṭolu dāḡ

Bāḡ ıssı bunda olsaydı seni
Ḥoş döger idi velī yoḳdur ḳanı

Bir ḳişinüñ kim gire bāḡma düzd
Bāḡbān dögerse bulur anı müzd

H^vāce didi kim benüm durur bu bāğ
Kendü bāğumda dilümde oldı dāğ

Her ki gire raḥneden koyup deri
Her ne kılsañ aña yiridür yiri

4085 Ol ki gire bāğına nite ki düzd
Her ne iderlerse olur aña müzd

Eyle didüğini çünkim gördiler
H^vāceden bāğıñ nişānın şordılar

Her ne şordılar ise didi dürüst
‘Özr kıilup kıldılar bendini süst

Çünki bāğıñ şāhibidür bildiler
Dürlü ikrām u tevāzū‘ kıldılar

H^vāce daḥı nev-cevān idi laṭīf
Hüb-rüy u nādire-güy u zarīf

4090 Zen ki anuñ gibi bir tāze cevān
Göre andan sen elüñ[i] yu hemān

Şulḥ kıлмаğına gördiler revā
Eylediler sa‘ y ü kıldılar rehā

Şeşdiler bendin[i] fi’l-ḥāl eşdiler
Öpüp elin ayağına düşdiler

H^vācenüñ göñlin[i] kıлмаğçün emīn
Luṭf ile durup ol iki nāzenin

Götürüp getürdiler bir pāre ḥār
Raḥne-i bāğ’eylediler üstüvār

4095 Raḥneyi çün üstüvār eylediler
Geldiler çok i‘ tizār eylediler

124b

Didiler ey h^vāce-i nīkū-ḥiṣāl
İrmesün hergiz kemālüne zevāl

İşbu bāğıñ kim İremden hübδdur
Hürveş içi ṭolu maḥbūbdur

Her ne deñlü şehr içinde hüb-rū
Var ise gelmiş durur bunda kamu

Yüzlerine ger baqarsa bir nazār
Utanur Ḥurşid reşk ider Kamer

4100 ‘Özrine anuñ ki kılmaduḥ nīkū
Sizüñ ile ey cevān-ı hüb-rū

Serv gibi ol hırāmān tır öri
Geşt kı l bāğı bizüm ile yüri

Sen nihānī idinüp bizi penāh
Ol şanemler yüzine eyle nigāh

Çangısını ister ise hātırūñ
Bī-tekellūf ola kāmūñ hāzırūñ

H^vāce çünkim dutdı bu sözlere gūş
Şehveti bīzār olup kıldı cūş

4105 Gerçi h^vāce pāk idi hem pārsā
Neylesün şehvetledür tab‘ aşinā

Ol semen-berlerle götürüp ayak
H^vāce seyr itmege kıldı ittifāk

Geldiler bir ğurfeye ol iki yār
Didiler bu ğurfede eyle qarār

Ğurfeden gör ol kamu dil-berleri
Āb bigi şāf u ter gevherleri

H^vāce girdi ğurfeye yapıdı deri
Rehlerine gitdi ol hem-rehleri

4110 Ğurfe sūrāhından iderdi nazar
Görinürdi bir birinden hūbter

Her birisi nār-pistān sīm-sāk
Yüzlerin görmege ider hūr iştiyāk

Yüzlerinden nūr kesb ider kamer
Mīve-i puhte gibi şīrīn ü ter

125a

Eyleyüp her yiri mihr-engizlik
Şūrna iderdi şekker-rizlik

Her biri zülfin idüp bir ejdehā
Eylemişler genc üstine rehā

4115 Var idi ol ravzada bir gülsitān
Kim anı görse utanurdi cinān

Çevresi serv ortası yaşıl çemen
Çarışuban beyle bitmiş aq semen

Arasında bunlarūñ bir havz ulu
Eylemişler āb-ı şāf idi tolu

Yapusu vü ferşi kamusu ruḡām

Ḥavz-ı Kevşer aña yazulmuş ğulām

Görmemiş mähileri hergiz sitem
Şuya dökerlerdi şādiden direm

4120 Ṭurdılar ol mäh-rūlar şalını
Geldiler ḥavzuñ kenārına kamu

Gördiler bir ḥavz tolu āb-ı pāk
Var ola ‘umķı semekden tā simāk

Yay hengāmı idi eyyām-ı āb
Kesb kılmışdı ḥarāret āfitāb

Nāzeninler meyl-i āb eylediler
Ḷarṭa bendine şitāb eylediler

Setr açup oldılar çün bī-ḥicāb
Düşdiler dür bigi āb içine şab

4125 Gāh sīmi āb ile yurlardı şād
Gāh örterlerdi sime sevād

Ḷaldı ḥ^vāce mähī görüp ābda
Tābadağı mähī gibi tābda

Ol şanemler her birini añsuzın
Yapuşup korķudur idi geñsuzın

Bu çözüben aña zūlf-i müşk-bār
Ḷorķudurdu ya‘ ni budur diyü mār

Gösterürdi ol buña sāķ u sürin
Kūhdur dir idi yırtardı zemīn

125b

4130 Hep sūtün-engiz līkin bī-sūtün
Eylemiş Ferhād bağrın tolu ḥūn

Ḷaşr-ı Şīrinde düzilen ḥavz-ı şīr
Kendüyi kılmışdı bu ḥavza esir

Ḥ^vāce baķa baķa ol dil-berlere
Boyları serv ü gözi ‘ebherlere

Ḷaldı ḥayrān eyl’ unutdı kendüzin
Gicesinden bilmez idi gündüzin

Şanasın bu teşne idi k’ola mest
Āb göre bulımaya aña dest

4135 Yeñi ay görmüş delü gibi ṭurur
Gāh ḵalkar yukaru geh oturur

Ḳāmeti ‘ar‘arlara diküp gözin
Ḥoş kıyāmetde görürdi kendüzin

Her tamarada eylemekden qanı cüş
Eyledi ser-cümle endāmı ḥurüş

Gitmiş idi kendüden tāb u tevān
Baqar idi düzdler gibi nihān

‘Özr[i] ma‘zür olsaydı güstāḥdan
Ṭaşra çıkar idi ol sūrāḥdan

4140 Şüste-rūlar yudılar çün gül yüzün
Her biri şardı yirinde kendüzin

Tenlerini perniyānla sildiler
Ṭuruban āheng-i cāme kıldılar

Āsumānī atlas²²⁷ il’ol māhlar
İtdürürler māh-ı çerḥe āhlar

Arasında bunlaruñ bir māh-rū
Var idi şimşād-ḳadd ü müşk-bū

Āfitāb olmuş hilal-i ḡabḡabı
Virmemiş bir kimsenüñ kāmın lebi

4145 Ğamzesinden yoḡ idi hergiz güriz
Ḳoparurdu çeşmi siḥr-i restehiz

‘Ārızına bāḡda ḳul yāsemen
Ḳāmetinüñ bendesi serv-i çemen

126a

Zülf-i cāzūsı yaḳindür şek degül
Bir firib ile alur yüz biñ gönül

Çünki çengine uzadur idi dest
‘Aşḳ ḥuşyār olur idi ‘aql mest

Her ki bir kez dutsa āvāzına güş
Gelmez idi başına yıllarla ḥüş

4150 Ḥvāce fitne olup ol cānāneye
Dönmiş idi ḥüşsuz dīvāneye

Ol perilerüñ egerçi her biri
Ḥūri idi kim yoḳ idi hem-seri

Līk şehri ḥüsnde ol şāh idi
Biñ setār ile olur bir māh idi

²²⁷ atlas: atlās

Geldi bir demden ol iki mäh-rū
Ġurfe atına cevānı isteyü

Buldılar didiler ey şāhib-hüner
İşbu deñlüden k'idersin sen nazār

4155 Gördüġüñ maħbūblardan ħātırıuñ
anısını ister olsun ħāzıruñ

Ĥ^vāce ol naşı ki itmişdi pesend
Didi işitdi ol iki naşbend

İşidüp urdılar oldılar revān
Gördi ħ^vāce gemeden daı zamān

Ol perī-sīmāyı biñ nireng ile
Getürürler bilesinde eng ile

Bir arık ile getürdiler nihān
Tā görüp kimse iletmeye gümān

4160 Getürüp ġurfe derine urfeyi
urfe gör kim yaptılar ħoş ġurfeyi

Ĥ^vāce andan bi-aber k'ol ehldür
Ehl olan yār kārı sehldür

Ĥ^vācenüñ ol  işve-sāz u şū u şeng
Düzmiş idi kārını niteki eng

Aña itmişdi ol iki serv-i nāz
 İşve-sāzı tā ki ola kār-sāz

126b

Ĥ^vācenüñ hālını amu bir bir
Aña diyüp eylemişlerdi ħabır

4165 Görmeden yüzini ol inī-igil
Ĥ^vācenüñ mihrine baqlamışdı dil

Gördi ün işitdüġinden ħübter
Sīm buldı āhenini sīmi zer

ılmamışdı ħ^vāce göñlinde şekīb
Eyledi ol serv-i gül-rūya  atīb

Didi aduñ ne durur didi ki Bat
Didi cāyuñ anda durur didi tat

Didi kim perdeñ ne perde didi sāz
Didi pīşeñ ne durur didi ki nāz

4170 Didi aşluñ ne durur didi ki ħūr
Didi senden eşm-i bed didi ki dūr

Didi var mı buseye hengām-ı kār
Didi vaktidür saşınđıl zīnhār

Ḥ^vāce bu sözi işidüp oldı germ
Götürüldi ara yirden gitdi şerm

Yapışup zülfine hoş çengī gibi
Başdı gögsine dil-i tengi gibi

Gāh yapışup öper idi lebin
Gāh dutup ışıyordu ğabğabın

4175 Ol şanemde gördüğince nermlik
Ḥ^vācede efzūn olurdu germlik

Ḥ^vāce çün kārını gördi bī-ħalel
Çeşme-i āb-ı hayāta şundi el

Diledi gencēne mührin götüre
Göñli kāmınca ferāğāt ötüre

Çün neşāta başladı şīr ile gūr
Çekdi zīrine getürdi itdi zūr

Sürmedāna mīli soğmadın dürüst
Ĝurfe dīrīne idi olmuşdı süst

4180 İki yārūñ zūzına duymadı zūd
Yıkıluban hiştler indi fūrūd

127a

Ol iki dil-dāde dil-rīş añsuzın
Bāğ ortasına düşdi geñsüzün

Gördiler sağ işlerini oldı şol
Bu yaña kaçdı bu bir yañaya ol

Tā ki ħāline ol iki hem-demüñ
Tuş olmaya gözi nā-mahremüñ

Ḥ^vāce-i dil-dāde bā-endüh u derd
Oldı pinhān eyleyü biñ āh-ı serd

4185 Ol şanem dağı oluban münfa^c il
Geldi hem-destānlarına teng-dil

Çaşı çatık nitekim ğam-ḥ^vārlar
Şordılar ħālını ol dil-dārlar

Ḥālını çün idemezdi aşikār
Aldı çengini kenāra ol nigār

Nāleye çengi çün āğāz eyledi

- ‘ Āşık-ı şeydāyı cān-bāz eyledi
Didi döndüğince bu çerh-i kebūd
Küşte-i ‘ aşka sürūdumdan dürūd
- 4190 ‘ Āşık ol oldı ki göñli ĥastedür
Ol dürüst-i rāhdur k’ işkestedür
‘ Aşkı içümde nice idem nihān
Dūd-ı nārumdan boyanur āsumān
‘ Āşıkam bāng-ı bülend ile direm
Dönmezem ölse kemend ile direm
Eyledi bir düzd mihri baña kār
Aldı dil kıomadı cānumda kıarār
‘ Aşkı rāhında egerçi var bīm
‘ Aşkıdan tevbe güneh durur ‘ aзіm
- 4195 ‘ Aşkı olmaz tevbe ile āşinā
Tevbe-i ‘ āşık olan görmez revā
Rāh-ı ‘ aşka cānını teslim kim
Eylediyse tığden görmedi bīm
Türk-i Çinī böyle diyüp çengini
Çaldı ağıdurdı göge āhengini
- 127b Çaluban didüğini ol dil-sitān
Ğüş kııurdı ol iki mihribān
Bildiler kim bu iki hem-rāza dehr
Nüş diyü virdüğine kıatdı zehr
- 4200 Yüğüüp mişl-i Zelīĥā sū-be-sū
Ol iki şimşād-kıadd ü müşk-mū
Yūsuf-ı güm-geştey’ itdiler taleb
Ne sebebden irdi bilmekçün ta‘ ab
Arayı bir cāy-ı pinhān buldılar
Ĥ‘acey’ anda zār u nālān buldılar
Şordılar kim ne durur aĥvāl-i kār
‘ Arz kııldı derd ile inledi zār
Ol iki cānāna dil bir itdiler
Ĥ‘acenüñ işinde tedbīr itdiler
- 4205 Didiler kim bu durur tedbīrümüz
Kim bu gice gitmeyevüz birümüz

Cüş idelüm nāle kılsun çeng ü ney
Nüş idelüm cām-ı mey tā vaqt-i hay

Yüz bahāneyle düzelüm biñ hiyel
Tā müyesser ola kāmūñ bī-ḥalel

Ḥ^vāce ile eyleyüp kavlı u qarār
Cālarına vardı ol iki nigār

Gizledi ruḥ çün semāda āfitāb
Çekdi yüzine cihān müşkīn niḳāb

4210 Çerḥ-i gerdün ‘ arz kı lup aḥteri
Şaçdı kâfūr üzerine ‘ anberi

Geldiler ol bütler itdiler vefā
Ol nigārı itdiler aña rehā

Serv-i teşne şanasın kim buldı āb
Zühreye oldu muḳārin Āfitāb

Cāy ḥālī yār ḥāzır baḥtiyār
Ḥ^vāce kaçan şabr kıla iḥtiyār

Göñli mihri yağ ile olmuşdı pür
[M]ildi la‘l ile süfte oldu dūr²²⁸

128a

4215 Gürbe var idi meger bir şaḥda
Gördi bir murḡ oturur sūrāḥda

Sıçradı dutmadı düşdi yire tāb
Ol iki yarūñ diline düşdi tāb

Ṭurdılar beliñleyü ol iki yār
Olmadan biri birinden kām kār

Her biri bir yaña kaçdılar revān
Oldılar bir küncde siñüp nihān

Nüş-lebler ḳatna ol nüş-leb
Vardı çengi ḳoltuğında nīm-şeb

4220 Çengini çalup der idi ol nigār
Ergāvān açıldı oldu nev-bahār

Serv çekdi bāğda ḳaddi bülend
Ḥande-i gülden açıldı teng ḳand

Luṭf ile oldu düm ṭāvus-ı şāḥ
Oldı zevḳ u ‘ ayş bāzārı ferāḥ

²²⁸ Mısradaki kelimeler silik çıkmış, Nizâmî’de yer alan benzer beyit yardımıyla tamamlanmıştır.

Bāġbān bāġı muṭarrā eyledi
Lāle-ruḥsārını ḥamrā eyledi

Cām-ı mey gird olmaġa uzatdı dest
Seng irişdi nā-gehān buldı Şikest

4225 Ey beni tārāc kılan toġru yār
Sensüzün kaçan olısar rāst kār

Gerçi kārımdan ḳatuñdayam ḥacil
Dilemez sensüz ola bir laḥza dil

Rāzdān olanlarına ol nigār
Söyledi ḥālını kıldı āřkār

Ṭurđı yirinden ol iki rāzdān
Tā bileler nolduġını ol cevān

Yürüyüben āb bigi sū-be-sū
Ḥ^vāce[yi] iderler idi cüst ü cū

4230 İsteriken ol iki ḥūr-ı cinān
Buldılar bir gūřede olmiř nihān

Her ne geçdiyse arada ḥayr u şer
Ḷamusını söyledi virdi ḥaber

128b

Ḥ^vāceyi çün gördiler āřüftekār
Mıhr eyledi ol iki rāzdān

Vardılar getürdiler ol dil-beri
Ḥ^vāce görüp guşşadan oldı berī

Destini destine aluban revān
Gitdi tā kim buldı bir cāy-ı nihān

4235 řāḥlar her yaña uzadup dıraḥt
Baġlamıřdı āsumān evcinde taḥt

Tāklar şalmışlar idi řāḥa el
Her birinüñ zīri firdevse bedel

Bulup anuñ bigi cā ol iki yār
Eylediler baḥt taḥtında ḳarār

Dehrden almaġıçün bir laḥza kām
Çekdi dil-dārın kenāra řādkām

Sürmedāna mīli řoḳmaġa itdi meyl
Girü bārān-ı ḳazā aḳıtdı seyl

4240 Tāklarda bitmiř ařılmıř kedū
Var idi her biri ḥum bigi ulu

Müş-1 deştî bir kedūnuñ tākine
Şıçradı yügürdi tā tārākine

Rîş kâzı ile ol üstād-1 fen
Bir kedūnuñ kesdi boynından resen

Düşdi huşk olmuş idi ol laht laht
Çopdı bāğ içinde bir āvāz-1 saht

Ṭabl bigi gitdi bāngı mīl mīl
Şanasın kim aldılar kūs-1 raḥīl

4245 Şaldılar bāguñ için'ol bāng-1 şūr
Şīrden āzād oldı girü gūr

Ḥ^vāce eyle şandı kim itmege ceng
Muhtesib çüb aldı ele şıhne seng

Kefşini biri kodı yol aldı ele
Eyle giderdi ki beñzerdi yele

İdünüp bir ağaç altını penāh
Siñdi yatdı yola eyledi niğāh

129a

Ol meh-i dü-hefte vü perde-şinās
Ṭurdu yirinden dilinde [hem] hirās

4250 Yel gibi ol aradan idüp gürīz
Çatına maḥremlerinüñ vardı tīz

Çün oturup bir zamān kıldı direng
Perdesin açmağa elin'aldı çeng

Didi kim bir 'āşık-1 ḥayrān u zār
Yārı ile olmuş idi sāzkār

Diler idi luṭf ile ol kām-cū
Dil-berinden ḥāşıl ide ārzū

Ḥoş miyānını dutup ide kinār
Leblerinden buse ala şad hezār

4255 Virmiş ola biri birine göñül
Biri serv-i sebz ü biri sürḥ-gül

Dirmek ister iken ol ḥayrān u zār
Ġabgabından sīb ü gögsünden enār

Genc bābını açup ol ser-firāz
Destini gencineye ide dirāz

Ḥāşıl olmadı murādınıñ biri

- Añsuzın yapıldı kāmınuñ deri
- Ço Dāvūd pervāneye endūh-ı nūr
Çeşme-i hayvāndan oldu teşne dūr
- 4260 Ey kamu perdeñ kej ü nā-sāzkār
Yāruñam gerçi degülsin baña yār
- Perde-i kej dutuban her dem baña
Virme bāzı kim degül senden revā
- Saña ‘ālemde niçe kim var olam
Budur ümmīdüm ki hizmetkār olam
- Nālesin sāzına demsāz eyledi
Derd-i dilden bir serāgāz eyledi
- Her ne nükte söyledise çeng ile
Rāzdānlar bildiler ferheng ile
- 4265 Vardılar ol dem ol iki nūş-leb
H̄vāce-i miskīni kıldılar taleb
- 129b**
- Buldılar bir arada siñmiş yatur
Bīmden göñline irişmiş fütūr
- ‘Özrler idüp ol iki dil-rübā
Eylediler h̄vāceyi ğamdan rehā
- Hāl şordılar hikāyet eyledi
Ṭālī‘ inden çok şikāyet eyledi
- H̄vāceye girü ol iki serv-i nāz
Oldılar mihr eyleyüben çāre-sāz
- 4270 H̄hātırında kalmamağıcün taraḥ
Va‘ delerle h̄vācey’ itdiler feraḥ
- Didiler ey nev-cevān u nām-cūy
Dilerüz senden çün olduñ kām-cūy
- Kārdānsın kārdānter olasın
Mihribānsın mihribānter olasın
- Cāyuñı şol resme düzet vaqt-i kār
K’anda āfet bādına olmaya bār
- Biz ıraḥdan tırup idelüm nigāh
Tā size bulmaya fitne bād[1] rāh
- 4275 Didiler tır bunda kayur kāruñı
Biz varup getürelüm dīl-dāruñı

Geldiler didiler ey zībā nigār
Ṭur ki müştākuñ durur cān ile yār

İtdiler ol serv-i nāza çok niyāz
Ḥ^vāceye tā cānla ola dil-nevāz

Luṭf ile ol ser[v]-kadd ü māh-çih
Geldi girü ḥ^vāceye gösterdi mihr

Ḥ^vāce çün yanında gördi dil-beri
Şād olup guşşadan oldu berī

4280 Destini destine alup gitdi ḥaş
Cā talep kıluṭ gezerdi mestveş

Bāğ içinde var idi bir cāy-ı ḥüb
Ḥuld kaşrı gibi maḥbüb-ı kulüb

Nārven pāyına döşenmiş çemen
Gül açılmış hırmen olmuş yāsemen

130a

El şunişup biri birine çenār
Çevresind'olmuş idi dīvārvār

Yakınında bir mağāre var idi
Çevresi bişe rehi pür-ḥār idi

4285 Ḥ^vāce bulup ancılayın bārgāh
Şādlık eyledi kurdı kārgāh

Ol cinān-mānend cāda iki yār
Kıldılar şöḥbet esāsın üstüvār

Ol gice bulmuşdı ḥ^vāce kadrini
Dil-berinüñ çözdü bend-i şadrını

Ḥürrem idi kellesi olmuşdı germ
Çözdü ol bir bendi daḥ' itmedi şerm

Mihri sūz-ı sīneden cūş eyledi
Çekdi dil-dārın der-āḡuş eyledi

4290 Buldı iki serv arasında şeker
Ortasında şekerüñ bādām-ı ter

Sürmedāna²²⁹ mīli şokmadan henüz
Bāzi-i keḡ eyledi bu çerḥ-i kūz

Bir nice rūbāh bir biriyle yār
Oluban gār eylemişlerd'iḥtiyār

²²⁹ sürmedāna: sürmedānı

Av isteyü yürürken bir gürg
K'üft idi sehnâk ü key büzürg

Bunlaruñ üstine irdi añsuzın
Biri birinden ayurdı geñsüzün

4295 Gürgi ol rübâhlar görüp revân
Dutdılar bir yolu oldılar devân

Gürg öñince nitekim bād-ı seher
Yügrüşürler idi ol rübâhlar

İrdi h^vâce üzerine añsuzın
Şıçradı tırdı yirinden geñsüzün

Çorqusından h^vâcenüñ gitdi ferî
Nîm-i şebde şandı kim irdi çeri

Dil tolu endîşe yürek tolu dâğ
Dūzah oldu gözine ol Huld bâğ

130b

4300 Kaçar idi tırmadan bā-ters ü bîm
Göñline dehşet düşüpdürdi 'azîm

Renc-i öküş ilti yimedi kebâb
Teşne kaldı olmuş iken hâzır âb

Havfdan olmuş idi āba ğarîk
Bulamazdı eylemişdi güm tarîk

Ol iki ra' nâ-ğad ü zibâ-cemâl
H^vâce olmuş gördiler aşüfte-ğâl

Bilmek için h^vâce hâlinden nişân
Ol şanem katına geldiler revân

4305 Didiler ey fitne-i Çîn ü Hutun
Var siriştüñde meger kim Ehrimen

Nice bir bu ' işve yazuğdur utan
Cāna geldi kineñ ile mihrیبân

Bu ğaribe itmedüñ demsâzlık
Nice bir ola bu lu' bet-bâzlık

Gösterüp biñ dürlü reng ü kîmyâ
Nice kez bu gice eyledüñ rehâ

And içüben 'özrler iderdi yol
İşidüben anlar itmezdi qabül

4310 Mâh-rûlar ider iken güft ü gū
Yanlarına geldi h^vâce qayğulu

Gördi kim yārin ol iki rāzdār
İdüp āzürde iderler şermsār

Didi zinhār el çeküñ dinmeñ aña
Benden irür her ne irürse baña

Dil-berümden gelmedi çünkim günāh
Hıoş degüldür kesmeñüz siz aña rāh

Gevheri anuñ güneheden pākdür
Her günāha mürtekib bu hākdür

4315 Dāyim işler çerh bunuñ gibi kār
Eylemez her ārzüya kām-ı yār

131a Eylemez bu dehr kimseye vefā
Bāzi-yi kej gösterür kılmaz hıaḩā

Ārzūlar çok durur kim anı merd
Cānla ister bulmasa pür-gamla derd

ḩanı bir devlet ki ḩahrı yoḩ durur
ḩanı bir şerbet ki zehri yoḩ durur

Ey nice maḩşūd kim pür-derddür
Göresin anı şalāḩ-ı merddür

4320 Çerḩe bu iş ‘ādet-i dīrīn durur
Āsumānuñ sīnesi pür-kīn durur

Kār-dān ü çāpük ü çālākler
Didiler kim şāhlardur pākler

Kārumuza ol Hıudāy-ı lem-yezel
Her hıaḩādan saḩlar irürmez hıalel

Ol hıaleller kim irişdi kāruma
Dāl durur devlet-i bīdāruma

Baḩt beni²³⁰ bildügiçün pārsā
ḩıldı bunuñ bigi işlerden rehā

4325 Ārzüsü her kimüñ k’ola hıarām
Şād olup bulmaya dūnyāda kām

Ol ki olmadı hıarāma pāymāl
Māderi şīri durur aña hıelāl

Bir nigār ile ki yüzini perī
Görse ider ḩamudan göñlin berī

²³⁰ beni: bini

Şerm itmeden Һarām añā nigāh
Nice Һılsun merd ider ğāyet günāh

Һāssa ol kimse k'ola perhīzkār
İtse bu işi begenmez Kirdigār

4330 Olan oldu itmeyelüm anı yād
Terk idelüm ğuşşayı olmağa şād

Tevbe eyledüm nihān u āşkār
K'olmayam dil ārzūsı ile yār

Ger ecelden bulur olursam mecāl
İdünem bu dil-beri cüft ü Һelāl

Һ^vāce sözini ol iki nāzenīn
İşidüp eylediler çok āferīn

131b

Didiler sencileyin bir merd-i pāk
Görmedi devrān olalı āb u Һāk

4335 'Ālem-i Һākīde vardur anca renc
Kim içindedür nihān rāhatla genc

Eyleyüben Һ^vāceyi Һavlı ile şād
Eylediler ol şanemler Һayr-bād

Çün ufuğdan şubĥ-dem görindi şīd
Eyledi 'ālem sevādını sefīd

Zulmet eksildi ziyāde oldu nūr
Çeşm-i bed dünyā yüzinden oldu dūr

Şubĥ-dem tırdı yirinden şādumān
Bāğı Һodı şehre geldi bāğbān

4340 Eyleyüben giceki Һālını yād
Gāh ğamġīn olur idi gāh şād

Yār düşine Һayālinden dili
Pür idi Һall olmaz idi müşkili

Nāz-ı 'aşĥ u dūd-ı āh u zevĥ-i dūş
Һ^vāce göñli dikene itdürdi cūş

Vaşla irişmege her neyse sebeb
Hāzır itdi Һıldı maĥşūdın taleb

Bezm Һurup Һıldı 'ayş āyīn ile
Aldı dōşine mehi kābīn ile

4345 Deldi mercānla dūri Һıldı şitāb

Murğ bîzâr oldı mâhî kıldı h^vâb

Ger nazar kılsañ semekden tâ semâ
Kamunuñ vardur dilinde bu hevâ

Devleti gör kim bulup âb-ı zülâl
Ol dem içdi kim aña oldı hilâl

Çeşme buldı pāk ü rüşen mişl-i şîd
Sîmveş hâliş semen gibi sefid

Rüşenâlık aklıqdan buldı rüz
Aklıqdan oldı meh gîti-fürüz

4350 Olduğıçün aq reng-i yâsemen
Ayağına yüz sürür yaşıl çemen

132a

Qankı rene kim ider iseñ nazar
Her birind'âlüdelikden var eşer

Her k'ola âlüdelikden nâ-ümîz
Dirler aña laqab pāk ü sefid

Çün semen-sîne bu sözi söyledi
Şâh germ oldı der-âğuş eyledi

Buncılayın rüz u şeb idüp neşât
Günde bir günbedde düşürdi bisât

4355 Aña işbu âsumân-ı qubbe-sâz
Heft qubbe derlerini kıldı bâz

Heft Bahâr ve Hikâyet-i Vezîr-i Zâlim

Çün idüp teşliş Bircis ü Zuhal
Şâh-ı encümden şeref buldı Hamel

Hızr gibi sebze oldı nev-cevân
Oldı 'ayn-ı zindegî âb-ı revân

Çeşmeler nâfindan aqdı rüd-ı Nîl
Lezzetinden şerm kıldı Selsebîl

'Anberîn-bü oldı hâk-i 'üd-püş
Oldı bād-ı şubh-dem nâfe-fürüş

4360 İ' tidâli ile nev-rüzî hevâ
Virür idi 'âleme zîb ü bahâ

Bād-ı nev-rüzî idüp 'ahdin[i] nev
Câyını reyhâna eyledi girev

Oldı serbend âsumânveş tire hâk

Jengden āyīnesin eyledi pāk

Germligi ʿ arz eyledi eşir
Serdligin terk kıldı zemherir

Mesken iken berf-i kāfūrīye kūh
Virdi cūya dīde ābından şükūh

4365 Nergis-i ner çeşm-i h^vāb-ālūdını
Süzer idi gözedüp bihbūdını

132b

Sünbül-i terden şabā nāfe-güşāy
Ca^c d-ı zülfinden benefşe müşk-sāy

Sāye şaldı ʿ ar^c ar u şimşād u serv
Bāng kıldı kumri vü kebk ü tezerv

Ziver için nergis-i sermestine
Sūsen aldı şūşe-i zer destine

Çeşm-i nīlūfer şikence h^vābdan
Gördügiçün düzdi kal^c a ābdan

4370 Şāhlardan nevr berginden bahār
Bī-kıyāmet ahter iderdi nişār

Dīdesindeyken sirişk-i şenbelid
Zā^c ferānından şafā oldı bedid

Berg üzre kātib olucı nebāt
Lāleye hūnī diyü yazdı berāt

Şahn-ı nesrīn tolu lü'lü' jāleden
Gülsitāndur la^c l kāmı lāleden

Bād merzengūşuñ eydüp gūşına
Virdi teskīn germligi cūşına

4375 Ca^c dını ca^c d üzre itdi gerçi çok
Deylemiler gibi gerden-pūşı yok

Yazdı reyhān haṭ güle cehd eyledi
Cāyına cānla velī^c ahd eyledi

Oldı sisenber harāretl'eyle germ
Kim iderdi ʿ aqrebūñ nişini nerm

Yāsemen kim açılır vaqt-i seher
Gūş-ı dil-ber gibidür pür-sīm ü zer

Ergāvān u yāsemen sürh ü sefid
Dikdi rāyet gördi hayrān kıldı bīd

4380 Efser-i zerrîn geyüp vaqt-i seher
Gül şehinşehliğa bağlandı kemer

Aşlını silüp dururdu çünkü pāk
Bādveş aña hevā-ḡ^vāh oldu ḡāk

‘ Andelīb āvāz çekdi mişl-i kūs
Uyımaz her gice tā vaqt-i ḡurūs

Beñzedi sebz’ ortasında sürḡ gül
Kāse-i yāḡūta kim pür ola mül

133a

Servler üstinde bāng-ı fāḡte
Şanasın kim çeng durur sāḡte

4385 Āh-ı ḡumrī ḡande-i kebk-i derī
Cān virür biri diler ḡöñül biri

Döşedi şahrā zümür-rüd-gün bisāt
Oldı efvn murḡ u mähīde neşāt

Rüz-ı sa‘ d u ḡürrem idi pādīşāh
Bezm için şahrāda ḡurdu bārgāh

Düzdi bir şāhāne meclis kim cihān
Görmemişdi virmemiş idi nişān

Meclisinüñ luḡf u zīb ü zīneti
Şermsār iderdi bāḡ-ı cenneti

4390 Otururken kāmrān [u] şādmān
Gördiler bir peyk irişdi devān

Rāh-revlikd’ olmayayın diyü süst
Çār-bend itmiş idi kendüyi cüst

ḡüsrevüñ ḡargāhı ḡatına revān
Tīz irişdi nitekim bād-ı devān

Çün içerü girdi²³¹ ḡıldı āferīn
Didi kim ey dāver-i rüy-ı zemīn

Sūy-ı Çīnden girü cūş itdi çeri
K’ejdehā-yı heft-serdür her biri

4395 Şāh peymānın ḡoyup faḡfūr-ı Çīn
Oldı tāze ḡāḡırında köhne kīn

Ehl-i Çīnde yoḡ durur peymān u ‘ ahd
Enderūnı zehrdür burūnı şehd

²³¹ girdi: مگردی

İrdi Ceyhūna çerisi fevc fevc
Baħrdur zehhār urur ŧanki mevc

Seyli cūŧı kōmaz ādemde beñiz
Her nehengidür içinde bir deñiz

Olmasa bu ŧuğlda ŧeh pās ile
Çanmaz Çiniler ier tās ile

4400 Ageh oldı çün bu işden pādiŧāh
Didi kim saña ŧıgındum yā İlāh
133b

Başını kurtarmağıçün dāmdan
Çekdi meyden dāmen ü el cāmdan

Fikr eyledi ki nice ide rāy
Tā ki hāŧmını getüre zīr-pāy

Cāda ancağ anı buldı ŧehriyār
Kim sipeh cem' ide genc ide niŧār

Didi kim bu demde bunlardur penāh
K'ālet-i nuŧret durur genc ü sipāh

4405 Leŧkerinden istedi bulmadı penc
Vardı hem gencineye görmedi genc

Gencden gencinesin buldı tehī
Çaldı āciz ŧāh iken miŧl-i rehī

Hem sipāhında bulamadı ŧalāh
Çamusın buldı perīŧān bī-silāh

Hālını böyle görüp kiŧver-sitān
Gözine tārīk görindi cihān

Pādiŧāhuñ bir vezīri var idi
Zālīm ü bī-bāk ü key h'ān-h'ār idi

4410 Dirler idi Rūŧen ü Rāst āña nām
İŧledüğü zūlm ü yidüğü hārām

Rāst u rūŧenligi bārīk idi
Rāstī bu kim kej ü tārīk idi

Nām-ı nikiyle virüp halka ğurūr
Nām-ı nīkūdan olup dururdu dūr

Ol zamān kim ŧāha nürs idi vezīr
'Adl bālā idi zūlm olmuŧdı zīr

Çün anuñ irdi hayātına memāt
Zūlm dirlik buldı 'adl itdi vefāt

4415 Ol kej ü tārīk şanup dādger
Nürsi cāyına ҡomışdı təcver

İder idi şeh dün ü gün ‘ ayş u nāz
Ol elini zülme itmişdi dirāz

Fitneler düzüp yaқardı maşlahat
Māl alurdu yıқar idi memleket

134a

Eyleyüp dürlü ħiyel ol fitnekār
Nāyib-i şāh eyledi kendüye yār

Didi kim ħalk ārzü idüp taleb
Oldılar güstāĥ u şūĥ u bī-edeb

4420 Her kaçan kim olalar ni‘ metle sīr
Kārumuzda ҡamu olalar dilīr

Bunlara virmez olursaқ gūşmāl
Çeşm-i bedden mülk görür infi‘ āl

Yok durur biri siriştinde güher
Bed-güherdür biri birinden beter

Gösterürler gerçi Yūsuf gibi gürg
Bulsalar fırsat olurlar mişl-i gürg

Gürgden eyleyelüm mülki tehī
Terk ideler tā ki raқş-ı rübehi

4425 Ded olanlar eylemez mülke nazār
Tīğ olmasa ҡomazlar ĥükme ser

Gūş itmiş olasın ey merd-i pāk
Nice itdiler Siyāvūşı helāk

Şāh Cemşīdi nice ĥ^vār itdiler
Yā nice Dārāyı ber-dār itdiler

Ĥavz durur māl bunlar mişl-i şīr
Ĥavzda süd turş olur ҡalsa dīr

Ĥākden çün āb ola tīreveş
Ĥāk tedbīr ile olur girü ĥoş

4430 Mest olsa şeh ‘ adū ĥuşyār olur
Şıĥne yatsa düzdler bīzār olur

Çün siyāset kendü ide pādīşāh
Pādīşehliği anuñ olur tebāh

Bī-edeb olsa ra‘ iyyet dīv olur

Eyledügi ĥile ile rīv olur

Diler iseñ kim riyāset idesin
Cehd eyle kim siyāset idesin

Şeh bizüm ümmīdümüze rüz u şeb
Mey-perest olmuş durur ider ʔarab

134b

4435 Sendedür şemşir bendedür ʔalem
Şeh ʔatında ikimüzüz muḥterem

Rāy benden ʔahr sendendür yaḥin
Her kimi dut dir isem dut eyle kīn

Muḥteşem olanlaruñ al mālını
Bī-diremler gibi eyle ḥālını

Nīk ü bed ʔamusıdur saña helāl
Bedden al cān nīki eyle pāymāl

Ḥ^vār idüp ḥalḳı göstergil sitiz
Ger diler iseñ ki olasin ‘aziz

4440 Çün ra‘ iyyet dāyim ola ḥ^vār u zār
Memleket dutar ʔarārında ʔarār

Eyledi şol deñlü ĥile ol fuzül
Kim sözün şeh nāyibi ʔıldı ʔabül

Nāyibi kendüye demsāz eyledi
Dürlü dürlü ʔulme āgāz eyledi

ʔulmi bir ḥadde irürd’ol iki merd
Kim ra‘ iyyet göñli şehden oldı serd

Ol sitemkāra söz ile rüz u şeb
Nāyib-i şeh ḥalḳa iderdı ta‘ ab

4445 Cevr ü ʔulm ile pür oldı şehri ü kūy
Dut u urdan ġayrı yokdı güft ü gūy

Māl-ı ḥalḳa eyle oldılar dilir
Kim ġanī olanlar oldılar faḳir

Memleketde geçmeden bir iki sāl
Çalmadı bir kims’elinde mülk ü māl

Ḥāne bulur cevri’elinden ḥānedār
Ḥānesin terk eyledi bī-iḥtiyār

Leşkeri vü şehri itdiler güriz
Neylesünler kişiyē cāndur ‘aziz

4450 Cevr ü zulmi itdiler aña degin
Küylarda qalmanı gāv [u] ekin

Memleket şol resm ile oldı tebāh
K'oldı hālī daħlden enbār-ı şāh

135a

Nāyib ü düstürda var idi genc
Qalanınıñ hāşılıydı derd ü renc

Şāh Behrām itmek için sāz-ı ceng
Genc ü leşker bulımadı qaldı deng

‘Āmil ü nāzir olanları kamu
Oqıdup aħvālī kıldı cüst ü cū

4455 Kim ne için memleket oldı harāb
Nāndan halka irişdi ıztırāb

Qorqusından bir kişi düstürdan
Dinmeyüben durur idi dūrdan

Qıldılar gerçi öküş ‘özr-i durūg
Biri şeh gönline virmedi furūg

Eylemedi ol bahāne şāh[ı] sır
Qılmadı bī-vaqt likin çeng-i şır

Cehd kılup kendü ile şehriyār
Fikr iderdi nic'ola encām-ı kār

4460 Çün bu müşkil yitdi bulmanı güşād
Şıgınup kıldı Hudāya i' timād

Hikāyet-i Şubān u Pır ve Āgeh Şoden-i Behrām Ez-Zulm-i Vezir

Şāh Behrāma kaçan teng olsa kār
İder idi yektene ‘azm-i şikār

Şayd iderdi olur idi şādmān
Şād olıcaq girü dönerdi revān

Çün ‘inān-gır oldı ol gün aña ğam
Rağbet itdi şayda şāh-ı Cem-ħaşem

Yektene şayd itmege çıqdı burūn
Tā ki gönlinde yuya hūn ile hūn

4465 Eyledi ol deñlü kim dilerdi şayd
Guşsa vü ğam dest ü pāyın kıldı kayd

Öldürüp şır ü peleng ile gürāz
Çünki döndi qarına ol ser-firāz

- Teşne idi her yaña idüp şitāb
Cüst ü cū iderdi bulmaz idi āb
- 135b Ejdehāveş gördi bir dūd-ı siyāh
Ser götürmiş dutmağıçün gökde māh
- Āsumāna çıqmağa idüp pesīc
Kūhdan kūha giderdi pīc pīc
- 4470 Didi gerçi nārdan çıkar duḡān
Āb bulur anı kim ise yaқан
- Çün duḡān sūyına sürdi şeh semend
Gördi bir ḡargāh dutulmuş bülend
- Ḥargehūñ öñind’ola yekden füzün
Otlayup yürürdi bir süri koyun
- Ol serā öñinde şāh-ı nīk-bāḡt
Gördi ser çekmiş semāya bir dıraḡt
- Saḡt bağlayup bir itūñ pāyını
Şāḡın’ aşmışlar nitekim ḡāyini
- 4475 Sūy-ı ḡargāha şeh-i Dārā-nişān
Sürdi raḡşın itdi irḡā-yı^ç inān
- Gördi ḡargeh ḡapusunda bir pīr²³²
Ṭurur olmuş rīş ü mūyı mişl-i şīr
- Pīr idi kārında cüst ü tīz idi
Şubḡ-ı rūşen gibi mihr-āmīz idi
- Pīr gördi çünki irdi miḡmān
Ḳulluḡına ṭurdu bağladı miyān
- Ṭurdu çünkim irdi miḡmāna yaқın
Āsumāna ḡarşu nitekim zemīn
- 4480 Evvel idüp pīş²³³-keş dürlü dürūd
Şoñra getürdi semendinden fūrūd
- Ḥānesinde her ne varsa mā-ḡazer
Öñine getürdi oldı lābeger
- Didi senūñ gibi miḡmāna bu ḡ^vān
Şek degül lāyık degüldür ey cevān
- Şehrden bu cāy çünkim dūrdu
Ger nevāsız ola ḡ^vān ma^ç zūrdu

²³² pīr: bīr

²³³ pīş: bīş

- İşidüp pîrûñ sözini Cem-zafer
İçdi şuyın nânın'itmedi nazâr
- 136a
4485 Didi nāndan yirem ol dem kim nüḥüst
Her ne şorsam baña diyessin dūrüst
- İşbu seg kim şāḥdadur müstemend
Şîr ḥānuñdur nedendür gürg bend
- Pîr didi ey cevān-ı ḥüb-rū
Diyeyin ne oldı ise mū-be-mū
- Bu seg olmışdı sürüme pāsbān
Fāriğ idüm ḥācet olmazdı şubān
- Çorqusuz otlağda yürirdi gele
Kārumı kılmış idüm aña yele
- 4490 Key vefādār idi bilürdüm emīn
Şād idüm anuñla olup hem-nişīn
- Eyle saḳlardı sürüyi sāl u māh
Bulmaz idi hīç gürg ü düzd-i rāh
- İ' timād idüp buña ey nev-cevān
Seg dimezdüm adını virdüm Şubān
- Çeng-i dendān tîz kırup her yaña
Olmış idi āhenīn bāzu baña
- Şehrde eglenür olsam geştde
Saḳlar idi bu sürüyi deştde
- 4495 Gelmesem gündüz gidüp gelse gice
Vaḳtini bilürdi ḳomazdı gice
- Otladırdıḳ añıl añıl yürüyü
Getürür idi otağa sürüyi
- Bunca yıllar toğrulıḳ idüp baña
Egri degüldi inanurdum buña
- Tā ki bir gün düşdi göñlüme gelem
Eksük artuḳ nicedür şayam bilem
- Çünki şayup ḳamusın kıldum şumār
Heft ser kem geldi oldum bî-ḳarār
- 4500 Hefteden soñra girü kıldum ḥisāb
Yine kim geldi dilüme düşdi tāb
- Rüz u şeb nice ki gözledüm nihān

136b Kimseden hergiz iletmedüm gümân

Görinürdi işbu mel'ün cānver
Pāsbānter benden ü āgāhter

Çün şumārımı girü kıldum dürüst
Geldi eksük nitekim rüz-ı nüḥüst

Sürimi buldukça günden güne kem
Vālih iderdi beni derd ile ğam

4505 Süriden günden güne bī-derd ü renc
Eksük olur idi deh deh penc penc

Bir yire irişdi ḥālüm ey cevān
Kim gele ıssı iken oldum şubān

Dest-i ğuşşa rüyuma irürdi müşt
Nerm kıldı beni²³⁴ bu derd-i dürüş

Didüm irişdi sürüme çeşm-i bed
Yoḥsa kaçan el uzada buña ded

Bu següm kim vardur mānend-i şir
Çorqusından ded sürüm'olmaz dilir

4510 Eylemişdüm bu següme i' timād
Egriye toĝru iderdüm i' tiḳād

Tā ki bir gün bir kenār-ı ābda
Yatur idüm ḥoş ferāĝat ḥ^vābda

Çomiş idüm bir ağaç üstine ser
Ḥ^vābdan bīdār oldı çeşm-i ter

Çarşudan gördim gelür bir māde gürg
Şir bigi sehmnāk ü key büzürg

Görüp anı nitekim bād-ı devān
Çatına geldi bu mel'ün seg revān

4515 Gürge seg çok mihrībānlıĝ eyledi
Dillerince birbirine söyledi

Almaĝıçün işbu mel'ün hūşını
Depredürdi geh düm ü geh ğuşını

Bilür idi olduĝın kendüye rām
Seg sürin-i güрге bindi aldı kām

Gürgden çünkim seg oldı kāmkar

²³⁴beni: bini

- 137a
- Çıldı ārām eylemegi ihtiyār
Rüşve-ḥ^vāra degdi çün ḥaḳḳ-ı sükūt
Gürg-i māde buldı itdi ‘azm-i ḳūt
- 4520 Var idi bir gūsfend ser-i gele
Pāyı bār-ı dūnbeden pūr āb ile
- Sürüden çıkardı fāriğ ḳıldı ḳūt
Virmiş idi çün sege ḥaḳḳ-ı sükūt
- Nefsine bir laḥza virmekçün kām
Gürge ıṣmarladı sürümi tamām
- Nice kez buncılayın cürm ü ḥaḫā
Eyledi ben tınmadum hergiz aña
- Gördüm itmez ārzū-yı nefis terk
Dutuban bağladum anı böyle berk
- 4525 Dügdüm ağaç ile rence eyledüm
Aşdum ağaca şikence eyledüm
- Gürg-i mādeyle bir olup ey begüm
Çoyunumuñ oldı ḳaşşābı següm
- Ḥāyin ola çün emānetde emīn
Müdbir ü bed-bāḫt olur ḳalır la‘īn
- Bu meşeldür hem sözüñdür toğrusı
Key yaramazdur ḳatı av uğrusı
- Ol kişi kim ‘āḳil ü huşyārdur
Düzdü cāyını bilür kim dārdur
- 4530 Niyetüm oldur niçe k’olam diri
Bu ‘azāb-ı bendden olmaz berī²³⁵
- Ḥāneye her kim ki ḳılmaz zaḫm u kīn
Eylemez bir kimse aña āferīn
- Her ne kim söyledise çübān-ı pīr
Geldi şeh Behrāma ḡāyet dil-peḫīr
- Var idi göñlinde şehūñ ḫayreti
Sözlerinden dutdı anuñ ‘ibreti
- Kendü ile fikr idüp didi nihān
Kim ra‘ıyyetdür çoyun benin şubān
- 4535 İşbu destūrum ki oldur dūr-bīn

²³⁵ berī: perī

- 137b Kişverüme anı kılmışam emîn
Memleket böyle neden oldu harâb
Şorup andan istemek gerek cevâb
Tâ diye ol kâmusını işidem
İşidüben aña göre iş idem
Böyle diyüp hüsrev-i ‘âlî-cenâb
Süy-ı şehre bindi eyledi şitâb
Şehre geldi gönderüp bir hâcibi
Okıdı her ketḥudâ vü nâyibi
- 4540 Didi diñüz rāstîn düstür-ı bār
Size ne kânūnla ıřmarladı kār
Getürüñ ol virdügi duḥterleri
Vardı duḥter getürdi her biri
Şâh çün duḥterlere kıldı nigâh
Rüz-ı rüşen çeşmine oldu siyâh
Gördi kim sergeşt’olup ḥalk-ı cihân
Kâmusı olmış za‘îf [ü] nâ-tevân
Bid‘at ü zulm ile kâmu‘âlemi
Pür idüp renc’eylemişler âdemi
- 4545 Mekk ü tezvîr ile ol merd-i dağal
Her kime ışmarlar ise bir ‘amel
Yazar imiş nâmesinde bilüñüz
Ger var ise ‘aḳluñuzla bilüñüz
Bu meşeldür ululardan yâdigâr
Her kime kim hışm kılsa şehriyâr
Raḥm idüp olur şefâ‘atci vezîr
Tâ ki şeh ḥünına olmaya dilîr
Hışm u raḥmla eylemiş ol nâ-tamâm
Şâhı bed-nâm u özini nîk-nâm
- 4550 Bildi şeh Behrâm-ı Gür ol ḥâyini
Kim uzatmış ḥadden aşâ pâyını
Seg gibi gürgi sürüy’itmiş rehâ
Eylemiş çübânı derde mübtelâ
Maşlaḥat gördi duta ol ḥâyini
Muḥkem ide ğulla dest ü pâyını

138a

Didi üşde çün ola rāsiḥ-ḳadem
Kimse hergiz def' ine çekmez raḳam

Cāhdan itmek gerekdür anı dūr
Yeg görünür ḳarañu gicede nūr

4555 Böyle fikr idüp şeh-i 'ālī-cenāb
Ol gice tā şubḥ eylemedi ḥ^vāb

Hışm Kerden-i Behrām Vezīr-i Zālīm-Rā

Şubḥ-dem çünkim ufukdan girü mihr
'Āleme mihr eyleyüp gösterdi çıhr

Gizledi yüzün meh-i gītī-fürüz
Zulmet-i şeb gitdi rüşen oldı rüz

Emr eyledi seḥergeh pādişāh²³⁶
Kim sipihre irgürelər bārgāh

Tahtına çıkup oturdı şādkām
Ḳamu ḥalkā bārını eyledi 'ām

4560 Nāmdār u mihter olanlar ḳamu
Geldiler sürdiler işigine rü

Ḳodılar biri biri üstine kef
Dutdılar Behrām şāha ḳarşu şaf

Rāst-rüşen bī-tekellūf şādmān
İnüp atdan ḳapudan geldi revān

Şeh yüzine baḳdı eyle ḥışmnāk
Kim vezīrūñ zehresini ḳıldı çāk

Didi ey mülküm ḳamusından ḥarāb
Ḳomadı ḳışver yüzinde fitneñ āb

4565 Gençhāneñ gevher ü zerden tolu
Gevher ü gencüm benüm gitmiş ḳamu

Leşkerüme eyle olduñ kārsāz
Kim ḳomaduñ birisinde berg ü sāz

Zulm idüp nā-ḥaḳ öküş ḳan eyledüñ
Mülk-i ma' mürümü vīrān eyledüñ

Ḥalkdan az eyleyüp bāc u ḥarāc
Geh kemer istedüñ alduñ gāh tāc

138b

Saht göñlüñ olmadı kimseye nerm

²³⁶ pādişāh: yādişāh

Eylegil Yezdāndan ey bî-şerm şerm

4570 Terk kılduñ Hakk nān u ni‘ meti
H^vār kılduñ kamu ehl-i ‘ izzeti

Küfr-i ni‘ met şanma ber-ḥordār olur
Dökülür kanı veyā ber-dār olur

Şükr-i ni‘ met ni‘ meti bisyār ider
Varın arturur yoğını var ider

Toğrulıguñ egrilikdür uğruluk
Egri vü uğrıda olmaz toğruluk

Leşker ü gencüm’ irürdüñ anca renc
Kim tağıldı leşker ü dükendi genc

4575 Ne gümān itdüñ beni vaqt-i şarāb
Ġāfilāne yatup ider *hemi?* ħ^vāb

Zīr-destüñ pāym idersin şikest
Uzadursın mest olan duḥtına dest

Olmasun hergiz şād u kām
Unudursa tığını dutduḡda cām

Gerçi bir dem olmazam bî-cām-ı dūd
Bilürem nice döner çerḡ-i kebūd

Buncılayın çok sözler şehriyār
Söyledi kıldı vezīri şermsār

4580 Her günāhı eyleyüp işbāt aña
Didi gör kim neyleyiserem saña

Emr kıldı bir zebānī-i dürüşť
Dutdı urdı boynına bir iki müšť

Pend ü nuş olsun diyü bu kamuya
Süriyüp uçmaḡdan ildi tamuya

Boynına dilbendini idüp kemend
Destin ardına çevirüp itdi bend

Buncılayın vizrger olsa vezīr
Aña bunuñ gibi işdür nā-güzīr

4585 Hışm idüp çün qahra geldi Qahramān
Her yire itdi münādiler revān

139a

Tā ki her kim gördise cevr ü sitem
Gele şehden bula ‘ adli ile germ

Cem^c olup şehri vü hem leşkeri
Şāh dergāhına geldi her biri

Didiler ol bed-siriştüñ hālını
Kim nice zişt itmiş id' ef' alını

Oқыyup zindāncıyı şāh itdi emr
Didi zindānda kim ise Zeyd ü ^c Amr

4590 Ҷamu gelsün cürmini қılsun bedīd
Bendine anuñ ile itsün kilīd

Bendden zindāniler çıқup birün
Geldiler ola idi biñden füzün

Görüp anları şeh-i pākīze-dīn
Yidisin anlaruñ eyledi güzīn

Her birine didi kim bi't-^tül u ^c arz
İtme gel hālūñi pinhān eyle ^c arz

Şikāyet-i Mazlūm-ı Evvel

Şaḡş-ı evvel didi kim ey pādīşāh
Var ol nice ki ola mihr ü māh

4595 Ārzūña Ҷamu kāmūñ rāmdur
Düşmenüñ Ҷandaysa düşmen kāmdur

Rāst-rüşen Rāst-rüşen bu durur
Zālīm ü bī-bāk ü key bed-hū durur

Dutdı bühtān eyleyüp Ҷardaşumı
Hūnin itdi ғuşşa ile yaşumı

Eyledi tārāc hān u mānını
Şoñra işkenceyle aldı cānını

Gice olduğına anuñ gündüzi
Her kişinüñ aña göyüñdi özi

4600 Ҷün görüp ben anı Ҷopardum nefir
Қıldı tōhmetle beni dağı esir

Dürlü tezvīr ile bühtān itdi ol
Böylesin sen şöyleyidi didi ol

139b

Bunca söğüp urduğından şoñra let
Yıқdı bir ғūrī-i tünde ^c āқıbet

Hānemüñ rāhın'ışāret eyledi
Nem var ise Ҷamu ғāret eyledi

Pâyumı bend itdi kıldı baña zūr
Gözlerüme kaçırını gösterdi kūr

4605 Ol berāzer cevri ile virdi cān
Bu berāzer miḥnetinden nā-tevān

Yaturam zindānda şimdi sāldur
Baña rüy-ı şeh mübārek fāldur

Her ne k'aña Rāst-rüşen eyledi
Şāh öñinde rāst-rüşen eyledi

Ḳamusın ma' lūm kıldı şehriyār
Bildi neylermiş vezīr-i vizrgār

Her ne kim düstūr kılmışdı aña
Cümlesin buyurdı beyle ḥūn-bahā

4610 Bendden kırtardı āzād eyledi
Şuğlına gönderdi dilşād eyledi

Şikāyet-i Mazlūm-ı Düvvüm

Şaḥş-ı şānī didi ey ' ömr-i dirāz
Yok durur mişlūñ şeh-i çāker-nevāz

Var idi bir bāğ-ı ḥūbum çün cinān
Ortasındandı revān āb-ı revān

Bāğum idi heb bilürdi āşinām
Āşinālığından idi rüşenām

Şaḥn-ı cennet gibi sebz idi ferāḥ
Mīvelerden ser-nişīb olmuşdı şāḥ

4615 Gösterür idi ḥazānda nev-bahār
Ḳalmış idi cedd ü ebden yādigār

Nā-gehān ol bāği bir gün bāguma
Geldi tāze dāğ ḳodı dāguma

Çünkü geldi bāğa ḥālümce revān
Eyledüm her neyse şart-ı mīhmān

140a

Ḥāzır itdüm mīve vü cām-ı şarāb
Yaḳdum āteş murğ eyledüm kebāb

Ḥāzır itdüm ḳamu sāz-ı şoḥbetin
Eyledüm tā şeb sezā-yı ḥizmetin

4620 Nem var ise cümle bāğ u ḥānda
Yolına şarf eyledüm şükrānda

Sürh eyleyüp ruhını mül gibi
Yidi içdi oldı handān gül gibi

Kellesi germ oldı gönli şādmān
Turdı gezdi bāğ içinde bir zamān

Bāğ-ı aşkı cānına eyledi kār
Kıomadı gönlinde şabr ile qarār

Didi gel şat baña işbu bāğuñı
Ger çerāğūnda dilersenñ yağūñı

4625 Didüm işbu bāğ cānumdur benüm
Nice şatam aşdānumdur benüm

Her kişinüñ nārda bir dāğı var
Ben faķirüñüñ hemīn bir bāğı var

Bendenüñ bāğı senüñ durur müdām
Bāgbān ben saña bil ki bir gulām

Her kaçan dilersenñ it bāğa şitāb
Mīve yiyüp iç leb-i cūda şarāb

Geldügince elden idüp hizmeti
Düzedeyin kamu sāz-ı şoħbeti

4630 Didi bundan kıl güzer direm saña
Bāğūñı şat özr eyleme baña

Cehd-i bisyār eyledüm itmedi sūd
Yağdı zulmuñ nārını çıkardı dūd

Virürem diyü zerini zūrla
Ald'elümden bāğı kaldum şūrla

Kīnesinden mest olup ol bī-furūğ
Āķıbet bir töhmet eyledi durūğ

Dutdı cürmine bahā-yı bāğumı
Zulm nārıyla şızurdu yağumı

140b

4635 Şāhdan dād isteyem diyü beni
Tutdı itdi tīre rūz-ı rüşeni

Kimseye irürmeden renc ü vebāl
Bend ü zindān itdi ola çār sāl

Bu sözi ol hüsrev-i Dārā-zafer
Çün işidüp bildi hālinden haber

Girü bāğını buyurdu oldı şād
Kār-ı beste adlden buldı güşād

Şikāyet-i Mazlūm-ı Sevvüm

Didi mazlūm-ı sevüm ey pādişāh
Her ne maqşūduñ ise bul aña rāh

4640 Çākerūñ bir ulu bāzergāndum
Nāķid ü şarrāf-ı cevher-dāndum

Terk kılup genc ü māl u cān u ser
Dāyimā deryāda iderdüm güzer

Şarf idüp keştide şām u rūzumı
Ol seferden çıkarurdum rūzumı

Dür alup şatmağ idi kārüm benüm
Yoğ idi bir ğayrı bāzārüm benüm

Çün başumda idi sevdā-yı güher
Kulzūme ider idüm dāyim sefer

4645 Ele getürmiş idüm ey şehriyār
Bir niçe şeffāf dürr-i şāhvār

Cevheri kılsa nazar kılurdu deng
Şebçerāğ-ı şubħa virür idi reng

Göñlüm itmişdi ğanī ol ıķd-ı dür
Şehre geldüm havşalam şād ile pür

Diledüm şatup düri alam bahā
Yiyem içem eyleyem zevk ü şafā

Çün vezīr-i şāh işitdi ğaber
Kim benümdür şatılan ıķd-ı güher

4650 Okıdup didi baña ey hoş-nihād
Şat dürüñi neye oldıysa mezād

141a

Ŧımmadum ne didise şerm eyledüm
Kıymetinden daħı āzerm eyledüm

Çün bahā hengāmı irişdi vezīr
Dimedi bir söz ki ola dil-pezīr

Dür bahāsın diledükçe derd ile
Redd ider idi cevāb-ı serd ile

Bir niçe gün ki siyāh u geh sefid
İşve virürdi dutardum ben ümīd

4655 Āḫirü'l-emr oқıdup beni²³⁷ nihān
Şaldı ḥ^vāyınlerle zīndāna revān

Bir bahāneyle baña yüz biñ günāh
Eyledi işbāt bī-şer^c ü güvāh

İğd-ı dürre virmemek için^c ivaz
Çok yalan söyledi ol şāhib-ğaraż

Zür ile çün aldı gevher^c ığdını
Muḥkem itdi dest ü pāyum^c ığdını

Gevherümi aldı kıldı dürlü reng
Kaldum işkenceyle ben mānend-i seng

4660 Ben şadefveş çāhda kaldum esīr
Şāhib-i^c ığd-ı güher oldı vezīr

Ol faķırüñ işidüp sözini şāh
Eyledi düstūra hışm ile nigāh

Emr kıldı^c ığd-ı dürrini revān
Getürivirdiler oldı şādmān

Viridi mālından vezīrüñ tācver
Şāhib-i^c ığd-ı düre bir bedre zer

Şikāyet-i Mazlūm-ı Çehārüm

Didi şaḥş-ı çārum ey pākīze-dīn
Saña olsun cān u dilden āferīn

4665 Sergüzeştüm çok durur kışşam dirāz
Bir ġarīb ü^c āşıkam barbaḡ-nevāz

Bir nigār-ı mihribānum var idi
Ḥayli idi kim benümle yār idi

141b Görse idi naķşını naķķāş-ı Çin
Baş yire koyup iderdi āferīn

Mihre ruḥsār-ı mehi virürdi nūr
Vālih olur idi yüzün görse ḥūr

Ġabğabı sīb idi pistānı enār
Gözleri bādām idi kaddi çenār

4670 Eylemişdi hiç nāmını dehen
Ḥandesi nūşı idi şeker-şiken

Tār-ı zülfinden ḥacel müşk-i Tatār

²³⁷ beni: bini

Hâl-i Hindûsı fedâsı Zengibâr

Ġamzesi tîr idi kaşları kemân
Leblerinden mürde bulurdu revân

‘İşve ile söylese ol dil-firîb
Çomaz idi cân u gönülde şekîb

Luţf ile şalınduğınca servveş
Yürüyişinden tezerv iderdi geş

4675 Ol lebi yâķûtı ter dendâni dūr
Câriyemdi aşda degüldi ħūr

Bilür idi kamu şehri ol dil-beri
Kim şatun almış idüm şayup zeri

Olmış idi gerçi kim baña kenîz
Cânum idi belki cânumdan ‘azîz

Her kaçan alur idi destine sâz
Çalar idi dil-firîb ü cân-nevâz

Çünkü çengin alur idi çengine
Zühre dutar idi gūş âhengine

4680 Gerçi benden öğrenüp dutmuşdı yâd
Lîk ben şâgirdiyem ol üstâd

Birbirümüzle olup bir yire cem‘
Germ idük niteki pervâneyle şem‘

Ol benümle şâd anuñla zinde ben
Ol baña maţlûb aña bende ben

Râst-rüşen eyleyüp zulm ile zūr
Eyledi bu şem‘ den ol nûrı dūr

142a

Dūr olaldan berü ol serv-i nâz
Şem‘ veş cânumdudur sūz u güdâz

4685 ‘İşret-i şem‘ ümle rüşen eyledi
Gülşenümi baña gülħen eyledi

Şem‘ ümi görmeyeli pervânevâr
Yanaram her gice olup bî-ķarâr

Ayrulığından anuñ olup delü
Sū-be-sū gezüp iderdüm cüst ü cū

İşidüp bunu vezîr-i ħod-pesend
Şaldı zindâna ayağum’urdu bend

Ol evinde dil-berümle kâmkâr
İñlerem zindânda ben derd ile zâr

4690 Beş yıl oldu bî-güneh ey pür-kerem
Kim çekerem cevr ü görürem sitem

Şâh çün hâlinden oldu bâ-haber
Viridi dil-dârın buyurdu beyle zer

Şikâyet-i Mazlûm-ı Pencüm

Şaḡş-ı pencüm didi ey Dârâ-yı dehr
K'oldı 'adlünle 'imâret il ü şeh'r

Çârtaḡkuñ olalı çerḡ ile cüft
'Adl ile zulm eyler idi ḡiz ü ḡüft

Ben fülân câda re'is idüm ulu
Ḥânım olmuş idi ni' metle tolu

4695 Bilür idi her şerîf ü her vazî'
Bende idüm ḡazret-i şâha muḡî'

Devletinde pâdişâhumuñ İlâh
Virmiş idi mâl ü ni' met 'izz ü câh

Var olsun diyü dâyim şâh-ı şark
İtmiş idüm 'âlemi şâdiye ḡark

Ḥürrem ü tâzeydi benden şeh'r ü kûy
Ehl-i dâniş baña dutmuş idi rûy

Devletinde ḡüsrevüñ bihrûz idem
Râyum ile memleket efrûz idem

142b

4700 Teng-destüñ benden idi vus'atı
Bîve olana iderdüm şefḡati

Zer dileyene olurdum zer-pezîr
Düşmiş olanlara idüm dest-gîr

Ḳanda görsem bir faḡîr ü müstemend
Anca virürdüm olurdu ercümend

Bend içinde görседüm bir mübtelâ
Virür idüm zer ider idüm rehâ

Daḡldan her nesne kim olurdu derc
Ḳamu mihmân yolına olurdu ḡarc

4705 İder idüm anı kim bihbûd idi
Ḥalk benden daḡı Ḥaḡ ḡoşnûd idi

İtmedüm bir kimsenüñ haqqında med
Güsfend idüm degüldüm halka ded

Eyliğüm olmuşdı ʿ âlemde semer
ʿ Akıbet düstüra irdi bu haber

Çünkü düstür eyledi bu sözi güş
Dîg-i bî-dâdı deründan kıldı cüş

Kedhudâlıkdan beni ʿ azl eyledi
Verhem idüp nâ-sezâ çok söyledi

4710 Eyledi çok dürlü tezvîr ü hiyel
Mâl u mülküme uzatdı şoñra el

Didi mâluñ dest-i rencüñce degül
Bağışışüñ hem-ğadr-i gencüñce degül

Şek degüldür işbu ey pür-kîmyâ
Genc bulduñ yâ bulursın kîmyâ

Bulduğunda baña dahı vir mâl
Yoğsa iderem serüñi pâyımâl

Eylemedi raħm ol nâ-puhte hām
Bu nihānla aldı mālumu tamām

4715 Mālumu almaqla kâniʿ olmadı
Bende şaldı kimse mâniʿ olmadı

Altı yıldır hānumānumdan ırağ
Düşmişem cānumdadur nār-ı firāk

143a

Bend ü zindān firqat-i ehl-i ʿ iyāl
Eyledi yekbāre beni pâyımâl

Mâl u mülkin hüsrev-i fermān-revā
Virdi kıldı girü mülke kedhudā

Şikāyet-i Mazlūm-ı Şeşüm

Çünkü altıncıya irişdi şumār
Sürdi yire yüzini ağladı zār

4720 Kaldurup başını eyledi duʿ ā
Didi kim ey dāver-i fermān-revā

Halk hülkuñdan bulupdur rāhatı
Sensin ol Yezdān-ı pākūñ raħmeti

Kürd-zāde pehlevānam leşkeri
Cengde bir şanuram ben biñ eri

Cedd ü ebden bellü dürr-i gevherüm
Hâk-i pây-ı şâhdur tâc-ı serüm

Hidmetini şâhuñ iderem dürüst
Hem atam dağı idüp durur nüñüst

4725 Şeh yolına gice gündüz bî-dirîğ
Kef-i destümde durur cân ile tîğ

Şâh virmişdi baña bir pâre nân
Kim anuñla olur idüm şâdmân

‘Āfiyetle anı yiyüp bî-ta‘ ab
Hidmetin şâhuñ iderdüm bî-ta‘ ab

Böyle emr eyledi diyü şehriyâr
Hâş eyledi vezîr-i vizrgâr

Andan artuğ yoğ idi mâlum benüm
Kıllet ile oldu bed-hâlüm benüm

4730 Kılletümden keşret-i ehl-i ‘iyâl
Eyledi yekbâre beni²³⁸ pây-mâl

Nice kez itdüm işigüñde nefîr
Rağm kı lup baña ola dest-gîr

‘Adlden göstermedi hergiz ‘iyâr
Şöyle kaldum vâlih ü hayrân u zâr

143b

Girü yüz urup didüm ey nîk-rây
Çünkü hâş olındı elümdeki cây

Bâri ol câ yirine bir câ baña
Vir ki rûz u şeb du‘ â kılam saña

4735 Çünkü bu güftârumı eyledi gûş
Bâng idüp hışım ile didi ol hamûş

Kılmamışdur hiç şâhuñ düşmeni
Neylesünler düşmen olmasa seni

İtme kâhilligi pîşe olma süst
Kâr-ı gil kı nev-cevânsın ten-dürüst

Harcuña yitürmez iseñ kesbüñi
Şat silâhuñ ile zîn ü esbüñi

Çün vezîrûñ eyledüm sözini gûş
Didüm ey düstür-ı şâhib-rây u hûş

²³⁸ beni: bini

4740 Dīv-ṭab‘ uñ nārı ile olma germ
‘Aczümi görüp Ḥudādan eyle şerm

Cevr ile tiryāqumı eyleme zehr
Bir qarār üzre degüldür çünki dehr

Her gice sen pāyuñı idüp dirāz
Ḥ^vāb idersin şubḥa dek bā-‘ izz ü nāz

Ben alup destüme tīg-i āb-reng
İderem şāhuñ ‘adūsı ile ceng

Mülkde ger sen dutar iseñ kalem
Ururam ben tīg ile her dem ḳadem

4745 Sen ḳalemle mülki eyleyüp tebāh
Leşker ehlin eyledüñ ḥāk-i siyāh

Ben dün ü gün cānı itmeyüp dirīg
Şalaram şāhuñ yolında gürz ü tīg

Alma benden pādişāhuñ virdügin
Şaçmağıl yabāna kimse dirdügin

Yoḥsa zulmüñ dād için ben rehī
Söylerem ḥālümü göricek şehi

Sözümü işidüp ol bī-rāy u hūş
Eyledi deryā gibi şūr ile cūş

144a

4750 Didi kim ey ebleh-i nā-dān [u] ḥām
Söylemedüñ ḥaddüñe göre kelām

Gāh idersin zerḳ ile taḳlīdler
Geh virürsin şāh ile tesdīdler

Şāha ger ben olmasa idüm vezīr
Olmaz idi şāḥib-i²³⁹ tāc u serīr

İ‘ timād itdükleriçün rāyuma
Ḳamu şehler baş ḳoyalar pāyuma

Ger tevellā eyleseseler baña
İşlerine ḥalk ḳalurdı taña

4755 Ḥışm ile buncılayın çok türrehāt
Söyleyüben urdı başuma devāt

Dönderüp rüyın baña virmedi rū
Aldı esb ü sāzumı yekser ḳamu

²³⁹ şāḥib-i: şāḥib ü

Şoñra baña hışm ile idüp nigāh
Kıldı bir cellāda emr ol dil-siyāh

Elümi ayağımı bağıladı tiz
Eyledi rüzümü rüz-ı restehiz

Zulm ile idüp baña dürlü te' eb
Şaldılar zindān içine bī-sebeb

4760 Şimdi yidi yıldan olmışdur füzün
Kim dilüm gamdan olupdur ğarķ-ı hün²⁴⁰

Hālını ol leşkerinüñ pādişāh
Bildi oldu luţf kılup 'özr-ĥ^vāh

Ĥil' at ü zer virdi oldu ser-firāz
Cāvidān olsun şeh-i çāker-nevāz

Çün lebin luţf ile ĥandān eyledi
Resm-i iķtā' ın düçendān eyledi

Şikāyet-i Mazlūm-ı Heftüm

Çünki altıncı sözin kıldı tamām
Degdi yidinciye nevbetle kelām

4765 Şükr-i şehden diline idüp tırāz
Didi olsun şeh cihānda ser-firāz

144b

Olmadum mülk-i cihāna pāy-best
Rāh-rev ber-rāh idüm Yezdān-perest

'Āķıbet toĥmın cihāna ekmişem
Şuĝl-ı ğitiden elümi çekmişem

Teng-dest ü dil-ferāĥum mişl-i şem'
Yanaram her ne arada olsa cem'

Ķāyimü'l-leylem 'ibādet eylerem
Şayimü'l-dehrem riyāzet eylerem

4770 Yimezem rüz āb u nānum yok diyü
Yatmazam şeb ĥānumānum yok diyü

Dutmışam durur 'ibādetde qarār
Ĥaķ-perestem itmezem bir daĥı kār

Her kime baķsam rızāsın isterem
Her kimi görsem du'āsın isterem

Bir gün oķıtdı beni düstür-ı şāh

²⁴⁰ hün: ĥ^vān

Çünkü vardum atına ıldı nigāh

Didi yaramaz gümānum var saña
Ger azāb ider isem dūşer saña

4775 Didüm ey maħdūmı cümle ālemüñ
Zübdesisin amu nesl-i ādemüñ

Emr ıl nādir-gümānuñ bileyin
Aña göre zindegānı ılayın

Didi kim ħavf iderem ey pārsā
Kim benüm iün ılasın beddu ā

İşidüp Ħa nāle-i Őeb-gīrūñi
İrüre bir gün nişāne tīrūñi

Andan evvel²⁴¹ nār-ı kīnūñden benüm
Yaılıban ħi ola cān u tenüm

4780 Baqlaram destüñ ile pāyuñı tā
El götürüp itmeyesin beddu ā

Çekdi zīr-i bende eylemedi bāk
Bī-meded aldum ğam ile derdnāk

Heşt sāle Şimdi olmuşdur yaın
Yaturam zindānda derd ile ħazīn

145a

Ayaqlumda bend ü boynumda kemend
almışamdur dest-bend-i müstemend

Ol benüm destüm du ādan baqladı
Ġayb eli destin Ħudādan baqladı

4785 Ol beni zindānda eyledi ħişār
Ben ħişārın ıldum anuñ tārumār

Ħālīa o Şükr rıf-ı Őāhdan
Olmışam āzād bend ü āhdan

İşidüp bir bir sözini Őehriyār
Zāhidüñ ħāline oldu ğam-gūsār

Özrlere diledi ucdı zāhidi
Őīr-i kāfir-küş mücāhid zāhidi

Didi senden ün vezīr pūr-du ā
Diler idi itmeyesin beddu ā

4790 Seni idüp böyle zār u müstemend

²⁴¹ evvel: evvel kim

Urmamağ gerekdi ayağuña bend

İşbu iş kaçan olısar dil-pezîr
Zâhid ile ola reh-zen hükmi bir

Her kimüñ kim kâr[1] beddür dāyimā
Kendü kendüzine ider beddu‘ā

Bed‘amelden zâhir olur şūr u şer
‘Āķıbet virür yele destār u ser

Yoğ idi göñlüñde çün kibr ü riyā
Hağ katında hâcetüñ oldı revā

4795 Emr kıldı hüsrev-i Cemşid-fer
Her nesi varsa vezirüñ huşk u ter

‘Adl gösterdi mürüvvet işledi
Çamusını zâhide bağışladı

Görüp anı zâhid-i nîkû-siyer
İ‘tibār itmedi kılmadı nażar

Didi ben bunlardanam āzād u şād
Ger virürseñ baña vir zûlmüme dād

Böyle diyüp çerğ urdı çerhvar
Dutdı şahrā rāhını bî-ihtiyār

145b

4800 Eyle oldı rāh-ı şahrāya revān
Kim bulunmadı dağı andan nişān

Rāh-revler eyleyüp dünyāyı terk
Bağladılar dil Hağüñ mihrine berk

Hağden rüy-ı zemīn’idüp hurüc
Āsumān mülkine itdiler ‘urüc

Puhte oldur Hağğa eyleyüp penāh
İtmeye bunuñ gibi cāya nigāh

Çamudan dirüp çeküp dāmān u dest
Kendüzine bulmaya reh‘ayb u ...est²⁴²

4805 Hām biñ güre yimek gerek acı
Puhte olup tā üzüm ola süci

Çün kilim-i gerd-ālūdan cihān
Eyledi Hurşid üzre sāyebān

Rū‘Acemden yaña eyledi‘Arab

²⁴² Okunamamıştır.

Rūz iqlimine kıldı hūkm şeb

Ḳayğudan ol gice şāh-ı kām-yāb
İtmedi ārām eyledi h^vāb

Göñlini derd ile ğamnāk eyledi
Çeşmini ağlayu nemnāk eyledi

4810 Dürlü dürlü fikr iderdi şehriyār
Tā ki gülden nice ola dūr hār

Her ne ile düzilürse memleket
Rāyı anı görür idi maşlaḫat

Eyledügince vezīr işini yād
Ġamgin olurdu şeh-i Dārā-nijād

Kendü işinden olup kendü ḫacil
Şubḫa dek yatmad'oturdı teng-dil

Siyāset Fermūden-i Behrām Vezīr-i Zālīm-Rā

Sünbülünü çün nihān itdi cihān
Lālesini 'arz kıldı āsumān

4815 Şubḫ kıldı cāmesin kāfūrfām
Nā-bedīd oldı cihānda ḫīr-i şām

146a

'Arz kıldı rüyını sulṫān-ı şarḫ
Tābişi dünyāyı kıldı nūra ğarḫ

Emr kıldı şeh ḫurıla taḫt-ı bār
Hem dikile taḫt-ı bār öñinde dār

'Ām u ḫāşa eyleyüp bārını 'ām
Taḫtına çıkdı şeh-i Cemşīd-cām

Ḫāşlar ḫarşuda cengī şīrler
Ellerinde ḫamusınuñ şemşīrler

4820 Ser-firāz olanlarını kişverüñ
Nāmdār olanlarını leşkerüñ

Oḫıyup ḫatına ḫoş-dil eyledi
Luṫflar gösterdi eyü söyledi

'Āleme bildirmek için 'adlini
Gördi vācib vizrgāruñ ḫatlini

'Adlden virmek için şeh pāyını
Emr eyledi vezīr-i ḫāyini

Cebr ile çeküp getürdiler revān

Dest-beste gerdeninde rīsmān

4825 Eylediler halk karşısına dār
Oldı gitdi rû-siyāh u şermsār

Didi her kim böyle ser-efrāz ola
Rūzgārı rûz-ı ser-endāz ola

Hāyin olmaqlık durur bed-nāmlık
Nām-ı bedden oldı bed-encāmlık

Kaᅇı zālīm k'ide bunuñ gibi zūr
‘Ādil oldur cāyın anuñ ide gūr

Kim ki virmedi amān bulmaz amān
Böyledür kār-ı zemīn ü āsumān

4830 Devr-i āheste-rev ü bisyār-huş
Dīr gīred lik bāşed zūd-küş²⁴³

Kimse gerçi kim zebūn-küş olmadı
Nesne ‘ilminden ferāmuş olmadı

Sa‘ ya şarf itseñ şebūñle rūzını
Nesne yimezsın meger kim rūzını

146b

Andan ol kim idesın terk-i cihān
Bir iş it bul mürde iken tāze cān

Kem-ħoriş ol eylegil dārūñı h‘ār
Ger dilerseñ kim olasın restegār

4835 Didiler mehler k‘açarlardı girih
Olmadı ki kem ħur u bisyār dih

Her ki diler ululuğdan bula kām
Çıkarur bu iki ħūdan nīk nām

Pāye bulmaz hīçdür bisyār ħar
Ger felekden toğar ise mişl-i ħar

Güm-reh²⁴⁴ olan pīşgāha irmedi
Server olup ‘izz ü cāha irmedi

Muħtesib kim dirresidür dağ u nih
Oldı kem deh olduğıcün ehl-i dih

4840 Getürür bāzār-ı ‘ālemde bahā
Her ki bildiyise bihligi bahā

²⁴³ “Ağır ve sürekli giden (amacına) geç ulaşmasına rağmen (sonuç) sağlam olur.”

²⁴⁴ güm-reh: kimde

Bağlama dil dehr-i ğamdan ol ħalāş
Kim cihān olmadı bir kimseye ħāş

Ol ‘amelden kişi ne rāhat bula
Kim senüñ ‘adlūñle ābüsten ola

Her binā kim zīr-i eflāki durur
Ĥāk saç başına kim ħāki durur

Dāmdan giç şağın olma dūr u dīr
Dār oldı minberüñ olma dilir

4845 Bir ruṭab var mı ki ħārı olmaya
Nūş-ı mūhre var mı mārı olmaya

Bir qarār üzre degüldür dīd-i dehr
Gāh şunar nūş u geh şunar zehr

Nūş u nīşi kim görürsin pīş ü pes
Dutar anı demle dümde bir meges

Kim çıkardıydı zemīn rüyına raht
Kim zemīn dutmadı āḫir anı saht

İşini anuñ ki āsān idesin
Ĝuşşadan kaçan perīşān idesin

147a

4850 Ey kamuya reh-nümā vü rāh-ber
Kim senüñ emrūñledür her ħayr u şer

Anlaruñ ħaqqı için kim rüz u şeb
Ķor rızāsını rızāñ ider taleb

‘Aşkiye luṭf idüp ey müşkil-ĝuşā
Ĥıfz-ı ‘avnüñ sāyesinde eyle cā

Evvel anı çünkü kılduñ nīk-nām
Āḫirini ħayr ile eyle tamām

Çün vezīr işin bitürdi Cem-nijād
Ĥargeh²⁴⁵ ü pīr-i şubānı kıldı yād

4855 Kim atı şehvetle olup āşinā
Ĝürg sürüye nice kıldı rehā

Ĥālden āĝāh olup pīr-i kār
Nice kıldı ol seg-i mel‘ūmı dār

Ol şubānı emr kılup şehriyār
Ķatna getürdi kıldı i‘tibār

²⁴⁵ ħargeh: ħirgeh

Virdi kişver eyledi bir ulu şāh
Nik-baht old'olduğuçün nik-ḥ^vāh

Kişverinden kıldı zulmi daḥı dūr
Hiç kimse itmedi kimseye zūr

4860 Kıldı şeh tedbīrle bī-dār u gār
Āhenini zer pelāsını ḥarīr

Geçmeden bu ḥāl üzre rüz-ı penc
Cem^ç oldı çok çeri vü māl u genc

Kūh u deryādan gelüp geçüp kamu
Urdılar Behrām dergāhına rū

Çünki ḥaḫana irişdi bu ḥaber
Oldı göñli guşşadan zīr ü zeber

Derd-i ser virmedi döndi ardına
Şöyle gitdi irmedi yel gerdine

4865 Kimse gönderdi idüp çok i^ç tibār
Didi ey Dārā-yı Efrīdūn-tebār

Ḳamu ^ç ālem rām durur ṭapuña
Şāhlar yüzün sürerler ḳapuña

147b

Ol vezīr-i rū-siyāh u vizrgār
Kim fesād u fitne idi püşt ü yār

Kimseye tıydurmayup senden nihān
Eylemiş idi baña nāme revān

^ç İşvelerle kim olur ḥāṭır-firīb
Aldı bu ben sāde ḥāṭırdan şekīb

4870 Didi reh ḥālī ḥazīne zerle pūr
Ger şitāb ider olursañ vaḳtidūr

Terk idüp Behrām şuḡl-ı leşkeri
Yire depdi nām u taht u efseri

Gice gündüz eylemez bir zerre ḥ^vāb
Güş ider ney nüş ider cām-ı şarāb

Her seḫer ider ḥumār ile gulū
Ditrer eli uramaz yüzine şu

Ben ṭapuña bendeyem beste-kemer
Ḳıl ne dilerseñ elüñde tiḡ ü ser

4875 Ḥīle vü mikr eyleyüp ol dīv-i ḡūr
Bu ḥaberlerle baña virdi ḡurūr

Çünki teftiş eyleyüp itdüm nigāh
Kulınuñ gördüm hilāfı fi‘l-i řāh

řāh vaqt-i āřti rüz-ı veġā
İder ol işi ki ol durur revā

Ben hemān ol süfte-gūřam halka-gūř
Çiniyem řapuñdayam bir hırķa-pūř

İřigüñ hāki durur tāc-ı serüm
Kāřruñ cārū-keřidür duřterüm

4880 Nāmeyi kim ol vezīr-i fitne-sāz
Yazmış idi eyleyüp dürlü niyāz

Virdi bir peyküñ eline didi zūd
řāha iltüp bunı kıl benden dūrūd

řeh vezīrūñ nāmesin çün kıldı gūř
Eyledi řahrı derūndan girü cūř

El götürüp didi ey Yezdān-ı pāk
şükr kim ol bed-güher oldu helāk

148a

Dīde-i řāh ile ‘adlūñ peykeri
Dutdı aġ u şaradan ‘ibretleri

4885 Kıldı ‘adlūñ dāver-i fermān-revā
Peykerine peyker-i heftin fedā

İtmedi ġayr-ı hayāli daġı yād
Baġlayup ġöñlini aña oldu řād

Der Encāmiř-i Behrām-ı Gür

Ol ki söz yirine şaçup şekkeri
Naşm eyledi bu silk-i gevheri

Üstād-ı kāmil ü niřām-ı dūr
Kıldı gūř-ı ġitii gevherle pūr

Didi çün bu heft günbed seyrde
Devr iderken ġāh şer geh şayrda

4890 Cām-ı meyden virdi aña bir řadā
K’ol řadādan cūřa geldi pādiřā

Günbed-i hākūñ firibinden řaķın
Dūr ol dilerseñ olasın yaķın

Çünki bu efsāneyi gūř eyledi
Günbed[i] řeh maġzınuñ cūř eyledi

Gördi kim bu günbed-i şādī-neverd
İdesiz her günbedüñ hākini gerd

Günbed-i heft-i semāya i‘tibār
İtmed’ol günbedi itdi ihtiyār

4895 Günbed oldur pest kılmaya fenā
Bula içinde olan ‘ömr-i beķā

Şāh Mü’eyyed-zāde idi mübedi
Oķıdı baħş itdi yidi günbedi

Şešt sāli geķmiş idi ‘ömrden
Eylemiş idi benefşesin semen

Olmış idi şıdķ ile Yezdān-perest
Hıvış-bīnlikden çeküp dururđı dest

Bu gün idüp taħt u efserden kenār
Kıldı ķulları ile ‘azm-i şikār

148b

4900 ki gūr eyleye şayd
Gūr on gün dutup anı kıldı ķayd

Her biri isterdi gūr
Ol yaluñuz yatmaĝa arardı gūr

Şıçradup ol pehlevānlar pūrını
Her biri ķazardı āhū gūrını

Gūr şıçradı añuban meskenin
Pāk kıldı ķamu āhūdan tenin

İsteme bu yazıda āhū vü gūr
Āhusı āhū durur hem gūrı gūr

4905 ‘Āķıbet şeh gördi kim bir gūr-ı ner
Geld’öñine gūra oldu rāh-ber

Ol sürüş-ı İzediyi bildi şāh
Gösterür firdevs gülzārına rāh

Şāh kıldı gūra esb-engizlik
Gūr gösterdi tekinde tizlik

Ol beyābānda şeh-i ‘ālī-cenāb
İder idi şayd ardınca şitāb

Şeh neye uğrayacaĝın kim bile
İki bende vardı ancaķ bile

4910 Elde dutmuşdı nüvid-i ķār-per

Zîr-i rânında eser bād-ı seher

Var idi ol yörede bir gâr-ı teng
Şâm idi meh gibi key târik ü teng

Raḥne idi saḥt jerf ü sehnāk
Dîv görse zehresi olurdu çāk

Gūr girdi gâr içine revân
Şeh peyince irdi çün şîr-i jiyân

Ḳavs u tîr elinde ḳolında kemend
Sürdü gâr-ı teng içine semend

4915 Gencini Keyḥüsrevüñ ol teng gâr
Nâ-bedîd eyledi yutdı mâr-ı dâr

Gösterüp biñ reng gîti-yi dü-reng
Perdedâr-ı şâh ḳıldı gâr[ı] teng

149a

Ol iki ḳul taşrada ḥayrân u zâr
..... şehriyâr

Ne girebilürler idi içeri
Ne gidebilürler idi ileri

Reh gözedürlerdi idüp âh-ı serd
Tâ sipeh ne câydan ḳopara gerd

4920 Çünki bunuñ üstine geçdi zamân
Gördiler keş oldu her sūdan ‘ayân

Şâhı isterlerdi görürlerdi gâr
Mühre güm olmışdı ḳalmış idi mâr

Nice oldu diyü ḥâl-i pâdişâh
Şordılar ol iki çâkerden sipâh

Eyleyüp derd ile feryâd u enîn
Didiler bu deñlü bilürüz hemîn

Gūr arduca nitekim nerre-şîr
Girdi gâr-ı tenge ol? gîr

4925 Ol ikisinüñ sözini leşkeri
Çünki işitdi inanmadı biri

Didiler fâsid durur işbu ḥayâl
Ḳavl-ı nâ-bâliḡ durur emr-i muḥâl

İşbu gâr-ı teng içine ḳaçan
Girebile pâdişâh-ı pîlten

Bilmediler anı kim bu bűstān
Fīli kıldı ārzű Hindűstān

Pīlten bendin devrāndur dűzen
Pīl-bend-i dehri kim durur bozan

4930 Bűyledűr hāl-i zemīn ű āsumān
Kimsene almaz cihānda cāvidān

Nice oldı diyű űh-ı nīk-bāht
Ol iki ulı dűgerler idi saht

Germ olup iderler iken āh-ı serd
ār iinden opdı nā-geh bir gerd

Geldi bir āvāre kim űh-ı cihān
ārdadur vardur kār-ı nihān

149b

Ol irűp maűűda oldı kām-yāb
Dűnűnűz kimseye itmeñz ‘azāb

4935 Hāűűegīler āra girűben amu
űehriyārı eylediler cűst ű cű

Nice kim cehd itdiler alayu zār
Kimseye gűrinmedi pāyān-ı ār

ār-ı bűn tārīk ű jerf idi iñen
Girmez idi orusundan Ehrimen

ār iinde űahsız nālān u zār
Her biri bī-cān idi niteki mār

Eyleyűp amusı gűzlerini ter
Māderine űahuñ itdiler aber

4940 Bu aber iriűdi māder gűűına
Kim vedā‘ eyledi cān u hűűına

Geldi māder derdle pűr-hűn-ı ciger
Eyleyűp gűm ancılayın bir pűser

Gűl taleb iderdi gűrűr idi hār
Derd-i dilden iñler idi zār zār

āh azdı gence iletmedi rāh
Yűsufı kıldı esīr-i bend ű āh

Ol zemīni kim azup durur ‘acűz
űimdiye dek rane ranedűr henűz

4945 Ol bilenler kim iderler anı yād
ār-ı Behrām urdılar ol āra ad

Māder-i miskīni gönli ʔolu sūz
Çevresini ʔazdı ġāruñ ʔihl rūz

ʔazdı hāki āba deġin ʔekdi renc
Līk bulup genc görmedi dü penc

Ol kimesne k'āsumāna ilte raht
İstemek anı zemīnde ola saht

Üstüh^vān u cirmdür yirde ʔalan
Āsumāniye mekāndur āsumān

4950 Her cesed kim var dünyāda diri
Olsa gerek durur iki māderi

150a

Māder-i hāki durur birine nām
Māder-i hūni birisi ve's-selām

Māder-i hūn besleyüp bā-^c izz ü nāz
Māder-i hāk andan alur anı bāz

Çünkü şāhuñ var idi dü māderi
Oldı hāki māderi müşfikteri

Māder-i hākūñ elinden derdnāk
Olup oldı māder-i hūni helāk

4955 Sūzişinden gönline düşmişdi tāb
Gūşına hātifden irişdi hiṭāb

Ki eyā ġafletden olan bī-ḡaber
Murġ-ı şirīn isteme yoḡdur eşer

Sende ʔomışdı emānet Kirdigār
Alduġına anı olma dil-fiġār

Ger vedī^c at seni ʔıldıysa vedā^c
Yoḡ yire zaḡmet görüp ʔekme şudā^c

Māder-i Behrām hātif sözini
Çünkü gūş eyledi dirdi özini

4960 Oda düşmiş idi mānend-i sipend
Geldi şehre girü zār u müstemend

Vārişine virdi taht u efseri
Vārişi olan öli durur diri

Gerçi kim Behrām-ı Gür oldı nihān
Kimse gūrından bulmadı nişān

Ne görürsin anı k'idüp dürlü lāġ

Dutuban ururdu zān-ı gūra dāğ

Ƙıl nazār evvelde dağ görine
Şoñra bağ cānında dāğ görine

4965 Ki büyük gūr ayağın Behrām-ı Gūr
Şıdı oldı ‘ ağıbet pāmāl-ı gūr

İşbu hākī-hāne oldı çün dü-der
İ‘ tibār ile aña Ƙılma nazār

Bir derinden her ki geldiye derün
Bir derinden derd ile Ƙırdı birün

150b

Mi‘ deye Ƙişi neyi kim gönderür
Hılt kendü rengin’anı dönderür

Kālbed terkibi işbu hılt-ı çār
Pāy-tā-ser bir Ƙabādur müste‘ār

4970 İşbu dürlü reñge sağın virme dil
Cān u rāc iken girü olup hacil

Perdeye varan ki rüyı bestedür
Reng ü büyüñ guşşasından restedür

İrişinceye degin yevmü’l-Ƙıyām
‘Arz idüp rü kimse göstermez Ƙıyām

Rāh rāh-ı sa‘ b durur pür-ħağar
Şıhne yatmış düzdden eyle ħazer

Hāksārı ħāk Ƙılur girü sīr
Zīr-dest olan olur dest ile zīr

4975 Zīr-destüñ olıardur āsumān
Çün zeminden Ƙurasın bulup revān

Göç zeminden ‘azm-ı bālā eylegil
Derde anuñla müdāvā eylegil

Yüri ħiç eyleme arduña nazār
Kim Ƙamuya böyledür bu reh-güzer

Kimüñ ile yārsın bil ey sere
Āsumāndan düşmeyesin tā yire

Çerğ ile encüm ħemāyildür saña
Ne durur bunlar vesāyildür saña

4980 Cümle eyüliklere sensin cemāl
Bil ki sensin Tengeluşā-yı ħayāl

Nik merd ol olma saşın merd-i bed
Ādemisin kendüzüni kılma ded

Çāşnigir-i²⁴⁶ semā durur zemī
Bil firişte mīri durur ādemī

Çārsüy-ı gāmdan it kendüni şād
Nice bir bu hāk u āb u nār u bād

Ĥücrede kim çār dūd-āheng ola
Dīdeye teng ü gönüle teng ola

151a

4985 Çārbendīdür cihān ‘ayyārvār
Dü-derīdür hānesi terrārvār

Cānla yūri rāhuñi ten kenddür
Bāruñi kem kıl sūturuñ tünddür

Çünki ola mürdenüñ aḥvāli bed
Dāyim ider meyl-i sūy-ı kālbed²⁴⁷

Her ki bildi ise nedür aşl-ı cān
Cismsüz cānı dirilür şādmān

Eyle şanma ey girān-māye cevān
Bu cihāndan ġayrı yoş durur cihān

4990 Tūl u ‘arżı olmaġuñ bisyārdur
Gerçi bize görinen bu ġārdur

Āferiñiş çoş durur yoş bunda şek
Āferinende velikin oldı yek

Der-Ĥātīme-i Kitāb

Nite kim şubḥ-ı seḥer ber-ḥvāste
Bikr-i fikrüm oldı çün ārāste

Bir şehüñ nāmına itdüm nām-zād
K’āsītānı çākeridür Keyķübād

4995 Ol şehinşāh-ı cihāndur k’āsumān
Gördi mānendi bir şāhib-ķırān

Taḥt-ı Rūma çıkup urınalı tāc
Cizye virür Çin ü Hindūstān ḥarāc

Oldı ‘adli āfitābından münir
Taḥt-ı Cemşid ü külāh-ı Erdeşir

²⁴⁶ çāşnigir-i: çāşnigiri

²⁴⁷ kālbed: kālebed

Hiżmetinde āfitāb öper zemān
Āferīniş ‘adli iledür emān

Baħr-ı ‘Ummān keffinüñ öñinde kef
Zāt-ı pāki āferīnişe şeref

5000 Cūdı kim hoş-büy durur müşkden
Lü’lü’-i ter virdi ħāk-i ħuşkdan
151b

Sāyiline virür ol nīkū-nihād
Mağribī zer rik-i Mekkīden ziyād

Her ne gördi ise āteşden ħadeng
Gevher-i tīginden anı gördi seng

Tīr-i nūkı kim olupdur mū-şikāf
Ki şağīrinden düşürür yire nāf

Darğ dest-i şubħdan nīze-güşā
Tīr ü mehden nīzesi ħalka-rübā

5005 Şeş cihet durur kıyāsına zirih
Heft günbeddür kemendinden girih

Yağın ırağ nitekim şuda sipihr
Tīz u sākīn nite gözğüde mihr

Baħt u devlet işiginüñ bendesi
‘Ālemüñ ħāyimleri efgendesi

Buncılayın nāme-i ħātır-güşā
Ancılayın şehriyāradur sezā

Güş kılup ger ider ise pesend
Ola taħtı gibi dāyim ser-bülend

5010 İşbu tāze mīve-i bāğ-ı zamīr
Çerb ü şīrindür nitekim şehd ü şīr

Her biri bir dāne-i encīrdür
Mağz-ı bādām ile olmuş içi pür

Lezzetiyle dānesiz ħurmā durur
Ĥüb u nāzük dūdsız ħelvā durur

Oldı birūnı ile birūnı nağz
Enderūnıdan derūnı buldı mağz

Ĥoğğa-ı beste-dehendür tolu dūr
Hem ‘ibāretten kilidi var pür

5015 Her ne kim nazmında durur nīk ü bed

Remzdür kamu işārāt-ı hıred

Sözi efsâne degül ta' lîmdür
Beytinüñ biri yidi iqlîmdür

Çangı beytine kim olına nazar
Tolu görünür zer ü dürr ü güher

152a

Mışra' muñ biri la' l ü biri dür
Hâli da' viden veli ma' niyle pür

Ayru ayru her biri efsānenüñ
Şem' dür ser-bāzı bir pervānenüñ

5020 Dest-nā-bürde bu birkaç dāstān
Kim işitmemiş idi gūş-ı cihān

Çonce bigi bîkr idi mestür idi
Zulmet içinde şanasın nür idi

Dest-i zihnüm burka' ın dür eyledi
Ehl-i dil olana manzūr eyledi

Her a' rūsı genc gibi beste ser
Zîr-i zülfinde aşılı miftāh-ı zer

Her ki ol miftāh ile açā kapu
Bula beyti lā' l ile dürden tolu

5025 Ehl-i dil katında zerdür hūb u pāk
Çayb çünkim gözinedür hār u hāk

Yārlar destinde dür yāķūtdur
Pāyına düşmenlerüñ elmāsdur

Dilerem bu nāmeyi ey bî-niyāz
' Ālem içinde kılasın ser-firāz

Tālî' ini sa' d u meymün idesin
Ol Hümā-zılla hümāyün idesin

Der-Hātîme-i Kitāb

Ey ki ' ālem sañadur ümmīdvār
Olmasun sensüz cihānda rüzgār

5030 Bendedür çerç işigüñde halkā-gūş
Devletüñüñ virdini oķır sürüş

Āfītāb-ı luţfuñ iderse nazar
Rüy-ı şāma ola mānend-i seher

Luţf ile sen cürm-bağş u ' ayb-püş

Faḥr ile sen nār-ı sūz u baḥr-ı cūş

Himmetüñ ben bendey'oldı çünki yār
Zihnümi gör nice oldı siḥrkār

152b

Heşt şad u şeşt²⁴⁸ u yek olmışdı tamām
Kim bu nāme nazmda buldı niżām

5035 Ger şorılsa nicedür bu nazm-ı dür
Beş biñ altı yüz on iki dānedür

Müşk-i ' anber-bār idüp ḥāmeyi²⁴⁹
Nāmuña yazup didüm bu nāmeyi

Lafzla ma' nisin eger gūş idesin
Zindegānī ābını nūş idesin

Ḥüsrevā gerçi ḥezāyin çokdur
Her biri tolu zer ü yāķūt durur

Bu ḥazāne ḥāş dergāhuñ durur
Dehr turduğınca hemrāhuñ durur

5040 Bu sözi kim ḥıfz idinmişdür melek
Devletüñ vird ile ḥatm itsem gerek

Her ne yirde k'olasın devletle ol
Rezm rüzı olıcaķ fırsatla ol

Dilegüñce devr eylesün felek
İşigüñüñ bendesi olsun melek

Baḥt olup devletüñ ile qarın
İzed olsun tapuña yār u mu' in

²⁴⁸ şeşt: şeşşad

²⁴⁹ ḥāmeyi: hāneyi

KAYNAKÇA

- Akkoyunlu, Ziyat (1982). *Binbir Gece Masallarının Türk Masallarına Tesiri*. Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Akkoyunlu, Ziyat (1996). “Binbir Gece Masallarının Türk Masallarına Tesiri”. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 1:1-12.
- Akkoyunlu, Ziyat (2012). *Binbir Gece Masalları ve Türk Masallarına Tesiri*. Ankara: Yargı Yay.
- Arslan, Mehmet (2008). *Türk Edebiyatında Hamseler ve Subhî-zâde Feyzî'nin Hamsesi*. İstanbul: Kitabevi Yay.
- Ateş, Ahmet (1964). “Nizâmî”. *İA*. C. 9. İstanbul: MEB Yay . 318-327.
- Ateş, Ahmet (1979). “Behrâm-ı Gûr”. *İA*. C. 2. İstanbul: MEB Yay. 452-453.
- Ateş, Ahmet (1993). “Mesnevi”. *İA*. C. 8. İstanbul: MEB Yay. 127-133.
- Ayan, Gönül (Kasım-1994). “Lami‘î Çelebi'nin Hayatı, Edebi Kişiliği ve Eserleri”. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 1: 43-66.
- Ayvansaraylı, Hüseyin bin İsmail (2001). *Hadikatü'l-Cevâmi' İstanbul Camileri ve Diğer Dînî-Sivil Mimarî Yapılar*. (hzl. Ahmet Nezih Galitekin). İstanbul: İşaret Yay.
- Ayverdi, Ekrem Hakkı (1973). *Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri (1451-1481)*. C. III. İstanbul.
- Banarlı, Nihad Sami (1997). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*. 2 C. Ankara: MEB Yay.
- Barkan, Ömer Lütfi-Ekrem Hakkı Ayverdi (1970). *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri 953 (1546) Tarihli*. İstanbul: Baha Yay.
- Bilgin, Azmi (2004). Aşkî'nin Manzumeleri. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi* 10: 149-178.
- Burhân-ı Katı* (2000). (hzl. M. Öztürk, Derya Örs). Ankara: TDK Yay.
- Büyük Türkçe Sözlük* (2011). Türk Dil Kurumu. Erişim Adresi: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts.
- Bursalı Mehmed Tahir (2000). *Osmanlı Müellifleri*. 3 C. Ankara: Bizim Büro.
- Canım, Rıdvan (2000). *Latîfî, Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ (İnceleme-Metin)*. Ankara: AKM Yay.
- Canım, Rıdvan (2012). *Divan Edebiyatında Türler*. Ankara: Grafiker Yay.
- Canpolat, Mustafa (1995). *Mecmû'atü'n-nezâ'ir (Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*. Ankara: TDK Yay.
- Demirel, Şener (1995a). *Behiştî ve Heft Peyker'i*. Yüksek Lisans Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi.
- Demirel, Şener (1995b). “Behiştî ve Heft-Peyker”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7: 57-65.

- Demirel, Şener (2001). “Heft-Peyker Mesnevisinin Tematik Açıdan İncelenmesi”. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 9: 187-217.
- Demirel, Şener (2009). Behiştî ve Heft Peyker, Giriş. Erişim adresi: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10673,girispdf.pdf?0>.
- Demirel, Şener (2013, 07 Aralık). Behiştî/Bihiştî, Ahmed Sinân Çelebi. Erişim adresi: <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=1100>.
- Destgerdî, Vahid (1937). *Nizamî-i Gencevî- Heft Peyker*. Tahran.
- Devellioğlu, Ferit (2001). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Dilçin, Cem (1983). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Ankara: TDK Yay.
- Firdevsî (2009). *Şahnâme*. (çev: Necati Lugal). İstanbul: Kabalcı.
- Gibb, E.J.Wilkinson (1999). *Osmanlı Şiiri Tarihi*. C. 2. (çev. Ali Çavuşoğlu). Ankara: Akçağ Yay.
- Güzelova, Hanzade (2006). “Abdî’ nin Bilinmeyen Bir Mesnevisi: Heft Peyker Tercümesi”. *Bilig* 38: 35-49.
- Güzelova, Hanzade (2008). *Abdî’ nin Heft Peyker Mesnevisi (İnceleme-Metin-Dizin)*. Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Hamîdiyân, Dr. Sa’îd (1380). *Heft Peyker, Hakîm Nizâmî-i Gencevî*. Tahran.
- Hammer-Purgstall, Joseph von (1983). *Büyük Osmanlı Tarihi*. C.III. (çev. Mehmed Atâ). İstanbul: Üçdal Hikmet Yay.
- “Heft”. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*. C. 4. İstanbul: Dergâh Yay. 203-205.
- Heft Peyker Yahut Aslan Avcısı* (1933). Aile Hikayeleri Serisi. İstanbul.
- İlaydın, Hikmet (1936). “Behrâm-ı Gûr Menkabeleri”. *Türkiyat Mecmuası* 5: 275-290.
- İsen, Mustafa (1994). *Künhü’l-Ahbâr’ın Tezkire Kısmı*. Ankara: AKM Yay.
- İsen, Mustafa (1998). *Sehî Bey Tezkiresi: Heşt Behişt*. Ankara: Akçağ Yay.
- Kahraman, Bahattin (1994-95). “Heft Peyker Çevirileri ve Ali Şîr Nevaî’nin Seb’a-i Seyyare’si”. *Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi* 9-10: 345-366.
- Karacan, Turgut (1974). *Nevî-zâde Atayî, Heft H’ân Mesnevisi (İnceleme-Metin)*. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Karadeniz, Mustafa (2010). *Ahmed-i Rıdvân Heft Peyker (İnceleme-Metin-Özel Adlar Dizini)*. Lisans Tezi. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi.
- Karahan, Abdülkadir (1972). “Lami’î”. *İA*. C. VII. İstanbul: MEB Yay. 10-15.
- Kavruk, Hasan (1998). *Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler*. İstanbul: MEB Yay.

- Kılıç, Filiz (2010). *Âşık Çelebi, Meşâ'irü'ş-Şu'arâ (İnceleme-Metin)*. C. 2. İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yay.
- Koç, Hamza (2010). *16. Yüzyılda Yazılmış Bir Behrâm-ı Gûr Mesnevisi I (İnceleme-Edisyon Kritikli Metin)*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Konukçu, Enver (1992). *Behrâm-ı Gûr. İA*. C. 5. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Kortantamer, Tunca (1997). *Nev'î-zâde Atâyî ve Hamse'si*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay.
- Kur'ân-ı Kerîm Meâli*. Türk Diyanet Vakfı. Erişim Adresi: <http://arsiv.diyanketvakfi.org.tr>.
- Kut, Günay (1972). "Aşkî ve Heft Peyker Çevirisi". *TDAY-Belleten*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yay. 127-151.
- Kut, Günay (1976). "Lami'î Chelebi and His Works". *Journal of Near Esatern Studies* 35:73-93.
- Kut, Günay (1997). "Hint Edebiyatından Türk Hikâyelerine". *Marmara Üniversitesi Türklük Araştırmaları Dergisi* 8: 357-377.
- Kut, Günay (2005). *Yazmalar Arasında: Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları 1*. (hızl. Fatma Büyükkarcı Yılmaz). İstanbul: Simurg Yay.
- Kutlar, Fatma S. (2000). "Mesnevî Nazım Şekline Genel Bir Bakış ve Türk Edebiyatında Mesnevî Araştırmalarıyla ilgili Bir Kaynakça Denemesi". *Türkbilig* 1: 102-157.
- Kutluk, İbrahim (1978). *Kınalı-zâde Hasan Çelebi Tezkiretü'ş-Şuarâ*. C. 2. Ankara: TTK Yay.
- Levend, Agâh Sırrı (1951a). "Ahmed Rızvân'ın İskender-nâme'si". *Türk Dili Dergisi* 3: 195-201.
- Levend, Agâh Sırrı (1951b). "Hayâtî'nin İskender-nâme'si". *Türk Dili Dergisi* 4: 195-201.
- Levend, Agâh Sırrı (1952). "Ahmed Rızvân'ın Leylâ ve Mecnûn'u". *Türk Dili Dergisi* 7: 389-394.
- Levend, Agâh Sırrı (1955). "Feyzî'nin Bilinmeyen Hamse'si". *TDAY-Belleten* 143-152.
- Levend, Agâh Sırrı (1966). "Ahmet Rızvân'ın Husrev ü Şirin'i". *TDAY-Belleten* 215-258.
- Levend, Agâh Sırrı (1967). *Ali Şîr Nevâî-Hamse*. Ankara: TTK.
- Levend, Agâh Sırrı (1984). *Dîvân Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Levend, Agâh Sırrı (2008). *Türk Edebiyatı Tarihi I (Giriş)*. Ankara: TTK Yay.
- Lugal, Necati (1977). *Tezkire-i Devletşâh*. C. 4. İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser.
- Macdonald, D. B. (1979). "Bin Bir Gece". *İA*. C. II. İstanbul: MEB Yay. 616-626.

- Meisami, Julie Scott (1995). *The Haft Paykar, A Medieval Persian Romance*. Oxford: Oxford University Press.
- Nizâmî-i Gencevî (2004). *Behrâm Şah Sarayında Yedi Prenses*. (hzl. Atilla Dirim). Ankara: Yurt Yay.
- Öztulunç, Reyhan (2010). *16. Yüzyılda Yazılmış Bir Behrâm-ı Gûr Mesnevisi II, İnceleme-Edisyon Kritikli Metin*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Rieu, Charles (1888). *Catalogue of The Turkish Manuscripts in The British Museum*. London.
- Safâ, Zebîullâh (2002). *İran Edebiyatı Tarihi*. C. 1. (çev. Hasan Almaz). Ankara: Bizim Büro Yay.
- Safâ, Zebîullâh (2005). *İran Edebiyatı Tarihi*. C. 2. (çev. Hasan Almaz). Ankara: Bizim Büro Yay.
- Sehî Beg (1325/1907-8). *Tezkire-i Sehî*. İstanbul: Amedî.
- Süreli, Bahadır (2012). *Türk Edebiyatında Heft Peyker Mesnevileri ve Hayâtî'nin Heft Peyker'i*. Doktora Tezi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Şentürk, Ahmet Atilla (1994). "Osmanlı Edebiyatında Felekler, Seyyare ve Sabiteler (Burçlar)". *Türk Dünyası Araştırmaları*. 90: 131-180.
- Şentürk, Ahmet Atilla - Nurcan Boşdurmaz (2012). *Molla Aşkî Dîvân*. İstanbul: YKY.
- Şentürk, Ahmet Atilla (2014), "Aşkî/İşkî, Aşkî-i Kadîm, Muhammed Abdürrezzâk". Erişim adresi:<http://www.turkedebiyatilisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=6333>.
- Tezcan, Nuran (1979). "Bursalı Lami'î Çelebi". *Türkoloji Dergisi* VIII: 305-343.
- Tural, Güzin (1993). *Ali Sir Nevayî Seb'a-i Seyyâre, Metin-Dizin*. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Ünver, Süheyl (1953). "Fâtih Sultan Mehmed Zamanında Tedris Berâtları Vesilesiyle Ali Kuşcu ve Efdal-zâde". *Fâtih ve İstanbul: İstanbul Fethi Derneği Tarafından Yayınlanan İki Aylık Dergi* I (3-6): 351-356.
- Ünver, A. Süheyl (1976). *İstanbul'un Mutlu Askerleri ve Şehit Olanlar*. Ankara: TTK Yay.
- Ünver, İsmail (1982). *Ahmed-i Rıdvân Hayatı, Eserleri ve Edebi Şahsiyeti*. Doçentlik Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Ünver, İsmail (1986a). "Ahmed-i Rıdvân". *Belleten* L (196) : 73-125. Ankara: TTK Yay.
- Ünver, İsmail (1986b). "Mesnevî". *Türk Dili Dergisi (Dîvân Şiiri Özel Sayısı)*.430-563.
- Ünver, İsmail (1998). "Aşkî, Kadîm". *İA*. C.4. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 28.
- Ünver, İsmail (1998). "Heft Hân". *İA*. C.17. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 158-159.

- Ünver, İsmail (2008). “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”. *Turkish Studies* 3/6 .
- Ünver, İsmail (2008). “Arap Harfli Türkçe Metinlerin Çevirisinde Karşılaşılan Yanlışlar”. *Turkish Studies* 3/6.
- Volin, S. L. (1955). “Leningrad Kitaplıklarındaki Nevaî Yazmaları Hakkında”. (çev. Rasime Uygun). *TDAY-Belleten* 99-141.
- Yeni Tarama Sözlüğü* (1983). (düz. Cem Dilçin). Ankara: TDK Yay.
- Yıldız, Mesut (1992). *Nizâmî-i Gencevî Heft Peyker Mesnevisi ve Türkçe Çevirisi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Yümnî, Emin (1341). *Tercüme-i Hikâye-i Heft Peyker*. İstanbul.
- Yümnî, Emin (2013). *Heft Peyker-Yedi Sûret*. (hzl. AYTEKİN YILDIZ), İstanbul: Büyüyenay.